

GERÇEK DİN BU 2

Prof. Dr. Süleyman Ateş

Yayınlar ve İletişim Başkanlığı

Yayınlar ve İletişim Başkanlığı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
XXXIII- PEYGAMBERLERİN MUCİZELERİ	11
XXXIV- AYIN YARILMASI MESELESİ	30
XXXV- GÖK SOFRASI	39
XXXVI- HAYVAN KILIĞINA SOKMA CEZÂSİ (MESH)	42
XXXVII- HZ. MUHAMMED, ÇOK MERHAMETLİ, ZARİF VE YÜKSEK AHLÂK SAHİBİ İDİ	51
XXXVIII- AKIL DIŞI RIVÂYETLERİN DEĞERİ	61
XXXIX- HADİS'İN ÖNEMİ VE GEÇERLİLİĞİNİN ŞARTLARI	67
XL- BİR TUTARSIZ İDDİA DAHA	121
XLI- KUR'ÂN KORUNMUŞTUR	123
XLII- KUR'ÂN'DAKİ BİLİMSEL GERÇEKLER	136
XLIII- İNSANIN YARATILIŞI HAKKINDA KUR'ÂN NE DİYOR	143
XLIV- DURSUN'UN SÖZLERİNDEKİ ÇELİŞKİ	185
XLV- TANRININ DİLEMESİYLE İLGİLİ ÂYETLERİN ANLAMI	187
XLVI- DURSUN'UN SÖZLERİNDEKİ ÇELİŞKİ	198
XLVII- ELÇİ ÖZEL, MESAJ EVRENSEL	215
XLVIII- ONBEŞ ASIR DAYANAN ANAYASA	217
XLIX- YİNE KADIN ERKEK MESELESİ	219
L- KÖLELİĞİ GETİREN, DİN DEĞİLDİR	230

Kapak: Aycan Grafik
Ofset Hazırlık: Aycan Grafik

Baskı : Fatih Ofset: 501 28 23

ÖNSÖZ

Birinci kitâba yazdığım önsöz, bunun için de geçerlidir. Buraya ayrı bir önsöz yerine, bu değerli millet çoğunluğunun benden beklentisini dile getiren mektuplardan ikisini önsöz yapacağım. Sanıyorum ki bu mektuplar, bu kitapların yazılış gayesini daha güzel anlatır. Mektuplardan biri, bir öğrenci grubundan, diğeri de yine bir öğrencidendir.

Bilinçli olarak İslâmın derdiyle dertlenen, güzel, yüce, barışçı dinimize saldırılmaktan son derece rahatsız olan bu gençlerimizin duygularını paylaşıyor, gözlerinden öpüyor, kendilerine madde ve mânâ alanında saâdet ve başarılar diliyorum.

Prof. Dr. Süleyman ATEŞE'e

Değerli hocamız, sizden "DİN BU" adlı eserin her bir satırını çürüten bir kitap yazmanızı istirham ediyoruz. Adı geçen bu kitabın hemen her yerde imanlı insanlara dağıtıldığını ve o kitabı okuyanların büyük bir bölümünün dinsizliğe kaydığını esefle görmekteyiz. Kitabın içerisinde "İslamcıların pehlivanı yok" gibi meydan okuyucu cümlelerin olması ve gerçekten de karşı bir eserin yazılmamış olması insanlara çok inandırıcı geliyor. Hatta namazını kılan insanlardan bile "demekki bir şeyler var ki cevabı bir kitap yazamıyorlar" sözünü duymuş

olmamız bu mektubu size yazmamızı zorunlu kıldı. Bu mektubu yalnızca size yazmamızın nedeni ise, o kitaba gelenekçi bir kafanın tutarlı bir cevap veremeyeceği endişemizden kaynaklanmaktadır. Unutmayınız ki böyle bir kitap yazmanızın sevabı tefsir yazmanızdan daha az değerlidir. Çünkü kafaları karışan insanların imanlarının kurtulmasına vesile olacaksınız.

Pek çok arkadaşımızdan şunu duyduk: "Bizim sınıfta birine Turan Dursun'un kitabını vermişler, çocuğun kafası karışmış, bize burası neden böyle diye soruyor ancak ne biz biliyoruz ne de ona şu şu yüz-dendir gibi cevap verebiliyoruz. Niçin DİN BU kitabına cevap yazmıyorlar acaba?"

Görüldüğü gibi eğer reddiye yazılırsa DİN BU kitabını okuyana hemen reddiyesi verilecek belki de böylelikle o kişinin dinsizleşmesi önlenecektir.

Bizim sessiz çoğunluğun duygularını dile getirdiğimiz gözden uzak tutulmamalıdır.

Allah (c.c.) yardımcınız olsun.

*Çeşitli Üniversitelerden
50 Öğrenci*

Pek Muhterem Hocam,

Ben Samsun İmam Hatip Lisesini bitirdim ve şimdi Hacettepe Üniversitesinde okumaktayım. Sizi eskilerden beri kitaplarınızdan tanıyorum. Ve bu seneki Fuar döneminde Tefsirinizi de aldım. Tefsirinizdeki okuduğum bazı konulara getirmiş olduğunuz ilmi açıklamalarınızı ve körikörüne saplanılan örf ve âdetlerden sıyrılmış tesbitlerinizi takdir etmeyi kendime bir borç biliyorum.

Size bu mektubu yazmamın asıl sebebi ise şudur:

Sizlerin de tanıdığı "Turan Dursun" isimli zat "DİN BU" adlı bir kitap yazmıştır. Bu kitap basılmış ve piyasada satılmaktadır. Ve bu kitap İslâm dinini temelden yalanlayan, ona her türlü hakaret ve tecavüzü reva gören (zaten bunun için ve bu gaye ile yazılmış olan) bir kitaptır. Ve bu kitap bizim duyarsız müslüman halkımızın bu zaafından faydalanarak yazılma ve basılıp satılma cesaretini bulan, her bir sayfası yüzlerce "Şeytan Âyetleri" kitabına emsal olan bir kitaptır.

Bu kitap bugün, özellikle Üniversite gençliği içinde imansız kişiler tarafından, imanı zayıf olan kişilerin inancını yitirmesi için, hattâ birçok dindar kimselerin aklında bazı şüpheler oluşturmak için en büyük tuzak ve delil olarak kullanılmaktadır.

Bu kitap, dinin asılsız ve uydurma şeyler olduğunu iddia ediyor da, müslümanlar niçin buna cevap olarak bir kitap yazmıyorlar? Demekki bunda bir iş var.

Eğer bu kitap yalan yazsa idi, müslümanlar da bunun aksini iddia ederlerdi? Niçin hiç ses çıkarmıyorlar? vb. gibi sorular soruyorlar.

Bu durum karşısında, tamamen ilmi olarak, bu kitaba cevap niteliğinde bir kitap âcil olarak yazılmalıdır.

Biz öncelikle sizin bu konuya sahip çıkmanızı ve âcilen, bizzat kendiniz veya oluşturacağınız bir komisyon ile bu kitaba karşı, onun iddialarını çürüten bir kitap yazmanızı (O kitabı okumuş ve kafasında birtakım şüpheler belirmiş bir kişiye, "al kardeşim şu kitabı oku, ondan sonra onun kasıtlı olarak dini çarpıtığını göreceksin" diyerek verebileceğimiz bir kitap) rica ediyoruz. Ve bu kitabın, mümkün olan en kısa zamanda yazılmasının şart ve görev olduğunu bildiriyoruz.

Selâm ve Hürmetlerimle...

Not: İsim ve imzalar yayınevinde saklıdır.

XXXIII- PEYGAMBERLERİN MU'CİZELERİ

Turan Dursun, 211-213. sayfalarda Hz. Mûsa ve Hz. İsa hakkında anlatılan mu'cizelerle alay ediyor:

"- Çamurdan bir kuş yapıp sonra bunu gerçekten canlı bir kuş durumuna getirmek olabilir mi?

Kur'an'a göre: "Evet". İsa, mucize olarak bunu yapmış. (Bkz. Âlu İmran: 49; Mâide: 110.)

- Bir ölüyü insan diriltebilir mi?

Kur'an'a göre: "Evet". Peygamber olan kişi bunu yapabilir, İsa "mucize" olarak bunu yapmıştır. (Bkz. Aynı âyetler.)

Bu "akıl ve bilim dışılık" örneğinin kökeni de incil'de. (İsa'nın dört günlük ölü olan Lazar'ı, adıyla çağırıp nasıl dirilttiğini anlatan kesim için bkz. Yuhanna, 11: 39-44.)

- Bir dağın yerinden sökülüp kaldırılması, insanların üzerinde tutulması olabilir mi?

Kur'an'a göre: "evet" ve Musa'nın mucizesi olarak olmuştur. (Bkz. Bakara: 63, 93; Nisâ: 154; A'raf: 171.)

Bu "akıl ve bilim dışılık" örneğinin kökeni de Yahudilik kaynaklarındadır. (Bkz. Talmut, Şabat/88.)"

* * *

Kur'an, peygamberlerin elinde meydana gelmiş bu olağanüstü olayları, Allah'ın yaratması olarak takdim ediyor. İnanan insan, mu'cizeyi kabul eder. Peygamberler, da'vâlarını kanıtlamak için bunaldıkları, gerek duydukları zaman Allah'ın yardımıyla bazı olağanüstü şeyler yapabilirler. O olayları, onların elinde yaratan yine yüce Allah'tır. Allah istedikten sonra olmayacak bir şey yoktur.

Dünyânın görünen hayatından başka gerçek kabul etmeyen, rûha, ruhun gücüne inanmayan insan mu'cizeyi reddeder, ona diyecek bir şeyimiz yoktur.

Bu Konuyu Biraz Açmamız Gerekiyor:

Kur'an-ı Kerim, bunları, Allâh'ın dilemesiyle oluşan mu'cize olayları olarak anlatır. Turan Dursun, mu'cizeyi kabul etmiyor. O etmiyor diye mu'cize yok değildir.

Mu'cize de Allâh'ın yasaları içinde oluşan bir olaydır ama bu yasalar, beş duyumuza gizli kalmıştır. Bundan dolayı mu'cizenin nedenlerini aklımız çözemiyor. Fakat açıklayamadığımız her şeyi inkâr etmek de bilimsel değildir. Bildiklerimiz, bilmediklerimiz yanında pek azdır.

Rivâyetlerde anlatılanları bir kenara bırakalım, gözümüzün önünde cereyan eden bazı olayları düşünelim:

1973 yılında Bağdad'da idim. Cuma namazlarını, genellikle Abdül-Kadir Gıylânî'nin câmîinde kılardım. Bir Cuma namazından sonra Câmî avlusunda Kadîrî ve Rifâî dervişlerinin, geniş bir halka oluşturup zikretmekte olduklarını gördüm. "Lâilâhe illâllâh, lâilâhe illâllâh!" diyerek zikreden dervişler halkasının ortasında, önünde şişlerle dolu bir torba asılı bulunan zikir yöneticisini (şeyhi) gördüm. Bir süre zikirden sonra şeyh, göbekten üstü çıplak genç bir dervişi çekip

ağzından bir şiş sapladı, şiş, dervişin gırtlığından çıktı. Başka bir şiş de, sol memenin üstündeki adaleden sokup, alt taraftan çıkardı. Üçüncü bir şiş de adamın karnına sapladı.

Parmak kalınlığındaki şişlerin saplandığı, bir yanından girip diğer yanından çıktığı adam, en ufak bir kan kaybetmeden halkanın ortasında zikrederek dönüyordu.

Siz parmağınıza iğne batıramazsınız. Koskoca şiş, vücudun bir yanından girip, öteki yanından çıkıyor, adam hiç ızdırıp duymuyor, vücudundan kan çıkmıyor. Şiş çekilince de bir iz bırakmıyor. Bunun izahı mümkün mü?

Aynı şeyleri bir de Mevlid Kandili münasebetiyle A'zamiye'de, İmam-ı A'zam Mescidinin önünde, yatsı namazından sonra düzenlenen zikir halkalarında gördüm. Ayakta kurulan zikir halkalarının yöneticileri, halkadan bazı kimseler şiş veya hançer saplıyorlar, bazı kimseler de her iki tarafı jilet gibi keskin kılıçları avuçlarıyla kavrayıp tâ kılıcın dibinden ucuna kadar avuçlarını sıyrıyorlardı. Fakat kılıç ellerini kesmiyordu.

Ancak şiş saplanan bazı halkalardan kan akmış olduğunu gördüm. Bunun sebebini sordum. Biri bana:

- Bunun bir göz boyama değil, gerçek olduğunu göstermek için isterlerse kan çıkartırlar, dedi.

- Peki nasıl oluyor bu? dedim.

Hemen elindeki kılıcı göstererek:

- İstersen sana baturayım, dedi.

- İstemez, istemez, dedim.

- Korkma, korkma, dedi, biz adamı keseriz, tekrar iyileştiririz, bir şey olmaz.

- İnanırım, inandım, istemez, dedim.

Türkiye'de bazı Rifâî dervişlerinin, zikir âyınlarında herkesin gözü önünde ocakta pullanmış demiri dilleriyle yaladıklarını görüp anla-

tanlar çok. Bunlar ateş korlarını ağızlarına alıyorlarmış. Zikirle konstantre olmuş insanı ateş yakmıyor. Normal durumda pullanmış demir yalanabilir mi? Kor ağza alınabilir mi?

Hint fakirlerinin, bazı çinlilerin ateşin üzerinde gezdikleri herkesçe bilinmektedir. Hattâ kendilerini gömdürüp uzun süre toprağın altında canlı kalan ve sağ çıkan kimseleri anlatırlar. Ben bunları görmedim ama duyuyorum.

Uğur Dündar'ın programlarını herkes seyrediyor. Bu programlardan birinde Adana Dört Yol'da bulunan ünlü bir Afsuncuyu ekrana getirmişti. Kutusunda akrep bulunan bu zat, Akreb'i Uğur'un üstüne saldı. Akrebin ısırduğu Uğur, acıyı duydu. Acı koluna yayılıyordu. Sonra adam elini zehrin ulaştığı son noktaya koydu, aşağı doğru sıvazlayarak geldi ve zehir, akrebin ısırıldığı yerden aktı. Uğur'da ne ağrı kaldı, ne de iz. Sonra Uğur'u afsunladı. Ve akrebi Uğur'un koynuna saldı. Artık akrep Uğur'u ısırmadı.

Bir arkadaşımın seyrettiği bir olay da şu: Dört Yol Payas'ta kahve de otururken, yılanlı Hacı geldi. Arkadaşımız Özkul Çolak, Hacıya:

- Sen, yılan ve akrep ısırılan kimseleri iyi ediyormuşsun öylemi?
- Evet iyi ediyorum.
- Nasıl iyi ediyorsun?

Yılanlı Hacı, yakasının arkasında bulunan akreplerden birini çıkardı:

- Denemesi bedava, buyur deneyelim, dedi.
- Çolak'ın kayınbiraderi tabancayı çıkardı:
- Aha parmağım, ısırt, sonra iyi edemezsen, anam... olsun ki seni vururum, dedi.

Yılanlı Hacı, akrebe adamın parmağını ısırttı. Parmağı ısırılan genç, ağrının şuraya, şuraya geldiğini söyledi. Ağrı omuzuna yaklaşıncaya:

- Yeter artık, dayanamıyorum, dindir şu ağrıyı, diye bağırdı.

Yılanlı Hacı, şehâdet parmağını ağzına götürdü, sonra ağrıyan yerin üstüne koydu, geriye doğru okuyarak sıvazlaya sıvazlaya ısırma yerine geldi. Genç, ağrının tamamen geçtiğini söyledi ve Hacı'yı kutladı.

Bu adam, bu özelliğini babasından almıştır. Bunlar bu işte ocaklılar. Hattâ Dört Yol'daki topçu alayında da böyle ısırma olaylarında bu Hacı'ya başvurulur.

Siz bunu aklen izah edebilir misiniz?

Bir de kendi Hocamdan gördüğümü anlatayım:

Yıl 1955 veya elli altı. Hocamın evinde sabah kahvaltısı yapıyoruz. O sırada kolunu tutmuş bir adam sıvazlayarak kapıdan içeri girdi. Akrep ısırılmıştı adamı. Hocam gitti, içeriden bir bıçak getirdi, akrebin sokuğu yere koydu ve bir şey okudu. Adam iyileşti, hiçbir ağrısının kalmadığını söyledi ve gitti.

Bir başka olay:

Çok muhterem Hocam, merhûm Hacı Muharrem Efendi, şeyhi ile olan ilginç anılarını bana anlatmıştı. Onun anlattıklarından iki anıyı sizlere anlatmak istiyorum. Ancak bir hususu belirtmek isterim:

Kendisi Elazığ'ın Sarılı Köyündendir. Harput'ta medresede okumakta ve bir câmi'de de müezzinlik yapmaktadır. Şeyhi Hacı Ömer Baba da Elazığ'ın merkez köylerinden Kövenk'te oturmaktadır. Kövenk ile Harput arası takriben otuz kilometredir. Şimdi sözü, muhterem üstadıma bırakıyorum:

- "Perşembe günü Hacı Ömer Baba'ya geldim. Hacı Baba:
- Bu gece burada kal, sabahleyin gidersin, dedi. O gece yatım, sabahleyin gitmem için müsaade istedim.
- Yemeği ye, sonra gidersin, dedi. Yemeği de yedim, hâlâ git, demiyor. Ben de ille gideyim demekten utandım. Nihayet Cuma namazına iki saat kaldı. Begzâde yarım saat önce camie gelirdi. Camii açmam

lâzımdı. Halbuki Kövenk Harput'a 6 saat çeker. Artık ümidi kestim.
Hacı Baba:

- Gitmiyor musun dedi.
- Vakit çok geçti, dedim.
- Köyü çık, rabıta et dedi.

Köyü çıktım, abdest aldım, rabıta ettim. Hacı Baba geldi, elimden tuttu, beni götürüyordu. Yel gibi uçuyordum. Hele gözlerimi açayım, neredeyim dedim. Bir de baktım ki Hüseyin'in üstündeyim. Gözlerimi biraz daha açmasaydım, tam camiin önünde olacaktım. Ne ise 20 dakikalık yol kalmıştı geriye. Onu da yürüdü, camii açtım, daha vakit erkendi. Minareye çıktım, orada uyumuşum. Güneş vurmuş sırtıma, uyandım, baktım namaza yarım saat kalmış. Salâtü selâm verdim, cemaat geldi, namazı kıldık."

"Bir gün maneviyata dair bir kitabın, anlayamadığım bazı noktalarını öğrenmek için Harput'a geliyordum. Kitabı koynuma koymuştum. Salât-ı münciyeyi okuya okuya yürüyordum. Mezire yakınlarında bir pınarın başında biraz dinlenmek için oturdum, su içtim. Elimi koynuma soktum ki kitap yok. Hemen abdest alıp Hz. Piri rabıta cutım:

- Ya Abdulkadir Geylânî, kitabımı senden isterim, dedim. Artık şehre gitmeğe hacet kalmamıştı. Kitap olmadıktan sonra gitmeğe lüzum yoktu. Çünkü ben kitaptan bazı noktaları sormak için gidiyordum. Belki yolda düşürmüşümdür diye baka baka geri geldim. Eve gelince bizim hanım dedi ki:

- Yahu sen ne tuhaf adamsın? Hem kitabı götürüyor, hem de geri gönderiyorsun?
- Ne oldu?
- Orta boylu, sakallı bir adam kitabı getirdi, "al bu kitabı, ona söyle, ben onun kitabının bekçisi değilim" dedi.

Ben de meseleyi anlattım hanıma. Benim hanım da dervişti ha, çalışırdı."

Yıl 1961, Ankara İlahiyat Fakültesinin birinci sınıfında öğrenciyim. İkişerefeli Câmîine de imam olarak atandım. Şubat ayı idi, Câmî civarında 125 liraya iki gözülü bir ev kiraladım. Göreve yeni başlamıştım. Ramazan da girdi. Talebelik, ma'lûm. Biraz maddî sıkıntım var ama kimse durumumu bilmiyor. Cemâati de tanımıyorum.

Bir gün akşama doğru eve geldim, evde, Bekir Bey adında birinin bir taşıyıcı ile, Ramazana yetecek kadar erzak göndermiş olduğunu söylediler. Bekir Bey cemâatten biri, yeni tanışmışız. Benim evimin durumunu bilmiyor. Adımı da bilmez.

Ertesi sabah namazında Bekir Bey'i gördüm:

- Amca beni çok mahcub ettiniz, niçin onları gönderdiniz, ben cidden çok utanıyorum, dedim. Adam ağlamaklı bir sesle bana dedi ki:
- Hayır, sen hiç mahcub olma. O senin kendi nasibin. Ben bu gece sahurdan sonra yattım, şöyle bir ses işittim:
- Süleyman Efendi'ye erzak gönder!
- Senin adının Süleyman olduğunu bilmiyordum:
- Süleyman Efendi kim? dedim.
- Canım bu câmiin hocası Süleyman Efendi, dediler.

Uyanınca bunun bana verilmiş bir görev olduğunu anladım. Onları kabul etmekle beni ne kadar memnun ettiğini bilemezsin. Çünkü kabul etmeseydin, bana verilmiş olan ma'nevî bir görevi yapamamanın üzüntüsü içinde kalırdım.

Bu zat şimdi Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Nûr içinde yatsın!

Şeyh Tantâvî Cevherî, nefis terbiyesiyle insanın, olağan üstü güçler kazanacağına ve normal düzeydeki insanın yapamayacağı işleri yapacağına dair örnekler verir. Verdiği örneklerden biri de İstanbul'da doğmuş, orada tıp fakültesini bitirdikten sonra el-Felekî adlı bir Mısırlı şeyhin yanında fakirizmi öğrenmiş olan Tahrâ Bey'dir. Bu adam vücuduna kılıç, hançer saplıyor, kan dolaşımını etkileyerek yaralardan kan akmasını önüyor, yaraları derhal iyileşiyor; nefesini istediği kadar tutabiliyor; kendisini havası boşaltılmış bir sandığa koydurup saatlerce

hattâ günlerce orada kaldıktan sonra sağ çıkıyormuş. Yunanistan'daki bir seansında onsekiz gün yerin altında gömülü kalmış. Kendisini asıyor, kendisine mızrak tesir etmiyor, üzerine yattığı çiviler vücudunda iz bırakmıyormuş, Tahrâ Bey, Mısır'daki gösterilerinde şöyle demiş: "İnsan, ruh gücüyle irâdesini eğitebilirse bu deneyleri yapabilir."

"İnsan üç unsurdan meydana gelmiştir: Cisim, nefis ve ruh. Nefsin iki kuvveti vardır, biri cisme bağlıdır, onun hareketlerini yönetir; diğeri lâtif, büyük bir kuvvete bağlıdır ki din erbabı bu kuvveti (Allah) adıyla tanımlarlar. Fakirizmin amacı, bu nefis gücünü araştırmak, geliştirmek, hayâtı mutlu kılmak için ondan yararlanmaktır"(1).

Aklımızın, Allah'ın emrinden, daha doğrusu Allah'tan bir nur olduğunu, aksi takdirde irâde gücüyle yahut dinî düşünce ile bu korkunç etki gücüne ulaşamayacağını söyleyen Tantâvî şöyle devam ediyor:

"Bu makamda bir topluluğun dillerinde beliren manalara nasıl ulaştıkları, sürekli zikir metoduyla nasıl insanların akıllarına tesir ettikleri anlaşılıyor. Bunların, Allah'ın isimlerinden birini zikretmek, yahut sürekli susmak, uykusuz kalmak ve benzeri riyazetler yapmak suretiyle böyle olağanüstü güçler kazandıkları bir gerçektir. Çünkü insan nefsi yöneltildiği zaman, yüksek amaçlara yöneldiği gibi alçak amaçlara da yönelir. Zikir insan nefisini dünyâ işlerinden alkoyunca nefis, insanın istediği yöne yönelir. Bu husus, dünyadaki bütün insanların birleştikleri bir konudur. Hindceden İngilizceye çevrilmiş "Raca Yoga" Kitabında bu konuyu okumuştum. O putperestler, cismin düzenini ve belin omurga sistemini, omurganın ortasında beyne ulaşan bir boşluk bulunduğunu, sonunda da kuyruk sokumunu da içeren sağlam, kapalı bir üçgen bulunduğunu anlattıktan sonra: 'Bu üçgende insanların bilmedikleri bir sır vardır. Çok mücâhede ile bu üçgenle beyin arasında bir bağlantı kurulursa insana -öğrenmemiş dahi olsa- bütün ilimler akar' demişlerdir."(2)

(1) el-Cevâhir: 9/116.

(2) el-Cevâhir: 9/117

Ra'd Süresinin 11 nci âyetinde, insanın önünde, arkasında, kendisini kötü olaylardan, zararlı şeylerden koruyan gizli koruyucular bulunduğu belirtilmektedir. Hz. Peygamber'in de şöyle dediği rivâyet edilir:

"Hiçbiriniz yoktur ki onun için cinlerden bir arkadaş ve meleklerden bir arkadaş vekil kılınmış (görevlendirilmiş) olmasın. Sana da cin arkadaşı görevlendirilmiş midir yâ Resûlâllah, dediler. Evet, bana da görevlendirilmiştir, fakat Allah beni ona galip getirdi, bana iyilikten başka bir şey emretmez, dedi".(1)

İnsanın üzerinde birtakım koruyucuların bulunduğu aslâ şüphesizdir. İnsanın başına öyle olaylar gelir ki o olaylardan kendi iradesiyle kurtulması mümkün değildir. Bir gizli el, onu o kesin felâketten kurtarır. Çünkü işitiriz:

Falan yerdeki trafik kazasında dört kişi öldü, ancak annesinin kucağındaki çocuk, kırılan pencereden birkaç metre dışarıya fırlayıp hiç yara almadan kurtuldu. Yahut falan apartmanın altıncı katından düşen çocuğu hangi kuvvet tutup da, onu paramparça olmaktan korumaktadır? Yahut onbeş yirmi metre yükseklikten düşen çocuğu parçalanmaktan koruyan nedir? İşte Allah'ın, insanın başına diktiği ruhanî güçler, henüz ecelini doldurmamış o çocuğu korumakta, o insanı kurtarmaktadır. Özellikle kendisini korumaktan âciz çocuklara, Allah'ın riâyeti ve koruması daha fazladır.

İlâhî hikmete bakın ki, küçük çocukların kemiklerini, birden değil, yavaş yavaş sertleştirmektedir. Çocukta kemik dokusu tam sertleşmeyip, yumuşak olduğundan ânî çarpmalarda, düşmelerde kolay kırılmaz. Pamuk yahut plastik gibi kasılır, yine eski haline gelir. Kudret-i İlâhiyye, kendini korumaktan âciz çocuğun iskeletine bu elastikiyeti vererek onu korumak istemiştir. İşte kazâlarda çocukların daha az zarar görmesinin görünür bir nedeni budur. Elbette onları ma'nevî güçler daha çok korumaktadır.

(1) Müslim, Munâfikîn, 69; İbn Hanbel: 1/257, 385, 401, 460.

Belki her insanın geçirdiği tehlikeli olaylar vardır. İnsan bunları iyi düşünmeli, kendisinin yalnız, başı boş bırakılmadığını, ruhsal varlıkların gözetimi altında bulunduğunu bilmeli ve onlardan mahcubolmayacak işler yapmalıdır.

1980 yılı Temmuz ayı başında âilece Ankara'dan Yalova'ya gidiyorduk. Gece saat 12 sularında Yalova'ya 5-7 km. mesafede idik. Çocuk susadı, kayınbiraderim Lokman su almak üzere yolun kenarındaki çeşmeye gitti. Ben arabayı durdurmuştum. Çeşme biraz geride kaldığı için geri gideyim de çocuk o kadar yolu yürümesin, dedim. Geri geri gidiyordum, fakat yolu görmeden. Meğer tam yolun ortasına, karşıdan gelen arabaların önüne çıkmışım. Birden karşıma sür'ati yüksek bir kamyon çıktı. Üstüme geliyor, benim kaçmama imkân yok. O da ne yapacağını şaşırды. Aniden direksiyonu kırarak bizim sağımızdan geçti. Onun ardından başka bir kamyon çıktı, bu kez de ben ani bir süratle sağa fırlayıverdim. Bu sırada âilece kamyonun altında kalmamız muhakkaktı. Fakat İlahî bir kuvvet, birinci kamyonun şoförünü uyardı ve onu sanki bizim üzerimizden sağa attı, bizi kurtardı. Bu Allah'ın bir lûtfu idi. O anda yüce Allah'ın bu âyetini hatırladım: "*İnsanın önünden ve arkasından izleyicileri vardır, onu Allah'ın emrinden korurlar.*"

1982 yılının Şubat ayında Riyad'dan ömre için gittiğimiz Mekke ve Medine'den dönüyorduk. Medine ile Riyad arasındaki yolu yarlamıştık. Benden başka eşim ve kızım Esra'nın bulunduğu arabanın sür'ati 135-140 km. idi. Birden arabanın tekeri, rüzgârın asfaltı savurduğu kuma değdi ve araba süratle sağa ve sola zikzak yapmağa başladı. Direksiyonu sağa sola ne kadar çevirdiysem arabaya hakim olamadım. Bir yolun sağına, bir soluna giren araba, birden geriye döndü. Önce sağ şarampola girdi, oradan çıkıp yolu keserek sol şarampola girdi ve tam bir kayanın önünde durdu. Yanımda duran kızım Esra'nın, o sırada İhlâs Sûresini okuduğunu duyuyordum. Arkamızdan gelen bir araba vardı. Bizim zikzak yaptığımızı görünce durmuş, beklemişti. Onlar da ömreye gelmiş, Irak'a dönüyorlarmış. "Elhamdülillâh 'alâ

selâmetik" dediler ve kurtuluşumuzun bir mu'cize olduğunu söylediler. Gerçekten araba zikzak yaparken veya geri dönerken herhangi bir yönden bir araba gelseydi çarpıp ezilirdik. Yahut araba şarampollara girerken devrilsedik, veya önümüzdeki kayaya çarpsaydık çok kötü bir sonuca uğrardık. Bizi o halden kurtaran, Allah'ın emrindeki ruhâni güçlerdi. Allah'a şükrettik.

Üniversitede, vaktiyle talebem olan, şimdi Yd. Doç. Dr. Osman Zümrüt de, kamyon şoförlüğü yapan Artvinli, Kadir isimli bir hemşerisinin yaşadığı olayı nakletti:

"Bir gece yalnız başıma Yusufeli yakınlarındaki, Tortum baraj gölü yanından geçerken uyumuşum. Yambaşımda bir kızın oturmakta olduğunu görüyorum. Kulağımdan tutan kızın, "Sağdan git, soldan git", gibi komutlarla beni yönlendirdiğini gördüm. Kıza:

- Beni öper misin? dedim.

- Ben meleğim, sana yardım etmek istiyorum, Frene bas! Yoksa uçurumdan uçacaksınız! dedi.

Frene basmışım, o sırada kendime geldim. Gerçekten o anda frene basmamış olsaydım, uçurumdan uçup parçalanmış olacaktım."

Yunus Mucizesi

Bangladeş Tayfununda yaşanan ilginç bir olayı, Milliyet Gazetesinden okuyoruz:

Sellerde 150 bin kişinin evsiz kaldığı bildirilirken, Bangladeş'te yayınlanan *Observer* gazetesi ülkenin kuzeyindeki Surma ve Kushia-ırmaklarının taşıdığı haber verdi.

Bu arada başkent Dakka'da hissedilen deprem, halk arasında panik yarattı. Yerel yetkililer depremin şiddet ve merkezi konusunda bilgi vermezken, can kaybı ve hasara ilişkin kendilerine herhangi bir bilgi ulaştırılmadığını da söyledi.

Masal Gibi

Bu arada Bangladeş Çevre Bakanı *Abdullah el-Numan*, kasırgayla ilgili bilgi verirken, mucize türünden bir olayın yaşandığını da duyurdu.

El-Numan'ın verdiği bilgiye göre 29 Nisan'daki kasırga sırasında bir yunus, Ukhia köyünde dalgalara kapılan bir bebeği ağzına alarak 30 kilometre uzaklıktaki Çokoria köyüne taşıdı. Bebek köydeki balıklar tarafından denizden çıkarılarak hastaneye kaldırıldı.

İttifak gazetesinin konuya ilişkin haberinde bebeğin adına ve yaşına ilişkin hiçbir bilgi verilmedi.

Bangladeş'te anlatılan olayın benzeri bütün kutsal kitaplarda yer alır. Yunus Peygamber'in de yunus tarafından kurtarıldığı anlatılır.

(12 Mayıs 1991, Milliyet Gazetesi s. 12, 4. sütun)

Şimdi bir de bizzat yaşayanından duyduğum bir olayı anlatmak istiyorum:

Erzurum'da -şimdi, Allah'ın rahmetine göçmüş bulunan- Faik Pirmoğlu isimli muhterem bir dostumuz vardı. 1951 yılında bu zatın çok muhterem ve evliyâdan olduğuna inanılan kardeşi Ali Rıza Efendi vefat etti. Kardeşinin vefatının üzerinden henüz bir ay geçmeden ziyaretine gittiğimiz Faik Bey, bize şunu anlattı:

"- Ağabeyimin gözlüğünü almıştım. Bir iş yaparken gözlük düştü, bir camı kırıldı. Gözlüğün camının kırıldığından kimsenin haberi yoktu. İki gün sonra yeğenim geldi.

- Bu gece rüyamda Dayımı (yani Ali Rıza Efendi'yi) gördüm. Bana dedi ki: "Faik'e söyle, gözlüğümü yaptırın."

Şunu da merhûm Fâik Bey'den dinlemiştim:

"Cihan Savaşından önce, Batum'da fırın çalıştırıyordum. Bir gün, fırına bir papas geldi. Uzun sakallı, orta yaşta bir papas. Haçı da göğsünde idi. O kadar ağlamıştı ki gözlerinden akan yaş, yanaklarında iz yapmıştı. Ağlayarak bana:

- Seninle konuşmak istiyorum, dedi..

- Olur, dedim.

Rahat konuşabilmek için fırının bodrum katına indik.

- Muhammed nerede? dedi.

Ben de Hz. Muhammed'in, 571 M. tarihinde Mekke'de doğduğunu, kırk yaşında peygamber olduğunu ve kısaca hayatını anlatmağa çalıştım. Bana dedi ki:

- Bana Muhammed, gel, dedi. Sen biliyorsundur, diye sana geldim. Meğer sen de onun nerede olduğunu bilmiyorsun, bana hikâye anlatıyorsun. Yine ağlayarak çıkıp gitti.

Bir de bizzat kendi gördüğüm iki rüyayı anlatmak istiyorum:

1973 yılında Bağdad'da idim. Yanımda yine İlahiyat Fakültesi'nden bir arkadaş da vardı. Bu arkadaş iki ay sonra bir imkân bulup Kuveyt'e gitti. Benim de içimde, yalnız kalışımın tesiriyle bir sıkıntı başladı. Keşke ben de gitseydim, diye üzümlü duruyordum. Bir iki gün böyle düşündükten sonra bir akşam yatsıyı kılıp sıkıntı ile yatağa girdim. Henüz uykuya dalmıştım ki birden kalbimin içinden çok muhterem, merhum hocam Hacı Muharrem Efendi, çıkıp göğsümün üstünde duruverdi:

- Oraya gitmenin, senin hakkında hayırlı olacağını nereden biliyorsun?, dedi.

- Sen burda mısın Hacı Baba? dedim ve uyandım. Sabaha kadar içimde bir genişlik, gönlümde olağan üstü bir sevinç duydum ve sıkıntılar içimden gitti. Gerçekten daha sonra Kuveyt'e gitmeyişimin, benim için hayırlı olduğunu anladım.

1 Mart 1976 tarihinde merhum babam, ondan iki yıl kadar sonra da annem Allah'ın rahmetine kavuştu. Her gün bir cüz Kur'an okuyup babamın ve geçmişlerimizin ruhlarına bağışladım. Bir gece uykuda şöyle gördüm: Köyümüzün câmiinin alt tarafında, babam bir bahçe, sebze yetiştirmiş. annem de hemen onun altında bir bahçe ve sebze yetiştirmiş. Annemin sebze bahçesi daha küçük ama sebzeleri daha yeşil, daha gelişik. Babamın sebze bahçesi daha büyük, fakat sebzelerinin suya çok ihtiyacı var. Sebzeler nerdeyse sararmaya yüz tutmuş. Ben de önce annemin bahçesine, sonra babamın bahçesine su veriyordum. Babam bana dedi ki:

- Oğlum, bak benim bahçemin, ağaçlarımın suya çok ihtiyacı var. Benim bahçem büyük. Sen ise önce annenin bahçesine suyu bağlıyorsun. Suyu önce benim bahçeme bağla!

Ben, bu rüyayı, okuduğum Kur'an'ın sevabını önce annemin, sonra babamın ruhuna bağışladığıma yordum, ondan sonra önce babamın, sonra annemin ruhuna bağışlamaya başladım.

Buraya kadar anlattığımız olaylar, bizzat gördüğümüz, yahut son derece doğru, güvenilir, yüksek karakter sahibi insanlardan duyduğumuz olaylardır.

Ruh çağırma meclislerine gidenler vardır. Ben gitmedim ama giden dostlarımın anlatımına dayanarak söylüyorum: Bu seanslarda bazan masalar havaya kalkıyor, sandalyeler yürüyor, fincanlar hareket ediyor. Oturanlardan hiçbirinin eli değmediği halde masalar nasıl kalkar, sandalyeler nasıl yürür? Fincanlar nasıl hareket eder? Siz bunları küçücük aklınızla izah edemiyorsunuz diye inkâr mı edeceksiniz? İnkâr etseniz ne çıkar, olay herkesin gözü önünde cereyan ediyor.

Akrep nasıl ısırıyor veya akrebin zehiri, hiçbir ilâç kullanılmadan nasıl dışarıya akıtılıyor? Akrep ısırın yere konan yalın, hattâ eski bir bıçak nasıl akrebin zehrini etkisiz yapıyor?

Barış Manço'nun geçen yıl yapmış olduğu programı hatırlarsınız: Afrika'dan getirilmiş olan çok kalın bir ağacın içine açıkça "بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ : BİSMİLLÂHIRRAHMÂNİRRAHÎM" yazılmıştı. Ağacın kendi doğal gelişimi, tâ yetmiş santim derinliğe kadar bu yazıyı işlemişti. Bunu akıl ile izah edemeyen kişiler inkâr edebilirler ama bu işin uzmanı bilim adamları, verdikleri rapor ile bunun dışarıdan bir etki ile değil, ağacın doğal gelişimi ile oluştuğunu belirtmişlerdi.

Şimdi de Mustafa Doğan Tanju'nun "*Canlılar Âlemindeki İlâhî Hikmetler*" adlı eserinden bir olayı okuyalım:

"Brindle adlı bir gemi 1871 yılının bulutsuz ve sakin bir gününde Amerika'nın *Boston* limanından hareket ederek, heyecansız ve rahat

bir yolculuk ile Yeni Zelanda sularına kadar geliyor. Yoluna devamla *Pelorus* boğazına girdiğinde kaptan dahil bütün mürettebatı bir düşünce ve korku alıyor. Çünkü bu boğaz, hiç tahmin edilemeyen yerlerde, aniden gemilerin yolu üzerine çıkıveren büyük kayalar sebebiyle son derece tehlikeliydi. Ayrıca havanın bozup kesif bir sisin de bastırması sebebiyle, Brindle'in her an kayalıklara bindirmesi işten bile değildi.

"Gemi süvarisi ile ikinci kaptanı küpeşteye dayanmış endişe ve korku içinde bu mevzuu hararetle görüşürlerken, biraz ilerde geminin ön tarafında suların karıştığını ve beyaz köpüklü dalgaların arasından bir yunus balığının aniden çıktığını gördüler. Bu takriben dört metre uzunluğunda gözükten canlı, güzel ve beyaz bir hayvandı.

"Beyaz yunus balığı teknenin burun tarafının hemen önünde, daireler çizerek yüzdükten sonra, birden bire ileriye, muayyen bir istikamete doğru yüzmeğe başladı. Balık, birinci ve ikinci kaptanla konuşmıyordu ama sanki onlara "hiç endişe etmeden beni takip ediniz, en ufak bir kayaya dahi çarpmadan, sizi salimen bu tehlikeli boğazdan çıkaracağım" diyor gibiydi. Süvari ile ikinci kaptan korku ve çaresizlik içinde kıvranırlarken, içlerinden gelen bu sese teslim olarak yunus balığının peşini takip etmeğe başladılar. Tarifi imkânsız garip bir his, bu iki usta gemiciye, beyaz yunus balığının yardımı ile tehlikeli bölgeden kurtulacaklarının müjdesini veriyordu.

"Gerçekten esrarengiz balığın peşini bırakmayıp, gittiği yönü aynen takip eden Brindle gemisi, kısa bir müddet sonra tehlikeli kayalıkları tamamen arkasında bıraktı. Biraz sonra da beyaz yunus bir daha çıkmamak üzere sulara dalarak gözden kayboldu.

Brindle yoluna devamla *Sydney* limanına varınca gemiciler başlarından geçen, inanılması biraz müşkül ve garip olayı, oradaki arkadaşlarına bütün teferruatı ile anlatmaktan geri kalmadılar. Bu tarihten sonra (*Pelorus Jack*) adı verilen beyaz yunus balığının varlığı kısa zamanda o bölgede herkes tarafından duyulmuştu.

"İnsanları gönülden seven bu yunus balığı, sadık bir türbedar gibi Pelorus boğazının başında bekliyerek, kırk yıla yakın bir zaman, fahri kılavuzluk görevine, bıkip usanmadan fasılasız devam etti. Neticede binlerce yük ve yolcu gemisi mahir kılavuz sayesinde, her hangi bir kayaya çarpmadan salimen yollarına devam edebildiler. Pelorus Jack bir çok deniz facialarını önlemiş oldu. Hayvanın insanlığa yaptığı bu büyük hizmetin sebebini kimse bilmiyordu. Pelorus Jack boğaza gelen gemileri görünce çok seviniyor, hemen yanlarına sokulup, beyaz köpükler içinden birdenbire suyun yüzüne sığıyor, oynuyor, hatta bazan neş'e içinde başını teknelere sürttüğü bile oluyordu.

"Nihayet 1903 senesi gelmişti. Bu yılda *Penguin* adında bir şilep dümenini kırmış bu tehlikeli boğaza doğru yaklaşıyordu. Pelorus Jack ise her zamanki gibi kutsal bildiği vazifesinin başındaydı. Şilebi görünce sevinçle yanına yaklaştı, suları yarararak evelâ bir kaç daire çizdi, sonra da ileriye doğru atıldı. O andan itibaren geminin kaptanı, selâmetle boğazdan geçebilmek için Jack'ı dikkatle takibe başlamıştı. Bu gemideki yolcular arasında karanlık ruhlu, sarhoş bir adam da bulunuyordu. Geminin önünde sulara dalıp neş'eli, neş'eli yüzen beyaz bir yunus balığını görünce pek hoşuna gitti, kaşla göz arasında belindeki tabancasını çekerek "İşte arayıpta bulamadığım çok güzel bir hedef" deyip o anda tetiğe dokundu.

"Sarhoşun tabancasından çıkan kurşun, Pelorus Jarck'ın başının yan tarafına raslamıştı. Hassas hayvan evvela sersemler gibi oldu, biraz sonra da arkasında uzun kırmızı bir iz bırakarak suların derinliklerine doğru dalıp gözden kayboldu. Hayvanın yıllar boyu bıkip usanmadan insanlığa yaptığı çok değerli hizmetin karşılığı, şuuru bozuk sarhoş bir adam tarafından beynine sıkılan hain bir kurşun olmuştu.

"Pelorus Jack o günden sonra iki hafta müddetçe hiç bir yerde görülmedi. Herkes aldığı ağır yara sonucunda öldüğüne inanmağa başlamıştı. Derken bir sabah *Pacific Dawn* ismindeki bir geminin yolcuları, hayatını insanlığın hizmetine adanmış beyaz yunusu karşılarında

gördüler. Haber bir anda her tarafa yayıldı, Jack'ın ölmemesi bütün denizcileri büyük bir sevince boğmuştu. Asil hayvan kendisine sıkılan kurşunu unutmuş, sanki hiç bir şey olmamış gibi yine gemileri görünce sevinçle ileriye doğru atılıyor, denizde takla atıyor, başını teknelere sürüyor ve pürneş'e vazifesine devam ediyordu. Bütün gemiciler aynı veya benzeri bir hâdisenin tekrarından endişe ediyorlardı. Hattâ bu endişe, şahısları dahi aşır, hükûmete kadar intikal etti ve Yeni Zelanda hükümeti, bu iyiliksever hayvanın korunması için tedbirler almakta gecikmedi.

"Günler birbirini kovalıyordu. Aradan iki yıl geçmiş 1905 yılının başlarına gelinmişti. İşte bu tarihte *Penguin* adlı şilep tekrar Pelorus boğazının ağzına gelmiş, tehlikeli geçitte seyr ediyordu. Gemideki mürettebat ve yolcuların hepsi merakla sağa sola bakındıkları halde, bir türlü beyaz yunusu göremediler. Hava hayli sertleşmişti, kuvvetli rüzgâr gemiyi önüne katmış sürüklüyor, kayaların yerlerini iyi bilmeyen kaptan hangi istikâmete dümen kıracağını bir türlü kestiremiyor. Kaderine terk edilmiş bir şekilde yof alan *Penguin* çok geçmeden tehlikeli kayalara bindirerek, tüyler ürpertici bir çaturdıyla azgın dalgalardan arasına gömülüp gitti.

"Bu hadisenin üzerinden ancak bir ilâ iki gün geçmişti ki, *Southern Star* adlı bi gemi, Pelorus boğazına doğru yaklaşmağa başlayınca beyaz yunus'u kendisini bekler bir şekilde karşısında hazır buldu ve onun kılavuzluğu sayesinde tehlikeli bölgeden salimen geçti. Artuk hadise gün ışığına kavuşmuştu. Aradan iki sene gibi uzun bir müddet geçtiği halde canına kast edip kendisine kurşun sıkılan gemiyi *Pelorus Jack* hiç bir zaman unutmamıştı. Halbuki su içinde bulunan bir balık için bütün gemiler hemen hemen aynı şekilde görünür. Böyle olduğu halde, aralarındaki ufacık farklardan bir geminin tefriki ve bu geminin hususiyetlerinin iki sene gibi uzun müddetle hafızada tutulması bir balık için çok zor ve hattâ imkânsız görülen bir hadiseydi. Fakat her şeye kâdir olup her şeye gücü yeten Yüce Mevlâ Pelorus Jack gibi asil bir hayvana bu üstün kabiliyetleri ihsan etmişti.

"Bu hadisede bir meseleye daha temas etmek icap etmektedir. Pelorus Jack, kendisinin ölümünü kast eden bir gemiyi pekala arkasına takip tehlikeli kayaların üzerine götürebilir ve Penguin'i rahatça batırabilirdi. Gönlü şefkatle dolu hassas hayvan bunu da yapmıyor, sadece "sen iki sene önce beni yok yere öldürecektin, ben şimdi seni tanıdım, sana kırgınım ve maalesef yol göstermiyeceğim, kendi başının çaresine bak..." der gibi, gemiyi hiç görünmeyip küskün küskün denizin altından başka bir istikamete doğru yüzüyor. Bir insan olduğumuz halde, fıtratımızda vardır, bize bir tokat atana biz, iki tokat atmak suretiyle cevap vermek isteriz. Pelorus Jack ise bir hayvan olduğu halde kendisine öldürmek kastı ile hiç acımadan kurşun sıkan kimselere en ufak bir kötülükte dahi bulunmamıştı. Fakat İlâhi bir tecelli vukû bulup, gemi aynı gün kayalara bindirip kendi kendine batmıştı.

"Pelorus Jack'ın fahri kılavuzluk görevi 1912 yılına kadar fasılsız devam etti. Bu tarihte o bölgeye yabancı bir balina filosu gelmişti. Filonun gelişinden sonra bir daha Pelorus Jack'ı gören olmadı. Gemiler hiç bir vakit unutamadıkları beyaz yunus'u aylarca aradıkları halde, bulmak değil, en ufak bir izine dahi rastlayamadılar. Kıymetli hayvan belki de adı bir balık gibi zıpkımlanarak öldürülmüştü. Merhamet, şefkat ve iyiliğin el ele verip, tabiatını meydana getirdiği eşsiz yunus, esrarlı bir şekilde birden bire kaybolmuştu.

"İşte, Allah-u Teâlânın kudret ve kemâli sınır tanımaz, hududu yoktur. Aklımızın dahi kabulde zorluk çekeceği sayısız meziyet ve hikmetleri sinesinde toplıyan mahlukatı bir çırpıda yaratır, sonra da bu değerli haycancıkları eşref-i mahluk olan insanlara hizmetkâr kılar."

(Canlılar Âlemindeki İlâhî Hikmetler, s. 33-37, 1976)

Bu tür olayların sayısını çoğaltabiliriz. Ama fazla uzatmağa gerek yok. Bu kadarı da bizim aklımızın çözemeyeceği, olağan üstü olayların, mu'cizelerin varlığını kanıtlayağa yeter.

Şimdi sıradan insanlarda böyle olağan üstü şeyler görülür de peygamberlerde görülmez mi? Kur'ân'ın nasıl bir mu'cize olduğunu biraz ileride göreceğiz. Onun eski peygamberlerden anlattığı mu'cizeleri de kabul etmek zorundayız. Kur'ân'ın sadece tek bir âyeti, kendisinin Allah'tan geldiğini kanıtlayağa yeter.

XXXIV- AYIN YARILMASI MES'ELESİ

Kitabının 263-268 nci sayfalarında Turan Dursun, benim yazdığım bir mektuptan söz ediyor. 2000 e Doğru Dergisinin, 11 Mart 1990 tarihli ve 11 sayılı nüshasında yayınladığı, Ayın yarılması ile ilgili âyeti ele alarak "Kur'ân'da Bilim Dışı şeyler bulunduğu"nu iddiâ eden yazısı üzerine, bir cevap hazırlayıp Dergiye gönderdim -kendine değil.- Dergi yöneticileri, mektubumu aynen neşrecekleri yerde, Turan Dursun'a vermişler. O da yazımı istediği biçime sokup yayınlamış. Bununla da yetinmemiş, kırıp kuşa çevirdiği yazımı, kitabına da koymuş. Ve âdeti uyarınca demagoji yapmış:

Kur'ân'da geleceğe âit olayların, geçmiş zaman kipiyle anlatıldığı yerler bulunduğunu kabul etmekle beraber, ayın yarılması olayında bunun mümkün olmadığını, hiçbir kanıtı dayanmadan iddiâ ederek gelişkiye düşmüş.

Yazısının sonunda da yükseklerden atarak beni tartışmaya çağır-mış. Biz, her zaman ve her yerde tartışmaya hazırız. Bilimsel zeminde olmak şartıyla. Ama bildiğim kadarıyla henüz salt bilimsel zemine ka-vaşamamışız. Sağcımız da demagoji yapıyor, solcumuz da. Dindarımız da, din aleyhtarımız da demagoji yapıyor. Birilerine şöhret ve tiraj sağlamak amacından başka bir gayesi olmayan önyargılı tartışmalar-dan uzak dururuz.

Eğer Turan Dursun, hayatında bilimsel bir tartışma ortamı hazır-

layıp, tarafsız jürilerin huzurunda yapılacak bir tartışmaya beni çağır-mış olsaydı, kendisinin resmî tahsiline bakmadan bu tartışmaya katı-lırdım. Bana göre önemli olan, diploma değil, bilgidir. Çok diplomalı câhil var. Ama ne böyle bir zemîn hazırlandı, ne de bana bir davetiye gönderildi. Sadece kuru bir iddiâ, gösteriş, övünme. Kim hazırlaya-caktı bu ortamı, kim düzenleyecekti bu paneli? Tartışmanın jürilerini kim belirleyecekti?

Turan Dursun, bizi, Kur'ân'ı kurtarmak üzere kuyruğa girenlerden sayıyor (II. kitap, s. 236).

Ona göre biz, Kur'ân'ı kurtarma çabası içindeyiz. Evet, biz Kur'ân'ın savunucusuyuz ama onu kurtarmak bizim haddimize düş-mez. O, kendisini koruyacak gücü kendi içinde taşımaktadır.

Şimdi biz, Turan Dursun'un iddiâsına cevap olarak yazıp Dergiye göndermiş olduğumuz yazıyı kaydedelim:

Kur'ân-ı Kerîm Hakkında Uluorta Konuşulamaz

Prof. Dr. Süleyman ATEŞ

2000'e Doğru dergisinin, 11 Mart 1990 sayısında Turan Dursun imzasıyla çıkan bir yazıda: Kur'ân'da Ayın, bir mu'cize olarak ikiye bölündüğünün söylendiği, gerçekte böyle bir şeyin olamayacağı, bu ifadesiyle Kur'ân'ın, bilime ters düştüğü anlatılıyor. Ömrünü Kur'ân ile geçirmiş bir insan olarak bu sathî yorumu düzeltme ihtiyâcını duy-dum.

Önce şunu kesinlikle belirteyim ki Kur'ân'ın kendi orijinal vah-yinde, bilime ters düşen hiçbir şey yoktur. Amerikalı embryolog Prof. Keith L. Moore, "The Developing Human" adlı eserinde, "Embryo-logy konusunda ortaçağ içinde dikkate değer bilimsel bir şey söylen-memiştir, ancak Kur'ân'ın bu konuda söyledikleri, modern Embryo-

logy'ye uygun düşmektedir" diyor ve çocuğun anne karnındaki gelişimini gösteren şekillerle Kur'an'ın söylediklerini karşılaştırarak hayretlerini belirtiyor.

Şimdi bir hıristiyan bilim adamını hayrete düşüren Kur'an, nasıl olur da kendi devrinde olmamış bir şeyi, olmuş bir mu'cize göstererek ilme ters düşer? Kur'an böyle bir şey söylememiştir ama, çürük rivâyetleri gerçek sanan yorumcular, Kur'an'ı o rivâyetlere göre yorumlayıp hatâyâ düşmüşlerdir. İşin gerçeği şöyledir:

Kamer Sûresinin birinci ve ikinci âyetlerinde, kıyâmetin çok yaklaşmış olduğunu belirtmek üzere: "Kıyâmet sâati yaklaştı, Ay yarıldı. (İnsanlar böyle) bir mu'cize görececek olsalar dahi yine yüz çevirirler ve 'süregelen bir büyüdür' derler." buyurulmaktadır.

Bu ifâde, âyetlerin indiği zaman Ayın yarılmış olduğunu değil, Kıyâmet arefesinde düzenin bozulup Ayın yarılacağını anlatır. İleride olacak işlerin kesinliğini belirtmek için, olayın geçmiş zaman kipiyle anlatılması, Arapçada olduğu gibi Türkçede de vardır. Meselâ Fakültenin son sınıfına gelmiş bir öğrenciye: "Sen artık Fakülteyi bitirdin" denilir. Bu tabir, o öğrencinin, Fakülteyi bitireceğinin kesinliğini anlatır. Kur'an'da bunun pek çok örneği vardır:

Nahl Sûresinin birinci âyetinde "Allah'ın buyruğu (yani müşriklere yapacağı azâb) geldi, acele etmeyin!" denilmektedir. Oysa bu âyet indiği zaman, henüz İslâmı engellemeğe çalışan Kureyş müşriklere bir belâ gelmemiştir. Onların başlarına gelmesi beklenen belânın mutlaka geleceğini vurgulamak için cümlenin yüklemi, geçmiş zaman kipinde kullanılmıştır.

"Güneş büzüldüğü, yıldızlar kararıp dağıldığı zaman.... her can ne yapıp ne getirdiğini bilmiştir" (Tekvîr Sûresi: 1, 2, ... 14) âyetlerde, yine Kıyâmet arafesinde vukubulacak olayların kesinliğini vurgulamak için yüklemelerin hepsi geçmiş zaman kipindedir. Bunları okuyan herkes, yüklemelerinden dolayı bu olayların vukubulmuş olduğunu değil, Kıyâmet öncesi vukubulacağını anlar.

"Sûr'a üflendi, göklerde ve yerde olanlar, (korkudan) düşüp bayıldılar. Ancak Allah'ın dilediği sarsılmadı. Sonra ona bir daha üflendi, hemen onlar kalktılar, bakıyorlar. Yer Rabbinin nûruyla aydınlandı, küâp ortaya kondu, peygamberler ve tanıklar getirildi ve aralarında adâletle hükmedildi. Onlara aslâ zulmedilmez. Herkese yaptığıının karşılığı tam verildi. O, onların ne yaptıklarını en iyi bilendir.

"İnkâr edenler, bölük bölük cehenneme sürüldüler. Oraya geldikleri zaman cehennemin kapıları açıldı, cehennemin bekçileri onlara şöyle dedi: 'Kendi aranızdan, Rabbinizin âyetlerini size okuyan ve sizi bugününüzle karşılaşacağınız hakkında uyarayan elçiler gelmedi mi?' 'Evet, geldi, dediler, ama kâfirlere azâb sözü hak oldu!' 'O halde içinde ebedî kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Kibirle-nenlerin yeri ne kötüymiş!' denildi.

"Korunanlar da bölük bölük cennete sevk edildiler. Kapıları da ha önce açılmış bulunan cennete vardıklarında bekçileri onlara: 'Selâm size, hoşsunuz! Ebedî kalmak üzere buraya girin!' dediler. Cennetlikler de: 'Bize verdiği sözü yerine getiren ve bizi dilediğimiz yerde oturacağımız cennet yurduna vâris kılan Allah'a hamdolsun. Çalışanların ücreti ne güzelmiş!' dediler." (Zümer: 68-74)

"Cennet halkı, âteş halkına seslendi: 'Biz, Rabbinizin bize va'dettiğini gerçek bulduk. Siz de Rabbinizin size va'dettiğini gerçek buldunuz mu?' Onlar da: 'Evet' dediler. Ve aralarında bir ünleyici: 'Allah'ın laneti zâlimlerin üzerine olsun!' diye ünledi.

"Âteş halkı, cennet halkına: 'Suyunuzdan veya Allah'ın size va'dettiği rızıktan biraz da bizim üzerimize dökün!' diye seslendiler. Onlar da: 'Allah, bu ikisini kâfirlere harâm etmiştir!' dediler." (A'râf: 44-50)

Zümer ve A'râf Sûresinin, meâllerini yazdığımız bu âyetlerinde, âhirette kurulacak İlahî Mahkemedeki yargılama sahnesi ve bu yargılamadan sonra suçluların gidecekleri cehennem, korunanların varacakları cennet ve cennetlikler ile cehennemlikler arasında geçen konuşma

sahneleri, hep geçmiş zaman kipiyle anlatılmıştır. Gaye, İlahî Mahkemenin mutlaka kurulacağını, herkesin o adâlet mahkemesinde yaptığı'nın karşılığını göreceğini, cennet ve ce Hennemin kesin hak olduğunu vurgulamaktır. Yoksa o yüce Mahkeme de, yeniden bedenlenerek cennete veya ce Henneme gidiş de kıyâmette (belki yarın, belki milyonlarca, hatâlı milyarlarca yıl sonra) olacak olaylardır.

İşte Kamer Sûresinde "Ay yarıldı" ifadesi de, kâinât düzeninin bozulacağı, Güneşin büzüreceği, yıldızların dağılacağı, Ayın parçalanacağı Kıyâmet olayını anlatmaktadır. Zaten ikinci âyetteki "görme" ve "yüz çevirme" yüklemelerinin gelecek zaman kipinde olması, bunu kesinlikle ortaya koyar. Bu ikinci âyet, mevcut meâllerde yanlış mânalandırılmıştır. Bu âyetin mânâsı: "Bir mu'cize görseler yüz çevirirler..." değil, "Bir mu'cize göreceksalar yüz çevirirler, süregelen büyüdür, derler" şeklindedir. Bu âyet, anlatılan olayın geçmişte olduğunu değil, gelecekte olacağını belirtir.

Gelen rivayetlere göre Mekkeliler, Hz. Peygamber (s.a.v.)den mu'cize istemişler, o da parmağıyla Ay'a işaret etmiş, Ay ikiye ayrılmış, sonra tekrar birleşmiştir.(1)

Abdullâh (ibn Mes'ûd)un rivayetine göre, kendisi Peygamber (s.a.v.)le beraber Minâ'da yürürken Ay iki parçaya ayrılmış, bir parçası dağın öbür tarafında, diğeri beri tarafında kalmış. Peygamber (s.a.v.) "Şâhid olun!" demiş.(2) Tirmizî'nin rivayetine göre Peygamber (s.a.v.) devrinde Ay iki parçaya ayrılmış, biri bir dağın üzerine, biri öbür dağın üzerine gitmiş. Müşrikler demişler ki: "Muhammed bizi büyüledi, bizi büyülese de başka insanları büyüleyemez. Dışarıdan gelenlerden sorun." Dışarıdan gelenler de Ay'ın iki parçaya ayrıldığını gördüklerini söylemişler. Bunun üzerine bu âyetler inmiş.(3) Bazı rivayetlere göre de Ay'ın yarılması iki defa olmuş.

(1) Buhârî, Tefsîr, Sûre: 54.

(2) Tirmizî, Tefsîr: 54; Müslim, Sıfâtul-münâfikîn: 43-44.

(3) Tirmizî, Tefsîr: 54; et-Tâc: 4/248; Câmi'u'l-beyân: 27/85; İbn Kesîr, Tefsîr: 4/263.

Ay'ın yarılması hakkındaki rivayetler pek çok gibi görünürse de incelendiğinde bunların üç dört sahâbîye dayandırıldığı görülür. Taberî'nin sevk ettiği rivayetlerden üçü Enes ibn Mâlik'e, yedisi Abdullâh ibn Mes'ûd'a, biri Abdullâh ibn Ömer'e, biri Cübeyr ibn Mut'im'e, üçü de Abdullâh ibn Abbâs'a dayandırılmaktadır.(1) Şimdi bu sahâbîler içinde olayı görmesi muhtemel olan tek kişi, Abdullâh ibn Mes'ûd'dur. Ama ona atfedilen bu rivayetlerin gerçekten onun tarafından söylenmiş olması, şüphe götürür. Bir de Huzeyfe'nin yaptığı bir konuşmada söylediği bir söz vardır ki bundan, Ay'ın yarılmış olmasından ziyade yarılacağı anlaşılır. Ebu Abdurrahmân es-Sülemî diyor ki: "Medâin'e indik, kente bir fersah mesafe kaldığı sırada Cuma vakti geldi. Babam ve ben (veya Übey ve ben) namazda bulunduk. Huzeyfe bize hutbe okudu, şöyle dedi: 'İyi biliniz ki bugün antrenman, yarın koşudur. 'Babama dedim ki: 'Yarın insanlar yarışacak mı?' Dedi ki: 'Yavrum sen câhilsin, bu yarış, amel yarışıdır.' Sonra ertesi Cuma oldu. Yine namaza gittik. Huzeyfe hutbe okudu: 'Yüce Allah (O sâat yaklaştı, Ay yarıldı) buyuruyor. İyi biliniz ki kıyâmet sâati yaklaştı, Ay yarılmıştır. İyi biliniz ki Dünya ayrılacağını ilân etmiştir. İyi biliniz ki bugün antrenman yarın yarıştır. Hedef de ateştir (ce Henneme kadar koşulacaktır). Asıl koşucu, (ce Hennemi geçip) cennete varandır".(2)

Taberânî'nin, Abdullâh ibn 'Abbâs'tan rivayetine göre de bu Ay yarılması olayı, bir Ay tutulmasından ibarettir: "Allah'ın Elçisi (s.a.v.) devrinde Ay tutuldu, 'Aya büyü yapıldı' dediler. (O sâat yaklaştı, Ay yarıldı. Bir âyet göreceksalar, sürekli bir büyüdür, derler) âyetleri indi" (3)

İniş sırasına göre Kamer Sûresinden önce inmiş olan Müddessir Sûresinde müşriklerin mu'cize isteklerine bir kere işaret edilmiştir:

(1) Câmi'u'l-beyân: 27/84-85.

(2) Câmi'u'l-beyân: 27/86.

(3) İbn Kesîr, Tefsîr: 4/263. Bu rivâyet Taberânî'den alınmıştır.

"Hayır, onlardan her kişi, kendisine açılmış sayfalar verilmesini istiyor".(1) Bu talepleri zikredildikten sonra hemen şöyle reddediliyor: "Hayır (iyi bilsinler ki) o bir ikazdır, dileyen onu düşünür, öğüt alır!"(2)

Kamer Sûresinden sonra inmiş olan Sâd Sûresinde ise Ay'ın yarılması olayına en ufak bir işaret yoktur. Eğer o sûrenin inşinden önce böyle önömlü bir olay vukubulmuş olsaydı, o sûrede mutlaka buna işaret edilirdi. Çünkü önemli olayların ardından inen sûrelerde o olaylara işaret vardır. İsrâ, Bedir, Ahzâb (Hendek) Olaylarından sonra inen sûrelerde bu olaylara işaret bulunduğu gibi.

"Müstemirr", mürûr kökünden gelir. Meşhûr anlamı, birbiri ardınca gelen, sürekli demektir. Ebû'l-Âliye ve Dahhâk'in dediği gibi imrâr kökünden gelirse sağlam anlamına gelir. *Imrârul-habl*: İpi sağlam bükmeğdir. " *سُورَةٌ مُسْتَمِرَّةٌ : Sürekli veya sağlam büyü*" sözü de Ay'ın yarılması olayının, bir an için vukubulup geçen bir olay değil, sürekli bir olay olacağını gösterir. Halbuki Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında vukubulduğu söylenen olay, sürekli değil, geçici bir olaydır. Sürekli olsaydı bize kadar gelirdi, bize kadar gelmediği gibi Peygamber'in sahâbîlerinden de, olay hakkında İbn Mes'ûd'dan başka şahid yoktur. Onun da gerçekten böyle söyleyip söylemediği şüphelidir. Öyle ise âyette işaret edilen yarılma olayı, böyle geçici bir olay değil, kıyâmete yakın vukubulacak sürekli ve kalıcı bir olaydır ki o da Güneşin, Ayın dağılıp parçalanmasıdır. Artık parçalanmadan sonra bir daha bir araya toplanmayacaktır, yani bu Güneş ve bu Ay olmayacaktır. "Güneş büzüldüğu zaman, yıldızlar kararıp döküldüğu zaman, dağlar yürütüldüğu zaman..." (3)

Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında Ayın yarılması biçiminde bir

(1) Müddessir Sûresi: 52.

(2) Müddessir Sûresi: 54-55.

(3) Tekvîr Sûresi: 1-3.

mu'cizenin olmadığı, Kur'an'ın kendi ifadesiyle sâbittir. Çünkü Kur'an, putatapanların, Peygamber'den istedikleri maddî mu'cizelerin vukubulmadığını, böyle bir mu'cize vukubulduğu takdirde inanmayanların helâk edilmiş olacağını, oysa yüce Allah, şimdi inanmayanları hemen helâk etmek istemediği için, onların istedikleri mu'cizeleri yaratmadığını söylüyor:

"Bizi, mu'cizeler göndermekten alıkoyan şey, öncekilerin, gördükleri mu'cizeleri yalanlamış olmasıdır. Semûd kavmine, açık bir mu'cize olarak Deve'yi verdik, o (muc'cize), haksızlık etmelerine sebeb oldu (deveyi kestiler, bu yüzden helâk edildiler). Biz mu'cizeleri yalnız korkutmak için göndeririz!" (İsrâ Sûresi: 59)

Ra'd Sûresinin 31 nci âyetinde müşriklerin, dağları yürütmek, yeri yarmak, ölüleri konuşurmak gibi mu'cizeler istediklerine dikkat çekildikten sonra bu gibi şeyleri ancak Allah'ın yapacağı, peygamber'in görevinin bunları yapmak değil, tebliğ olduğu anlatılır. İsrâ Sûresinin 90-93 ncü âyetlerinde de yine müşriklerin, bu tür maddî mu'cize istekleri anlatıldıktan sonra Peygamber (s.a.v.)e hitâben: "Rabbimin şânı yücedir. Ben sadece insan elçi değil miyim?" demesi emredilmektedir. Yani bu tür işleri yapmak benim elimde değil, görevim de değildir.

Şimdi Peygamber (selâm ona), dağları yürütmek, ölüleri konuşurmak, ayağının altındaki yeri yarmak, göğe çıkmak, gökten hazine indirmek gibi mu'cizeleri yapmadığına göre, gökte olan Ayı da yarmıştır. Eğer yapacak olsaydı, dağları yürütür, yeri yarardı... Bunların olmadığını Kur'an söylüyor.

Şayet Ay yarılmış olsa da bunu müşrikler görselerdi, inanmaları gerekirdi. Bunu gördükleri halde inanmayıp "Büyü" demişlerse derhal helâk edilmeleri lâzımdı. Oysa âyetlerin indiği sırada onlar helâk edilmemiştir. Onların birçoğu da sonradan müslüman olmuş, İslâm uğruna savaş vermiştir. İnanmayanların, toplu helâki diye bir şey olmadığına göre Ayın yarılması diye bir mu'cize de olmamıştır. Kur'an, ileride vu-

kubulacak kıyâmet ahvâlîni, kesinlik belirtmek için mazî kipiyle anlatmaktadır.

Gerçek bundan ibârettir. Esasen büyük müfessirler, olayı böyle açıklarlar. Çürük rivâyetlere bakarak Kur'ân'ı o rivâyetler doğrultusunda yorumlayanlar da olmuştur ama bunların bilimsel bir yönü yoktur. Bunlara dayanarak Kur'ân'ın bilim dışı şeyler söylediği iddiâsında bulunmak, doğrusu pek cüretli ve gayri ciddi bir iddiâdır. Eğer isim yapmak isteniyorsa daha ciddi çalışmalar yapmak, bilinmeyen şeyler ortaya çıkarmak gerekir. Milyonların üzerine titrediği, Melek Vahyi Kur'ân'a dil uzatmakla değil. Burada Ziyâ Paşa'nın bir beytini hatırlatmak isterim:

"Bevvâl-i çeh-i Zemzem'i lanetle anar halk,
Sen Ka'be gibi kendini hürmetle benâm et!"

XXXV- GÖK SOFRASI

Dursun, 147. sayfada, Havârilere, İsa'dan, gökten bir sofraya istemelerini anlatan âyeti dile dolayarak diyor ki:

"GÖK SOFRASI"

Bilindiği gibi Kur'an'ın 5. Suresinin adı: "Mâide"dir. Bu surenin 112-115. âyetlerinde bu "yemek" ve "sofra"sından söz edilir. Surenin adı da buradan.

Bu âyetlerin anlamı, Diyanet'in resmi çevirisinde şöyledir:

"Havârilere: 'Ey Meryem Oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofraya indirebilir mi?' demişlerdi de, 'inanıyorsanız Allah'tan sakının!' demişti (İsa). 'Ondan yemeyi, kalplerimizin kanmasını ve senin bize doğru söylediğini bilmeyi istiyoruz' dediler. Meryem Oğlu İsa: 'Allahım! Rabbimiz! Bize ve bizden sonra geleceklere bayram ve SENDEN BİR DELİL olarak GÖKTEN BİR SOFRA İNDİR!' Bizi rızıklandır! Sen rızık verenlerin en hayırlısısın!' dedi. Allah: 'Ben ONU SİZE İNDİRECEĞİM! Bundan sonra içinizden kim inkâr ederse, dünyalarda kimseye azap etmediğim şekilde ona azap edeceğim!' dedi." (Maide: 112-115.)

Havariler İsa'ya inanmamışlar mıydı ki inanmak için bir kanıt, bir "mucize" istemişler? Âyete bakılırsa Havarilerin kendilerinin karşılığı şu:

- İsa! İstiyoruz ki "gökten sofranın" de, yiyelim; karnımızı doyuralım. Ve sen Tanrı'nın elçisi olduğunu söylerken bize, doğru söylediğini bilelim!

* * *

Havâriilerin sofranın istemeleri, İsa'ya inanmadıkları anlamına gelmez. Onlar, yüreklerinin itmi'nân (tam güven ve huzur) bulması için bu istekte bulunmuşlardır. Nitekim Hz. İbrâhîm de Allah'tan, ölülerini nasıl dirilteceğini, canlı bir örnekle kendisine göstermesini dilemiş, yüce Allah ona "İnanmadın mı?" demiş, o da: "Hayır, inandım ama kalbim itmi'nân bulsun diye bunu istiyorum!" demiştir (Bakara: 260).

Hz. İbrâhîm'in, Allâh'a inanmamış olduğu kabul edilebilir mi? Kendisi inandığını, ama kalbinin itmi'nân bulması için bunu istediğini söylüyor. Demek ki imân başka, itmi'nân da daha başkadır. İtmi'nân, imânın da üstünde bir makamdır. İmânda zaman zaman kuşku olabilir. Ama itmi'nânda hiçbir kuşku olmaz. İşte İbrâhîm böyle bir kuşkusuz imân düzeyine yükselmek için ölülerin diriltilmesini bizzat görmek istediği gibi, İsa'nın havâriileri de böyle kuşkusuz bir imân düzeyine çıkabilmek için ondan, duâsıyla gökten bir sofranın indirilmesini istemişlerdir.

Bu olaydan söz eden âyetlerde gökten bir sofranın indirildiği belirtilmemiştir. Ama söz geliminden böyle bir sofranın indiği anlaşılmaktadır.

Turan Dursun, bunu mümkün görmüyor. Bunu akıl dışı buluyor. Elbette âciz insan için bu mümkün değildir. Ama Kur'an, bunu bir peygamber mu'cizesi olarak anlatmaktadır. Müfessirlerin ayrıntılı rivâyetlerinden de olayın, Hıristiyan kaynaklı olduğu ve İbret için

Kur'an'da anlatıldığı anlaşılmaktadır. Allah isterse, peygamberlerini desteklemek için mu'cize yaratır. Allah için güç bir şey yoktur. Ayrıca âyet, ibret için Hıristiyan kaynaklarında mevcut bir kıssayı anlattığına göre bunu Kur'an'da akıldışı şeyler bulunduğu şeklinde yorumlamak, önyargıdan başka ne olabilir?

Kaldı ki Havâriilerin gökten inmesini istedikleri sofranın, maddî bir sofranın olduğunu nereden biliyoruz? Onlar bu sofrayı, kalblerinin itmi'nâna ermesi için istemişlerdir. Maddî sofranın geçicidir. İnsan gördüğü anda inanır ama, bir kez olduğu için zamanla unutulur, onunla itmi'nân hasıl olmaz.

Kur'an'ın ifadesine göre gönülleri itmi'nâna kavuşturacak, zikir-dir. Allah'ı anma ve bu anmadan hasıl olan feyizdir. Feyiz öyle bir rûhânî gıdadır ki içine feyiz dolan bazı kişiler, günlerce yemek yemeler acıkmazlar. Hz. Peygamber'in, Hira Mağarasında günlerce basit bir gıda ile yetinip Rabbinden gelen feyiz ile beslendiğini biliyoruz.

İşte sanıyorum ki İsa'nın Havâriileri de, kendisinden, gönülleri tam huzur ve itmi'nâna kavuşturacak bir feyiz sofrasının indirilmesini istemişlerdir. Allah isterse maddî sofranın da indirebilir ama, asıl gönül itmi'nâna kavuşturacak olan ma'nevî aşk ve feyiz sofrasıdır. Bu da ancak peygamberlerin ve onların çömezi olan velîlerin önünde yenilebilir.

XXXVI- HAYVAN KILIĞINA SOKMA CEZÂSİ (MESH)

Dursun, 165. sayfada, Cumartesi yasağını çiğneyen yahûdî kabilesinin hayvan kılığına sokulduğunu söyleyen âyetlerle alay ediyor. İfadesi şöyle:

"Cumartesi yasağı"na uymama cezası olarak bu ceza verilmiş!

"(Ey Yahudiler!) İçinizden Cumartesi günü azgınlık edenleri elbette biliyorsunuz. Onlara: 'Aşağılık birer maymun olunuz!' dedik. Bunu, çağdaşlarına ve sonradan geleceklere bir ceza örneği ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara ders olsun diye yaptık." (Bakara: 65-66)

İki âyetin, Diyanet çevirisindeki anlamları böyle.

Anlatılan şu:

- Cumartesi iş yapmak yasak.
- Cumartesi yasağı çiğnenmiş.
- Yasağa uymayanları, Tanrı: "Birer aşağılık maymun olun!" diyerek maymuna çevirmiş. Bir "ceza örneği" olarak...

Demek ki, âyetler olayı şöyle anlatıyor:

- Tanrı, "deniz kıyısında bulunan", yani geçimleri balıktan, balıkçılıktan olan bir kasaba halkını denemek istemiştir.
- Bir yandan Cumartesi günleri çalışmayı, balık tutmayı yasaklar-

ken; öbür yandan da balıkları Cumartesinin dışındaki günlerde tutulabilecek yerlerden uzaklaştırmıştır.

- Kasabalılar bakarlar ki balıklar Cumartesi günleri sürüyle gelirken başka günler hiç mi hiç gelmiyor! ne yapsınlar? Geçimleri de balıktan. Dayanamayıp yasağı çiğnerler, Cumartesi günleri balık avlarlar.

- İşte bunun üzerine Tanrı öfkelenmiştir. Yani Cumartesi yasağını çiğneyip balık avladılar ve sınavı kazanamadılar diye.

- Tanrı, oyuna gelen kasabalıları en ağır biçimde cezalandırmış; onları "aşağılık maymunlar"a çevirmiş.

Kimi Kur'an yorumcusu, durumu biraz kurtarmak için, ünlü yöntemi kullanarak "te'vil" yoluna giderler, yani "yorum"larla çözümlmeye çabalarlar: "Maymunlara doğrudan dönüştürme" değil, "maymun karakterine dönüştürme" olduğunu savunurlar. Elmalı Hamdi Yazır da bu yolu benimseyenlerden. (Bkz. Hak Dini Kur'an Dili, 1/378-379) Ne var ki bu görüşün tutarlı olmadığını yorumcuların çoğu kabul etmekte. Ünlü Kur'an yorumcusu F. Râzî, (3/111.) Âyetlerin sözleri, ceza verilen insanların, "birer aşağılık maymun" yapıldıklarını açıkça anlatır nitelikte.

* * *

Önce şunu belirtmek lâzımdır ki Kur'an, o zamanki Yahûdîlerin ellerinde bulunan Tevrât ve bunun şerhi durumundaki Talmud kıssalarının bir bölümünü, ibret için anlatır. Bunlar, Kur'an'ın orijinal vahyi değil, önceki kitaplarda bulunamı hatırlatmadır. Hatırlatılan şey, daha önce bilinen, duyulan bir olaydır. Yoksa ona tezkire (hatırlatma) denmez. İnsanlara, önceden duydukları, fakat üstü küllenmiş bir kıssa, bir olay hatırlatılırsa ondan ibret dersi çıkarabilirler.

Kur'an'ın anlattığı kıssalar, ana çizgileriyle Yahûdî kitaplarında bulunana veya Arapların şifâhen anlattıkları Arap kıssalarına uygundur. Yazı bilmeyen, o kitapları okuyamayan ve dilini de bilmeyen bir

insanın, onların içerdığı kıssaları anlatması, ancak vahy ile mümkündür. Onun için Kur'an, bu kıssaları anlattuktan sonra "Tevrât'ı getirip okuyun!", yahut "Sizin yanınızda bulunanı doğrulayıcı olarak indir-diğime inanın, onu ilk inkâr eden siz olmayın" demektedir.

Cumartesi yasağını çığneyenlerin kılıklarının değiştirildiği hakkındaki öykü de yine Yahûdî kitaplarında veya onların anlatımlarında vardı. Kur'an, ibret için, zaten bilinen bir olayı hatırlatmaktadır. Yoksa bunun böyle olduğunu ilk defa kendisi anlatmış değildir.

Kaldı ki "Aşağılık maymun olun, dedik" ifadesinden, mutlaka onların maymun oldukları anlamı çıkmaz. Ahlâkın bozulup maymunlaştukları da anlatılmış olabilir. Nitekim müfessirlerin çoğu, bunların zahiren meshedildiklerini, maymun kılığına sokulduklarını söylemişlerse de Mücâhid ve taraftarları, bu meshin (şekil değiştirmenin) ma'nevî olduğunu, görünümünün değil, kalblerinin meshedildiğini söylemişlerdir.(1)

"Kendilerine Tevrât yükletilip de sonra onu taşımayan (hükümlerini uygulamayan)ların durumu, Kitâblar taşıyan eşeğin durumu gibidir."(2) âyetinde de Tevrât'ın hükümleri uyarınca hareket etmeyenler Kitâb taşıyan eşeğe benzetilmektedirler. Bu âyetten de onların eşeğe ve maymuna benzetilmelerinin, bir kınama, manevî durumlarının tasvir amacını taşıdığı anlaşılır.

Mâide Sûresinin 60 ncı âyetinde de belirtildiği gibi yahudî kabilelerinden bir grup, dejenere edilip hınzır ve maymun şekline konulmuşlardır. Bir insanın şeklinin değiştirilip bir hayvan şekline sokulmasına *mesh* denir. Eski milletlerde *mesh* olurdu. Bu, bozulan insanlara, Allah tarafından verilen bir cezâ idi. Ancak bunun, gerçekten insanın maymun kılığına sokulması mı, yoksa ahlâken bozulup maymun gibi taklitçilik ve aç gözlülük durumuna düşürülmesi mi olduğu hakkında

görüş ayrılığı vardır. Eğer âyet, ahlâki bir dejenerasyona (bozulmaya) işaret ise bu, her zaman ve her millete olur. İnsanlar nefislerinin zebunu oldukları zaman şeklen değil, fakat sireten yani huy itibariyle herhangi bir hayvanın huyuna girmiş olurlar. Bunlar şeklen insan görünseler de mânâda hayvan derecesindedirler. Eğer âyet, şekli bir değişme bildiriyorsa o takdirde bazı insanlar bozula bozula maymun kılığına dönmüşler, demektir. Hasılı eski milletlerde bulunduğu hakkında rivayetler gelen bu şekli *mesh* olayı, bu ümmetten kaldırılmıştır. Yalnız insan, ahlâkını korumalıdır ki insan ahlâk ve sıfatından çıkıp herhangi bir hayvanın huy ve sıfatına bürünmesin, nefsinin tutsağı olmasın.

Cumartesi avlanma yasağını dinlemeyen bu yahudî kenti sakinlerinin maymun kılığına sokulduklarını anlatan bu fıkra, bugünkü Kitab-ı Mukaddes'te yoktur. Fakat bunun, Hz. Peygamber devrindeki Kitab-ı Mukaddes nüshalarında bulunduğu ve yahudiler arasında anlatıldığı muhakkaktır. Çünkü Kur'anı Kerim, bunu Bakara Sûresinin 65 nci, Nisa Sûresinin 47 nci, Mâide Sûresinin 60 ncı âyetlerinde ve A'râf: 166'da olmak üzere birkaç yerde anlatmaktadır, Şimdi Kur'an'ın çeşitli vesilelerle ve muhtelif zamanlarda anlatıldığı bu olay, eğer yahudiler tarafından bilinmeseydi, yahudilerin, Tevrât'ta böyle bir şey yoktur diye itiraz etmeleri gerekirdi. Oysa böyle bir itiraza ne Kur'an-ı Kerim'de, ne de tarih kitaplarında işaret vardır. Demek ki Kur'an'ın, İsrail oğulları hakkında anlattığı bütün olaylar gibi bu olay da yahudiler arasında anlatılıyordu. Kur'an, yahudilerin bildikleri bir şeyi kendilerine hatırlatarak onları Allah'ın buyrukları dışına çıkmağa karşı uyarılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de mecâzî anlatımlar çoktur. Kur'an'ın ruhunu iyi bilenler, onun anlatımlarındaki incelikleri ve amacı anlarlar. Nisâ Sûresinin 47. âyetinde Yahûdilere hitâben: "Ey Kitâb verilenler, biz, bazı yüzleri tamsedip arkalarına döndürmeden, ya da Cumartesi adamlarını lanetlediğimiz gibi onları da lanetlemeden önce, yanınız-dakini doğrulayıcı olarak indirdiğimiz(Kur'an)a inanın. Allah'ın buyruğu yapılı!" denilmektedir.

(1) İbn Kesîr, Tefsîr: 1/105-106

(2) Cum'a Sûresi: 5

"Tams: Bir şeyin izini silmek, gidermek anlamına gelir. Yüzlerin tams edilmesi, kılığından çıkıp yüz denecek hallerinin kalmaması demektir. Müfessirlerden bir kısmı, bu kelime ile yahudilerin yüzlerinin meshedilip deve tabanı, hayvan tırnağı şekline ya da maymun suratına sokulacağını anlamışlardır. Kanaâtimize göre bu ifade, inanmayan yahudilerin, bir gün yurtlarını, evlerini barklarını bırakıp giderken üzüntüden yüzlerinin perişan olacağına, hasretle gözlerinin arkada kalacağına, dönüp dönüp geride bıraktıkları yurtlarına bakacaklarına işarettir. Râzî de bu noktaya işarete ederek Abdur-Rahmân ibn Zeyd'in şu tefsîrini yazmıştır: "Bu tehdid, yahudilerin başına gelmiştir. Kurayza ve Nadir oğulları, yurtlarından sürülüp Şam toprağından Erihâ ve Ezre'ât'a giderlerken Allah, yüzlerini arkaya döndürmüş, yurtlarına bakakalmışlardır." (Mefâtihu'l-ğayb: 3/341)

İşte Kur'an'ın edebî inceliğini anlamayan bazı haşviler, bu tür ifadelerden mutlaka insanın hayvan biçimine sokulmuş olduğunu sanmışlardır. Aslında Kur'an, görünürde değil, fakat ma'nâda olan dejenerasyonu kasetmektedir. Sonra maymunun insan olduğunu kabul edenler, acaba neden insanın da maymun olabileceğini kabul etmiyorlar? Biri evrim ise, öteki de dejenerasyondur. Ama dediğimiz gibi kesin kanımıza göre Kur'an'ın kasdı, görünmeyen, ma'nevî, ahlâkî dejenerasyondur.

SIÇANLARA DÖNÜŞTÜRME HAKKINDAKİ RİVÂYET

Dursun, 167. sayfada da, Muhammed'in, bugünkü sıçanların, İsrailoğullarının hayvana dönüştürülmüş kesimi olduğuna inandığını iddiâ etmektedir. Şöyle diyor:

"Muhammed şöyle der:

- "İsrailoğullarından bir topluluk yitiktir. Ne yaptıkları, başlarına ne geldiği de bilinmiyor. Ben bunların, kesinlikle SIÇANLARA DÖNÜŞTÜRÜLDÜKLERİ görüşündeyim. Bakıp görmez misin ki sıçan-

ların önüne deve sütü konulduğunda hiç içmezler de, koyun sütü konulduğunda içerler." (Bkz. Müslim, e's-Sahih, Kitabuz-Zühd/61-62 hadis no 2997.)

Demek ki Muhammed'e göre bugün görülen sıçanlar, İsrailoğullarından hayvana dönüştürülenlerden."

***

Hadisin aslına baktık ve şöyle olduğunu gördük:

٦١ - (٢٩٩٧) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى النَّعْرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّزِيُّ . جَمِيعًا عَنِ الثَّقَفِيِّ (وَالْفُظَّاءِ ابْنِ الْمُثَنَّى) . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قَدِمْتُ أُمَّةً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ، لَا يُدْرِي مَا قَمَلْتُ . وَلَا أَرَأَاهَا إِلَّا الْفَأْرَ . أَلَا تَرَوْنَهَا إِذَا وُضِعَ لَهَا الْبَأْنُ الْإِبِلِ (١) لَمْ تَشْرَبْهُ . وَإِذَا وُضِعَ لَهَا الْبَأْنُ الشَّاءِ شَرِبَتْهُ ؟ » . قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَحَدَّثْتُ هَذَا الْحَدِيثَ كَمَا قَالَ : أَنْتَ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ ذَلِكَ مِرَارًا . قُلْتُ : أَفَرَأَى التَّوْرَةَ (٢) ؟ قَالَ إِسْحَاقُ فِي رِوَايَتِهِ « لَا نَدْرِي مَا قَمَلْتُ » .

Hadisi rivâyet eden, Ebühüreyre'dir. Bu zâtın, olayları nasıl karıştırdığı, önce Peygamberden bir hadis rivâyet edip, sonra onun tamamen tersi bir hadis rivâyet ettiği, bu durum kendisine hatırlatıldığında, önceki rivâyetini inkâr ettiği, "Rivâyet ettim ama, şimdi vazgeçtim" dediği, önceki bölümlerimizde anlatılmıştı. Bunun rivâyeti, başka rivâyetlerle desteklenmedikçe kanaâtimizce kuşkuludur. Bundan dolayı Hz. Ömer, onu hadis rivâyet etmekten menetmiştir. Hattâ, Osman devrinde meydanı boş bulup çok hadis rivâyet etmeğe başlayan bu zâta, "Sen Ömer zamanında da böyle hadis rivâyet eder miydin?" diye sormuşlar. "Hiç bunu yapabilir miydim? Yapsaydım, Ömer beni kamçılardı." demiştir.

Dursun'un, iddiâsına kaynak yaptığı rivâyet, işte Peygamber'in sadece son üç yılında gelip müslüman olmuş, Yemenli Ebûhüreyre'den gelen kişi (vâhid) haberidir. Nitekim bu rivâyeti duyan İsrail oğlu kökenli Ka'b, Ebûhüreyre'ye: "Gerçekten sen bunu Allah Elçisinden işittin mi?" diye hayretini belirtmiştir.

Turan Dursun, aktardığı her haberi, işine geldiği gibi tahrif etme âdetindedir. Burada da öyle yapmış, Peygamber'in, zan bildiren ifadesini, "kesinlikle" biçimine sokmuştur. "*Velâ erâhâ illâ'l fe're*" nin anlamı, "Ben, sanıyorum ki fareler onlardır."

Biraz önce vurguladığımız gibi Peygamber'in, böyle bir şey söylemesi olası değildir. Çünkü Kur'an, Kitap ehlinin, tevhîde bağlı bir millet olarak o zamanki uluslara üstün kıldıklarını, Kitâba vâris olan o millet içinde yanlış davranan çoğunluk yanında Hakka bağlı kalan ve hak ile adâlet yapan bir topluluk da bulunduğunu bildirmekte ve Allah'a, âhirete inanıp Allah'a ibâdet eden, iyi işler yapan, hayır işlerine koşan Kitap ehlinin ödüllendirileceklerini, yaptıkları hiçbir iyiliğin zayı edilmeyeceğini vurgulamaktadır (bakınız: A'râf: 159, 181; Âli İmrân: 113-115; Bakara: 62; Mâide: 69, vs.)

Hem Kur'an, onlardan böyle övgü ile söz edecek, hem de onun tebliğcisi, onların fare olduğunu, mevcut farelerin İsrailoğullarından oluştuğunu söyleyecek. Bu makul mü?

Aynı zamanda bir dâhî olan Peygamber, insanların fare olmaya çağını bilmez mi?

Totalım ki sadece Ebûhüreyre'nin aktardığı bu haber doğrudur ve Peygamber bu sözü söylemiştir. Bu söz, Peygamber'in vahy veya ilhamla dayanarak söylediği bir söz değildir. "*Velâ erâhâ illâ: Ben sanıyorum ki...*" cümlesi, bu düşüncenin, kendi sanısı olduğunu belirtir. O da çevresinden duyduğu bir sözü nakletmiştir. Bunun dinî bir yanı yoktur. Onun kendi ilhamına dayalı sözlerinde yanlışlık olmaz. Ama başkalarından duyup naklettiği sözler, kaynağın doğruluk veya yanlışlığına bağlıdır. Söz gerçekten doğru ise, doğrudur, fakat bir efsâne ise, ef-

sanedir. Peygamber de herhangi bir sohbet esnasında, belki de şaka için duyduğu bir haberi, anlatmıştır. Sonra kendi sanısını da belirtmiştir. "Mutlaka bu böyledir" demiyor, "Ben öyle sanıyorum" diyor. Kendi düşüncesine dayalı bazı sanılarında yanlışlığı, Kur'an ile ve kesin haberlerle sabittir. Bunu daha önce açıklamıştık. Şimdi onun "Ben öyle sanıyorum" demesi, olayın gerçekten öyle olmasını gerektirmez. Nasıl ki hurmayı tozlandırmanın daha iyi olacağını sanmıştı ama sonradan bu sanısında yanlışlığını kendisi de kabul etmiş ve bu hususu da vurgulayarak belirtmiştir.

Turan Dursun, bu tür tek kişi haberlerine dayanarak Hz. Peygamberle alay etmektedir. Oysa bu tür haberlerin derlenmesi, Peygamber'den tam bir asır sonra başlamış, büyük derleyiciler ise 3. asırda yetmişlerdir. Meselâ Buhârî, H. 210 tarihinde doğmuştur.

Bir konuşmacının veya camideki vâizin sözlerini dinleyenlerin, sonradan o sözleri başkalarına aktardıklarını düşünelim. Herkes kendi anlayış düzeyine göre anladığı biçimiyle anlatır. Aradan geçen zamanla sözler kısmen unutulup başka biçimde hatırlandığı gibi, anlayış farkı da sözlerin aslından az veya çok farklı olmasına neden olur. Hattâ hatibin hiç söylemediği, kasetmediği sözler yayılmağa başlar. Bir öğretmeni dinleyen öğrenciler de, eğer not tutmamışlarsa, onun sözlerini başka başka anlatırlar.

Peygamber (s.a.v.) kendi sözlerini yazdırmamış, hattâ yazılmasını yasaklamıştır. Çünkü o, bunları, Kur'an gibi dinin temeli görmüyordu. Öyle görseydi, Kur'an'ı yazdırdığı gibi kendi sözlerini de yazdırırdı. İş böyle iken, Peygamber'den iki-üç yüz yıl sonra derlenmiş olan, ve o zamana dek ağızdan ağıza aktarılan sözleri, biz nasıl yüzde yüz Peygamber'in sözleri olarak kabul ederiz? Bunlar vâhid haberdir. Aktarımı doğru da olabilir, yanlış da olabilir. Aktaran doğru da aktarmış olabilir, yanlış da anlamış ve öyle aktarmış olabilir. Zaten hadis anlatanlar şöyle bir ibare kullanırlar: "Sadaka Resûlullâh fîmâ kal, ev kemâ kal: Yani Allah'ın elçisi söylediği sözü doğru söyledi, ya da buna ben-

zer söyledi." demektir. Bunun amacı, bu sözün mutlaka peygamberin söylediğinin aynı olmayabileceğini belirtmektir.

Yalana, yanlışa hiç ihtimali olmayan sözler, tevâtür derecesine ulaşmış hadislerdir ki bunlar çok azdır. Elbette Peygamber'den aktarılan vâhid haberlerinin de değeri vardır. Ama bunların doğruluğu için iki kriter olmalıdır. Biri rivâyet zincirinin doğru, sağlam olması; diğeri de metnin Kur'ân'a ve Peygamber'in genel düşünce yapısına, dünyâ görüşüne uygun olmasıdır.

Kur'ân, geleceği Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceğini vurguladığına göre Hz. Peygamber'in: "Ümmeti içinde zinâyı, şarabı, ipek giymeyi ve çalgı çalıp eğlenmeyi helâl sayanların domuzlara dönüştürüleceğini söylemiş olmasına nasıl ihtimal verilir? Kendisi bizzat nikâhta def çalmayı öğütlemiştir: "*Nikâh ile zinâyı birbirinden ayıran, (nikâhta) def (çalınması) dır.*" (Tirmizî, Nikâh: 6; Nesâî, Nikâh: 72; İbn Mâce, Nikâh: 20)

XXXVII- HZ. MUHAMMED, ÇOK MERHAMETLİ, ZARÎF VE YÜKSEK AHLÂK SAHİBİ İDİ

Turan Dursun, kitabının 48-60. sayfalarında, bazı rivâyetlere dayanarak İslâmın şiddeti öğütlediğini, anlatmakta ve Hz. Muhammed'i de suikastlar yaptıran, el ve ayakları tersinden kestirip gözleri oyduktan bir şiddet uygulayıcısı olarak tanımlamaktadır. Dayandığı rivâyet, birçok hadis kitabında yer alan vâhid (tek kişi) haberidir:

"Olay öğrenilir. Medine'ye, Peygambere haber verilir. Peygamber öfkelenmiştir. Adamların yakalanmaları için buyruk verir, hepsini yakalattırır. Suçluları, Hz. Muhammed'in huzuruna getirirler. Peygambere karar kesindir:

- Elleri, ayakları çapraz olarak kesilsin. Gözleri oyulup çıkarılsın...

Emir uygulanır.

Suçluların elleri, ayakları çapraz olarak kesilir.

Gözleri oyulur.

Medine dışında, güneşin altında ateş gibi yandıği için "Harre" adı verilen yere götürülürler.

Suçlular su isterler, su verilmez.

"Taşları kemirirler", "Ağızlarıyla, dişleriyle toprağı kazarlar."

Ölünceye kadar öyle bırakılırlar. (Buhârî Zekât/68, Cihad/52; Tecdî/Vudû, hadis 172; Müslim, Kesâme/9-14, hadis 1671; Ebu Dâvud, Hudûd 3, hadis 4364-4371; Tirmizî, Ebvâbu't-Tahâre/55, hadis 72-73; Neseî, Tahrimü'd-Dem/7; İbn Mace, Hudud/20, hadis 2578-2579. Buhârî, bu hadise yedi yerde ve dokuz yolla, Ebu Dâvud bir yerde beş yolla, Neseî bir yerde dört yolla gönderme yapmıştır.)

Nedir suçları bu adamların ve öncelikle kimdir bunlar? Ukl veya Ureyne kabilelerindendirler. Peygambere gelmiş Müslüman olduklarını bildirmişlerdir. Renkleri sarıdır, hastadırlar. Peygamber, önce bütün sevecenliğiyle deve sütü ve "deve sidiği" içirerek, onları iyileştirir. Havadar bir yere gitmek isterler. Peygamber, bir deve sürüsü verir ve yanlarına bir çoban katar. "Herifler" çobanı öldürür ve Peygamberin deve sürüsünü de alır, götürürler.

"Peygamber, işkenceye karşı olduğu halde, bu olayda nasıl olmuştur da işkenceyle öldürülmelerini emretmiştir?" Bu soru hadis kaynaklarında tartışılır. Kimileri, Peygamberin bu infazı "işkenceyi yasaklamadan önce uyguladığını" öne sürerler. Kimisi, uygulamanın bir "kısas" olduğunu belirtir. Çünkü suçlular da Peygamberin çobanına aynı işkenceyi yapmışlardır. Hâkim görüş ise Peygamberin Maide suresinin 33. âyetini yerine getirdiği, yani Allah'ın buyruğuna göre hüküm verdiği yönündedir."

* * *

Esasen bu rivâyet, Mâide Sûresinin 33. âyetine iniş sebebi olarak düzenlenmiştir. Her âyete bir iniş sebebi bulma çabasında olanlar, bu senaryoyu da bu âyet için hazırlamışlardır. Ama gerçekte âyetin, bu rivâyetle hiçbir ilgisi yoktur. O âyette: Allâh'a ve Elçisine karşı savaşan ve yeryüzünde bozgunculuk yapmağa çalışanların: ya öldürülmeleri, ya asılmaları, ya birer el ve ayaklarının çapraz kesilmesi, ya da sürgün edilmeleri şeklinde cezalandırılacakları belirtilmektedir.

Bu âyet, yahûdilerle ilgili olarak inen âyetler arasında yer almaktadır. Mâide Sûresinin 12. âyetinden itibaren Hicaz Bölgesinde ve Özellikle Medine'de oturan Yahûdilerin, Peygamber'e ve İslâma karşı olumsuz davranışlarına işâret edilmekte; kendi peygamberlerine karşı da kötülük yapıkları anlatılmakta; Mûsâ'nın sözünü dinlemedikleri, onu kritik zamanlarda yalnız bıraktıkları; ayrıca yeryüzünde bozgunculuk yapıp cana kıydıkları; bu yüzden İsrâil oğullarına bir cana kıyanın, bütün toplumun canına kıymış sayılacağı yasaının bulunduğu belirtilmektedir. Bütün bunlar, asıl konuya giriştir. O da, kendi peygamberlerine karşı gelmiş, toplumlarına zarar vermiş, bozgunculuk yapmış bu insanların, Hz. Muhammed'e ve onun oluşturduğu İslâm toplumuna karşı da bozgunculuk yapmağa çalışmalarıdır.

Nitekim Medine'de oturmakta olan Nadîr Oğulları, Peygamber'e sui kasd düzenlemişler, bundan dolayı kuşatılıp sürgün edilmişlerdir. Kaynuka Oğulları ahidlerini bozmuşlar, onlar da sürgün edilmişlerdir. Bunların yaptığından ders almayan Kurayza Oğulları, bunların yaptığından çok daha kötüsünü yapacak, Hendek Savaşında İslâm toplumunu tamamen imhâ etmek üzere gelen onbin kişilik Kureyş ve diğer Arap kabileleri ordusu ile birlik olacak, müslümanlarla birlikte Medine'yi dış düşmana karşı savunmaya söz vermiş olan bu Yahûdî kabilesi, Peygamberle ittifaklarını bozacak, en kritik dönemde müslümanları tamamen imhaya kararlı düşman ordusuyla birleşerek Allâh'a ve Resûlüne karşı savaş durumuna gireceklerdir. İşte bu âyette, Allah'a ve Resûlüne karşı savaş açanların, şiddetle cezalandırılacakları: ya öldürülecekleri, ya asılacakları veya birer el ve ayaklarının çapraz kesileceği, yahut da sürgün edilecekleri belirtilmiştir.

Henüz Ahzâb olayı vukubulmadan önce inmiş olan bu âyetler, İslâm toplumunun güvenliğine zarar vermeğe çalışanları uyarmaktadır. Bu âyetlerin, Bahreyn'den gelen yoksul insanlar ile hiçbir ilgisi yoktur. Zaten birkaç âyet sonra gelen 41. âyet bunun, tamamen yahûdilerle ilgili olduğunu göstermektedir.

"Ey Elçi, ağızlarıyla 'İnandık' dedikleri halde kalbleri inanmamış

olanlar arasında küfürde yarış edenler seni üzmesin, Yahûdiler arasında da yalana kulak veren, sana gelmemiş olan bir kavme kulak verenler vardır. Onlar, kelimeleri yerlerinden kaydırırlar: 'Eğer size bu verilirse alın, bu verilmezse sakının' derler. Allâh birini şaşırtmak isterse, sen onun için Allah'a karşı hiçbir şey yapamazsın. Onlar, Allah'ın, kalblerini temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada rezîllik var ve yine onlar için âhirette de büyük bir azâb vardır."

Daha sonra Yahûdilerin çeşitli olumsuz tutumları sergilenmektedir. Şimdi bu bağlam içine getirip yoksul Ureynelileri yerleştirmek ve sadece bu âyeti onlarla ilgili görmek elbette doğru değildir.

Zaten metni Kur'an'a ters olan bu rivâyetin sözleri de çelişkilerle doludur. Zîra bir rivâyette gelen bu topluluğun, Ukl'den, başka bir rivâyette Ureyne'den, Ebûhüreyre rivâyetinde ise Fezâre'den oldukları söylenir. Bir rivâyette Peyğamber bunların gözlerini oyduğunu, diğer rivâyette oyduğunu (İbn Kesîr, Tefsîr: 2/48, 50)

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Allah Elçisinin, günâhları ne olursa olsun, bir cemâatin ellerini, ayaklarını çapraz kestirip gözlerini oyduklarını acılar içinde ölüme terk edeceğini sağduyu kabul etmez. Kaldı ki bu uygulama Mâide Sûresinin 33. âyetine de terstir. Çünkü âyette Allah'a ve Elçisine karşı savaşanların ya öldürülecekleri, ya asılacakları, ya birer el ve ayaklarının tersinden kesileceği veya sürgün edilecekleri belirtiliyor. Yani bu cezâlardan birinin uygulanacağı bildiriliyor. Bu cezânın uygulanması için bu kimselerin, Allah'a ve Elçisine karşı savaşmaları gerekir. Bu olayda böyle bir şey olmamıştır, sadece bir hırsızlık, soygun olayıdır.

Âyette muzâri' (geniş zaman) kipi kullanılmıştır: "

إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا
أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ.....

Bunun mota mot anlamı şöyledir:

"Onlar ki Allah ve Elçisiyle savaşsınlar ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. İşte onların cezası.....dır."

Bu ifâde, sözü edilen kişilerin eylemlerinin olup bittiğini değil, sürdüğünü gösterir. Yani bu kişiler çobanı öldürüp develeri götürmekle iş bitmiş, geride kalmış değildir. Allah ve Elçisiyle savaşlarını; yeryüzünde bozgunculuklarını devam ettirmektedirler. Demek ki âyetin kasdı, develeri götürmüş olan yoksul Ureyneliler, ya da Ukl'lüler, ya da Fezâreliler değildir. Çünkü onların eylemi bir defa olup bitmiş, artık geride kalmıştır. Zaten öyle cılız ve yoksul birkaç kişinin, sarsılmaz orduya sahip güçlü bir devlete karşı savaşa girmesi ve bunu da sürdürmesi söz konusu olamaz.

Eğer âyet, o yoksul kişileri kasdetmiş olsaydı, yüklemelerin mâzî kipinde olması gerekirdi. Yani: " إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ حَارَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ..... " Onlar ki Allah ve Elçisiyle savaşsınlar ve yeryüzünde bozgunculuk yaptılar, işte onların cezası.....dır."

Nitekim İbn Abbâs, bu âyetin, Peyğamber'le yapmış oldukları anlaşmalarını bozan Kitap Ehli hakkında, yahut müslümanlara saldıran müşrikler hakkında indiğini söylemiştir (İbn Kesir, Tefsîr: 2/48).

Bu Ureynelilerin, Allâh ve Elçisine karşı terör yaptıklarını varsayalım. Âyette sayılan cezâ, sadece Allah ve Elçisine karşı savaşmanın değil, bu savaşla birlikte bozgunculuk yapmanın cezasıdır. Çünkü yüklem birbiri (ve) edâtıyla bağlanmıştır. Şayet (ev) edâtıyla bağlanmış olsaydı, bu eylemlerden herhangi birini yapana, bu cezâlardan biri verilirdi. Ama öyle değil, yüklem (ve) ile bağlandığından, her iki eylemi birlikte yapana, yani hem Allah ve Elçisiyle savaşıp hem de yeryüzünde bozgunculuk yapana bu cezâlardan biri uygulanır.

Şimdi bu Ureyneli sığınmacıların yaptığı eylem nedir? Allah ve Elçisiyle savaşmak değil. Develeri götürmek. Herhalde buna engel olan çobanı öldürmek. Eğer çobanı öldürmüşlerse, bunun için kısas yapılır, yani öldüren kişi öldürülür. Ama bu cinâyetin sübûtu şahitlerin şehadetiyle vukubulur. Bu adamların çobanı öldürdüğünü kim görmüş? Herhalde kendileri gelip de böyle yaptıklarını söylemediler. O

zaman en ufak bir kuşku ile kısas cezası düşer. Bu, İslâm hukukunun bir kuralıdır.

Develeri götürmek ise bir hırsızlık sayılır. Ama develer kapalı yerden çalınırsa el kesme cezası uygulanır, el ve ayak kesme cezası değil. Bu olayda develer, açıktan götürüldüğüne göre buna el kesme cezası da uygulanmaz. Daha hafif cezâ verilir.

Demek ki bu olay, âyette anılan eylemlere uymamaktadır. Tutalım ki âyet, bu olaya işâret etmektedir. Bu kez bunlara, âyette sayılan cezâların hepsi veya ikisi değil, sadece biri uygulanır. Çünkü âyete göre bunlara ya ölüm ezâsı verilir, ya el ayak kesme cezası veya sürgün.

Genellikle cezâların en hafifini uygulama, bir prensiptir. O halde Peyğamber, bunlara sürgün cezası uygulayacağı yerde ne diye âyette zikredilmeyen cezâyı uygulasin? Çünkü rivâyetten anlaşıldığına göre Peyğamber, hâşâ, bunların el ve ayaklarını çapraz kestirmiş, gözlerini de oydurmuş, sonra Güneşin iyice yakıp kavurduğu Harre bölgesine götürüp ölümüne terk etmiş. Sıcaktan kavrulan, ızdıraptan kıvranan bu adamlar, susuzluktan ve açlıktan dolayı taşları kemire kemire, acılar içinde ölüp gitmişler.

Bunu değil âlemlere rahmet olarak gönderilmiş Peyğamber, gönünde en ufak bir şefkat ve merhamet duygusu olan bir insan dahi yapmaz. Ayrıca âyette göz oyma cezası yoktur. Peyğamber, âyette olmayan bir cezâyı nasıl uygular?

Bu rivâyetin ne yolla geldiğini araştırdım. Rivâyetin hemen bütün varyantları Enes'e dayandırılmıştır. Ebûhüreyre'ye dayanan rivâyet de var ama bunlar garip ve zayıftır.

Şimdi bu kadar önemli bir olayı, o zaman sadece 15 yaşlarında olan Enes ile, henüz Medine'de bulunmayan, müslüman dahi olmamış Ebûhüreyre mi bildi? Başka bilen yok mudur? Çünkü Ebûhüreyre'nin İslâmı, Hayber'den sonra olmuştur. Oysa bu âyetin içinde bulunduğu Mâide Sûresi, Yahûdilerin, henüz Medine'de büyük bir güç oldukları

sırada, 4. H. yılı civarında inmiştir. Ebûhüreyrenin müslümanlığı ise 7. H. yıldadır.

Olayın Enes'ten anlatımı da çok farklıdır. Kimi rivâyete göre bu kişiler Ureynelidir (Buhârî, Zekât, 68; Nesâî, Tahâret, Zikru İhtilâfi'n-nâkılîn; Tirmizî, Tahâret, b. 5, h. 72).

Kimi rivâyete göre bunlar Ukul'den sekiz kişidir (Müslim, Kasâme: b. 2, h. 10)

Kimi riâyete göre bunlar Ucl'den sekiz kişidir (Buhârî, Diyât: 22)

Kimine göre bunlar Ukl ve Ureyne'dendir (Buh. Mağ. 36; Müslim, Kasâme: 2, h. 12).

Kimine göre bunlar Ukl veya Ureyne'dendir (Buh. Muhâribîn: 3; Müslim, Kasâme: b. 2, h. 11; Ebû Dâvûd, Hudûd: 3; Nesâî, Tahâret, İhtilâfu'n-Nâkılîn, 7/87-90).

Kimine göre de bunlar Becile'den dört kişidir. (İbn Kesir, Tefsîr: 2/49).

Rivâyeti yazan Nesâî, bunun mürsel olduğunu, aslında bunu Saîd ibn el-Müseyyib'in naklettiğini söylüyor (Sünen: 1/131).

Bu olayın, şiddet yanlısı, işkence ile insanları sindirmeğe çalışan zâlim yöneticiler tarafından uydurtulduğunda kuşku yoktur. Nitekim rivâyetin kendisine nisbet edildiği Enes'in, bunu Emevî hükümdarı Abdu'l-Melik'e anlattığı ve sonra da bunu anlattığına son derece pişman olduğu ifade edilir. Yine İbn Kesir'in ifadesine göre tarihte benzeri az görülen zâlimlerden, Emevî vâlisi Haccac, minbere çıkıp halka bu olayı anlatarak göz dağı verir ve "Resûlullâh da bunları yapmıştır" diyerek kendi işkencelerine bu rivâyeti delil gösterirdi. (İbn Kesir: 2/49)

Rivâyetin yalanlığı şuradan belli ki, Peyğamberin, kendisine gelen bu zavallı, yoksul insanlara deve sütü ve sidiği içmelerini emrettiği söylenir. Deve sütü içirmesi iyi ama, kendisine gelen ilk âyetlerden itibaren: "Elbiseni temizle?" (Müddessir: 4) diye kendisine temizliğin

emredildiği Hz. Muhammed, pis şeylerden nefret ederdi. Sidiğin elbiseye sıçramasından dahi son derece sakınılmasını emreden Peygamber, hiç sidik içmeyi emreder mi? Bu makul müdür?

Kitapları dolduran, Kur'an'a ters, Peygamber'in tabiatına aykırı bu tür rivâyetler, Peygamberden sonraki asırlarda egemen olmuş kişilerin düşünce yapısını yansıtmaktadır.

Kur'an, Peygamber'i, batıl gelenekleri, hurafe zincirlerini kırıp atan bir elçi olarak nitelendirirken, bu tür rivâyetler, onu sidikle tedavi yolunu uygulayacak kadar bir taklidci göstermektedir. Hâşâ, onun ahlâk ve tabiatı buna müsâit değildir. Kur'an onu gelenekleri yıkan büyük bir devrimci olarak niteliyor:

"Onlar, yanlarında bulunan Tevrât ve İncil'de (geleceği) yazılı olan Ümmî Peygamber'e uyarlar. O Ümmî Peygamber, onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, güzel şeyleri onlara helâl kılar, pis şeyleri onlara yasaklar. Üzerlerindeki ağırlıkları ve sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar!..." (A'râf: 157)

Şimdi güzel, temiz şeyleri insanlara helâl, pis şeyleri de haram kılan Peygamber, sidik içmeyi emreder mi? Kendi koyduğu kurallara göre sidik pistir, necistir, elbiseye bulaşsa namaza engeldir. Kendisine elbisesini temizlemesi emredilmiştir. Elbiseye bulaşmasına müsâade edilmeyen pisliğin, nasıl olur da içilmesi tavsiye edilir? Bu yalanlara bakıp da Peygamber'e dil uzatmak, insanın vicdanını titretmelidir. Bu rivâyetin baş tarafı böylece Kur'an'a terstir.

Gelelim işkence ile öldürme mes'elesine. Rivâyetin son tarafında anlatılan işkence ile öldürme olayı da yalandır. Çünkü bu, Kur'an'ın tanımladığı Peygamber ahlâkına aykırıdır. Şimdi Kur'an'ın anlatımına göre Peygamberimizin ahlâkını öğrenelim:

"Allah'ın rahmeti sebebiyledir ki, sen onlara yumuşak davranırsın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, çevrenden dağılır, giderlerdi. Öyleyse onları affet, onların hatâlarının bağışlanmasını dile. İşinde onlara danış!" (Âl-i İmrân: 159)

"Andolsun, içinizden size öyle bir Elçi geldi ki sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir. Size düşkün, mü'minlere şefkatli, merhametlidir!" (Tevbe: 128)

"Muhakkak ki Sen, büyük bir ahlâk üzerindesin!" (Kalem: 4)

Şimdi merhametli, kabalıktan uzak, zarîf, yüksek ahlâk sahibi Peygamber, birkaç deveyi götürdüler diye bu zavallı insanların ellerini ve ayaklarını kestirir, gözlerini oyduktur ve öylece ölüme terk eder mi? Böyle bir insan nasıl merhametli, yüksek ahlâk sahibi olarak nitelenir?

Vallahi, o kaba, katı yürekli değildi. Merhametliydi. Hanımlarına bir fiske vurmamıştı. Hizmetçisi Enes, kendisine on yıl hizmet ettiğini, onun bir dünyâ işi yüzünden kimseyi azarlamadığını, "Niçin şöyle yaptın" demediğini anlatmıştır.

Mekke'yi fethettiği zaman, amcasını öldürmüş olan Hind'i, Vahşî'yi ve kendisinin can düşmanları olan Mekke liderlerini affetmişti. Acaba birkaç deve, amcası Hamza'dan daha mı kıymetliydi ki amcasının katillerini affediyor da, birkaç deve götürmüş olan, sonra elbette yalvarıp af dileyen zavallıları affetmiyor ve öyle feci bir biçimde öldürtüyor?

Bu tür rivâyetler, şiddetten zevk alan sadist insanların uydurmasıdır. Kur'an'ın tanımladığı o ümmî, zarîf, yüksek ahlâk, şefkat ve merhamet sahibi Peygamber, bu tür yalanlardan berîdir.

Bu tür yalanların, Kur'an ışığında gözden geçirilip İslâmın bunlardan arındırılması gerekir. Esasen bizzât Kur'an-ı Kerîm, bu tür yalanların ortaya çıkacağına işaret etmiş ve mü'minlere Allah'ın âyetlerine karşı küfür olan, onlara aykırı hadisleri kabul etmeyip onlara uygun hadislerle geçmeyi emretmiştir:

"Allah size Kitapta şöyle indirmişti: Allah'ın âyetlerine karşı nânkörlük edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman bunu yapanlar başka bir hadîse dalıncaya kadar onlarla beraber oturmayın. Yoksa siz de onlar gibi (günâh işlemiş) olursunuz." (Nisâ: 140)

"Âyetlerimiz hakkında (gerçek dışı sözlerle) dalanları gördüğün zaman, onlar başka bir hadîse geçinceye kadar onlardan yüz çevir." (En'âm: 68)

"Allah'tan ve O'nun âyetlerinden sonra hangi hadîse inanacaklar?" (Câsiye: 6)

"Kur'ân'dan sonra hangi hadîse inanacaklar?" (A'râf: 185, Mürselât: 50).

Gerçi bu âyetlerde geçen hadîs ile, Peygamber devrinde Kur'ân aleyhinde konuşulan sözler kasdedilmiştir ama, sebebin özelliği, hükümün genelliğine engel değildir. Bundan dolayı, bu âyetlerde, ileride vukubulacak bir olaya işâret görülmektedir.

Ebubekir, Ömer, Ali (Allah hepsinden râzı olsun) gibi büyük sahâbilerin yazılmasını ve yayılmasını önlemeye çalıştıkları hadîs hareketi, daha sonraki zamanlarda güçlenmiş; böylece Kur'ân'ın ruhuna uygun Peygamber sözleri yanında; Kur'ân'ın hükümlerini rafa kaldıran, onun açtığı geniş ufukları daraltan, eski Arap geleneklerini din haline getirip insanların sırtına yükleyen; insanların sırtındaki ağırlıkları, bağları kaldırmakla görevli Peygamber'in dinini ayrıntılara boğar, daraltan, yozlaştıran, hattâ şirke bulayan; Kur'ân'a ve Peygamber'in dünyâ görüşüne aykırı rivâyetler de hadîs altında derlenmiştir. İşte bu âyetlerde, Kur'ân'a aykırı olan, onun hükümlerine ve prensiplerine ters düşen sözlerle inanılmaması, kişi rivâyeti olan bu sözlerin inanç temeli yapılmaması hususunda mü'minlerin dikkati çekilmiştir.

XXXVIII- AKIL DIŞI RİVÂYETLERİN DEĞERİ

Bu rivâyetlerin değerini anlamak için Ebû Hüreyre'nin şu rivâyetini dikkatle okuyunuz:

"Biz mescidde iken Peygamber (s.a.v.) geldi, yahûdilerin üstüne yürüyün, dedi. Yürüdük, Midras'ın evine geldik, 'İslâm olun, güvene eresiniz. Bilin ki toprak Allah'ın ve Elçisininindir. Ben sizi bu topraklardan çıkaracağım. Dileyen, taşınır malını satabilir. Ama toprak Allah'a ve Elçisine âittir" dedi." (Buhârî, Cizye, bâb: 861, c. 4, s. 531, Beyrut: 1407-1987).

Bu olay, aslında doğrudur ve Haşr Sûresinde anlatılan Nadîr Oğullarının sürgün edilmesi olayıdır. Hicretin dördüncü yılında vukubulmuştur. Ebûhüreyre ise Hayber'in fethinden sonra, yani yedinci Hicret yılında Medine'ye gelip müslüman olmuştur.

Şimdi bu rivâyette olay Ebû Hüreyre'nin ağzından, bizzat kendisinin katıldığı bir olay olarak anlatılmaktadır. Oysa Ebû Hüreyre ne o zaman Medine'de idi, ne de henüz müslüman olmuştu. Askalânî de rivâyetteki çelişkiye dikkati çekmiştir.

Mahmûd Ebû Reyeye, "Muhammedî Sünnetin Aydınlatılması" adıyla, rastgele bir terceme ile Türkçeye çevrilmiş olan, aslında gayet

değerli eserinde: uydurma sözlerin, yanlış düşüncelerin, Peygamber(s.a.v.)'e nasıl yakıştırıldığını, ve İslâm Dîni literatürüne, Kur'ân'ın ruhuna, Peygamber'in dünyâ görüşüne aykırı düşüncelerin ne yolla girdiğini güzel izah etmiştir.

Sahâbî devrinde bazı kimseler, müslüman olmuş veya olmamış olan Kitap ehli bilginlerinden, kendi tarihleri ve kitaplarıyla ilgili sorular sorarlardı. Öğrendiklerini de çevrelerine anlatırlardı. İsrâîliyyât (Yahûdî kökenli) haberlerin Peygamber sözü haline getirilişinde iki kişi, en önemli rolü oynamıştır. İkisi de Yemenli olan bu iki kişiden biri vaktiyle Yahûdî hahamı iken, Peygamber'in vefâtından sonra müslüman olmuş Ka'bu'l-Ahbâr, öteki de ismi kesin belli olmayan, Yemen'in Devs kabilesinden Ebû Hüreyre'dir. Bunlar üzerinde biraz duralım:

Ka'b el-Ahbâr: Bir söylentiye göre zi'l-Kilâ' ailesinden Ka'b b. Mâu' el-Himyerî. Yahûdî din adamlarının büyüklerinden olup, Ebû İshâk künyesiyle bilinir. Ka'b el-Ahbâr adıyla tanınmıştır. Hz. Ömer'in hilafeti döneminde İslâm'a girip Medine'ye yerleştiği, araştırmayla sabittir. Kudüs Fethinde Hz. Ömer'in beraberinde bulunan Ka'b, Hz. Osmân döneminde Şam'a göçmüştür. Orada Muâviye kendisini ilminin çokluğundan dolayı yakın bir dost ve danışman edinmiştir. Ona Şam diyarında kıssalar okumayı emreden de Muâviye'dir. Böylelikle Ka'b el-Ahbâr Yahûdî-İslâmî hadisler konusunda konuşan en eski rivayetçi olmuştur. O, İbn Münebbih ve İslâm olduklarını iddia eden diğer Yahûdiler vasıtasıyla birçok Talmud vs. İsrail kıssaları, hadislerin arasına sokuşturulmuştur. Çok geçmeden de bu rivayetler dinî ve tarihi haberlerin bir parçası haline gelmiştir. ez-Zehabî, "Tezkiratu'l-Huffâz" adlı eserinde Ka'b hakkında şunları söyler: "Ömer(r)'in hilafeti döneminde Yemen'den gelmiş, Sahabe'den bazıları ondan ilim almıştır. Tabiûn'dan bir topluluk da O'ndan mürsel olarak rivayette bulunmuştur. Humus'ta ölmüştür. Ölüm tarihi üzerinde ihtilaf olup H. 32, 33 ve 38 yılları verilmektedir. Kendisi Şam ve diğer İslâm ve Yahûdî beldelerini, Temîm ed-Dâr'nin Hıristiyanlık için yaptığı gibi

Yahûdî kaynaklardan etkilendiği haber ve kıssalarla doldurmuştur." (Tezkiretu'l-Huffâz: 1/52), (Ahmed Emîn, 97.)

Ebû Hüreyre'ye gelince o da Ka'b gibi Yemenli olup Devs kabilesine mensuptur. Üzerinde çok ihtilâf bulunan ismi, kesin belli değildir. Kendisi, müslüman olmazdan önceki hayatını şöyle anlatmıştır:

"Yetim büyüdüm, yoksul hicret ettim. Gazvân kızı Büsre'nin yanında karın tokluğuna ırgatlık ederdim." Başka bir rivâyette de Ebû Hüreyre şöyle demiş: "Allah'ın Elçisi (s.a.v.)'in minberi ile Âişe'nin odası arasında aklıktan çırpınırdım. Gören beni cinli (sar'alı) sanır, göğsüme otururdu. Başımı kaldırıp:

"- Sandığın gibi değil, yalnız ben açım, aklıktan böyleyim!" derdim.

Ben, Affân oğlu ile Gazvân kızı (Büsre) yanında karnımı doyurmak için ırgatlık ederdim. Yola çıktıklarında develerini sürerdim, konakladıklarında kendilerine hizmet ederdim..." (İbn Sa'd, Tabakat: 4/326-327, Tezkiretu'l-Huffâz: 1/35).

Yoksulluğundan dolayı Peygamber'in Mescidi yanındaki Soffada kalan Ebû Hüreyre, Yahûdî kökenli kıssalara çok meraklı idi. Kendisi, vaktiyle bir Yahûdî bilgini olan Ka'b el-Ahbâr'a gelir, ondan sorular sorardı. Bir gün Ka'b'a gelmiş, tanımadığı Ka'b'i sormuş. Aslında sorduğu kişi, Ka'b'in kendisi imiş. Kendini belli etmeyen Ka'b, niçin onu aradığını sormuş. Ebû Hüreyre: "Ben, Peygamber (s.a.v.)'in hadisini benden daha çok bilen birini bilmiyorum" demiş. Ka'b da:

"- İnsan, aradığı şeyi bulunca bir gün ondan doyar. Yalnız ilim arayan, ya da dünya arayan doymaz." demiş. Sonra konuştuğu kişinin Ka'b olduğunu anlayan Ebû Hüreyre: "İşte böyle bir şeyi öğrenmek için sana geldim!" demiş. (İbn Sa'd, a.g.e. 4/332)

Hz. Ömer, Ebû Hüreyre'nin hadis rivâyet etmesine müsaade etmemiştir. Ancak Ömer'in vefâtından sonra Ebû Hüreyre kaynaklı hadisler artmağa başlamıştır. Ebû Hüreyre'nin kendisi şöyle demiştir:

"Size rivâyet ettiğim şu hadîsleri, Ömer zamanında rivâyet etseydim, o değneğiyle beni döverdi." Ömer ölünceye kadar: 'Allâh'ın Elçisi buyurdu ki...' diyemezdik. (Siyeru A'lâmî'n-nubêlâ: 2/433; İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-nihâye: 8/107) "Ömer hayatta olsaydı bu hadisleri size rivayet edebilir miydim? Vallahi asla. Çünkü sopasının sırtıma ineceğini bildirdim. Ömer: 'Kur'ân'la ilgilenin, Allâh'ın kelâmı odur!' derdi." (el-Bidâye ve'n-nihâye: 8/107)

Sâib ibn Yezîd'in anlatımına göre Ömer, Ebû Hüreyre'ye: "Ya Allah'ın Elçisinden hadîs rivâyet etmeyi bırakacaksın, ya da seni Devs yurduna (ülkene) geri gönderirim!" dediği gibi Ka'bu'l-Ahbâr'a da: "Bir öncekinden hadîs nakletmeyeceksin, yoksa seni Ferde (yahut Karde)ye sürerim!"(1) demiştir.

Hız. Âişe de, Ebû Hüreyre'yi, aynı zamanda birçok hadîs anlatımından ötürü suçlamış: "Ey Ebû Hüreyre, sen Allah'ın Elçisinden çok hadîs rivâyet ediyorsun!" demiştir. Aynı suçlamayı Hz. Ömer'in oğlu Abdullah da yapmıştır. (Bkz. İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-nihâye: 8/107-108)

Ömer, gönderdiği vâîleri, hadîs rivâyet etmemeleri konusunda uyarırdı. Ebû Mûsâ'yı Irak'a gönderdiği zaman şöyle demişti:

- Sen, mescidlerinde, arı uğultusu gibi Kur'ân sesi gelen (hepsi Kur'ân okuduğu için birbirine karışan seslerin arı uğultusuna benzediği) kimselere varacaksın. Onları kendi hallerine bırak, hadîslerle uğraştırma. Ben de bu konuda senin arkadaşın (yardımcın) olacağım." (el-Bidâye: 8/107)

Ömer, önce vâî yapıp sonra azlettiği Ebû Hüreyre'ye: "Ey Allâh'ın düşmanı ve O'nun Kitâbının düşmanı! Allah'ın malını mı çaldın?" diyerek, onun Bahreyn'den getirdiği külliyyetli parayı elinden almıştır.

Başka rivâyete göre Ebû Hüreyre, Bahreyn'den dört bin (dirhem devlete zekât) getirmişti.

Ömer ona: -Birine zulüm mü ettin? dedi.

Ebû Hüreyre: - Hayır! dedi.

Ömer: - Haksız yere bir şey mi aldın?

Ebû Hüreyre: - Hayır, qedi.

Ömer: -Kendin için ne kadar getirdin? dedi.

Ebû Hüreyre: - Yirmi bin! dedi.

Ömer: - Bunları nereden aldın? dedi.

Ebû Hüreyre: - Ticâret yapıyordum, dedi.

Ömer: - Sermayen ve rızkın ne kadarsa onu al, gerisini Beytu'l-mâle (devlet hazinesine) bırak! dedi (İbn Sa'd-Tabakat: 4/336).

Ebû Hüreyre, şakayı seven bir insandı. Zaman zaman Medine vâîlisi Mervân, onu kendisinin yerine vekil bırakırdı. Çarşıda eşeğe binen Ebû Hüreyre rastladığı adamlara:

- Emîr geldi, yol açın! derdi.

Emîr olduğu halde çocukların yanına gelir, onlarla bedvî oyunlarını oynardı. Ebû Hüreyre kendisini birden çocukların arasına atar, ayaklarını yere vurup onları güldürürdü. Korkan çocuklar, gülererek şuraya buraya kaçışırlandı. Hicretin 59 ncu yılında, 78 yaşında iken ölmüştür (el-Bidâye ve'n-Nihâye: 8/114).

Müslim'in rivâyetine göre Bişr ibn Saîd, Ebû Hüreyre'nin rivâyet ettiği hadîslere kuşku ile bakmayı öğütlemiş ve demiştir ki:

"Biz, Ebû Hüreyre'nin yanında otururduk, bize Allâh Elçisinin sözlerini, ve Ka'b'in sözlerini anlatırdı. Sonra kalkar, Allah Elçisinden naklen anlattıklarını, Ka'b'in sözü yapar; Ka'b'den anlattıklarını da Allah Elçisinin sözü yapardı. Birinin sözünü ötekine, ötekinin sözünü berikine mal ederdi." İbrâhîm Nehaî de devrindeki âlimlerin, Ebû Hüreyre hadîslerinden kuşkulandıklarını; başka rivâyete göre Ebû Hüreyre

(1) Ferde yahut Karde: Çölde bir dağ adı olduğu gibi, Necd'deki Selebût mevkiinde bir suyun da adıdır. (Mu'cemu'l-buldân: 4/248).

re'nin cennet-cehennem, salih amele teşvik veya Kur'ân'ın yasakladığı bir kötülükten men' hakkındaki hadisler dışında kalan hadislerini almazlardı (Bkz. el-Bidâye ve'n-Nihâye: 8/109).

Hakkındaki suçlamalara rağmen Ebû Hüreyre'nin iyi niyyetinden ve samimiyetinden şüphe edilmemelidir. Kendisi iyi niyetlidir ama, masal anlatmağa meraklıdır. Ayrıca kulaktan dolma da olsa, Tevrât'ın içeriği hakkında epey şey öğrenmiştir. Ka'b'le buluşmuş, ondan bir şeyler sorup öğrenmiştir. Ka'b onun hakkında:

"- Tevrât'ı okumayanlar arasında onun içeriğini Ebû Hüreyre'den daha iyi bilen görmedim!" demiştir (Tezkiretu'l-Huffâz: 1/36).

Ebû Hüreyre, Ka'b'dan çok rivâyet ederd. Bu davranışı da onun, Yahûdî hikâyelerine, İsrâilliyâta çok meraklı olduğunu, Tevrât'ı da iyi bildiğini gösterir.

Birş ibn Sa'id'in sözlerinden de anlaşıldığı üzere Ebû Hüreyre, öğrendiği İsrâil oğlu haberlerini, zaman geçmekle bilinçsiz olarak Peygamber'in sözleriyle karıştırmış, işte bundan dolaydır ki Hz. Âişe, Hz. Ömer, oğlu Abdullah gibi büyük sahâbiler, bu rivâyetlerinden ötürü kendisini suçlamışlar, hattâ Hz. Ömer, kendi zamanında onun hadis rivâyet etmesini de menetmiştir. Bizzât Ebû Hüreyre diyor ki:

"Ben size, birtakım hadisler anlatıyorum ki bunları Ömer zamanında söylemiş olsaydım, Ömer başımı yarardı!" (İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-nihâye: 8/107)

İşte onun böyle rastgele rivâyetlerinden ve kendisinden sonra da birçoklarının, onun söylemediği sözleri ona dayandırmalarından ötürüdür ki hadis kitaplarına, Kur'ân'a ve İslâmın ruhuna, Peygamber'in dünya görüşüne ters olan bilim dışı rivâyetler girmiştir. Bunlara bakıp da -iyice kritik etmeden- İslâm hakkında hüküm vermek, Kur'ân üzerinde kuşkuya düşmek büyük hatâdır. İnsan ruhunun ebedî ziyânına neden olacak büyük bir hatâ!

XXXIX. HADİS'İN ÖNEMİ VE GEÇERLİLİĞİNİN ŞARTLARI

Kuşkusuz, Hz. Peygamber'in, dinî nitelikteki sözleri, Kur'ân-ı Kerîm'den sonra İslâmın ikinci kaynağıdır. Ancak Hadîsin dîn temeli sayılabilmesi için, önce Peygamber'e kadar varan rivâyet zincirinin çor sağlam olması ve bundan da önemli olarak içeriğinin, vahye aykırı olmaması gerekir.

Kur'ân, vahydir; Peygamber'in kendi sözleri ise vahy değildir. Bunlar içinde *ilhâm* dediğimiz, Peygamber'in gönlüne doğma şeklindeki İlâhî düşünceleri yansıtan sözler vardır ki bunlara Kudsî Hadîs denilir. Fakat Hadîsin büyük çoğunluğu, Peygamber'in, bir insan olarak düşüncelerini anlattığı sözlerdir.

Vahy, Peygamber'e, Zikr'i insanlara açıklama görevini vermiştir: "*Biz, senden önce, kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başka elçi göndermedik. Sorun, Zikir ehline, eğer bilmiyorsanız: Açık kanuları ve Kitapları. Sana da o Zikr'i indirdik ki insanlara indirileni kendilerine açıklayasın, tâ ki düşünüp öğüt alsınlar.*"(Nahl: 43-44).

Burada anılan Zikir, yalnız Kur'ân değil, tüm peygamberlere verilmiş olan genel İlâhî Kitaptır. Daha önceki peygamberlere yabancı dilde indirilmiş olan o Kitâb'ı, Hz. Muhammed de kendi kavmi olan

Araplara, anlayacakları dille açıklamakla görevlendirilmiş, işte bunun için Zikir, Arapça olarak indirilmiştir. Zikir'i açıklamaktan amaç, anlaşılır açık Arapça ile indirilen vahiyleri (insanların şân ve şereflerini artıracak, onları uyarıp doğru yola iletecek olan İlahî sözleri) insanlara duyurmaktır. Zikrin açıklaması, açık bir dille insanlara duyurulmasıdır. Peygamber'in görevi açıkça tebliğ(duyurma)dır: (Nûr: 54, Ankebût: 18, Şûrâ: 48, vs.)

Ancak vahy kanalı olan Peygamber'in kendi söz ve davranışları da Kur'an'ın uygulaması sayılır.

Peygamber'in sözlerinin, Kur'an'ın açıklaması ve uygulaması sayılabilmesi için, temelde Kur'an'a aykırı olmaması gerekir. Çünkü Kur'an temel yasa ise, Hadisler, onun yönetmeliği durumundadır. Yönetmelik, yasaya aykırı olmaz. Nasıl yönetmeliğin yasaya aykırı hükümleri geçerli olmazsa, Kur'an'a aykırı hadisler de geçerli olmaz.

Çünkü Peygamber, Kur'an'a uymakla yükümlüdür: "*Rabbinden sana vahyolunana uy!*" (En'am: 106), "*Rabbinden sana vahyolunmakta olana uy!*" (Yunus: 109, Ahzâb: 2), "*Ben, sadece bana vahyolunana uyuyorum.*" (En'am: 50, Yunus: 15, Ahkaf: 9), "*Ben, sadece Rabbimden bana vahyolunana uyuyorum.*" (A'râf: 203).

Elbette Peygamber, uymakla yükümlü bulunduğu yasalara aykırı sözler söylemez ve onlara ters davranışlar sergilemez. Aksi takdirde Peygamber tebliğ ettiği yasaları çiğnerse, halk onu dinlemez ve tebliğlerini de uygulamaz. Ve vahyi çiğneyen Peygamberin ma'sumluğu da kalmaz. Çünkü onun ma'sumluğu, vahye aykırı şeyler söylememesi, onu çiğnememesi anlamını taşır. Kur'an, Peygamber'e, vahyi olduğu gibi duyurma ve ona uyma dışında bir ma'sumluk tanımamıştır. Onun ma'sumluğu, kendisine verilen elçilik görevine asla yalan karıştırmaması, hiyânet etmemesi, onu olduğu gibi duyurması ve uygulamasıdır.

Durum bu olduğuna göre, Hadis diye rivâyet edilen söz, eğer Kur'an'ın ruhuna aykırı ise, o, gerçekte Hadis değildir. Asıl insanların uygulamakla görevli buldukları hükümler, Kur'an'ın hükümleridir.

Sağlam hadisler de onların açıklaması niteliğindedir. Yani Peygamber'in, Kur'an hükümlerini uygulamasının izahıdır.

Ama bunlar dinin temeli olmadığı için Peygamber, bunları yazdırmamıştır. Eğer bunlar, dinin temeli olsaydı, Hz. Peygamber, Kur'an âyetlerini yazdırdığı gibi kendi sözlerini de yazdırırdı. Ama o, bunları yazdırmak şöyle dursun, tersine, bunların yazılmasını yasaklamıştır.

Hadis Yazımının Yasaklanması:

Ebû Saîd el-Hudrî, Peygamber(s.a.v.)'in, şöyle dediğini anlatmıştır: "*Benden, Kur'an'dan başka bir şey yazmayın. Kim, benden, Kur'an'dan başka bir şey yazmışsa onu yok etsin. Zararı yok, benim sözlerimi anlatabilirsiniz. Fakat her kim bana yalan atarsa* (Hadisin râvisi Hemmâm: Galiba kasden bana yalan atarsa, dedi, diyor), *Ateş-teki yerine hazırlansın.*" (Müslim, Zühd: b. 17, h. 73; Dârimî, Mukaddime: 42, İbn Hanbel, Müshed: 3/12, 21, 39).

Bu müteammiden kaydının olmadığı rivâyetler de vardır: "*Benim üstüme yalan söylemeyin. Kim benim üstüme yalan söyleirse, Ateşe girsin.*" (Buhârî, İlm: 39). Aynı Hadis, Buhârî'nin Cenâiz, 33. bâbında el-Mugîre'den, Ebû Dâvûd, İlm: 4. bâbında müteammiden kaydıyla geçmektedir.

Bu rivâyette müteammiden yani kasden, bile bile, kaydı önemlidir. Râvî, Peygamber'in, kasden kaydını koyduğundan kuşkuludur. Aslında bu sözün, sonradan Hadise eklendiğinde kuşku yoktur. Çünkü sonradan Hadis uyduracak veya kendi sözlerini, düşüncelerini Peygamber'in sözleri arasına karıştıracak olanlar, işte bu müteammiden kapısından girmişler ve buradan kendilerine ruhsat bulmuşlardır. Onlara göre yaptıkları, kötü niyetle Peygamber'e yalan atmak değildir. İnsanları onun dinine teşvik için, iyi niyetle böyle yapmaktadırlar. İyi niyetle olunca da kendilerine göre Peygamber'in sözlerine, bazı sözler karıştırmakta bir sakınca yoktur. Bunu özellikle hikâyeciler ve vâizler yapmışlardır.

Aynı şey, bugünkü vâizler arasında da sık sık görülür. Halka gûyâ Peygamber'in sözlerini anlatan kürsüdeki adamlar, ne âyette, ne de hadîste olmayan bir sürü bâtul şeyler söyler, Peygamber'in üstüne yalan attıkları halde bu konuşmalarından büyük sevâp kazanacaklarını sanırlar.

Bilerek veya bilmeyerek olsun, Peygamber'in söylemediği bir sözü onun üstüne atmak, büyük vebaldir. İşte bundan dolayıdır ki biraz sonra değineceğimiz üzere büyük sahâbiler, Hadîs rivâyet etmekten çekinmişler, bunu yasaklamışlar, Peygamber'den bir söz anlatanı, sözünü tanıkla kanıtlamasını istemişlerdir. Bundan dolayıdır ki İmam Ebû Hanîfe, sadece 17 kadar Hadîsi sahih görmüştür ki bunlar da mütevâtîr hadîslerdir.

Buhârî'nin rivâyetine göre Peygamber'in hastalığı artınca:

"- Bana bir defter getirin, size bir yazı yazayım da, onun dışına çıkmayasınız!" demiş. Hz. Ömer:

"- Peygamber iyice hastadır, yanımızda Allah'ın Kitâbı var, o bize yeter!" demiştir (Buhârî, İlm: 38).

Bu Hadîsten iki şey açıkça anlaşılmalıdır. Peygamber, gerekli gördüğü ta'limâtı yazdırırdı. Burada kendisinden sonra bir vasiyyet yazmak istiyor. Aslında ölmezden önce vasiyyet yazmak Kur'an'ın kesin buyruğudur. (Bakara: 130, 240, Nisâ: 11, 12, Mâide: 106, Yâsîn: 50).

Burada Peygamberin, Kur'an'ın bu buyruğunu yerine getirmek için vasiyyet yazdırmak istediği anlaşılmalıdır. Sıradan her insan, ölmezden önce vasiyyet yazar veya yazdırır. Ama peygamber, sıradan bir insan değildir. Onun yazdıracağı sözler, bütün mü'minleri bağlar. Peygamber'in hastalığını düşünen Hz. Ömer, o ızdırıp altında yazdıracağı sözlerin, ümmet için zorlaştırıcı, bağlayıcı hükümler taşıyabileceğini düşünmüş olabilir. Vahiy de olmadığı için bunların o zaman için yararlı olsa bile sonsuza dek yararlı olacağından kuşkulanan Hz. Ömer, böyle bir vasiyyetin yazılmasına gerek görmemiş: "*Bize Allah'ın Kitâbı yeter!*" demiştir. (Hattâ rivâyetten anlaşıldığına göre bu-

nu söyleyen yalnız Ömer de değildir. Başka söyleyenler de vardır. Sahâbilerden kimi vasiyyet yazılmasına taraf, kimi de buna karşı olmuştur.

Demek ki Hz. Ömer gibi bilgin sahâbiler, Allâh'ın Kitâbı dışında bağlayıcı dîn kaynağı görmemişlerdir.

Gerçi bunun yanında, Peygamber devrinde Hadîsin yazıldığına dair bazı rivâyetler de yok değildir ama bunlar azdır. Asıl doğru ve meşhur olan, yazılmadığı hakkındaki rivâyetlerdir. Yazıldığına dair rivâyetler, pek nadir bazı istisnâî durumlara âittir. Bunlardan biri, Ebûhüreyre'den aktarılmıştır.

"*Mekke'nin fethinde Peygamber, kalkıp konuşma yaptı*(Bu konuşma, Buhârî, İlm: 39 da vardır). *Yemenli, Ebû Şâh isimli biri kalkıp:*

"- *Ey Allah'ın Elçisi, bunu bana yazın*" dedi. *Peygamber:*

"- *Ebû Şâh için yazın!*" dedi. (Ebû Dâvûd. İlm: 3, h. 3649; Buhârî, İlm: 39; Tirmizî, İlm, h. 2669).

Eğer bu rivâyet doğru ise bundan, Peygamber'in yaptığı konuşmanın yazılı olduğu anlaşılabilir. Çünkü Ebû Şâh, bu konuşmanın, kendisi için yazılmasını istemiş, Peygamber de onun için yazılmasını emretmiştir. Demek ki konuşma yazılı idi ki, Peygamber, o yazılı metni, yazıcılara verdi, Ebû Şâh için bir nüsha yazmalarını emretti. Aksi takdirde Peygamber, irticalen yaptığı konuşmanın yazılmasını nasıl emreder ve dinleyenler onu nasıl yazarlar? Konuşmanın her kelime ve cümlesini ezberlemediler ya.

Fakat Peygamber'in, yazılı bir konuşma yapmış olmasına da ihtimal verilmez. Çünkü kendisi yazı bilmezdi. Bir iki kelime yazabildiği varsayılsa bile, bir konuşmayı yazıya dökerek ve metni okuyabilecek derecede yazı bilmediği kesindir.

Ayrıca bu rivâyetin içinde gerçeklere aykırı şeyler de vardır. Meselâ Peygamber, bu metinde, kendisinden önce hiç kimseye savaş

için Ka'be'ye girme izni verilmediğini, kendisinden sonra da Kıyamete dek hiç kimsenin giremeyeceğini, sadece kendisine bir saat için Ka'be'ye savaş için girme izni verildiğini, bundan böyle ebediyen yasaklanmış olduğunu söylemektedir.

Ama Peygamber'den sonra birkaç kez Ka'be'ye saldırı olmuş, Abdullâh İbn Zübeyr'e karşı savaşan el-Hüseyn ibn Numeyr, mancınıklarla Kâ'be'ye taş ve yanıcı maddeler attırarak, Kâ'be yanmış yıkılmıştır(683). Bundan 10 yıl sonra da Haccâc, İbn Zübeyr'i yakalamak için Mekke'yi mancınıklarla taşla tutmuştur. 1979 yılı Kurban Bayramında da Ka'be işgal edilmiş ve Suud askerleriyle işgalciler arasında bir hafta kadar savaş olmuş, Mescid-i Haram'ın minareleri ve duvarları, açılan ateşlerden büyük zarar görmüştür.

Abdullâh ibn Amr'ın da, Peygamber'den duyduklarını yazdığı rivâyet edilir. Kendisinin şöyle dediği aktarılır:

"Ben, Allah'ın Elçisinden duyduğum herşeyi yazıyordum ki ezberleyeyim. Kureys, beni bundan menetti. Dediler ki:

- Sen, Allah'ın Elçisinden duyduğum herşeyi yazıyor musun? Allah'ın Elçisi de insandır; kızar, konuşur; memnun olur, konuşur.

Yazmaktan vazgeçtim. Bu durumu Allah'ın Elçisi (s.a.v.)e söyledim. Parmağıyla ağzını gösterdi ve dedi ki:

"- Yaz, nefsimi elinde bulunduran (Allah) hakkı için, bundan çıkan her şey hakır!" (Ebû Dâvûd, 'İlm: 3, h. 3646).

Bir de şu rivâyete bakın: "Zeyd ibn Sâbit, Muâviye'nin huzuruna girdi. Muâviye, ondan bir Hadîs sordu ve birine bunu yazmasını emretti. Zeyd:

"- Allah'ın Elçisi (s.a.v.) bize, hiçbir sözünü yazmamamızı emretti." dedi ve o yazılanı imhâ etti, (Câmi'u Beyânî'l-İlmi ve Fadlih, s. 79 Mısır).

İşte birbirine tamamen ters iki rivâyet, aynı yerde yan yana durmaktadır. Bunların her birinin, Hadîslerin yazılması ve yazılmaması

görüşlerinden birini benimseyenlerin düşüncelerini yansıttığı, bu konuda yapılan tartışmalar üzerine ortaya atıldığı gayet açıktır.

Hadîs yazılmasına taraf olanlar, bu iki rivâyeti şöyle uzlaşturmağa çalışmışlardır: Hadîsi yazmayı yasaklayan emir, daha önce idi. Kur'an'a karışmaması için Hadîs yazımı, önceleri yasaklanmıştı. Ama sonradan yazılmasına müsaade edilmiştir. Kimine göre de bu yasak, sadece Hadîsin, Kur'an'ın yazıldığı sayfaya yazılmaması hakkındadır. Çünkü bu durumda Hadîs Kur'an'a karışır. Fakat ayrı ayrı yazılınca bir sakınca yoktur.

Nitekim unutkanlığından şikâyet eden birine, Peygamber: "Sâg elinden yararlan!" demiş; Vedâ' Hutbesini, kendisine yazmasını isteyen Ebû Şâh için de bu Hutbenin yazılmasını emretmiştir (Hattâbî, Ma'âlimu's-Sunen, Ebû Dâvûd notunda: 4/61).

Elbette bu yorumlar zorlamadır, doyurucu değildir. Çünkü Zeyd ibn Sâbit, Peygamber'den yıllar sonra Halife olan Muâviye'ye, Hadîs yazmanın yasak olduğunu söylemiş ve Mukviye'nin yazdığını alıp imhâ etmiştir. Eğer sanıldığı gibi yasak kalkmış olsaydı, son derece zekî olan ve iki kez Kur'an'ı derleme komisyonu başkanlığını yapmış bulunan Zeyd, bunu bilmez miydi?

Peygamber'in, Hutbesini yazdırması ve Abdullâh ibn Amr'ın, Peygamber'den dinlediği sözleri not etmiş olması, eğer doğru ise çok nadir ve istisnâî durumlardır. Demek ki Kur'an'ın temel prensiplerini topluca özetleyen Vedâ' Hutbesi daha önce yazılmıştı. Bundan bir nüsha isteyen Ebû Şâh'a da bir nüsha yazılmıştır. İbn Âs'ın notları da çok önemli bazı olaylarla ilgili olabilir. Maamâfih onun notlarından bize gelen bir şey yoktur.

Doğrusu şudur ki Peygamber devrinde Hadîs yazılmamıştır ve buna müsaade de edilmemiştir. Kur'an'ın yazımı için belirlenen bir düzen ve yöntem gibi, Hadîs yazımına bir yöntem belirlenmemiştir.

Peygamber'den sonraya yazılı olarak sadece Kur'an kalmıştır. Kendisinden sonra sahâbileri, ondan duyduklarını, çeşitli münasebet-

lerle anlatırlardı. Herkesin atasından, hocasından duyduklarını, yeri gelince anlatması gibi, onlar da Peygamber'den duyduklarını anlatırlardı.

Özellikle Kur'an'da hükmü bulunmayan bir olay olunca, herhangi bir sahâbî, o konuda Peygamber'den bir söz duymuş veya bir uygulama görmüşse onu anlatırdı. Böylece o söz (Hadîs) veya o uygulama (Sünnet)ten yararlanılarak bu yeni olayın hükmü belirlenirdi. Bu suretle hüküm, Peygamber sözüne dayandırılmakla gönüller huzur bulurdu.

Sahâbilerin Hadîs Yazımı Karşısındaki Tutumları:

Büyük sahâbîler, dînin yegâne temelini ve yazılı anayasasının Kur'an olduğuna inandıkları için, Kur'an'dan başka dîni bir kitabı istememişler, bundan dolayı da çeşitli kimselerin anlattığı hadîsleri yazdırmamışlar, yazarların da imhâ etmelerini emretmişlerdir. Kurtubî, İmam Mâlik'in şu sözünü aktarıyor:

"Ömer ibn Hattâb (r.a.), bu hadîsleri yazmak, ya da yazdırmak istedi fakat sonra:

"- Allah'ın Kitâbıyla beraber başka kitap olmaz, dedi."

Malik ekliyor: "İbn Şihâb'ın yanında, kendi kavminin nesebi hakkındaki kitaptan başka bir kitâp yoktur. İnsanlar (o zaman) yazmazlar, sadece ezberlerlerdi."

Zührî'nin, Urve'den aktarısına göre de Ömer (r.a.), hadîsleri yazdırmak istemiş, bu konuda Peygamber'in ashâbına danışmış. Onlar yazılmasını önermişler. Ömer, bir ay kadar Allah'a istihâre etmiş. Nihâyet bir sabah kalkınca, Allah'ın yardımıyla şu karara varmış:

- Ben, hadîsleri yazdırmak istiyordum. Sonra sizden önceki bir toplumu düşündüm: Onlar bir takım kitaplar yazdılar da Allah'ın kitâbını bırakıp o kitapların üzerine kapandılar. Aslâ Allah'ın Kitâbına başka bir şey karıştırmam, demiştir.

Daha sonra Ömer, illere: *"Kimin yanında (yazılı) hadîs varsa onu silsin!"* diye yazılı buyruk göndermiştir (Câmi'u beyânî'l-ilm ve Fadlih, s. 80, 81).

Ebû Bürde diyor ki: "Babamdan çok kitâp yazmıştım. Bana 'Yazdıklarınızı getir' dedi, getirdim, onları yıkadı."

Mervân, Zeyd ibn Sâbit'i çağırılmış. Zeyd, Peygamber'den hadîs anlatırken, yine Mervân'ın emriyle bazı kişiler, Zeyd'in haberi olmadan onun söylediklerini yazmışlar. Sonra durumu öğrenen Zeyd: *"Ne biliyorsunuz, belki size söylediğim her şey, benim anlattığım gibi değildir?"* demiştir.

Kurtubî'nin Câmi'u Beyani'l-İlmi ve Fadlihî adlı Kitâbında senedli olarak kaydettiği pek çok söz, Sahâbîler devrinde hadîs yazılmadığını, onların bundan hoşlanmadıklarını, hattâ yazmak isteyenlere engel olduklarını, yazılanları yıkadıklarını; Allah'ın Kitâbı yanında başka bir dîni kitap görmek istemediklerini; çünkü bu durumda dînin yozlaşacağına inandıklarını ifade etmektedir.

İbn Sîrîn: "İsrâil Oğulları, atalarından mirâs aldıkları kitaplar yüzünden şaşırıldılar." demiştir. Onun kasdı, İlahî Kitâptan ayrı olarak yazdıkları Talmûd gibi rivâyet kitaplarıdır. İşte bunlar, kolay dîni güçleştirmişlerdir.

Geçeklen Sahâbîlerin korktukları olmuş, sonradan insanlar rivâyetler üzerine üşüşmüşler, kolay olan dîni güçleştirmişlerdir.

Gittikçe yaygın bir hal alan bu yöntemin, istismara çok elverişli olduğunu, bu yolla birçok yalanın Peygamberin üstüne atılacağını bilen büyük sahâbîler Hadîs rivâyeti konusunda son derece ihtiyatlı davrandılar, hattâ çoğu kez bunu yasakladılar.

Kurtubî, Câmiu Beyânî'l-İlm adlı kitabında, Kuraza ibn Ka'b'ın şu sözünü aktarır:

"Irak'a gitmek üzere yola çıktık. Ömer de bizimle beraber "Sarâr'a kadar geldi. Orada abdest aldı, (uzuvlarını) ikişer kez yıkadı:

- Niçin sizinle beraber geldiğimi biliyor musunuz? dedi.

- Evet biz, Allah Elçisinin sahâbileri olduğumuz için bizimle beraber geldin, dediler.

- Kur'ân okumalarından ötürü arı uğultusu gibi çevreye ses yayılan bir kente gidiyorsunuz. O insanları, Hadislerle uğraştırıp Kur'ân okumaktan alıkoymayın! Kur'ân'ı güzel okuyun; Allah'ın Elçisinden az söz anlatın. Haydi gidin, ben de sizin şerkinizim, dedi.

Bunlar Kurayza'ya geldiklerinde: "Ömer ibn Hattâb, bizi (Hadis anlatmaktan) menetti!" dediler." Câmî'u Beyânî'l-İlm, s. 398).

Büyük sahâbiler, Peygamber'den Hadis rivâyet eden kişiden, sözüntü kanıtlamasını isterlerdi. Nitekim bir nine, Hz. Ebûbekir'e geldi:

- Benim oğlumun veya kızımın oğlu öldü, dedi, Allah'ın Kitâbında, onun malından bana mirâs düştüğünü söylediler.

Ebûbekir, bu konuda ne Allah'ın Kitâbında böyle bir hak bulunduğunu, ne de Peygamber'den böyle bir şey duyduğunu söyledi. Ötekilere sordu.

Muğîre İbn Şu'be, Peygamber'in, nineye altıda bir pay verdiğini söyledi. Ebubekir:

- Bunu senden başka duyan var mı? dedi.

Muhammed ibn Mesleme'nin de aynı şeyi duymuş olduğunu söylediler. Muhammed ibn Mesleme de Muğîre'nin söylediğini söyleyince Ebubekir bu hükmü uyguladı (Tirmizî, 10, h. 2100; İbn Mâce, Ferâiz: 4).

Zehebî'nin anlatımına göre de Ömer, kadını döverek çocuğunun düşmesine neden olan kişiyi, Peygamber'in gürre'ye (diyetin onda biri kadar para cezasına) hükmettiğini söyleyen Muğîre' sözüne tanık istemiş, Muhammed b. Mesleme tanıklık etmiştir. (Tezkiretu'l-huffâz: 1/8).

Hz. Ömer, Ebû Mûsâ'yı çağırılmıştı. Ebû Mûsâ geldi, içeri girmek

için üç kez izin istedi, fakat kendisine "Gir!" denilmeyince geri döndü. Daha sonra kendisini yeniden çağırılan Ömer, neden buyruğuna uyup gelmediğini sordu. Ebû Mûsâ da geldiğini, üç kez izin istediği halde cevap verilmediği için geri döndüğünü; zîrâ Peygamber'in: "*Biriniz üç kez izin ister de, izin verilmezse dönsün!*" buyurmuş olduğunu anlattı.

Ömer: "- Ya Peygamber'in böyle söylediğini kanıtlamalısın, ya da sırtını acıtırım!" dedi.

Korkudan titremeğe başlayan Ebû Mûsâ, sahâbilerden bir gruba gelip, bu hadîsi bilen varsa gelip tanıklık etmesini ricâ etti. İçlerinden en genci olan Ebû Said el-Hudrî gelip, bunu Peygamber'den duyduğuna tanıklık etti. (Buhârî, İsti'zân: 13; Müslim, Âdâb: 7, h. 33-37).

Bunun üzerine Ömer, Ebû Mûsâ'ya:

- Ben seni suçlamadım. Fakat Allah'ın Elçisinden Hadis anlatmak çetin bir mes'eledir! dedi (Ebû Dâvûd, Edeb: 138, h. 5183).

Başka rivâyette de Ömer, Ebû Mûsâ'ya: "*Ben seni suçlamadım, ama insanların, Allah'ın Elçisine Hadis uydurmalarından korktum!*" demiştir (Ebû Dâvûd, Edeb, b. 138, h.-5184).

Biri kendisine, Peygamber'den bir Hadis anlatınca, doğru söylediğine dair yemin ettiren Hz. Alî şöyle demiştir: "Kendim, Allah'ın Elçisinden bir söz duyarsam, Allah'ın dilediği kadar ondan yararlanırdım. Başkası ondan bana bir Hadis anlattırsa, doğru söylediğine yemin ettirirdim. Eğer yemin ederse onu doğrularım..." (Tirmizî, Tefsîr: 3, h. 3006; Ebû Dâvûd, Vitir: 26; İbn Mâce, İkamet: 193).

Öyle anlaşılıyor ki henüz Hz. Peygamber sağ iken, kendisinin üzerine yalan sözler uydurulmağa başlanmıştır. Biri, Peygamber'in söylemediği bir sözü söyleyerek kendisini haklı çıkarmak istemiştir ki, bunu duyan Peygamber: "*Kim benim üzerime yalan söz söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın!*" demiştir.

Tabii, Peygamber'in sağlığında uydurulan sözleri duyunca Pey-

gamber bunları düzeltirdi. Ama Peygamber'in vefatından sonra uydurulan sözlerin uydurmalığını kanıtlamak iyice güçleşti. Bundan dolayı onun vefatından sonra Hadis uydurmak daha kolaylaştı. Bu durum sahâbileri rahatsız edecek kerteğe gelmişti. Mescidde halkın hadislere daldığını gören Hâris, Hz. Alî'nin yanına gitmiş:

- Baksana bu insanların hadislere daldığına, demiş.

- Demek öyle yaptılar ha? diyen Hz. Alî Kur'an okumaya teşvik eden sözler söylemiştir (Ebu Dâvûd, Fedâilu'l-Kur'an: 14). Bundan dolayı Abdullâh ibn Abbâs:

"- Biz, Peygamber'e yalan atılmayan zamanda ondan Hadis anladık. Fakat insanlar boyun eğmeyen ve eğen her deveye binmeğe başlayınca biz, ondan Hadis rivâyet etmeyi bıraktık" demiştir. Başka bir anlatıma göre de: Beşir 'Adevî, İbn Abbâs'a gelip Hadis anlatmağa, "Allâh'ın Elçisi buyurdu ki..." demeğe başlamış.

İbn Abbâs, onun anlattıklarını dinlememiş, ona bakmamış. Beşir:

- Ey İbn Abbâs, neden benim sözümü dinlemiyorsun? Ben sana, Allah'ın Elçisinin sözünü anlatıyorum, sen dinlemiyorsun?

İbn Abbâs demiş ki:

"- Biz vaktiyle bir adamın, 'Allah'ın Elçisi şöyle dedi...' dediğini işitseydik, gözlerimizi ona çevirir, dikkatle onu dinlerdik. Ama insanlar boyun eğen ve eğmeyen her deveye binmeğe başlayınca artık insanlardan, bizim bildiğimiz Hadisler dışındaki sözleri almadık." (Fecru'l-İslâm: 211).

Leys ibn Sa'd'ın, şöyle dediği rivâyet edilir: "İskenderiye'de, bize Nâfi'den rivâyet eden bir şeyh geldi. Nâfi' henüz sağ idi. Biz ondan, Nâfi'den rivâyet ettiği hadîsleri yazdık, iki defter doldurduk Şeyh ayrıldıktan sonra bu iki defteri Nâfi'e gönderdik. Nâfi bu iki defter dolu su hadîsten sadece bir hadîsi tanıdı (diğerlerinin kendisine âit olmadığını söyledi).

Hafîb-i Bağdâdî, Muhammed ibn Yûnus'un şöyle dediğini rivâyet etmiştir:

"Ben Ahvâz'da iken bir şeyhin şu öyküyü anlattığını dinledim: 'Peygamber (s.a.v.) Fâtuma'yı Alî ile evlendirince, Tûba Ağacına, cennet halkının tabak tabak birbirlerine hediye ettikleri taze inci dökmesini emretti."

Adama dedim ki:

- Ey şeyh, bu Allah'ın Elçisine iftirâdır!

Bana:

- Yazık sana, sus, dedi, bunu bana nâs (bilginler) anlattı.

- Sana kim anlattı? dedim.

- İbn Abbâs'a varan bir sened (râvî zinciri) söyledi." (Fecru'l-İslâm: 128).

Süfyân: "Câbir'den otuz bin civârında hadîs dinledim. Bunlardan hiçbirini anlatmayı helâl görmüyorum" demiştir (Fecru'l-İslâm, s. 212).

Süfyân-ı Sevrî'nin rivâyetine göre Abdullah ibn Abbâs'a, Hz. Alî'nin kazâsını (verdiği hükümleri) anlatan bir kitap (tomar) getirilmişti. İbn Abbâs bunları imhâ etti, yalnız bir zirâ' (arşın) kadarını bıraktı. Bu sözlerde anlatılan şudur:

Dikdörtgen biçimindeki sandıkta bulunan sözlerin hepsi Hz. Alî'ye iftirâ, yalnız bir arşın kadarı doğru idi. İbn Abbâs yalanları yırttı, sağlam olan bir arşın uzunluğundaki yaprağı bıraktı.

Abdullâh ibn Zübeyr, babası Zübeyr'e:

"- Neden sen de falan ve falanın, Allah'ın Elçisinden Hadîs anlattığı gibi Hadîs anlatmıyorsun? demiş. Zübeyr:

"- Çünkü ben, onun: 'Kim benim üstüme yalan atarsa, Ateşten yerine hazırlansın!' dediğini duydum." demiştir. (Buhârî, İlm: 38).

Dikkat edilirse zübeyr'in rivâyetinde sadece "yalan atarsa" sözü var, "kasden yalan atarsa" şeklinde değil. Demek ki bu "kasden" kaydı sonradan sokuşturulmuştur ki iyi niyetle hareket edenler, rahatça dillerini kullanma imkânını bulsunlar.

İbn Hanbel, Mûsned: 5/297, Dârimî, Mukaddime: 25 te de: "Benden çok hadîs rivâyet etmekten sakının!" hadîsi yer almaktadır.

Konuya ışık tutmak için Kurtubî'nin bazı tesbitlerini aktarmak istiyorum:

(ذکر کراهیة کتابة العلم وتخلیده فی الصحف)

حدثنا عبد الوارث أخبرنا قاسم أخبرنا أحمد بن زهير أخبرنا موسى بن إسماعيل حدثنا هشام أخبرنا زيد بن أسلم عن عطاء بن يسار عن أبي سعيد الخدري أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (لا تكتبوا عني شيئاً سوى القرآن، فمن كتب عني شيئاً سوى القرآن فليحجه).

حدثنا عبد الله بن محمد بن عبد المؤمن حدثنا محمد بن بكر بن داسة حدثنا عبد الرحمن بن يحيى أخبرنا أحمد بن سعيد أخبرنا ابن الأعرابي أخبرنا أبو داود أخبرنا نصر بن علي قال أخبرني أبو أحمد أخبرنا كثير بن زيد عن النطلب بن عبد الله بن حنطب قال: دخل زيد بن ثابت على معاوية فسأله عن حديث فأمر إنساناً أن يكتبه، فقال له زيد (إن رسول الله صلى الله عليه وسلم أمرنا أن لا نكتب شيئاً من حديثه) فحاه.

أخبرنا أحمد بن عبد الله حدثنا أبي أخبرنا عبد الله أخبرنا بقية أخبرنا

أبو بكر أخبرنا أبو أسامة عن شعبة عن جابر بن عبد الله بن يسار قال: سمعت علياً يخطب يقول: أعزم على كل من كان عنده كتاب إلا يرجع فحاه، فإنما هلك الناس حيث يتبعوا أحاديث علماءهم وتركوا كتاب ربهم.

قال أبو بكر أخبرنا أبو أسامة عن كهس عن أبي نضرة قال: قيل لأبي سعيد لو اكتبنا الحديث؟ فقال لا نكتبكم، خذوا عنا كما أخذنا عن تيننا صلى الله عليه وسلم.

وأخبرنا عبد الرحمن بن يحيى حدثنا عمر بن محمد المكي بمكة أخبرنا

Kurtubî, "Câmiu beyâni'l-ilmî ve Fadlihî" adlı kitabının, "Hadîs yazımının mekrûh olduğu" başlığını taşıyan bâbında özetle şunları söylüyor:

Allâh'ın Elçisi (s.a.v.): "Benden, Kur'ân'dan başka bir şey yazmayın. Benden, Kur'ân'dan başka bir şey yazmış olan, onu yok etsin." buyurmuştur.

Zeyd ibn Sâbit, Muâviye'nin huzuruna girdi. Muâviye, kendisinden bir hadîs sordu ve birine de, Zeyd'in anlattığı hadîsi yazmasını emretti. Zeyd:

- Allah'ın Elçisi (s.a.v.), bize, hadîslerini yazmamamızı emretti, dedi ve yazılanı sildi."

Hız. Alî, bir konuşmasında şöyle demiş: "Kimin yanında (Kur'ân'dan başka) bir kitap varsa, mutlaka onu yok etsin. Çünkü insanlar, Rablarının Kitabını bırakıp bilginlerinin hadîslerine uydukları için helâk oldular!"

Ebû Saïd (el-Hudrî'ye):

"- Bize hadîsleri yazdırsaydın?" dediler.

"- Hayır, size yazdırmayız; biz nasıl Peygamberimizden işitip bellediysek, siz de bizden işitin!" dedi.

"Nadra diyor ki: 'Ebû Saïd el-Hudrî'ye:

- Sen, bize, Allah'ın Elçisi (s.a.v.)den güzel sözler anlatıyorsun. Biz bunları anlatırken fazlalık veya eksiklik yapmaktan korkuyoruz, dedim.

- Yazıp da bunları Kur'ân mı yapmak istiyorsunuz? Hayır, hayır. Biz nasıl Allah'ın Elçisi (s.a.v.)den aldysak, siz de bizden alın!" dedi.

Ömer ibn Hattâb (r.a.), bu hadîsleri yazmak veya yazdırmak istedi. Sonra: "Allah'ın Kitâbının yanında başka kitâp olmaz" dedi. Bu sözü anlatan İmam Mâlik: "İbn Şihâb (ez-Zührî'nin yanında, sadece kavminin soy kütüğü hakkında bir kitap vardı, başka bir kitap yoktu. O zaman insanlar yazmazlardı, ezberlerlerdi. Onlardan herhangi bir şey yazan da ezberlemek için yazardı. Ezberledikten sonra yazdığını silerdi." demiştir.

Urve der ki: "Ömer (r.a.) hadîsleri yazmak istedi. Sahâbîlere sordu. Yazılmasını önerdiler. Ömer, bir ay istihâre etti. Sonra Allah, onun gönlünü şu karara vardırı. Dedi ki:

- Ben, hadîsleri yazdırmak istiyordum. Fakat sizden öncekilerin durumunu düşündüm: Onlar, birtakım kitaplar yazdılar da, Allah'ın Kitâbını bırakıp o kitapların üzerine kapandılar. Vallâhi ben aslâ Allah'ın Kitâbına başka bir şey karıştırmam (başka nüshada insanları başka şeyle uğraştırıp Allah'ın Kitâbını unturmam), dedi."

Yahyâ ibn Ca'denin anlatımına göre Ömer, hadîsleri yazdırmak istedi. Sonra yazmamanın daha uygun olacağı kanısına vardı. Kentlere: "Kimin yanında hadîse dair yazılı bir şey varsa onu silsin!" diye direktif yazdı.

İbn Mes'ûd ve İbn Abbâs hadîs yazmayı sevmezlerdi. Ebû Bürde

de: "Babamdan çok şey yazdım, sonra babam yazdıklarımı istedi ve onları yıkadı." demiştir.

(Medîne vâlisi) Mervân, Zeyd ibn Sâbit'i çağırmış ve Zeyd'in anlattıklarını, onun haberi olmadan yazacak adamlar da çağırmış. Sonra durumu Zeyd'e söylemişler. Zeyd:

"- Ne biliyorsunuz, belki anlattıklarım, benim anlattığım gibi değildir" demiş.

Abdullâh (ibn Mes'ûd), hadîsler yazılı olan bir sahife getirmiş, onu silip yıkamış, sonra yakılmasını emretmiş ve demiş ki:

"- Vallahi bu sahifenin, Deyr-i Hind'de olduğunu bilseydim, ora ya varırdım. İşte Kitâp ehli bilmeyen (müşrik)ler gibi, Allah'ın kitâbını arkalarına atuklarından dolayı helâk olmuşlardır."

Dahhâk da şöyle demiş: "Bir zaman gelecek, hadîsler çoğalacak; Mushaf lar tozuyla kalacak. Kimse onları açıp da bakmayacak."

Saïd ibn Cübeyr der ki: "İbn Ömer'e sormak istediğim bazı mes'eleleri Kûfe halkı için yazmıştım. Sonra İbn Ömer'le görüştüm, hadîs yazmanın hükmünü sordum. Eğer benim yanımda yazılı hadîsler bulunduğunu bilseydi, aramız açılmıştı (beni kovmuştu)."

Yine Saïd ibn Cübeyr demiş ki: "Biz, görüş ayrılığına düştüğümüz konuları yazardık. Sonra İbn Ömer'e bunları sorardık. Onun, bunları yazdığımızdan haberi olmazdı. Eğer benim, bunları yazmış olduğumu bilseydi, aramız açılmıştı."

Ebû Bürde der ki: "Ebû Mûsâ, bize birtakım hadîsler anlatırdı. Bunları yazmak isterdik.

- Benden dinlediklerinizi yazıyor musunuz? dedi.

- Evet, dedik.

- Onu bana getirin, dedi.

Onları alıp yıkadı ve:

- Bizim bellediğimiz gibi siz de bizden belleyin, dedi."

Ebû Hüreyre: "Ne yazarız, ne yazdırırız" demiştir.

Esved'in anlatımına göre kendisi ve Alkame bir sahîfe bulmuşlar, onu İbn Mes'ûd'a götürmüşler. Öğle vakti olduğu için epey kapıda beklemişler. Sonra durumu fark eden İbn Mes'ûd, kendilerini içeri almış.

- Bu sahîfede güzel hadisler var, demişler.

İbn Mes'ûd, câriyesine, bir leğene su koyup getirmesini emretmiş. O sahîfedeki yazıları yıkayıp silerken, "*Biz sana en güzel öyküleri anlatıyoruz!*" (Yûsuf: 3) âyetini okuyormuş. Sahîfeyi götürenler:

- Buna bir bak, güzel hadisler var, demişler.

Ama o yine silmiş ve

- Bu gönüller, kablardır. Bunlara sadece Kur'an doldurun, başka bir şey koymayın! demiş."

Muhammed İbn Sîrin, Ubeyde İbn el-Cerrâh'a:

- Senden duyduklarımı yazayım mı? demiş.

Ubeyde:

- Hayır, demiş.

- Peki bir kitap bulursam sana okuyayım mı, demiş.

Ubeyde yine

- Hayır, demiş.

İbrâhîm Neha'î de şöyle diyor:

"Ebû Ubeyde'nin yanında yazardım.

- Benden sonraya bir kitap bırakmayın!" dedi.

Başka bir anlatımda da Ubeyde, öleceği sırada, daha önce yazmış olduklarını isteyip yok etmiş. Nedenini de şöyle açıklamış:

"- Bazı insanların, bunları yersiz kullanacaklarından korkuyorum."

İbrâhîm Neha'î, Hadîslerin defterlere yazılmasını istemezdi. Kâsım hadîs yazmazdı.

Saîd İbn Abdu'l-Azîz, Şa'bi, İbn el-Mu'temir, Muğîre, ve A'meş hadîs yazmaktan hoşlanmazlardı (Câmiu Beyânî'l-İlmi ve Fadlih, s. 79-85).

* * *

Fetihlerle çeşitli din ve uluslara mensup insanlar müslüman oldular. Bunlar ne kadar müslüman olsalar da eski inanç ve kültürleriyle yoğrulmuş kimselerdi. İçlerinde o kültürün düşüncelerini taşıyorlardı. Zaten bir anda onlardan sıyrılmaları da mümkün değildi. Bunların müslüman olmasıyla birlikte Araplar da çeşitli kültürlerle temasa geldiler. Kendileri onlara kültür verdikleri gibi, büyük ölçüde onlardan etkilendiler. Hint ve Yunan düşünceleri, Mani inançları İslâm ülkelerinde tartışılıyor oldu. Felsefe de yayıldı. Böylece çeşitli fikir ve inanç ekolleri doğmağa başladı. Her ekol, kendi düşüncesine geçerlilik kazandırmak için bunları bir âyete veya Hadîse dayandırmak lüzumunu hissetti. Âyetler sınırlı idi. Yeni âyet ilâve edilemezdi. Ama Hadîs işi kolaydı. Onun için ekoller, mümkün olduğu ölçüde âyetleri, kendi fikirleri doğrultusunda te'vil ettiler, ve düşüncelerini bol bol uydurdular. Hadîslere söylettiler. Böylece Fıkıh, Kelâm, Felsefe ve Tasavvuf ortamlarına uydurma hadîsler yayıldı ve bunlar derlenerek kitaplara da girdi. Hele Hz. Osman'ın öldürülmesinden itibaren meydana gelen siyasî çalkantılar, bölünmeler, kargaşalar, Hadîs uydurmada çok etkin oldu.

İşte bundan dolayıdır ki Cemel Olayında ordu kumandanlığı yapan Âişe'yi ve kumandanlık ettiği topluluğu kötümek için Peygamber'in: "*Başına bir kadını geçiren ulusun iflâh olmayacağı*"nı söylediği halka yayıldı. (Buhârî, Mağâzi, 82, Fiten: 18; Tirmizî, Fiten: 75; Nesa'î, Kudât, 8).

Sebâ melikesinden övgü ile söz eden âyetlerle karşılaştırılınca bu

rivâyetin Kur'an'a ters olduğu açıktır. Çünkü Kur'an'ın hiçbir yerinde kadının başa geçemeyeceğinden söz edilmemiştir. Hatta Peygamber (s.a.v.)in en çok sevdiği, kendisinin birçok hadîsini rivâyet etmiş olan mü'minlerin annesi Hz. Âişe, Cemel Vak'asına kumandanlık etmiştir. Aslında bu Ebûbeker rivâyetinin de onu hedef aldığı açıktır. Zirâ olay şöyle anlatılmaktadır:

Osman'ın katlinden sonra Hz. Alî'ye bey'at edilince Talha ve Zübeyr Mekke'ye gittiler, Hacda olan Hz. Âişe'yi gördüler. Osman'ın kainını aramak üzere Basra'ya gitmeğe karar verdiler. Halkı da bu maksatla savaşa çıkardılar. Hz. Âişe hevdeci içinde devede bu orduya kumanda ettiği için olaya Cemel Vak'ası denildi. Âişe'nin kumanda ettiği orduya katılmayan Ebûbeker, sebebini şöyle anlatmıştır: "Peygamber Aleyhisselam, Kısra'nın kızının, İranlılara kraliçe olduğu haberini duyunca buyurdu ki: *"Başlarına bir kadın geçiren kavim, aslâ iflâh olmaz."* Allah, beni bu sözle yararlandırdı da o savaşa katılmadım" (Buhârî, Fiten: 18. Fethu'l-Bârî: 8/97).

Şimdi bu rivâyette taşlanan, Hz. Âişe'dir. Peygamber Aleyhisselâm gerçekten öyle söylemiş olsaydı, Hz. Âişe'nin Cemel Olayına katılmaması, Talha ve Zübeyr'in de onu başlarına geçirmemeleri gerekirdi. Kur'an'a ters, olaylara da aykırı olan bu rivâyetin doğruluğu şüphelidir. Âyetlerin genel anlamı böyle vâhid haberiyle daraltılamaz. Eğer bu rivâyet doğru ise sadece Ebûbeker'eyi bağlar. Çünkü diğerleri bunu bilmedikleri için bununla amel etmemişlerdir. Diğer sahâbilerin bilmediği ve uygulamadığı bir rivâyet, nasıl din hükmü olur? Zaten bu, gerekli bir din hükmü olsaydı, Peygamber Aleyhisselâm bunu ilân eder ve ashâbına böyle bir şey yapmalarını bildirirdi.

Kadına İmamlık Yetkisi:

Batu ülkelerinde kadının ruhunun olup olmadığı, ibâdet yetkisinin bulunup bulunmadığı tartışma konusu yapılırken; İslâm Peygamberi,

Allah önünde, erkeğe eşit saydığı kadına, dinî görevlerin en kutulu olan namazda, arkasındaki cemâate imam olma hakkını dahi tanıtmıştır.

Kadının kadın cemâate imam olacağına ittifak vardır. Ancak kadının, erkeklere de imam olup olmayacağı, ihtilâfıdır. Biz, fakihlerin görüş ayrılıklarını bırakıp, Peygamberimizden gelen hadîsi inceleyelim:

Ebû Dâvûd, İbn Hanbel, Hâkim ve İbn Huzeyme'nin rivâyet ettikleri hadîse göre, kadının, kendi ev halkı olan kadın ve erkeklere imamlık yapması câizdir.

Hanım sahâbilerden Ümmü Varaka adında bir Ensâr kadını vardı. Kur'an'ı cemetmiş (ezberlemiş) olan bu hanıma, Peygamber (s.a.v.), kendi ev halkına namaz kıldırmasını emretmiştir.

Ebû Dâvûd'un kaydettiği ve İbn Huzeyme'nin sahîh gördüğü hadîsin, râvisi Hallâd: "-Ben ona ezan okuyan müezzini gördüm, büyük bir ihtiyardı." demiştir (Ebû Dâvûd, Salât: 62, h. 592) (1).

Hâkim'in Müstedrek'inde de yer alan hadîs (1/23), Ebû Dâvûd'un başka bir rivâyetinde biraz daha ayrıntılı olarak geçer:

"*Abdullâh ibn Cumei demiş ki: Ninem ve Abdu'r-Rahmân ibn Hallâd el-Ensârî bana şunu anlatılar: 'Peygamber (s.a.v.), Bedir Savaşına giderken, Nevfel kızı Ümmü Varaka, kendisine:*

(1)

٥٩٢ - حدثنا الحسن بن حماد الحضرمي ، حدثنا محمد بن فضيل ،
عن الوليد بن جميع ، عن عبد الرحمن بن خلاد ، عن أم ورقة بنت عبد الله
ابن الحارث ، بهذا الحديث ، والأول آمم ، قال : وكان رسول الله ﷺ
يزورها في بيتها وجعل لها مؤذنا يؤذن لها ، وأمرها أن تؤم أهل دارها ،
قال عبد الرحمن : فأنا رأيت مؤذنها شيخاً كبيراً .

- Ey Allah'ın Elçisi, dedi, izin ver, ben de seninle beraber savaşa katılayım. Yaralılarınızı tedavî eder, hastalarınıza bakarım. Umulur ki Allah bana şehîdlik nasîb eder!

Peygamber (s.a.v.) ona:

- Sen evinde kal, dedi, yüce Allah, sana şehîdlik nasîb edecektir!

Bundan böyle Peygamber ona: 'Şehîde' derdi.

Kur'ân'ı okumuştur (iyi biliyordu). Peygamber(s.a.v.)den, evinde, kendisine ezân okuyacak birini tutması için izin isteyen Ümmü Varaka, bu izni aldı.

(İmam Ahmed ibn Hanbel, bu olaya dayanarak, Kur'ân okuyan kadının, okuyamayan erkeklere imam olup, teravih namazını kıldırabileceğine karâr vermiştir. Ancak bu durumda kadın, cemaatin arkasında durur: İbn Teymiyye, Fetâvâ: 23/248)

Ümmü Varaka'nın müdebber(1) bir kölesi ve câriyesi vardı. Bu ikisi (herhalde bir an önce özgürlüklerine kavuşmak için) geceleyin kalkıp, Ümmü Varaka'nın ağzına bir bez kapayarak onu boğdular, ve çekip gittiler. Sabah olunca (Halife) Ömer:

- Onları görüp bilen varsa, getirsin!

diye emir verdi. (Getirilen katillerin) asılmalarını emretti. Medine'de ilk asılanlar bunlardır."(2)

(1) Müdebber: Sâhibi ölünce özgür olacak köle, demektir.

(2) İbû Dâvûd, Salât: b. 62, h. 591.

٥٩١ - حدثنا عثمان بن أبي شيبة، حدثنا وكيع بن الجراح، حدثنا الوليد بن عبد الله بن جميع، قال: حدثني جدتي وعبد الرحمن بن خلاد الانصاري، عن أم ورقة بنت نوفل أن النبي ﷺ لما غزا بدرًا قالت: قلت له: يا رسول الله، أئذن لي في النزوم معك أمرض مرضًا كم، لعل الله أن يرزقني شهادة. قال: «قري في بيتك، فإن الله تعالى يرزقك الشهادة». قال: فكانت تسمى الشبيدة، قال: وكانت قد قرأت القرآن، فاستأذنت النبي ﷺ أن تتخذ في دارها مؤذنة، فأذن لها، قال: وكانت قد دبرت (١)

Ömer, onun öldürüldüğü haberini duyunca şöyle demiştir:

"-Allah'ın Elçisi'nin dediği çıktı. 'Haydi, o şehideyi ziyaret edin!' demişti."(1)

Dahası da var: Hz. Muhammed, savaşa veya sefere giderken, kur'a ile kadınlarından birisini beraberinde götürürdü. (Buhârî, Cihâd: h. 1071).

Peygamber zamanında kadınlar da, erkeklerle beraber savaşa katılırlar, geri hizmetlerde çalışılırlardı. Uhud Savaşında müslümanlar kayıp verince Peygamber'in Zevcesi Âişe ile Ümm-ü Süleym, paçalarını sıvamış ve sırtlarında kırba kırba su taşıyarak savaşanların ağızlarına dökmüşlerdir (Buhârî, Cihâd: 1074, Mağâzi, 18; Müslim, Cihâd: b. 47, h. 136).

Muavviz kızı Rubeyyi' de: "Biz, Peygamber (s.a.v.) ile birlikte savaşa gider, askerlere su verir, yaralıları tedâvi eder, onları Medine'ye taşırdık." demiştir (Buhârî, Cihâd: h. 1074-1075).

Ebû Dâvûd'un rivâyetine göre kadınlar, Huneyn'de de savaşa katılmışlar, şiir söyleyerek askerlere moral vermişler, yaralıları tedâvi etmiş, ok ve yemek taşımışlardır." (Fethu'l-Bârî: 6/58).

Uhud Savaşına katılan hanımlar arasında Peygamber'in öz kızı Fatıma da vardı. Babasının yaralandığını görünce boynuna sarıldı, yarasını yıkadı. Fakat Peygamber'in yarısından akan kan gittikçe artıyordu. Hemen Fatıma bir parça hasır alıp yaktı, külünü yaranın üstüne bastı, kan durdu."(Fethu'l-Bârî, 7/286)

Bunun yanında Peygamber'in hanımları, ashâb için birer öğretiler

غلامًا [لها] وجارية، فقاما إليها بالليل فتمماها (٢) بقطيفة لها حتى ماتت وذهبا، فأصبح عمر قدام في الناس، فقال: من [كان] عنده من هذين علم، أو من رأهما فليجي بهما، فأمر بها فصلبا، فكانا أول مصلوب بالمدينة (٣).

(1) Hilyetu'l-Evliyâ: 2/63

men durumunda idiler. Peygamber'den duyduklarını, onun âilesi içindeki yaşayış biçimini, ahlakını, nelerden hoşlanıp nelerden hoşlanmadığını gerek Medine halkına, gerek çeşitli ülkelerden gelen müslümanlara anlatıyorlardı.

Görülüyor ki İslâm, kadını toplumdan ayırıp dört duvar arasına kapatmamıştır. Peygamber devrinde müslüman kadın, hemen bütün toplumsal faaliyetlere etkin biçimde katılmıştır. Sonradan koyulaştırılan uygulamayı İslâma mal edip kabahati İslâma yüklemek büyük hatâdır.

Egemenliğin, yavaş yavaş yabancı unsurlara geçmekte olduğunu fark eden Araplar, imamlığın Kureyşe veya Araplara özgü olduğu (Buhârî, Ahkâm: 2, 51; Müslim, İmâmet: 4-9; Tirmizî, Fiten: 46; İbn Hanbel, 4/421; Dârimî, Siyer: 77) yolundaki Hadîsleri ileri sürerken, yabancı kökenli insanlar da "*Başınıza kara üzüm kadar küçük kafalı bir Habeşli köle de geçse dinleyin ve itâat edin!*" (Buhârî, Ahkâm: 4; İbn Mâce, Cihâd: 39) hadîsiyle kendi durumlarını güçlendirmek istediler.

Bu tür uydurmalar, öylesine yayıldı ki Peygamber'in gerçek sözlerini bunlardan ayıklamak çok güç hale geldi. Bunun içindir ki Ahmed ibn Hanbel, kendisinden Tefsîr hakkında rivâyet edilen Hadîslerin hiçbirinin doğru olmadığını söylemiştir.

İkinci yüzyıl ortalarından itibaren uzmanlar, Peygamber'in sözlerini toplamağa, bunların sağlamlarını sahtelerinde ayıklamağa çalıştılar. Bunun için de birtakım kurallar geliştirdiler. Hadîs kritiği (Cerh ve Ta'dîl) ilmîni koydular. Ama ileride temas edileceği üzere bunlar da bir sözün, yüzde yüz Peygamber sözü olduğu garantisini sağlayamazdı. Çünkü söylendiği zaman yazılmamış, yüz elli, ikiyüz yıl ağızdan ağıza dolaşmış ve her sahâbî, anlayış düzeyine, belleğinin kuvvetine göre duyduklarını anlatmıştır. Bir sözün söylenme ortamına göre anlamı değişik, başka ortamlarda anlamı değişik olur. Hiç kimse konuşandan duyduğu sözü, yüzde yüz aynı söz ve anlam ile nakledemez. Eden olsa da bunlar çok azdır.

Hadîslerin pek çoğu, anlam olarak nakledilmiştir. Yani duyanlar, o sözü, kendi anladıkları biçimde ve kendi sözleriyle anlatmışlardır. İkinci duyan da aynı ölçü ile hareket ederse, Peygamberin sözünün, ikiyüz yıl sonrasına kadar ne derece tam onun söylediği biçimde gitmiş olur? Buna imkân var mı?

Bundan dolayı Peygamber'den nakledilen sözler arasına bilerek veya bilmeyerek pek çok başka sözler ve düşünceler karışmıştır. Bunların kesin olanı, ancak mütevâtir olanıdır ki sözlü tevâtür çok azdır. Anlam olarak mütevâtir olan Hadîsler de çok değildir. Diğerleri bir kişinin, iki kişinin veya birkaç kişinin anlatımlarına dayanır.

Bundan dolaydır ki büyük müctehid İmam A'zam Ebû Hanîfe, pek az Hadîse sahih gözüyle bakmıştır. Târîhu Bağdâd'da İmâm Ebû Hanîfe'nin hadîs rivâyetlerine güvenemediği hakkında pek çok rivâyet vardır. Meselâ Yahya b. Âdem "*Abdest İmânın yarısıdır*" şeklinde bir hadîs söyleyince Ebû Hanîfe: "Öyle ise iki kez abdest al ki imanımı tamamlayasın" demiştir. (Târîhu Bağdâd: 13/388).

İbn Haldun, Mukaddimesinde şöyle diyor:

"Bil ki müctehid imamlar, az veya çok Hadîs rivâyet etmede değişik görüştedirler. Ebû Hanîfe'nin rivâyet ettiği Hadîslerin sadece on-yedi veya bu civarda (elliye kadar) olduğu söylenir. Mâlik'e göre de ancak Muvatta'da olanlar sahihtir ki bunlar da üçyüz Hadîs civarındadır. Ahmed ibn Hanbel'in Müsned'inde ise otuzbin Hadîs vardır. (mevcut baskılarda elli bin Hadîs var). Herkes, ictihâdı doğrultusunda, Hadîste bir tutum izlemiştir.

"Bazı haksız mutaasıplar, az Hadîs rivâyet eden müctehidlerin, Hadîs bilmedikleri için az rivâyet ettiklerini söylemişlerdir. O büyük imamlar hakkında böyle bir inanca sapanmak doğru değildir. Çünkü şeriatın kaynağı, Kitap ve Sünnettir. Hadîsi az bilen, araştırması, rivâyetleri öğrenmesi gerekir. Tâ ki dini sağlam temellerden, hükümleri Allah'tan duyurandan almış olsun.

"Az Hadîs rivâyet eden müctehidler, bilmediklerinden değil,

Hadîse bulaşan sakatlıklardan, Hadîsin önüne çıkan hastalıklardan dolayı az rivâyet etmişlerdir. Çoğunluğun kanısına göre Cerh (râvinin çürük tarafını ortaya çıkarmak) en önde gelir. Bundan dolayı o büyük bilginin ictihâdı, kendisini, bu tür hastalıklarla illetli hadîsleri almamağa götürmüştür.

"İmam Ebû Hanîfe, rivâyet ve nakil şartlarında titiz davranmıştır. Kesin akıl kanıtıyla çatışan rivâyeti almamış, bu yüzden onun rivâyeti ve Hadîsi az olmuştur. Yoksa o, kasden Hadîsi terk etmiş değildir." (Mukaddime, s. 409-410).

Buhârî, altıyüzbin Hadîs toplamış iken bunlar içinde sadece yedi bin Hadîsi Kıtâbına almış ki, bunların da çeşitli yerlerde geçen tekrarları atılırsa geriye dört bin Hadîs kalır (Mukaddime, s. 407), Dârû's-Şa'b, Kahire).

Uydurmacılardan kimileri, Hadîs uydurmayı, bir karakter düşüklüğü de saymıyor, hattâ bunu sevâp telâkki ediyordu. Yahyâ ibn Saîd el-Kattân: "Sâlih (zâhid) kişiler, en çok Hadîs konusunda yalan söylerler. Başka hiçbir konuda, Hadîste söyledikleri kadar yalan söylemezler" demiştir (Fecru'l-İslâm: 212).

Sâlihlerin uydurdukları Hadîsler, ibâdetlere yönelme, dünyâdan kaçma, âhirete iştiyak, cennete imrendirme, cehennemden sakındırma (terğîb ve terhîb) ile ilgilidir. Bunlar içinde mutasavvıflar da sülûk halleriyle, fenâ, beka, sahv, vahdet-i vücûd gibi tasavvuf hal ve makamlarıyla ilgili Hadîsler ortaya atmışlardır.

Arapların, diğer milletlere, yabancıların Araplara üstünlüğü, çeşitli ulusların bir yandan iyiliği, diğer yandan kötülüğü hakkında; Habeşlilerin ve Türklerin faziletleri, aynı zamanda kötülükleri hakkında hadîsler uydurulmuştur.

Bazı kişiler, hükümdarlara yaklaşmak için onların yaptıkları işlerin hoş olduğunu gösteren Hadîsler uydurmuşlardır. Meselâ Giyâs ibn İbrâhîm Halife Mehdî (158/775)nin huzuruna girmiş, güvercinle oynama-

mayı seven Halîfenin hoşuna gitsin diye: "Yalnız tabanlı (deve), yahut turnaklı (at), ya da kanatlı (kuş)ta' koşu olur." (Bk. en-Nihâyet fi Şaribi'l-Hadîs: 2/55) şeklinde bir Hadîs söylemiş. Kölesine, bu adama on bin dirhem verilmesini emreden Halîfe, bu adama da, çıkarken:

"- Senin ensenin, Allah'ın Elçisine yalan söyleyenlerin ensesi olduğunu anladım. Allah'ın Elçisi (s.a.v.), 'Kanat' demedi," demiştir. (Fevâihu'r-Rahamût bi-Şarhi Musellemi's-Subût: 2/124).

Özellikle zâhidler, ibâdetlere teşvik, cehennemden korkutma (terğîb ve terhîb) konusunda pek çok hadîs uydurmuşlardır. Ebû İsmet Nûh ibn Ebî Meryem: "İnsanların, Ebû Hanîfe'nin fıkhi ve Muhammed ibni İshâk'ın Mağâzisi (Siyeri) ile uğraşıp, Kur'ân'dan yüz çevirdiklerini görünce Allah için Kur'ân Sûrelerini okumanın fazileti: falan sûreyi okuyana şu kadar, falan sûreyi okuyana şu kadar sevâp verileceği hakkında hadîsler uydurduğunu söylemiştir. Bunları kâh İkrime yoluyla İbn Abbâs'tan, kâh da Übeyy ibn Ka'b'dan rivâyet etmiştir (Fevâihu'r-Rahamût Şarhu Musellemi's-Subût: 2/125).

Özellikle Cemel vak'asıyla başlayan ve Hz. Ali'nin öldürülmesiyle doruğuna ulaşan bölünmeler, şîlik, sünnilik, haricilik gibi gittikçe birbirine düşmanlıkları artan gruplar, Cebriyye, Kaderiyye, Mürci'e, Cehmiyye gibi farklı inançlar benimseyen mezhepler, kendilerinin düştünce ve inançlarını destekleyen Hadîsler ortaya atıldılar.

Emevîler, kendi mevkilerini sağlamlaştırmak için Emevî âilesini, Hz. Osman'ı öven abartmalı Hadîsleri literatüre geçirmişlerdir. Meselâ Hz. Osman'ın, üçyüz deveyi, bütün yükleriyle birlikte Güçlük Ordusuna bağışladığı haberi, bunlardan biridir. Osman'ın bu bağışı üzerine Peygamber'in, minberden inip: "*Bundan böyle Osman ne yapsa günâh yazılmaz*" dediği rivâyet edilmiştir. (İbn Hanbel, Müsned: 4/75).

Taberî'nin, Târihinde kaydına göre, 41. H. yılda Muğire ibn Şu'be'yi Kûfe'ye vali tayin eden Muâviye ibn Ebî Süfyân, demiş ki:

"- Sana birçok şey tavsiye etmek istiyordum ama senin, sağduyuna dayanarak beni memnun edecek, otoritemi sağlamlaştıracak, halkımı düzeltecek işler yapacağına inandığım için artık bunları söylemeğe gerek görmüyorum. Ancak bir hususa özellikle dikkatini çekmek isterim: Sakın Ali'ye sövmeyi ve onu kınamayı; Osman'ı da rahmet ve mağfiretle anmayı ihmal etme. Ali'nin adamlarını kusurlu göster, onları dinlememeyi öğüt. Osman'ın adamlarını öv ve onlara yaklaşmayı, onların rivâyetlerini dinlemeyi tavsiye et.

Kûfe'de yedi yıl vâililik yapmış olan Muğîre, güzel ahlâk sahibi, dirliği seven bir kişi olmasına karşın, Ali'yi kötülemeden geri durmaz, Osman'ın katillerini lanetlerdi. Osman'a rahmet ve mağfiret diler, onun yandaşlarını överdi." (Târîhu'l-Umemi Va'l-mulûk: 6/141-142).

Emevîlerin, amaçlarına hizmet edecek pek çok Hadîs uydurulmuştur.

Şiîler Ali ve evlâdını Abâ ehli gösteren Hadîsi ortaya atarken, Abbâsîler de dedeleri Abbâs'ı Ehl-i Kisâ göstermenin yolunu bulmuşlardır. Tirmizî'nin rivâyet ettiği şu Hadîsin amacı bellidir:

"Allah'ın Elçisi, Abbâs'a: Pazartesi sabahı sen ve çocuğun bana gelin, de sana duâ edeyim. Allah onunla seni ve çocuğunu yararlandırsın, dedi. Ertesi sabah, Allah'ın Elçisi bize bir kisâ' giydirdi ve şöyle dua etti:

"Allah'ım, Abbâs'ın ve çocuğunun açık ve gizli günâhlarını bağışla. Onlarda hiç günâh bırakma. Allah'ım, onu ve çocuğunu koru!" (Tirmizî, Menâkıb: 29, h. 3762)

Taberânî de şunu rivayet etmiştir: "Hilafet amcamın ve babamın parçasında kalacaktır. Tâ onlar onu Mesîh'e teslim edinceye dek."

Buhârî'nin şeyhi Nu'aym ibn Hammâd el-Mervezî (ö. 228/843), el-Fiten ve'l-Melâhim adlı kitabında, İbn Lehî'a'dan, Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivâyet etmiş: "Hz. Muhammed'in vefatından itibaren, ümme-

tinin saltanatı, yüz altmış yedi yıl, otuzbir gün sürecektir. Bundan sonra Allah onların üstüne gevşemeyi salacaktır."

Hz. Peygaber, onbirinci Hicret yılında vefat ettiğine göre işaret edilen tarih, Hicretin 178. yılına rastlar ki bu tarih, Hârûn Reşîd'in, Hâlid Bermekî'yi vezîr yaptığı tarihtir. Demek ki bu söz, Bermekîlere karşı nefret uyandırmak amacıyla uydurulmuştur.

Siyâsî amaçlardan ayrı olarak, ortamın koşulları içinde doğan Kelâm okulları, müslümanların Mu'tezile, Mürci'e, Şî'a, Hâriciler, Ehl-i Sünnet gibi kısımlara bölünmesi de Hadîs uydurulmasında etkin olmuştur.

Bu konuda fıkıh okullarının katkısı da az değildir. Fakîh, görüşüne halk arasında değer kazandırmak için Hadîs uydurmuştur. Bundan dolayı fıkıh Hadîslerinin çoğu, Hadîşçilere göre doğru değildir.

Cennete imrendirmek, cehennemden korkutmak için çeşitli ibâdet ve eylemlerin sevâp veya günâhları konusundaki sözlerin eleştirilmesinde Hadîşçiler, fazla titizlik göstermemişler, onlar daha çok hüküm bildiren Hadîslerin senetlerine dikkat etmişlerdir. Onların Terğîb ve Terhîb konusunda hoşgörülü davranmaları, pek çok uydurma sözün bu alana akmasına neden olmuştur.

Sözlerine etkinlik kazandırmaya çok hevesli olan hikâyeci ve vâizler de masallarını Hadîs biçimine sokmaktan geri durmamışlardır. Hatâ Hadîs uzmanları, bazan halk yanında masallarıyla itibar kazanmış olan bu kimseleri eleştirmekten çekinmişlerdir.

İbnu'l-Cevzî, "Hadîste en büyük belâ, hikâyecilerden gelir. Çünkü onlar, sözlerini etkinleştirecek Hadîsler anlatmak isterler. Oysa bu türden sahîh Hadîs azdır." diyor.

Hadîs Kritiği:

Hadîşçiler, Hadîslerin doğrusunu yanlışından ayırdedebilmek için büyük çaba harcamışlar, bunun için kriterler koymuşlardır ama bu kri-

terler, Hadîsin içerğinin çok, sened (anlatanlar) zinciriyle ilgilidir. Eğer Hadîsin sened zinciri sağlam ise metnin, Kur'an'a ve gerçeklere uyup uymadığına fazla dikkat edilmemiştir.

Abdullâh ibn Ömer'in aşağıdaki sözü, Peygamber sözüne nasıl katmalar yapıldığını gösterir: İbn Ömer: "*Kim, -av ya da sürü köpeği dışında köpek beslerse, her gün onun sevâbindan iki kirât eksilir.*" Hadîsini nakletmiş. Ebû Hüreyre, bu Hadîsi "*Ya da ekin köpeği*" istisnâsını da katarak anlatmıştır. Ebû Hüreyre'nin, Hadîsi bu ilâve ile anlattığı, kendisine söylenince İbn Ömer: "*Çünkü Ebû Hüreyre'nin ekini var*" demiştir (Nevevî, 4/43).

Abdullâh ibn Ömer'in bu sözünden, kişisel ihtiyaç ve arzunun, insanı Hadîse nasıl katmalar yapmağa götürdüğünü kanıtlar.

Eğer Hadîşçiler, sened eleştirisine verdikleri ağırlık kadar içerik eleştirisine de ağırlık vermiş olsalardı, sahih kabul edilen pek çok Hadîsin uydurulmuş olduğu ortaya çıkacaktı. Bu konuda İbn Hal-dun'un şu hükmü ne kadar doğrudur:

"Çoğu kez tarihçiler, müfeesirler ve hikâyeci nakilciler çok yanlışya düştüler. Çünkü onlar, cılız-şişman her nakle güvenmişler; bunları temellerine vurmamış, benzerleriyle karşılaştırmamış, hikmet ölçütüyle, evrenin gerçekleriyle tartmamışlar; duydukları haberleri akıl süzgecinden geçirmemişler; bu yüzden haktan sapmışlar vehim ve yanlış çölünde yitip gitmişlerdir." (Mukaddime, s. 12).

Rivâyetleri, dinin temel kaynağı olan Kur'an'a vurmamanın sonucunda, Kur'an'a ters birçok haber, inanç haline getirilmiştir. Bunlardan biri de köpek hakkında rivâyet edilen Hadîstir. Kur'an'a göre yerde deprenen, gökte uçan her hayvan türü, tıpkı insanlar gibi birer toplumdur (En'âm: 38). Bu ve benzeri âyetlerde hayvanlara acıma duygusu aşılacaktır. Bunun yanında yine Peygamber'den gelen bir sözde, susuzluktan soluyan bir köpeği sulayan bir günâh kadınının affedildiği vurgulanmaktadır (Müslim, Selâm; b. 41 h. 153, 155; Müsned: 2/507).

İbn Ömer ve Ebû Hüreyre'nin rivâyetlerinde ise bazı istisnâlar dışında, köpek besleyen kişinin, her gün sevabının azalacağı belirtilmek suretiyle âdetâ o hayvanların ölüme terk edilmesi salık verilmektedir. Oysa aynı Peygamber'in, başka bir Hadîsinde de: "*Köpekler de sizin gibi birer toplum olmasalardı, onların öldürülmesini buyururdum*" (Tirmizî, Ahkâm: 3, 4) dediği anlatılmaktadır. Bu ifadede de köpeğe iyi davranılması öğütü açıktır. Fakat aynı hadîsin devamında, hiç alacası olmayan kara köpeğin öldürülmesi emrediliyor. Köpeğin renginin kara olması, hayvanın kendi seçimi değildir. Tüm köpekleri, insanlar gibi sosyal toplum sayan ve onlara acımayı öğütleyen Peygamber'in, kara köpeği bunun dışında tutması ve hayvanın öldürülmesini emretmesi, elbette doğru olamaz. Bu, kara köpektan korkanların düşüncelelerinin hadîs şekline sokulmasıdır.

Köpek beslemek, hayvana acımak, bakmak niçin sevâbın azalmasına neden olsun? Tam tersine sevâbı artırması gerekir. İşte bu gibi çelişkili sözler, rivâyetlerin içeriğinin, Kur'an gerçeklerine vurulmamasından ötürü literatüre geçmiştir.

Bu konuda Câhiz, (ö. 255/869) Kitabu'l-Hayavân'ında, rivâyetlerin akıl süzgecinden geçirilmemesi sonucu yanlış anlamaların doğduğunu belirtir. "*Ekin, yahut dar', ya da av köpeği dışında köpek besleyen, günâhkâr olur*" (Buhârî Bed'u'l-halk: 17, Hars: 3; Müslim, Müsâkat; b. 10, h. 50-61; Tirmizî, Sayd: 17; Nesaî, Sayd: 12, 13, 14; İbn Mâce, Sayd: 2) Hadîsini ele alıp eleştirir. Sürü köpeğinin, koyunları beklemek için mübâh kılındığını belirten bir rivâyet kaydeder. Köpeğin beklemesine ihtiyaç duyulan başka şeyler de vardır. Sürü için izin verilince, beklenmesine ihtiyaç duyulan başka şeyler için de izin verilir. Câhiz şu sonuca varır:

"Belki de Peygamber, köpek hakkındaki bu sözü, başka insanların sözü olarak anlatmıştır. Belki de o gün, böyle söylenmesi gereken bir hastalık, bir neden ortaya çıkmıştır. Sonra insanlar, bu sözün söylenmesini gerekli kılan nedeni bırakıp, sözü soyut olarak anlatmışlar-

dır. Belki de bu sözün baş tarafı da vardı. İşiten kimse, sadece sonunu işitti, baş tarafını işitmedi. Ya da Peygamberle bazı kişiler arasında bir olay geçmişti, Peygamber de olayla ilgili olarak böyle söyledi. Bütün bu varsayımlar mümkündür ve savılamaz." (K. el-Hayavân: 1/148 bak; Duhâ'l-İslâm: 123-133)

Câhiz, eleştirisinde aşırı gitmekle beraber genelde haklıdır. Gerçekten Hadîşçiler, ağırlıklarını senet eleştirisine vermişler, içeriği akıl süzgecinden geçirmemişlerdir. Bu konuda Ahmed Emin de Tirmizî'nin rivâyet ettiği şu Hadîsi verir:

"Allah'ın Elçisi buyurdu: Mantar menn'dendir. Suyu göze şifâdır. 'Acve cennettendir. O da zehire karşı şifâdır." (Tirmizî, Tıb: b. 22, h. 2068).

Bu Hadîsi rivâyet edenler, mantarın göz hastalığını iyi ettiğini ya da 'acve'nin panzehir olduğunu denediler mi? Hayır. Gerçi onlar, bu konuda Ebû Hüreyc'e'nin bir denemesini nakletmişlerdir: "Üç, ya da beş, ya da yedi mantar aldım. Onları bir bardağa sığdırdım. Gözleri 'amşâ (zayıflayan ve sürekli yaşaran) câriyenin gözüne sürdüm, iyi oldu." (Tirmizî, Tıb: 22, h. 2069).

Ama rivâyet, hükmün doğruluğunu kanıtlamaya yetmez. Birçok deneme yapmak lâzımdır ki mantarın gerçekten ilâc olup olmadığı anlaşılabilir.

Kezâ Hadîşçiler. Hadîs uydurulmasında büyük etken olan siyâsi olayları da incelememişlerdir. Bundan dolayı Emevîler, ya da Abbâsîler, ya da Alevîler destekler nitelikte birçok Hadîsin doğruluğundan kuşku duymamışlardır.

Peygamber (s.a.v.) devrindeki ortam ile, Hulefâ-i Râşidîn, Emevîler ve Abbâsîler devirlerindeki ortamları; ortamlarda meydana gelen değişikliklerin, aktarıcıları nasıl etkilediğini; çeşitli ortamlarda yetişen aktarıcıların, nasıl yaşadıkları ortamlardan etkilendiklerini incelememişlerdir. (Duhâ'l-İslâm, s. 130-131).

Sahâbenin 'Udûlü:

'Udûl: Düzgün, doğru sözlü olmak anlamına gelir. Hadîs biliminde *cerh*: yaralamak, Hadîs rivâyet eden kişinin güvenilir olmadığını ortaya çıkarmak; *ta'dîl* de güvenilir, doğru sözlü, hâfızası sağlam olduğunu kanıtlamak anlamına gelir. Hadîslerin sağlamlığı veya çürüklüğü, *cerh* ve *ta'dîl* biliminin saptadığı kriterlerle anlaşılır. Bu bilim, Hadîs rivâyetlerini (aktarımlarını) eleştirme metodudur.

Hadîs eleştiricileri, Hadîslerin sağlamlığını, o Hadîsi rivâyet eden kişilerin güvenilirliği ve en son aktarıcıdan, onu peygamberden aktarana kadar bütün râvîlerin (aktarıcıların) kopuksuz olarak birbirlerine bağlanmaları ile anlarlar. Peygamber'den Hadîsi aktaranla, Peygamber arasında bir şahıs düşmüş ise buna *mürsel* denilir. Aradaki râvî düşmüş ise buna *munkatî* denilir. Hadîsi rivâyet eden kişinin, zayıf râvîler yorinc, zincirde olmayan sağlam râvî koyması işlemine *tedlîs*, bu işi yapana *müdelîs* denilir.

Başlı başına bir bilim olan bu yöntemin kurallarını izâh etmek, amacımızı aşar. Fakat saydığımız bu kuralların hepsi, Hadîsin sene-diyle, yani aktarma zinciriyle ilgilidir. Eğer rivâyet edenler, Peygamber'in sahâbilerine kadar hep güvenilir kişilerse, o Hadîs sağlam kabul edilir ve içerik bakımından eleştirilmez.

İşte Hadîsin en zayıf yanı, içerik bakımından eleştiriye tabi tutulması ve ayrıca sahâbîlerin hepsinin 'udûl güvenilir kabul edilmesi, *cerh* ve *ta'dîl* kurallarının onlara uygulanmamasıdır. Gerçi bu kuralları onlara uygulayanlar da vardır ama "Selefin ve halifin (önce ve sonra gelen âlimlerin) çoğunluğu, sahâbîlerin 'udûl'ü kanısındadırlar." (Gazâlî, el-Mustasfâ: 1/164).

Bu tutum yanlıştır. Çünkü sahâbîlerin içinde münâfıklar da vardı ama bunların kimler olduğu bilinmiyordu. Hattâ: "Çevrenizdeki bedevî Araplardan ve Medîne halkından münâfıklığa (ikiyüzlülüğe) iyice alışmış insanlar vardır. Sen onları bilmezsin, onları biz biliriz. Onlara iki kez azâbedeceğiz. Sonra da onlar, büyük azâba uğulacaklar-

dir." (Tevbe: 101) âyetinde açıkça belirtildiği üzere Peygamber'in kendisi dahi, bu münâfıkların hepsini bilmiyordu. Çünkü bunlar, öteki insanlar gibi huzuruna gelip gidiyorlar, namazlarını da kıhyorlardı. Kişinin içinde gizlediğini Allah bilir.

Ayrıca sahâbî de, ne kadar yüksek karakterli olursa olsun yine insandır. Yanılabilir, unutulabilir, duyduklarını yanlış anlayabilir. Peygamberler, tebliğ konusunda ma'sumdurlar. Onun dışında kimse ma'sum değildir. Onlar da herkes gibi insan olduklarına göre, diğer insanlarda bulunan zayıflıklar, onlarda da olabilir.

Sahâbenin Birbirini Eleştirmesi:

İşte bundan dolaydır ki onlar, birbirlerini eleştirirlerdi. Biraz önce Ebubekir'in, Ömer'in, Alî'nin ve diğer sahâbîlerin, arkadaşlarından duydukları Hadîsleri hemen kabul etmediklerini, onların doğruluğunun kanıtlanmasını istediklerini gördük. Dahası da var: Ebû Hüreyre'nin rivâyet ettiği: "Cenâze taşınmış olan kimse, abdest alsın." Başka rivâyette: "Yıkansın" (Bkz. el-Fethu'r-Rabbânî: 2/145-147) hadîsini, Abdullâh ibn Abbâs kabul etmemiş: "İki kuru odun taşımaktan dolayı abdest almamız gerekmez," demiştir.

Yine Ebû Hüreyre'nin rivâyet ettiği: "Biriniz uykudan kalkınca elini kaba sokmadan önce yıkansın. Çünkü uykuda, elinin nereye değdiğini bilemez." (Buhârî, Vudu': 26, Müslim, Tahâret: 87, 88; Ebû Dâvûd, Tahâret: 49) hadîsini de İbn Abbâs ve Aîşe kabul etmemişler: Mihrâsa (büyük su küpü) ne yapacağız? Yani o kocaman küpteki suyu, el daldırmadan nasıl kullanacağız? Çünkü ona ya el daldırılarak veya küçük bir kap sokularak su alınır. Ebû Hüreyre'nin sözü doğru olsa, artık küpteki suya el batırıldığı için o pislenir, kullanılmaz veya o suyu kullanmak çok zor olur.

İbn Hanbel'in rivâyetinde, Ebû Hüreyre, bu hadîsine: "Küpünüz gelince ne yapacaksınız?" diyerek itiraz eden Kays el-Eşca'î'ye: "Senin

şerrinden Allah'a sığınırım!" demiştir. (İbn Hanbel, müsned: 2/382).

Muslukların olmadığı, kab kapağın da öyle bol bulunmadığı bin-beşyüz yıl önceki şartlarda insanlar sabahleyin kalkınca mecburen küpe ellerini daldırıp su alıyorlardı.

Ebû Hüreyre: " تَوَضَّأُوا مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ :

Ateşin değdiği şey(i yemek)den ötürü abdest alınız." (Müslim, Hayd: 90) şeklinde bir hadîs söyleyince Abdullâh ibn Abbâs: "Ey Ebû Hüreyre, yağ yeyince, sıcak su (içince veya kullanınca) abdest mi alalım?" demiş. Ebû Hüreyre: "Kardeşimin oğlu, Peygamber'den bir hadîs duyduğunda örnek vererek itiraz etme" demiştir (Fevâihü'r-Rahamût Şarhu Musellemi's-Sübût: 2/178).

Fâtüma binti Kays, kocasının, kendisini kesin talâk ile boşadığını; bu durumda Allah'ın Elçisinin, kendisine nafaka ve konut vermediğini, kocasının evinden çıkmasını buyurduğunu; "İbn Ümm-î Mektûm'un evinde süreni geçir, çünkü o kördür (seni görmez, rahat edersin)." dediğini anlatmış. Hz. Ömer: "Anladı mı, anlamadı mı, yoksa unuttu mu bilmediğimiz bir kadının sözüne uyup da Rabbimizin Kitâbını bırakamayız!" diyerek, Fâtümanın hadîsini kabul etmemiştir. Hz. Aîşe de bu kadına: "Allah'tan korkmuyor musun?" demiştir (Nevevî: 10/95).

Başka bir rivâyette Hz. Aîşe, Fatüma'nın hadîsini çok ayıplamış: Fatüma ıssız bir yerde idi. Orada oturması, kendisi için tehlikeli olduğundan, Resûlullah onun, oradan başka bir yere gitmesine müsbade etmiştir" dedi. Yine Aîşe, bu hadîse göre hüküm vermek isteyen Medine vâlisi Mervân ibn el-Hakem'e: "Fâtüma'nın hadîsini hiç hatırlamasan, sana zararı olmaz" demiştir (Ebû Dâvûd, Talâk: b. 7, h. 2292, 2295).

Bazı rivâyetlerde Hz. Ömer'in: "Rabbimizin Kitâbını ve Peygamberimizin sünnetini bırakmayız" dediği anlatılırsa da "Peygamberimizin sünneti" katmadır. Ömer'e ait değildir. Dârekutnî, Hz. Ömer'in sözünün sadece "Lâ nedê'u Kitâbe rabbînâ: Rabbimizin Kitâbını bırakmayız" şeklinde olduğunu, "ve sunnete Nebiyyinâ: Peygamberimizin

sünnetini bırakmayız" ilâvesinin bulunmadığını söylemiştir.

Boşanan kadına nafaka ve konut verilmeyeceğini söyleyenler, Fâtıma'nın bu rivâyetlerini delil gösterirler. Oysa bu rivâyet, "*Onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar.*" (Talâk: 1), "*(Boşadığınız) kadınları, gücünüz ölçüsünde, oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun!*" (Talâk: 6) âyetlerine aykırıdır.

Başka bir rivâyette de Şa'bî, Fâtıma'nın, iddeti içinde, Allah Elçisinin, kendisine nafaka ve konut vermediği hakkındaki sözünü anlatınca, orada oturan Esved ibn Yezid, bir avuç çakıl taşı alıp onun üstüne atmış ve şöyle demiştir:

- Yazık, sana sen böyle mi söylüyorsun? Oysa Ömer, "Biz Allah'ın Kitâbını ve Peygamberimiz (s.a.v.)'in sünnetini bırakıp da, duyduğunu belleyip bellemediğini bilemediğimiz bir kadının sözüne mi uyacağız? Boşanan kadına nafaka da, konut da vardır. Yüce Allah: "*Onları, evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar! ancak açık bir edepsizlik yaparlarsa o zaman (çıkarabilirsiniz).*" buyurmuştur. (Müslim, Talâk: b. 6, h. 46).

Hz. Ali de, Ma'kıl ibn Sinân'ın, *mufavvada* (boşama yetkisine sahip kadın) hakkında anlattığı hadîsi reddetmiştir. Olay şöyledir:

"İbn Mes'ûd, bir kadımla, tafvîd şartıyla (istediği zaman kendi kendini boşama koşuluyla) mehr belirtmeden evlenen ve zifaktan önce ölen kişinin karısına, tam mehir verilmesine ve kadının iddet beklemesine, mirâs almasına hükmetmiştir.

"Ma'kıl ibn Sinân el-Eşcaî, İbn Mes'ûd'u destekler mâhiyette: "Allah'ın Elçisi (s.a.v.)'in Barva' binti Vâşık hakkında böyle hüküm verdiğini işittim" demiştir. (Ebû Dâvûd, Nikâh: b. 31, h. 2114; Tirmizî, Nikâh: bâbu'r-racul yetezevvecu'l-mer'ete.. h. 1145; Nesâî, Nikâh: bâbu'ibâhau't-tezevvec bi-ğayri sadâk: 6/98; İbn Mâce, Nikâh: b. 18, h. 1891).

İşte Ma'kıl ibn Sinân'ın naklettiği bu haberi, İbn Mes'ûd kabul et-

miş, fakat Hz. Ali:

"- Topuklarına işeyen bir bedevinin sözünü ne yapacağız? O, mirâs sanmış. O kadına mehr yoktur!" diyerek reddetmiştir (Fevâ-tihu'r-Rahamût: 2/150).

Abdullâh ibn Ömer: "*Ölen kişi, âilesinin ağlamasından ötürü azâb çeker.*" (Buhârî, Cenâiz: 33, 34 ; Müslim, Cenâiz: 16, 18-19, 22, 24, 26...)

İbn Ömer'in anlattığı bu sözü duyan Hz. Aişe: "*Hayır vallâhi, Allah'ın Elçisi (s.a.v.) aslâ: 'Ölen kişi, âilesinin ağlamasından ötürü azâb çeker' demedi. Şöyle dedi: 'Allah, âilesinin ağlaması yüzünden kâfirin azâbını artırır.' Güldüren de, ağlatan da Allah'tır. Bir günâhkârın, günâhını bir başkası çekmez.*"

Başka bir rivâyete göre de Aişe, Ömer'in ve oğlu Abdullâh'ın aktardığı bu sözü duyunca: "Siz, bana, yalan söylemeyenlerden söz naklediyorsunuz (onlar yalan söylemezler) ama insanlar duyduklarında yanılabilirler." demiştir (Müslim, Cenâiz: b. 9, h. 22).

Müslim'in rivâyetine göre cünüp olanın, teyemmüm ile namaz kılamayacağı görüşünde olan Hz. Ömer'e, aksi görüşte olan Ammâr:

"- Ey mü'minlerin emîri, hatırlamıyor musun, ben ve sen bir savaşa idik, cünüp olduk. Su bulamadık. Sen namaz kılmadın, ben ise yere debelenip namaz kıldım. Peygamber (s.a.v.) bana: 'Sana, sadece iki kez (elini) yere vurmak yetiştirir', dedi." demiş.

Ömer bu olayı hatırlamamış ve görüşünden dönmemiştir (Abdullâh ibn Muhammed ibn Nizâmî'd-dîn el-Ensârî, Fevâtihu'r-Rahamût bi-şarhi Musellem: es-Sübût, Mısır, 1324, 2/172).

Buna benzer çeşitli ve red olaylarının örnekleri çoktur. Özellikle siyâsî olaylardaki birbirlerini suçlamalar çok daha ağırdır. Emevîlerin, takriben bir asır Ali evlâdına lanet ettikleri, hutbelerde Osman'a rahmet okuttururken ardından da Ali'ye ve evlâdına çok ağır biçimde ha-

karet ile ve lanet okuttukları tarihî bir gerçektir. Hakaret etmek, lanet okumak, "yalancılıkla suçlamak"tan çok daha ağırdır. İşte son İki Halife devrinden itibaren başlayan karışıklıklar, sürtüşmeler, Peygamber'in üstüne çok yalan sözlerin atılmasına, bätül düşüncelerin, hurâfelerin İslâm literatürüne sızdırılmasına neden olmuştur.

Ahmed Emîn şöyle diyor:

Bilginler, bu bätül düşünceleri, iftira ve yalanları ayıklamak için *cerh ve ta'dil* kuralları geliştirmiş iseler de, içerikten çok râviler zinciriyle (senedle) uğraşmışlardır. Peygamber'e yakıştırılan birçok sözün, Peygamber devrindeki koşullara, tarihî gerçeklere; Kur'an'ın ruhuna; Peygamber'in, bilinen düşünce yapısına ve üslûbuna uyup uymadığına dikkat etmemişlerdir. Rivâyet edilen birçok hadîsin gerçekte bir fıkıh kuralı kipinde olduğunu fark etmemişlerdir. Aktarıcıları eleştirmeğe harcadıkları çabanın yüzde birini dahi metin eleştirisine ayırmamışlardır.

Yüksek değerine, araştırmadaki titizliğine rağmen Buhârî'nin eleştirileri de sadece aktarıcılarla sınırlı kaldığı için derlediği hadîsler arasında tarihî olaylara, deneyli gözlemlere uymayan sözler görüyoruz. Mesela:

"Bundan yüz yıl sonra, yeryüzünde nefes alan bir can kalmaz." (Buhârî, İlm: 41, Mevâkîtu's-salâh: 20, 40), "Kim her sabah yedi 'acve (bir hurma türü) yerse, o gün tâ gece oluncaya dek ona ne zehir, ne büyü etki yapar." (Buhârî, At'ime: 43, Tıbb: 52, 56; Müslim, Eşribe: 155; İbn Hanbel, Müsned: 1/168, 177, 181) gibi rivâyetler, Buhârî'nin Mecmuasında yer almıştır.

Hafızasına dayanarak hadîs rivâyet eden Ebû Hüreyre'nin, zamanla başkasından duyduğu sözleri, Peygamber'in sözlerine karıştırdığı, görmediği olayları görmüş gibi anlattığı bilinmektedir. Şu olay bunun örneklerinden biridir:

Ebû Hüreyre: "Allah'ın Elçisi (s.a.v.) buyurdu ki: 'Cünüp olarak

sabahlayan kimsenin orucu olmaz.'" (Müslim, Siyâm: 75-80) demiş, onun bu sözünü duyunca reddeden Peygamberin zevcesi Ümmü Seleme ve Âişe (r.a.) "Allah'ın Elçisi (s.a.v.) Ramazanda, ihtilâm olarak değil, fakat ilişki kurarak cünüp olur ve öyle sabaha girerdi. Daha sonra yıkanır, oruç tutardı." demişlerdir. Peygamber zevcelerinin sözü kendisine iletilince Ebû Hüreyre: "Onlar benden bilgilidir. Ben bunu Peygamber (s.a.v.)den değil, Abbâs oğlu Fadl'dan duydum" demiştir. (Müslim, aynı kitâb; İbn Mâce, Siyâm: 27, h. 1702-1704; Fevâihu'r-Rahamût: 2/175; Fecru'l-İslâm: 219).

Hanefiler de bazan, Ebû Hüreyre'nin kıyasa aykırı buldukları rivâyetlerini kabul etmemişlerdir. Meselâ Ebû Hüreyre, Peygamber (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Deve ve koyunun sütünü memede bırakmayın. Kim (sütlü görünsün diye), sütü memede bırakılmış bir hayvan satın alır da sağarsa, serbesttir. Dilerse râzî olup hayvanı kabul eder. İstemezse hayvanı geri verir, üste de bir sâ' (33.6 kg.) hurma verir." (Buhârî, Buyû: 64; Müslim, Buyû: 11; Nesâî, Buyû: 14).

Hanefiler, şu gerekçe ile bu hadîsi kabul etmemişlerdir: Ebû Hüreyre fakih değildir. Bu rivâyeti kıyaslara tamamen aykırıdır. Zîrâ sütü sağmak ya bir hakka tecâvüzdür, ya değildir. Eğer hakka tecâvüz ise tecâvüzün ödenmesi ya misliyle veya değeriyle yapılır. Bir sâ' hurma, sağılan sütün ne mislidir, ne de değeri (Fevâihu'r-Rahamût: 2/145; Fecru'l-İslâm: 220).

Abdu'l-Alî Muhammed el-Ensârî, Ebû Hüreyre'nin hadîsinin: "Kim size saldırsa, siz de onun size saldırdığı kadar ona saldırın." (Bakara: 194). "Bir kötülüğün cezası, onun gibi bir kötülüktür." (Şûrâ: 40) âyetlerine aykırı olduğu için reddedildiğini söylüyor (Fevâihu'r-Rahamût: 2/146)

Resmî Hadis Derleme Faâliyetlerinin Başlaması:

İlk asırda sahâbîler ve tâbiîler, hadîslerin yazılmasının yararlı olup olmayacağı konusunda ayrı görüşte idiler. Daha sonra yazılması görüşü ağır bastı. Ve bu konuda ilk resmî adımı da Ömer ibn Abdî'l-Azîz (99-101/717-719) attı.

Muvatta'daki rivâyete göre Ömer ibn Abdî'l-Azîz, Ebûbekr ibn Muhammed ibn Hazm'a şu direktifi yazdı:

"Bak, Allah'ın Elçisi (s.a.v.)in hadîsi ve sünnetine dair bulduklarını yaz. Çünkü ben âlimlerin gitmesiyle, ilmin kaybolacağından korkuyorum..." dedi ve Ensârlı Abdurrahmân kızı Amre'nin ve Ebûbekr'in oğlu Muhammed'in oğlu Kasım'ın yanında bulunan hadîsleri kendisine yazmasını emretti.

(Bu metin, mevcut Muvatta'dan değil, Muhammed ibn el-Hasan'ın rivâyeti olan Muvatta'da vardır. Elimizdeki Muvatta', Yahyâ ibn Yahyâ el-Leysi'nin rivâyetinden oluşmuştur).

Ebû Nuaym de, Târîhu Isbahân'da, Ömer ibn Abdî'l-Azîz'in, taşra halkına "Allah'ın Elçisi (s.a.v.)in hadîsini araştırıp derleyin!" diye yazdığını saptamıştır (Duhâ'l-İslâm, s. 106).

Ebûbekir Medineli, Ensârdan idi. Süleyman ibn Abdî'l-Melik ve Ömer ibn Abdî'l-Azîz zamanında Medine valisi oldu. Ömer ibn Abdî'l-Azîz 99-101 Hicrî yıllarda hüküm sürmüştür. Buna göre Ebubekir, bu derleme emrini, 100. yılda almış olmalıdır.

Fakat alınan bu emrin uygulandığı hakkında bir şey bilmiyoruz. Çünkü Ebubekir tarafından derlenip bize kadar gelen bir mecmua bilinmemektedir. Ondandır gelen hadîs derleyiciler de böyle bir mecmuadan söz etmemişlerdir. Bundandır bazı doğubilimciler, bu haberin doğruluğundan kuşulanmaktadırlar. Çünkü böyle bir mecmua derlenmiş olsaydı, bu, daha sonraki derleyenlerin temel kaynağı olurdu.

Ancak kuşkuya gerek yoktur. Çünkü haberde Ömer'in böyle bir

emir yazdığından söz ediliyor ama bu emrin uygulanıp bir mecmua derlendiğinden söz edilmiyor. Herhalde Ömer'in çabuk ölümüyle bu emir uygulanamamıştır.

Abbâsiler devri girip de ikinci Hicrî Asır yarılanınca öteki ilimler gibi Hadis derleme ve iclâfi de başladı:

Mekke'de Rûm kökenli, Buhârî'nin sağlam kabul etmediği 'Abdu'l-Melik ibn Cüreyc (ö. 150/767), Medine'de Muhammed ibn İshâk (ö. 150/792) ve Mâlik ibn Enes (ö. 179/795), Basra'da Sa'îd ibn 'Arûbe (ö. 156/772), er-Rabî' ibn Sabîh (ö. 160/776) ve Hammâd ibn Selme (ö. 176/792), Kûfe'de Süfyân es-Sevrî (ö. 161/777), Şam'da Abdurrahmân el-Evzâ'î (ö. 156/772), Yemen'de Ma'mer (ö. 153/770), Horasân'da İbn el-Mübârek (ö. 181/797) ve Mısır'da el-Leys ibn Sa'd (ö. 175/791) hadîs derlediler.

Bunların hangisinin önce hadîs derlediği bilinmiyor. Yalnız Mekke'de İbn Cüreyc (150/767) tarihinde vefat ettiğine göre önce onun derlediği söylenebilir. Böylece Üçüncü Asırdaki büyük derleyiciler tabakasına gelinmiştir.

Hadîs derleyenlerden kimi, yazdıkları hadîsleri konularına göre, kimi de râvî (aktarıcı)ların adlarına göre düzenlemiştir. Ancak Mâlik'in Muvatta'ı dışında, ikinci asır derleyicilerinin hiçbirinin eseri, bize kadar ulaşmamıştır.

Kuşkusuz en büyük muhaddis (hadîs derleyici) İmam Buhârî (Muhammed ibn İsmâil ibn İbrâhîm ibn el-Muğrîre ibn Berdizbeh)dir. 194 tarihinde Buhârâ'da doğmuş, küçük iken babasını kaybetmiş olan Buhârî, okula verilmiş, on yaşında Hadîs ezberlemeğe başlamış, on altı yaşlarında iken İbn Mübârek ve Vekî'nin kitaplarını ezberlemiştir.

Kendisinden önceki muhaddisler, hep kendi bölgelerinde dolaşarak hadîs derlerken o, bölgesindeki hadîsleri derledikten sonra Belh, Merv, Neysâbur, Rey, Bağdâd, Basra, Kûfe, Mekke, Medîne, Mısır, Şam, Kayseri, 'Askalan ve Humus'u dolaşarak oradaki muhaddislerle

görmüş ve hadîs derlemiştir.

Kitabını konulara göre düzenleyen Buhârî, hadîsin sağlamlığı için bir takım kriterler koymuştur ki bunlara "*Şurûu'l-Buhârî: Buhârî'nin şartları*" denilir. Müslim'in de kendine özgü şartları vardır ki bunlara "*Şurûtu Müslim: Müslim'in şartları*" denilir. Bu iki imamın şartları arasında ortak ve ayrı yönler vardır. Her ikisi de:

1) Hadîsin senedinin kopuksuz olmasını,

2) Râvîlerinin müslüman, doğru, zayıf râvî yerine sağlam râvî koymak sûretiyle zinciri değiştirmeyen (gayr-i müdellis), karıştırıcı (sözleri birbirine karıştırıcı olmayan), güvenilir, hafızası güçlü, akıllı, az yanılan, inancı sağlam olması şartını koşarlar.

Ayrıca Buhârî, Zühri ve Nâfi gibi çok hadîs rivâyet eden hadîs bilginlerinden hadîs aktaranları da derecelere ayırır. Râvîyi bunlarla sıkı veya seyrek ilişkisine, ezberleme ve iyi aktarma gücüne göre derecelendirir. Bunlarla sıkı ilişkisi olanları birinci dereceye, az görüşenleri ikinci dereceye kor. Her ikisinden de rivâyet alır ama ikinci dereceden aldıklarına çoğu kez açıklama yapar.

Müslim ise her iki derecedeki râvîden aktarma yapar.

Az hadîs rivâyet edenlerden aktaranlarda ise her iki imam da sadece sağlamlık, güvenilirlik ve az yanılma şartını ararlar, başka şart aramazlar.

Büyük hadîs eleştirmenleri, Buhârî'yi:

1- Kitâbının tertîbi ve başlıkla içerik arasındaki ilişki,

2- Hadîsleri bölmesi, hadîsin bir parçasını bir konuda, başka bir parçasını da başka bir konuda zikretmesi

3- Bazı hadîslerinin içeriği,

4- Ve bazı zayıf râvîlerden hadîs derlemesi bakımından eleştirirler.

Hadîsçiler, Buhârî'nin 110 hadîsini eleştirirler ki bunlardan 32 si

Müslim'de de vardır. 78'i sadece Buhârî'de mevcuttur. Bu hadîslerde büyük sakatlık görmektedirler. Meselâ Buhârî ve Müslim, Mâlik-Zühri-Enes'ten şu hadîsi rivâyet ederler:

"Biz ikinci namazını kılıyorduk. Sonra içimizden biri, Kubâ'ya gider henüz güneş yüksekte iken oraya varırdı." (Müslim, Mesâcid: 193 b. 34). Muhaddisler, Mâlik'in bu rivâyetini eleştirerek, doğrusunun Kubâ değil, 'Avâlî olduğunu söylerler. Enes'ten gelen başka rivâyette Kubâ yerine 'Avâlî geçer. (Müslim, Mesâcid, b. 34, h. 192).

Muhaddisler, Buhârî'nin seksen râvîsini zayıf görmüşlerdir. Gerçekte bu sorun, çok çetin sorundur. İnsanların iç hallerini bilmek mümkün değildir. Evet açık hatâlar görülür ama gizlide yapılanlar bilinmez.

Ayrıca insanın insanı değerlendirmesi de çok farklıdır. Kiminin sağlam gördüğünü, öbürü yalancı görmektedir. Meselâ Muhammed ibn İshâk'a kimi yalancı, deccâl derken kimi de onu sağlam görmektedir. Mutasavvif müfessirlerden, Hâkim'in en büyük velîlerden saydığı Ebû Abdi'r-Rahmân es-Sülemî'yi bir rakîbi hadîs uydurmakla suçlamış, sonra bu suçlama literatüre geçmiş ve bu büyük insan, hadîs uydurmacısı olarak bilinegelmiştir.

Üzerinde doktora tezi hazırladığımız bu büyük mutasavvıfın bütün hadîslerinin, kendisinden önceki literatürde mevcudolduğunu tesbit ettik ve bu suçlamanın, bir hased sonucunda ortaya atıldığını kanıtladık. İnsanların, bir başkasını değerlendirmede psikolojik durumlarının büyük etkisi olduğu bir gerçektir.

Muhaddislerin değerlendirmesi de birbirinden farklıdır. Kimi haricî ve mu'tezilî gibi bid'atçı saydıklarının hadîsini kabul etmezken kimi de bunların, inançlarına ilişkin olmayan rivâyetlerini kabul etmiştir.

Bazı muhaddisler, yöneticilerle ilişkisi olanların, dünyâ ile uğraşanların -ne kadar sağlam, doğru da olsalar- hadîslerini kabul etmez-

ken kimileri de doğru iseler bunların hadîslerini almakta bir sakınca görmemişlerdir.

Hattâ bazı muhaddisler, şaka yapanın dahi hadîsini kabul etmeyecek ölçüde katı davranmıştır. Ahmed Emîn, bu konuda şu örneği anar:

Basra muziplerinden bazıları, yolun üstüne para keseleri koyup saklanırlar. Gelip geçenlerden biri eğilip de parayı almaya kalkarsa hemen fırlar, bağırırlarmış. Adam da utanarak keseyi yerine kormuş. Muzipler katıla katıla gülerlermiş.

Hadîşçilerden biri, bunları cezalandırmak için, bir keseye cam parçaları konmasını, muzipler bağırınca yerden alınmış para kesesi yerine bu cam parçaları dolu kesenin bırakılmasını caiz gören bir fetvâ vermiş.

Bu fetvâsından ötürü bazı hadîşçiler, onu mecrûh (güvenilmez) görmüşken bazıları da güvenilir olduğunu söylemişlerdir. İşte bu nedenler dolayısıyla kişiler hakkında hüküm vermek güçtür. Hakkında çelişkili hüküm verilenlerin en bariz örneklerinden biri de İkrime'dir.

İbn Abbâs'ın kölesi olan İkrime, dünyâyı hadîs ve tefsîr rivâyetleriyle doldurmuştur. Aslında İbn Abbâs'ın kuzey Afrikalı bir kölesi olup, İbn Abbâs'ın vefatından sonra özgürlüğe kavuşturulan İkrime, bazı hadîşçiler tarafından yalancılık ve Hâricî görüşler benimsemekle, emîrlerin ödülleri kabul etmekle suçlanmış ve yalanından birçok örnek anlatılmıştır. Meselâ Sa'îd ibn Müseyyib'in, mevlâsı Bürd'e:

"- İkrime'nin, İbn Abbâs'ın üstüne yalan atması gibi sen de benim üstüme yalanlar atma!" dediği anlatılır.

Sa'îd ibn el-Müseyyib, İkrime'nin birçok hadîsini yalanlamıştır. Kasım da: "İkrime yalancıdır. Sabahleyin bir hadîs söyler, akşamleyin onun tersini söyler." demiştir.

Bunun yanında onu güvenilir, sağlam görenler de vardır. Taberî,

ona tam güvenmiş, tefsîrini ve târihini onun aktardığı hadîslerle doldurmuştur. Ahmed ibn Hanbel, İshâk ibn Râhveyh, Yahyâ ibn Ma'in gibi hadîşçiler de İkrime'yi sağlam görmüşlerdir.

Bundan dolayı Buhârî onun, sağlamlık tarafını yeğleyerek ondan birçok hadîs rivâyet etmiştir. Müslim ise onun yalancılık tarafını daha kuvvetli bulmuş ve bir tek hadîs dışında ondan hadîs almamıştır. Hac konusunda ondan aldığı hadîsi de Sa'îd ibn Cübeyr'den yaptığı rivâyetle desteklemiştir.

Görülüyor ki insanların gizli hallerini bilmek, râvilere yalan söyleyip söylemediklerini kesin biçimde ortaya çıkarmak mümkün değildir, denecek kadar güçtür. Her hadîs derleyicisi de insanları değerlendiren bu farklı yargıdan uzak kalamamıştır.

Buna güzel bir örnek olarak kürsüde va'z veren hocaları düşünebiliriz. Hoca kürsüde bir âyet veya hadîsin mânâsını izah ederken ne âyette, ne de hadîste olmayan şeyler söyler. Kendi düşüncelerini anlatırlar, dinleyenler, onun anlattıklarının, âyet veya hadîsin metni içinde bulunduğunu sanırlar. Oysa onun anlattıklarının birçoğu, vâzin kendi anlayışı, düşüncesidir. Ama bunu, camideki kalabalığın fark etmesi mümkün değildir.

Dışarı çıkan o cemâat de hocadan duyduklarını kendi anlayış düzeylerine göre çevrelere anlatırlar. Onlardan duyanların da başkalarına anlatmış olduklarını düşünelim. Hadîs olarak anlatılan şeyin ne kadar değiştiğini anlamak güç değildir.

İşte Hadîslerin derlenmesi de böyledir. Bunlara, yüzde yüz Peygamberin sözü diye bakmak hatâlıdır. Çünkü aktaranlar, o sözleri, kendi anladıklarına, bellemelerine göre aktarmışlardır. Onun için Süfyân-ı Sevri, "Eğer size anlattıklarımı, kalib olarak anlatsam, bir tek hadîs bile anlatamam" demiş ve hadîslerin anlam ile nakledildiğine dikkati çekmiştir.

Evvel Hadîs imamları, Peygamber'den nakledilen sözleri toplama

konusunda son derece titizlik göstermişler, çok emek ve çaba harcamışlardır. Onların çabaları takdir ile anılacaktır. Ama bu bir iki kişinin kendi anlayışına göre aktardığı sözleri, İslâmın temeli saymak ve bazı rivâyetlerdeki akıldışı, gerçek dışı sözleri, değişmez inanç haline getirmek yanlıştır.

Zîrâ mütevâtir olmadıkça kişi haberleri şeklinde aktarılan haberler, kesinlik değil, zan ifade eder. Zan üzerine inanç kurulamaz. Bunların, Peygamber'in sözü olup olmadığı, kesinlik kazanmadığından böyle kişi haberleri üzerine inanç kurulamaz. Çünkü inanç, çok daha sağlam, sarsılmaz temeller ister.

Hucurât Sûresinin 6. âyetinde, bir kişinin getirdiği haberin araştırılıp doğruluğunun saptanması, doğruluğu belli olmadan o habere dayanarak bir eylemde bulunulmaması emredilmektedir. İşte Hadîs kritiğinin temeli de bu âyettir.

Hadîsin doğruluğu, ancak içeriğinin, dinin temeli olan ve geldiği gibi yazılıp korunan Kur'ân vahyine uymasıyla saptanır. İşte Ahmed Emîn'in de söylediği üzere Hadîsler, sened bakımından kritik edilmiş ise de asıl önemli olan ikinci ölçüye vurulmamıştır. Bu yüzden literatüre, Kur'ân'a, dolayısıyla gerçeklere ters birçok hadîs rivâyeti girmiş ve kimi mürsel, munkatî' olan bu rivâyetler, inanca temel yapılmıştır. Burada bir örnek vererek sözlerimi tamamlayacağım:

Kabir Sorusu ve Azâbı

Sahîh hadîs mecmualarında kabir sorusundan ve kabir azâbından söz edilir. Fakat Kur'ân-ı Kerîm'den ve sağlam hadîslerden, bu soru ve azâbın, cesede değil, ruha olacağı anlaşılmaktadır. Buhârî, Müslim, Nesâî ve İbn Hanbel'in rivâyet ettikleri bir hadîste: Kabre konulan ölüye, iki meleğin gelip Rabb'inin ve peygamberinin kim olduğu hak-

kında soru soracakları anlatılır, fakat meleklerin adından söz edilmez.(1)

Yalnız Tirmizî'nin rivâyet ettiği ve garip olarak nitelediği hadîste bu meleklerin, birinin Münker, diğerinin Nekir adlı iki siyah, ezrak melek oldukları belirtilmiştir.(2)

Sorgu meleklerinin, Münker ve Nekir adını taşıdıkları, tartışma konusudur. Bundan dolayı Ahmed b. Kasım, Ebu Abdullâh (Ahmed b. Hanbel)a:

- Münker ve Nekir sözüne ne dersin? Sorgu melekleri bu adı mı taşıyor? Yoksa bunlar, sadece iki melek midir? diye sormuş.

İbn Hanbel, bunların Münker, Nekir olduğunu söylemiştir. Mu'tezilenin çoğunluğu, Allah'ın meleklerine Münker ve Nekir adının veril-meyeceğini söylemiştir. Yani sorgu meleklerinin Münker ve Nekir adını taşıdıkları hususu, üzerinde birleşilmiş bir konu değildir. Mu'tezileye göre Münker, sorgu sırasında ölünün tereddüdü, Nekir de meleklerin onu azarlayıp rezil etmesidir.(3)

Ebu Dâvûd'un rivâyetinde, kabirde ölünün ruhunun cesedine döndürüleceği kaydı vardır ki bu hadîs de Tirmizî'nin hadîsi gibi gariptir. Ölünün ruhunun, kabirde cesedine döneceği kaydı, Kütüb-i sitte içinde yalnız Ebu Dâvûd'un Sünen'inde yer almıştır ve bu hadîs sağlam gözükmemektedir.

Demek ki kabir sorusu ve azâbı vardır, fakat bu soru ve azâb, bedene değil, ruhadır. Ölmüş insanın ruhu, ta kıyamete kadar bir daha bedene dönmez. Öldükten sonra yakılan, yahut hayvanlar tarafından parçalanıp yenen, yanıp kül olan, zerre zerre parçalanıp hiç cesedi kalmayan insanlar da vardır. Olmayan cesede ruhun gelip girmesi mümkün değildir. Kuruyan ağaç nasıl canlanmazsa, ölen insan da dünyada

(1) Buhârî, *Cenâiz*, Bâb. mâ'câ'e fî azâbi'l-kabr.

(2) Tirmizî, *Cenâiz*, 70.

(3) *Kütübü'r-ruh*, s. 70-71.

bir an için dahi olsa canlanmaz. Nitekim tekrar dünyaya döndürülmek isteyen ruhlara yüce Allah, bunun olmayacağını bildirmiştir: "Onlardan birine ölüm geldiği zaman Rabb'im, der, beni (dünyaya) geri döndürünüz ki terk ettiğim dünyada yararlı bir iş yapayım. Hayır, bu onun söylediği (olmayacak) bir lâftır. Önderinde, tâ dirilecekleri (kıyamet) gün(ün)e kadar, (geriye dönmelerine engel olan) bir berzah (geçit) vardır."(1)

Cesede hayât verip onu bozulmaktan koruyan can, yani ruhtur. Can çıkınca ceset çürümeye ve temel elemanlarına dönüşmeye başlar. Nihayet zamanla tamamen eriyip toprağa karışır. İnsana kişiliğini veren ruhudur. Ruh ise ölmez, ebedidir. Dünyâda yaptığı işlere göre ya yücelere çıkar, iyi ruhlarla beraber zevk-ü safa içinde bulunur, ya da zindanlara atılır, azâplara sokulur.

H. Ebu Hüreyre, bu konuda Allah'ın Rasûlü'nden duyduklarını şöyle anlatıyor: "Mü'minin ruhu (cesedinden) çıktığı zaman onu iki melek alıp (göğe) çıkarırlar; mü'minin ruhunun güzel koktuğunu anlatan Ebu Hüreyre, şöyle devam ediyor: Gök halkı:

- Yer tarafından güzel bir ruh geldi. Allah sana ve içinde ömür sürdüğün bedene rahmet etsin derler.

Bu ruh, yüce Rabb'ine götürülür. Sonra yüce Allah:

- Bunu sürenin sonuna (yani Sidretü'l-müntehâ'ya) götürün, der.

Kâfirin kötü kokan lânetli ruhu da (bedeninden) çıkınca gök halkı:

- Yer tarafından habîs bir ruh geldi, derler.

Bunu sürenin sonuna (yani zindana) götürün, denilir.

Hadîsi nakleden Ebu Hüreyre diyor ki: Allah'ın Resûlü, kâfirin ruhunun kötü koktuğunu anlatırken gömleğini burnuna tuttu."(2)

(1) Mü'minûn, 23/99.

(2) Müslim, Cennet, H. 75.

Enes b. Mâlik, Allah Resûlü'nün şöyle buyurduğunu anlatmıştır:

"Kişi kabre konulup arkadaşları yanından ayrıldıklarında, onların ayaklarının sesini duyar. İki melek gelip onu oturtur, 'Bu adam yani Muhammed hakkında ne diyorsun?' derler. Mü'min: 'Ben onun, Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna tanıklık ederim' der. Ona, 'cehennemdeki yerine bak, Allah onu cennete çevirdi', denilir. O kimse her iki makâmı da görür. Münâfık ve kâfir ise bu soru karşısında: 'Bilmiyorum, insanların onun hakkında söylediklerini söylüyorum', der. Ona: 'Sen anlamadın ve okumadın (ne kendin gerçeği anladın, ne de bilginlerden sorup öğrendin)' denilir. Ve demirden coplarla ona vurulur. Adam öyle bağırır ki cinlerden ve insanlardan başka herkes onun sesini işittir."(1)

Başka bir hadîs: "Biriniz öldüğü zaman sabah, akşam ona oturacağı yer gösterilir. Eğer cennet halkından ise cennet halkındandır (orası cennettir), eğer cehennem halkından ise cehennem halkındandır (o makâmı cehennemdir). Ona: 'İşte Allah seni kıyamet günü tekrar diriltinceye kadar oturacağın yer burasıdır' denilir."(2)

Tirmizî'nin garip diye nitelediği hadîs şudur: "Ölü kabre konulunca (yahut biriniz kabre konulunca) birine Münker, diğerine Nekîr denilen iki siyah, ezrak (gök gözlü) melek gelir, 'Bu adam hakkında ne diyorsun?' derler. O da hayatta söylediği gibi: 'O, Allah'ın kulu ve elçisidir. Allah'tan başka tanrı olmadığına Muhammed'in de Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim', der. Melekler: 'Senin böyle söylediğini biliyorduk', derler. Sonra onun kabrinde yetmiş kere yetmiş arşın yer açılır (kabri genişletilir), kabrinin içi aydınlatılır. Ona 'Uyu', denilir. O der ki: 'Gideyim (bu durumu) âileme haber vereyim', melekler derler ki: 'Gelin gibi uyu, kendi âilesi içinde en sevdiği kimseden başkasının uyandıramayacağı gelin gibi uyu', ta Allah onu yattığı yerden diriltilip kaldırıncaya kadar. Münâfık ise: 'Ben onun hakkında in-

(1) Buhârî, Cenâiz, Bâb mâc'e fi azâbi'l-Kabr, İbn Hanbel, III, 26.

(2) Tirmizî, Cenâiz, 70. Tirmizî, bu hadîsin hasen hadîs olduğunu söylemiştir.

sanların bir şeyler söylediğini duydum, ben de öyle dedim, bilmiyorum', der. Melekler derler ki: 'Zaten biz senin böyle dediğini biliyoruz'. Toprağa da: 'Onu sıkıştır', denilir. Toprak onu sıkıştırır, kaburga kemikleri birbirine geçer. Allah kıyamette onu yattığı yerden diriltinceye kadar böyle azâb edilir."(1)

Dikkat edilirse görülecektir ki bu hadîsin temel kavramı, Buhârî ve Müslim'de bulunan, kabir suâlini anlatan hadîslerin aynıdır. Oradaki hadîsler, çeşitli ravilerin ağzında dolaşa dolaşa, başka sözler de karışarak burada karşımıza çıkmıştır ki bu katmalar, -Allah daha iyi bilir ya- Hz. Peygamber'in sözlerine benzemiyor. Bir kere cümle düşüklüğü var, hitaptan 3. şahsa geçiliyor. Sonra: "En çok sevdiğinden başka kimsenin uyandıramayacağı gelin gibi uyu" sözü, sonraki çağların bir teşbihidir. Gelini en çok sevdiğinden başka kimse uyandıramaz mı? Bu husus, toplumların örfüne göre değişir. Hz. Peygamber zamanındaki Arap geleneğinde gelini, sevdiğinden başka kimsenin uyandırmadığını bilmiyoruz. Kabrin yetmiş kere yetmiş arşın genişletilmesi ifadesi de Buhârî ve Müslim'de olmayan katmadır. Aslında hadîsin temel kavramı, kabrin şu kadar genişletilmesi değil, ölünün ruhunun geniş bir makâm içinde bulunacağıdır. Ruh zaten kabrin içinde kapanıp kalmaz. Kabir, ruhun hapishanesi değildir. Oraya giren, sadece cesettir.

Müslim'de ruhların reddedilmesinden söz edilir ama cesedin içine sokulacağı ibaresi yoktur. Hadîslerde geçen "red" ibaresi, ruhun, cesedinin bulunduğu yere, kabrinin civarına gelmesi, cesedini görmesi anlamını taşır. Ruh, cesedinin içine sokulacağı anlamına gelmez. Ruhun cesede gireceğini söyleyenler, bunun kabre ilk konulduğu zaman ve sadece bir kere olacağını söylüyorlar. Oysa aşağıdaki hadîs, ruhun her gece sahiplerine reddedildiğini (döndürüldüğünü) bildirmektedir. Talha b. Ubeydullah şöyle demiş:

"Ormanda malımı arıyordum, gece oldu. Abdullâh b. Amr b.

(1) Tirmizî, *Cenâiz*, Bâb. 70.

Harâm'ın kabrine sığındım. Kabirden öyle bir kırâat (okuma) sesi duydum ki ondan daha güzelini duymamıştım. Allah'ın Resûlü (s.a.v.) buyurduki: "- O, Abdullah'tır. Bilmiyor musun, Allah onların ruhlarnı aldı, zeberced ve yâkut kandillere koydu, cennetin ortasına astı. Gece olunca ruhları tekrar kendilerine (cesetlerine) geri gönderilir."(1)

Şimdi burada her gece cesetlerine gönderilen ruh, elbette cesedin içine sokulmamaktadır. Bundan kasdedilen, her gece ruhun, kabri civarına gelmesidir. İşte kabir sorgusu sırasında ruhun cesede reddi de, cesedinin yanında bulunması, kendisini cesedinde imiş gibi sanmasıdır.

İbn Hazm de, kabir fitnesinin ve azâbının, bedene değil, bedenden ayrılan ruha olacağını söylüyor. Çünkü yüce Allah: "*Fir'avn âilesini azâbın en kötüsü kuşattı: Ateş! Sabah akşam ona sunulurlar (dünya durdukça azâb böyle sürer). Kıyamet koptuğu zaman da: 'Fir'avn âilesini azâbın en çetinine sokun'* (deriz)."(2) buyurmaktadır. Bu sunulma, kabir azâbidir. Âyetten, azâbın ruha olduğu açıkça anlaşılmaktadır.(3)

"Şekk üzerine yakîn kurulamaz". umumî prensibi gereği, itikadî meselelerin garip niteliğindeki âhâd haberi üzerine binâ edilemeyeceği açık iken, maalesef garip âhâd haberlerine dayanılarak ruhun, kabirde tekrar cesedin içine sokulacağı, Ehl-i sünnet itikadı olarak asırlarca öğretilmiştir. Oysa bu kanâat, ilmî gerçeğe aykırı olduğu gibi nakli bakımından sağlam bir delilden de yoksundur. Ruhun, cesedin içine tekrar gireceği varsayılırsa kabre konulmayan, hayvanlar tarafından parçalanıp yenilen, yanıp kül olan cesede ruhun girmesi nasıl izah edilecektir? Çünkü bu takdirde ceset yoktur, tamamen ortadan kalkmıştır. Aslı elemanları, başka elemanlara çözülmüş, değişmiştir. Yok olan bir maddeye ruhun girmesi, söz konusu olamaz.

(1) *Kitâbu'r-rûh*, s. 222-223.

(2) *Mü'min*, 40/45-46

(3) *el-Fisal*, IV, 67.

Hadislerde kastedilen gerçek şudur: Ruh, içinde uzun süre yaşadığı, kemâl kazandığı bedenden ayrıldıktan sonra da hem ayrıldığı bedenini görür; hem de kendisini, bedeninin şeklini, lâtif cisim olarak koruduğundan, aynen beden içinde hisseder. Nasıl ki insan rüyada, yaşadığı olayları, ruh olarak yaşadığı gördüğü halde bedenle yaşıyor, görüyor zanner; rüyada dolaştığı yerleri, bedensiz olarak dolaştığının farkında değildir.

Rüyada ruh bedenden tam ayrılmaz, fakat kapalı, penceresiz bir kafes gibi ruhun ma'nevî güçlerine basiret gözüne engel olan bedeninin etkisinden nisbeten kurtulur. Ruhun görüş açısına gerilen perdeler kalkınca ruh, bedene gizli kalan dünyalara uzanır. Ölüm halinde ise tamamen bedeninin etkisinden kurtulan ruh, gezer, dolaşır, içinde yaşadığı bedeninin de çevresinde bulunur, hattâ ilk anda henüz yeni bedenden kurtulduğu için kendisini hâlâ beden içinde sanır. İşte ölümden hemen sonra vukubulacak sorguda ruhun bedene dönmesi, bedeninin yanında bulunması ve aynen beden içinde imiş ibi şevinç veya azâb duyması anlamına gelir. Yoksa ruhun bir daha bedene dönmesi, ona yeniden hayat vermesi, maddî bedeninin kalkıp oturması, başın kabrin tahtalarına değmesi mümkün değildir. Allah'ın yaratış yasına ve âyetlerin açık ifadesine aykırıdır. Çünkü Cenab-ı Hakk, ruhun bir daha dünyada, ayrıldığı bedene dönmeyeceğini bildirmiştir: *"Onlardan birine ölüm geldiği zaman: 'Rabbim, der, beni (dünyaya) geri döndürünüz ki terk ettiğim dünyada yararlı bir iş yapayım. Hayır, bu, onun söylediği, (olmayacak) bir lâftır. Önlerinde tâ dirilecekleri güne kadar (geriye dönmelerine engel) bir berzah (bir geçit) vardır."*(1)

Kabir sorusunun ve azâbının, bedenden ayrılan ruha olacağını savunan İbn Hazm da şöyle diyor: *"Sizi topraktan yarattık, yine oraya döndüreceğiz ve bir kez daha ondan çıkaracağız."*(2), âyetinin açıkladığı üzere her insanın cesedi, toprağa dönecektir. Ölünün kabrinde di-

(1) Mü'min, 40/49.

(2) Tâhâ, 20/55)

rilmesi, âyetlere aykırıdır. Yüce Allah, azâba uğrayacak olanların şöyle dediklerini anlatıyor: *"Rabbimiz, bizi iki kez öldürdün ve iki kez dirilttin"*(1); *"Allah'ı nasıl inkâr edersiniz ki, siz ölümler idiniz, O sizi diriltti; yine öldürecek, yine diriltecek; sonra O'na döndürüleceksiniz."*(2). Eğer ölü, kabrinde dirilecek olsaydı, Allah bizi iki kere değil, üç kere öldürmüştü ve üç kere dirilmiş olurdu. Bu ise Kur'an'a aykırıdır. Yalnız Allah'ın *"Şu binlerce kişi iken ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanları görmedin mi? Allah, onlara 'Ölün' dedi de sonra kendilerini diriltti. Şüphesiz Allah, insanlara karşı, ikrâm sahibidir. Ama insanların çoğu şükretmezler."*(3); *"Yahut şu kimse gibisini görmedin mi ki, duvarları, çatıları üstüne yığılmış ıssız bir kasabaya uğramıştı: 'Allah, bunu böyle öldükten sonra nasıl diriltecek?' demişti. Allah da kendisini yüz sene öldürüp sonra diriltti..."*(4), âyetlerinde bildirildiği üzere mu'cize olarak dirilttikleri hariç, ölmüş kimse kıyamete kadar bir daha dirilmeyecektir. Allah'ın Resûlü (s.a.v.) de Mi'rac gecesinde en yakın gökte Âdem'i, sağında saâdet ehlinin, solunda şekavet ehlinin ruhları olduğu halde görmüş, Bedir savaşında öldürülen müşriklere hitâb etmiş, "Bu lâşelere mi hitâb ediyorsun?" diyenlere, onların, sözlerini duyduklarını, fakat cevap veremeyeceklerini söylemiştir.(5) Gökte görülenler, yöneltilen hitâbı duyanlar, bedenler değil, ruhlardır. Allah'ın Resûlü (s.a.v.)den, sorgu sırasında ruhlarn cesetlerine gireceğine dair sahîh bir hadis gelmemiştir. Yalnız Minhâl b. amr yoluyla bir rivâyet gelmiştir ki bu zât kuvvetli değildir. Şu'be ve başkaları, onun rivâyetini bırakmıştır. Sahâbeden, söylediğimizin tersine olan hiçbir sağlam haber gelmemiştir.

Abdullah b. Ömer, öldürülen Abdullah b. Zübeyr'in yanına gitmiş. Asılmazdan önce cesedinin bir tarafa atılmış olduğunu görünce

(1) Mü'min, 40/11.

(2) Bakara, 2/28.

(3) Bakara, 2/243.

(4) Bakara, 2/259.

(5) Müslim, Cennet, B. 17. II. 76-77.

Abdullah'ın annesi Esmâ'yı teselli ederek:

- Bu cesetler bir şey değildir. Fakat ruhlar Allah katındadır, demıştır.(1)

XL- BİR TUTARSIZ İDDİA DAHA

Dursun, 170. sayfada "İnşâallahsızlığın, Muhammed'in başına getirdiği" başlığı altında şunları yazıyor:

"Aktarıldığına göre, bir olayda da Muhammed "inşâallah" demeyi unutmuş (meleğin ona anımsatıp anımsatmadığı açıklanmıyor):

OLAY: Birileri Muhammed'e gelirler ve birtakım sorular sorarlar. Sorulara alacakları karşılığa göre müslüman olup olmamaya karar vereceklerdir. Muhammed de bu sorular için: "Yarın size cevap vereceğim!" der karşıdakilere. O sırada "inşâallah" demeyi unutmuştur. Cevap için "vahiy" getirsin diye Cebrail'i bekler, ama Cebrail bir türlü gelmez. "15 gün sürer bu kesinti". Cebrail sonra gelip durumu açıklar. Bir sürü dedikodu olduktan sonra... Ve Kur'an'ın Tanrı'sı, ayrıca Kehf Suresinin 23. 24. âyetleriyle uyarıda bulunur: "Hiçbir şeyi, Tanrı'nın dilemesi dışında, 'Ben onu yarın yapacağım!' deme" diyerek... (Bkz. İbn İshak, e's-Sire, Yay. Muh. Hamidullah, fıkra: 257; tefsirler, örneğin F. Razi, 211108; Taberî, 151 151; Nesefî, 319-10.. Ayrıca bkz. Müslim, hadis no: 1797.)"

* * *

Tefsirlerde anlatılan bu gecikme olayının, mantikî yanı yoktur. Zira eğer anlatıldığı gibi üç soru üzerine bu âyetler inmiş de, iki soru-

(1) İbn Hazm, *el-Fisal fi'l-milal ve'l-ehvâ' ve'n-nihal*, IV, 67-68.

ya cevap verilmiş, üçüncüsü olan ruh hakkındaki cevap belirsiz bırakılmış ise, neden bu cevapların hepsi aynı surede değildir? Neden Rûh hakkındaki sorunun cevabı İsrâ Sûresinde, öteki iki sorunun cevabı Kehf Sûresindedir? Kehf Sûresinde de Ashab-ı Kehf ile, Zu'l-Karneyn kıssası arasına neden başka olaylar, Musa-Hızır kıssası girmiştir? Bunlar, nüzûl sebepleriyle uğraşanların, âyetlere iniş sebebi bulma gayretlerinden kaynaklanan tutarsız rivayetlerdir.

Kehf Sûresinde: "*Hiçbir şey için, bunu yarın yapacağım, deme, ancak Allâh dilerse (yaparım). de.*" meâlindeki 23-24. âyetlerin, vahyin gecikmesiyle hiçbir ilgisi yoktur. Âyetlerin şözeliminden böyle bir gecikme anlaşılmamaktadır. Ancak bizce bu rivayetin bir tek gerçek yanı vardır ki o da şudur:

Hiz. Peygamber'den Ashâb-ı Kehf hakkında soru sorulmuştur. Soruyu soran müşriklerden de olabilir, müslümanlardan da. Hiz. Peygamber (s.a.v.) de "*İnşâallâh*" demeden, sorunun cevabını ertesi gün vereceğini söylemiştir. İşte yüce Allah, sorunun cevabı olan hikâyeyi anlatıktan sonra Peygamberi de uyararak, "*inşâallâh*" demeden hiçbir şeyi yarın yapacağını söylememesini, kendi kendine bilmediği, gaybe ilişkin bir yükümlülük altına girmemesini emretmiştir. Peygamber'in, "*İnşâallâh*" demeyi unutmaması, kıssa ile ilgili olduğundan kıssa arasında kendisine bu önemli prensip hatırlatılmış, sonra kıssa tamamlanmıştır.

XLI- KUR'ÂN, KORUNMUŞTUR

Turan Dursun, Kur'ân'ın orijinali yakıldığı için aslının yok olduğunu; mevcûd Kur'ân'ın, Hiz. Muhammed'in duyurduğu Kur'ân'ın aynı olmadığını ileri sürüyor. I. Kitap 78-79. sayfalar. Birkaç cümlesini aktaralım:

"Kur'ân'ın ilk orijinali: Küçük taşlar, deri, ağaç parçası kemik gibi çeşitli nesnelere yazılıydı. Yakıldı.

Kur'ân'ın ikinci orijinali: Ebubekir döneminde yapılan derleme. Yakıldı.

Kur'ân'ın üçüncü orijinali: Osman döneminde oluşturulan "yazmalar" Bunlar da dünyanın hiçbir yanında yok.

Yapılan inceleme ve aktarmalarda görülen o ki: Muhammed'in "vahy kâtiplerine yazdırdığı" bildirilen "Kur'ân"ın ne "aynı", ne de "tümü" eldeki Kur'ân'da". (s. 78).

الضرب الثالث: ما نسخ تلاوته دون حكمه. وقد أورد بعضهم فيه سؤالاً وهو: ما الحكمة في رفع التلاوة مع بقاء الحكم، و هلاً أقيمت التلاوة ليجمع العمل بحكمها ونواب تلاوتها؟ وأجاب صاحب الكفون: بأن ذلك ليظهر به مقدار طاعة هذه الأمة في المسارعة إلى بذل أنفوس بطريق الظن من غير مقطوع به فيسرعون بأمر شيء كما سارع الخليل إلى ذبح ولده بمنام، والقماد أدنى طريق الوحى. وأمثلة هذا الضرب كثيرة. قال أبو عبيد: حدثنا إسماعيل بن إبراهيم عن أيوب، عن نافع، عن ابن عمر قال: ليقولن أحدكم: قد أخذت القرآن كله. وما يدريه ما كله؟ قد ذهب منه قرآن كثير، ولكن ليقول: قد أخذت منه ما ظهر.

"Burada çok önemli bir tanıklığa başvuralım:

İbn Ömer diyor ki:

"Hiçbiriniz, Kur'an'ın tümünü aldım (elimde bulunduruyorum) demesin. Bilemez ki Kur'an'ın çoğu yok olup gitmiştir. 'Ne kadar ortada varsa o kadarını elimde tutuyorum' desin yalnızca." (Süyûtî, el İtkân, 2/32.)

Bu tanıklık, bugün elimizdeki Kur'an'la Muhammed'in "vahy kâtipleri"ne yazdırdığı bildirilen Kur'an'ın aynı olmadığı çok açık biçimde anlatmıyor mu? Kaldı ki İbn Ömer, Osman dönemindeki derlemeden sonra bu sözü söylemiştir. Yani Osman döneminde oluşturulan "Mushaf"ın orijinali de yok. O el yazması, dünyanın hiçbir yerinde bulunmuyor."(87-88).

* * *

Konunun içine girmeden önce bu kişinin bol bol yaptığı sinsice bir çarpıtmasına dikkati çekmem gerek:

Süyûtî'den aldığı Arapça metinde İbn Ömer'e nisbet edilen sözü, bilerek veya bilmeyerek yanlış çevirmiş. Kendi çevirisine göre İbn Ömer: "..... Kur'an'ın çoğu, yok olup gitmiştir." demiş. Oysa altı çizilen Arapça sözün anlamı öyle değil, farklı. Dursun'un bu metne yaptığı çeviri aslında tamamen yanlıştır. Çünkü, yüklemi baştan olumsuz alarak "hiçbiriniz, Kur'an'ın tümünü aldım demesin" şeklinde çevirmiştir. Oysa yüklem olumsuz değil, vurgulu olarak olumludur. "Biriniz Kur'an'ın tamamını aldım (elimdedir) diyor," şeklindedir. Devamı "bilemez ki Kur'an'ın çoğu yok olup gitmiştir" şeklindeki çeviri de yanlıştır.

Doğrusu şu: "Tamamını nereden bilecek? Bundan birçok Kur'an (âyeti) gitmiştir (kaybolmuştur)."

İbn Ömer bu sözüyle, Kur'an'ın çoğunun kaybolduğunu değil, mevcut Mushaf'tan birçok âyetin gittiğini, yani neshedildiğini anlat-

maktadır. Dursun'un çevirisi ile İbn Ömer'in sözü arasında büyük fark var. Çünkü "Kur'an'ın çoğu" ifadesi başka, "Kur'an'dan birçok âyet" ifadesi başkadır. Birinde Kur'an'ın çoğunun kaybolduğu ifade edilirken ikincisinde Kur'an'dan bazı âyetlerin çıktığı anlatılmış olur. İşte İbn Ömer'in sözü ikinci türdendir.

Babasının derlettiği ve ondan sonra, daha titiz bir çalışma ile yeniden gözden geçirilen, derlenen, eksiklikleri tamamlanan Mushaf için İbn Ömer'in böyle söylemiş olduğu çok kuşkuludur.

Onun böyle söylemiş olduğunu varsayalım. Bu sözden kasdı, Kur'an'ın çoğunun kaybolduğunu anlatmak değil, bazı âyetlerinin kaybolduğunu belirtmektir. Bu konunun sonunda belirteceğimiz üzere Hz. Peygamber'in zamanında bazı Kur'an âyetleri neshedilmiş, bundan dolayı yazılıp tesbit edilmemiş ve ortadan kalkmıştır. Ama bunlar, Kur'an'ın bütünlüğüne zarar verecek ölçüde çok değildir. Zaten kaybolmuş olan âyetlerin yerine onların benzeri veya onlardan daha iyileri vahyedilmiş, arada bir boşluk bırakılmamıştır.

Şimdi konuyu iyi kavrayabilmek için Kur'an'ın nasıl vahyedildiğini ve nasıl yazılıp derlendiğini gözden geçirelim:

Kur'an-ı Kerim'in vahyi

Vahiy fısıldamak, gizli konuşmak... anlamlarına gelir. Peygamberlere vahiy, Allah'ın gönderdiği melek (Cebrâil Aleyhisselâm)'ın, Allah'ın emirlerini peygambere okumasıdır. Peygamber, insanlarla Allah arasında bir elçidir. Allah, insanlar arasından seçtiği bir kimseye meleğini gönderip emirlerini bildirir. Meleğin gelişini peygamberlerden başkası görmez, konuşmasını da ondan başkası duymaz.

Vahiy esnasında peygamber, beşerî duygularından geçer, kendinden habersiz hale gelir, melekle temas eder, meleğin sözlerini dinler. Meleğin sözleri, onun hafızasına, unutulmayacak biçimde nakşedilir. Bazan da melek, insan şekline bürünerek peygambere gelir. Allah'ın

emirlerini okur. Melekle temas, insan bünyesinde büyük sarsıntular meydana getirir. Peygamberimiz, vahiy esnasında kendinden geçer, yüzü sararır, soğuk kış günlerinde bile yüzünde ter taneleri belirirdi. Etrafında bulunanlar, ona vahiy geldiğini derhal anlardı. Hatâ Peygamberin yanında bulunanlar dahi, vahyin ağırlığını hisseder, o esnada ellerini dahi kaldıracak güçleri kalmazdı. Orada arı uğultusuna benzer bir ses duyulurdu. Bir kere peygamberimiz, deve üzerine binmiş iken kendisine vahiy gelmiş, üzerine bindiği deve, vahyin ağırlığına dayanamayarak arka ayakları üzerine çökmüştü.

Vahyin yazılması ve ezberlenmesi

Hiz. Peygamber(s.a.v.), gelen vahyi, etrafında bulunan vahiy kâtiplerine yazdırırdı. Her âyetin hangi sureye yazılacağını işaret buyururdu. Derilere, kemik ve taş parçaları, hurma kabukları üzerine yazılan vahiyler, en mu'tena yerlerde saklandığı gibi sahâbiler tarafından da ezberlenirdi. Kur'ân-ı Kerîm, Cebrâil'in işaretine dayanarak peygamberimizin koyduğu tertib üzerine ezberlenir, namazlarda okunurdu. Peygamber'in arkadaşları için en değerli ve zevkli zamanlar, Kur'ân okumakla geçen zamanlardı. Hiz. Peygamber(s.a.v.)'in kendisi de gelen vahyi hemen ezberlemiş olurdu. A'lâ Suresinin altıncı âyetinde yüce Allah, Hiz. Muhammed'e: "*Sana okutacağız ve sen Allah'ın diledikleri dışında hiç unutmayacaksın*" buyurmuştur.

Her Ramazan ayında da Hiz. Peygamber, sene içerisinde inmiş olan Kur'ân'ı Cebrail'e okur, onunla karşılaştırırdı. Nihayet en son inen âyetle Kur'ân, son tertibini almıştı. Fakat Hiz. Peygamber(sa.v.)'in hayatında bu sayfeler, bir cilt halinde bir araya getirilip bağlanmamıştı. Çünkü Kur'ân'ın inışı devam ediyordu.

Kur'ân'ı Kerîm'in Derlenmesi

A- Birinci Derleme

Peygamber(s.a.v.) devrinde vahiy devam ettiği için Kur'ân-ı Kerîm toplanıp bir kitâb haline getirilmemişti. İnen âyetleri bazı sahâbiler ezberliyorlar, kürek kemiklerine, hurma kabuklarına, ince beyaz taşlara o zamanın yazı malzemesine yazıyorlardı.

Hiz. Ebubekir zamanında vukubulan Yemâme savaşında yediyüz sahâbî şehid düşünce, Kur'ân-ı Kerîm'in âkibetinden endişe duymaya başlayan Ömer ibn el-Hattâb, Halife Ebubekir'i, Kur'ân'ı yazdırmaya iknâ etti. Bu işle görevlendirdikleri Zeyd ibn Sâbit, yorucu bir çalışmadan sonra Kur'ân'ı, Sûrelerinin tertibini gözönünde bulundurmadan derledi. Zeyd bu konuda şöyle diyor:

"Yemâme Savaşı üzerine Ebubekir beni yanına çağırdu. Hattâb oğlu Ömer de yanında bulunuyordu. Dedi ki:

- Ömer bana geldi: 'Yemâme gününde Kur'ân okuyanlar ağır zayıat verdiler. Kur'ân okuyanların, savaş alanlarında şehid düşmesiyle Kur'ân'ın çoğunun zayı olacağından korkuyorum, Kur'ân'ı toplamayı emretmeni istiyorum' dedi. Ben de Ömer'e: 'Allah'ın Elçisi(s.a.v.)'in yapmadığını biz nasıl yapalım?' dedim. Ömer: 'Vallâhi bu hayırlı bir iştir' dedi. Ömer bana söyleye söyleye nihayet Allah, aklımla bu işe yardı. Ben de Ömer'in görüşünün doğruluğuna kanâat getirdim. Sen akıllı bir gençsin, hakkında kötü bir zannımız yoktur. Sen Allah'ın Elçisi(s.a.v.)'in vahiy kâtibi idin. Kur'ân'ı araştır ve bir araya topla.

Vallâhi bana, herhangi bir dağı yerinden kaldırıp başka bir yere nakletmeyi önerselerdi Kur'ân'ı toplamayı emretmeleri kadar bana ağır gelmezdi. Dedim ki:

- Allah'ın Elçisi(s.a.v.)'in yapmadığı şeyi siz nasıl yaparsınız?

Ebûbekir:

- Vallâhi bu hayırlı bir iştir, dedi.

Ve söyleye söyleye nihayet Allah, Ebubekir ve Ömer'in akıllarını yatırdığı şeye benim de aklımı yatırdı. Kur'an'ı araştırmağa, hurma dallarından, yassı taşlardan ve insanların hafızalarından derlemeğe başladım. Tevbe Suresi'nin sonu olan:

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ
رَءُوفٌ رَّحِيمٌ. فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ
رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

"Andolsun size kendi içinizden öyle bir elçi geldi ki sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir; size düşkün, mü'minlere şefkatli, merhametlidir. Eğer (inanmaktan) yüz çevirirlerse de ki: 'Allah bana yeter. O'ndan başka tanrı yoktur. O'na dayandım. O, büyük Arşın sâhibidir' âyetini yalnız Ebû Huzeyne el-Ensârî'nin yanında buldum."(1)

Kurtubî'nin de işaret ettiği gibi, demek ki birinci derlemede Berâc Sûresinin sonundan iki âyet, sadece Ebû Huzeyme'nin, ikinci derlemede de Ahzâb Sûresinin 23 ncü âyeti sadece Huzeyme İbn Sâbit'in yanında bulunmuştur.

Zeyd'in derlediği bu Mushaf, Ebubekir'in yanında kalmış, onun vefatıyla Ömer'e intikal etmiş, onun vefatından sonra da kızı Hafsa'nın eline geçmiştir.

B- İkinci Derleme:

Hz. Osman'ın halifelîği sırasında İslâm devletinin sınırları genişlemiş ve çeşitli dilleri konuşan insanlar müslüman olmuşlardı. Ana dilleri yabancı olan bu müslümanların, Kur'an'ı bir Arap gibi okumala-

rı elbette çok güçlü. Bunlar içinde de Kur'an'ı ezberleyenler çoktu ama bunların telâffuzu ile bir Arapın telâffuzu arasında farkların bulunması tabii idi. Ayrıca Arabistan'ın, birbirinden uzak bölgelerinde yaşayan Arap kabilelerinin lehçe ve şiveleri arasında da -bugün olduğu gibi- büyük farklar vardı. İşte gerek çeşitli Arap kabilelerinin, gerek yeni müslüman olmuş yabancıların okumaları arasında beliren farklar, müslümanlar içinde birbirlerini küfürle suçlamaya kadar varan derin ayrılıklara yol açtı. Özellikle Ermîniyye (Ermenistan) savaşında baş gösteren bu ayrılıklardan endişe eden kumandan Huzeyfe, dönüşte, henüz evine gitmeden halife Osmân'ın huzuruna girdi:

- Bu ümmet helâk olmadan önce yetiş de onu kurtar! dedi.

Irak'tan, Şam'dan, Hicaz'dan insanların toplandığı o savaşta askerlerin birbirlerini tekfir etmelerine neden olan kıraat ayrılıkları gördüğünü anlattı: "Ben yahudi ve hıristiyanların ihtilâfa düştükleri gibi bu ümmetin de Kitâblarında ihtilâfa düşeceklerinden tasalanıyorum" dedi.

Konuyu arkadaşlarıyla görüşen Hz. Osman: "Benim kanâatime göre insanların bir kıraâte birleşmeleri gerekir. Zira siz bugün ihtilâfa düşerseniz, sizden sonrakilere daha çok ihtilâfa düşerler." dedi. Ve Hafsa'dan tekrar îade etmek üzere ilk Mushaf'ı aldı. Kur'an'ı yeniden yazmakla görevlendirdiği Zeyd İbn Sâbit, 'Abdullâh İbn ez-Zübeyr, Saîd İbn el-Âs ve Abdurrahmân İbn el-Hâris ibn Hişâm'dan oluşan komisyona gönderdi. Komisyonun Kureyşli olan üç üyesine:

- Siz ve Zeyd İbn Sâbit, Kur'an'dan bir şeyde ihtilâfa düşerseniz onu Kureyş diliyle (lehçesiyle) yazınız. Çünkü Kur'an, onların diliyle inmiştir dedi.(1)

Buhârî'nin bir rivayetinde ise komisyon üyelerinin hepsi Ensârî'dir: Übeyy İbn Ka'b, Mu'âz İbn Cebel, Zeyd İbn Sâbit ve Zeyd'in babası Sâbit.(2)

(1) Buhârî, Fedâilu'l-Kur'an, 3, 4 ncü bâblar; İbn Hanbel, Musned, 1/13; İbn Ebî Dâvûd, Kitâbu'l-Mesâhif, s. 6-7.

(1) Buhârî, Menâkıb, 4, h. 15; Beyheki, es-Sunen, 2/4.

(2) Buhârî, Fedâilu'l-Kur'an, b. 7, h. 24.

Komisyon üyeleri Kur'an'ı yazarken herhangi bir kelimenin yazımında ihtilâfa düşüklerinde Hz. Osman'a başvururlar, onun direktiflerine göre yazarlardı. Meselâ " " kelimesinin uzun tâ ile mi, yoksa te'nîs tâsiyle mi yazılacağına fikir ayrılığına düşmüşler, Zeyd bunun " " şeklinde, üç Kureyşli ise " " şeklinde yazılacağını söylemiş, sonunda Osman'a başvurmuşlar, Osman: "Onu Kureyşin diliyle yazınız, çünkü Kur'an, onların diliyle indi." demiştir.(1)

Yazım işi bittikten sonra Osman, Hafsa'dan aldığı ana Mushafı kendisine iade etti. Çoğunluğun rivayetine göre dört, diğer bir rivâyete göre de yedi nüsha yazılan mushaflardan biri Irak'a, biri Şam'a, biri Mısır'a gönderildi. Dört nüsha yazılmış olması, Kurtubî'nin görüşüdür. El-Fethu'r-Rabbânî yazarına göre Mushaflar: Mekke'ye, Basra'ya, Kûfe'ye, Şam'a, Yemen'e gönderilmiş, biri de Medine'de bırakılmıştır.(2)

Bundan sonra Osman, okuma farklarını ortadan kaldırıp müslümanları bir tek kırâatte birleştirmek amacıyla başka bütün mushafların ve Kur'an parçalarının yakılmasını emretmiştir.(3)

Kuşkusuz, Hz. Osman'ın, yazdırdığı resmî Mushaf dışındaki mushafların yakılmasını emretmesi, kırâat ihtilâflarını ortadan kaldırmak, müslümanları tek kırâatte birleştirmek, birliği sağlamak içindi. Nitekim Hz. Ali'nin: "Ey insanlar, Osman hakkında aşırı sözler söylemekten, ona 'Mushaflar yakıcısı!' demekten sakının. Vallahi o, mushafları, biz Muhammed'in ashâbî önünde yakıtı.", "Osman zamanında yönetici ben olsaydım, onun mushaflar hakkında yaptığını ben de yapardım." dediği rivayet edilir.(4)

(1) el-Fethu'r-Rabbânî, 18/34.

(2) el-Fethu'r-Rabbânî, 18/34.

(3) Beyhekî, es-Sünen, Kitûb's-Salât, 2/42.

(4) Kurtubî, 1/54; el-Fethu'r-Rabbânî, 18/34.

Gerçi Hz. Osman'ın, özel mushafları yakırdığı rivâyet edilmektedir ama onun bu emrine uymayıp kendi özel mushaflarını saklayanların bulunduğu da tarihen sabittir. Çünkü Hz. 'Alî, Abdullâh ibn Mes'ud, Übeyy ibn Ka'b'in özel mushaflarından söz edilmektedir.(1) Ebûbekir ibn Dâvûd, özel sahâbî mushaflarındaki farkları Kitâbu'l-Mesâhif'inde toplamıştır. Buhârî'nin rivayetine göre Hz. Âişe, mushafını görmek üzere gelen bir Iraklıya, özel mushafını göstermiştir.(2) Hz. Hafsa'ya iade edilmiş olan ana Mushaf da ölünceye dek onun yanında kalmış, Medine valisi olan Mervân ibn el-Hakem, yakmak üzere o nüshayı istemişse de Hafsa vermemiş, fakat bu mü'minler anasının vefâtı üzerine Mervân o Mushafı alıp yakmıştır.(3)

Resmî Mushaf Dışındaki Mushaflar Neden Yakıldı?

Özel mushafların yakılmasının temel nedeni, Kur'an üzerinde bir düşünce ayrılığının doğmasını önlemek idi. Peygamber'in arkadaşları içerisinde yazı bilenler, ondan dinledikleri vahiyleri, yazıyor, kendi evlerinde saklıyorlardı. Herkesin yazı bilgisi aynı olmadığı gibi, yazı malzemesi de aynı değildi. Bu bakımdan ne kadar özenle yazılmış olsa da yazı stiline, bilgisinin ve malzemesinin farklılığından ve kişilerin zekâ derecesinin, hâfızasının aynı düzeyde olmamasından ötürü kişi nüshalarında bazı farkların olması doğaldı. Ayrıca henüz gelişmemiş, noktasız ve harekesiz olan o zamanki Arap yazısı ile tutulan notların, aynen Peygamber'den duyulduğu biçimde okunması da çok zor idi. İşte bundan ötürüdür ki okuma farkları baş göstermişti.

Kişilerin, kendi kendilerine tuttıkları notları, evlerinde veya herhangi bir yerde okurken yanlışlabilmeleri mümkün idi. İşte bu yanlışlardan ötürü bazı kelimelerin okunuşunda farklar doğmuştu. Kimi bir

(1) Kurtubî, 1/53.

(2) Buhârî, Fedâilu'l-Kur'an, b. 5, h. 14.

(3) el-Fethu'r-Rabbânî, 18/34.

kelimeyi hitap kipiyle okurken, kimi de onu üçüncü şahıs kipiyle okumuştur.

Bu farkları ancak uzmanlardan oluşan bir komisyon ortadan kaldıracaktı. İşte bu iş, ilk olarak Ebubekir zamanında yapıldı. Titiz bir çalışma ile Kur'an'ın sûreleri derlendi, bir araya getirildi. Fakat süre denilen bu bölümler, esaslı bir sıraya konmamış, derlenen parçalar, rastgele bir araya getirilip bir cild (Mushaf) halinde bağlanmıştı. Bu Mushaf, özel nüshalardan farklı idi. Çünkü özel nüshaların kiminde süreler iniş sırasına göre dizilmiş, kiminde böyle bir metot izlenmemişti.

Ayrıca rivâyetlerden anlaşıldığına göre ashâb arasında bulunup bu Mushafa girmeyen bazı âyetler de vardı. İşte Peygamber Kur'an'ının tam doğru bir nüshasını derlemek ve süreleri uzunluk ve konu uyumuna göre sıraya koymak üzere, Hz. Osman zamanında, yine Ebubekir devrinde kurulmuş komisyonun başkanı Zeyd ibn Sâbit başkanlığında kurulan uzman komisyon, titiz bir çalışma ile Kur'an'ı yeniden derledi, süreleri de sıraya koydu.

Böylece Peygamber'e vahyedilmiş olan bütün Kur'an âyetlerini ve sürelerini içeren Mushaf yazılmış oldu. Bu Mushaf çoğaltıldı, biri Başkent Medine'de bırakıldı, ötekiler, eyalet merkezlerine gönderildi.

Son derleme ve sıraya koyma ile Kur'an'ın tam ve doğru nüshası elde edilmişti. Am bu resmî Kur'an'dan az da olsa farklı birtakım özel Kur'an nüshaları durdukça Kur'an üzerindeki ihtilâflar sürüp gider ve hattâ büyürdü. İşte böyle bir ihtilâfı önlemek için özel Mushaf lar yazıldı.

İkinci derlemede meydana gelen Kur'an nüshasının, birincisinin tıpa tıpa aynı olduğu söylenemez. Çünkü o zaman, derlenmiş idiyse de yine de bazı âyetler bulunamamıştı. Ayrıca o Mushafın süreleri de bir sıraya konmamıştı. İşte Osman zamanında kurulmuş olan bir rivâyette dört, başka rivâyette on iki kişilik komisyon, daha titiz ve daha rahat bir çalışma ile Kur'an'ın tüm âyetlerini derleme imkânını buldular. Çünkü zamanla yazı biraz geliştiği gibi okur yazarlar da artmağa baş-

lamış, ayrıca yazımda meharret de kazanılmıştı. Komisyon, bu işi ilk kez yapmıyordu. Birinci derlemede bir deneyim kazanmıştı. Bu deneyim ve meharreti de kazanmış, aynı zamanda yaşı da ilerleyerek olgunluk çağına ulaşmış olan Zeyd ve başkanlığını ettiği komisyon üyeleri, daha titiz bir çalışma ile Kur'an âyetlerini araştırdılar: Kişilerin yazdıklarını kontrol ettiler ve Kur'an olduğunu kanıtlayabildikleri bütün âyetleri saptadılar, sürelerdeki yerlerine yerleştirdiler, süreleri sıraya koydular. Böylece süreleri birbirine son derece bağlı, âyetleri birbiriyelenetli mükemmel Mushaf meydana gelmiş oldu.

Bunun yanında sadece bir kişinin çabasıyla yazılmış, metotsuz olarak toplanmış özel Mushaf lar yakıldığı gibi, bir süre sonra Ebubekir nüshası da yakılmıştır. Gerçi o Mushaf da resmî idi ama bunun gibi sıraya konmamıştı ve bunun gibi mükemmel değildi. Yazısı da buna göre ilkeldi. Bundan dolayı onun da yakılması gerekirdi.

Böylece tek resmî Mushaf kaldı. Ondan sonra yazılan Kur'an'lar, hep o ikinci komisyonun yazdığı nüshalardan kopye edilmiştir. Bundan dolayıdır ki bugün dünyânın her yanında basılan Kur'an'lar, hep birbirinin aynıdır.

Osman Mushafının aslının var olmadığı savına gelince, bu, ihtilâflı bir konudur. Ben bizzat Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te Hz. Osman'ın Mushafı olarak müzede saklanan noktasız ve harekesiz bir Mushaf gördüm. Ayrıca Topkapı Müzesinde de Osman Mushafı olduğu söylenen bir Mushaf mevcuttur. Bunların gerçekten Osman Mushafı olduğu ispat edilmese de tersi de ispat edilemez. Osman Mushafının bugüne kadar gelmemiş olduğu varsayılsa bile bu, Kur'an'ın orijinalitesine aslâ kuşku getirmez. Mümkündür ki kendilerinde kopye edile, edile o nüshalar yıpranmış, eskimiş, yırılıp dağılmış, onlardan yep yeni ve çok daha güzel yazılarla, çok çekici Mushaf lar yazıldığı için onların saklanmasına gerek görülmemiştir. Bugünkü Musnafların, Osman Mushafının aynı olduğunda kuşku yoktur. Farklı olsaydı, hiç kuşkusuz birbirinden farklı Mushaf lar ortaya çıkardı. Çünkü o Mushaf lar

tek değildi, çeşitli yerlere gönderilmiş birkaç nüsha idi. Bunların hepsinden de kopyeler alınmıştır. Böylece günümüze kadar yazılan Mushaf lar hep birbirinin aynı olmuştur.

İbnu'n-Nedim gibi kitapla uğraşan bilim adamları, bu nüshalardan bazılarını görmüşlerdir. İbn Nedim, o Mushaf ların, ötekilerden farklı olduğunu söylemiyor.

Hız Osman zamanında yapılmış olan derleme, Peygamber'in yazdırdığı Kur'an'dan farklı olsaydı, Osman'dan sonra halife olan Hz. Ali, kendi özel Mushaf ını resmîleştirir, Osman Mushaf ını yürürlükten kaldırır. Oysa öyle yapmamış, kendi Mushaf ını muhafaza etmekle beraber resmîleştirmemiş, Osman Mushaf ını resmî Muhsaf kabul etmiştir. Bu durum da mevcut Mushaf ın, asıl Kur'an'a uygunluğunu gösterir.

Hız. Âli Mushaf ını görmüş olanlar, onun-sûrelerinin iniş sırasına göre düzenlenmiş olmakla beraber-içerikte Osman Mushaf ının aynı olduğunu söylemektedirler. Sadece sayısı pek az bazı kelime farkları vardır. Bunlar da anlam değişikliği yapmayan sinonim kelimelerdir. Meselâ Osman Mushaf ında Fatihâ'daki "*ihdinâ*" kelimesi, Âli Mushaf ında "*arşidnâ*" şeklindedir. Bunların ikisi de aynı anlamı verir. "Bizi doğru yola ilet", demektir.

Kur'an'ın, olduğu gibi korunduğunda kuşku yoktur. Ancak Peygamber'e vahyedilmiş olan bütün âyetlerin, bu Mushaf ta bulunduğunu söylemek, abartı olur. Çünkü yine Kur'an'ın kendi ifadesiyle, Peygamber'in hâfızasından silinmiş olan âyetler vardır ki bu olaya *nesh* denir. Bu âyetler, Peygamber'in kendi zamanında, Allah'ın dilemesiyle, Peygamber'e unutturulduğu için yazılmamış, ve böylece ortadan kalkmış olan âyetlerdir.

Ama Peygamber'in yazdırdığı âyetler sonradan derlenmiş, sûreler de ütiz bir çalışma ile dizilmiş ve o Kur'an, zamanımıza kadar gelmiştir. Bunda hiç kuşku yoktur.

Resmî Mushaf'tan ayrı olarak meydana getirilmiş olan özel nüshalar yakılmış olmakla beraber, bunlardan bazıları saklanarak sonraki

kuşaklara intikal etmiştir. Bunları görenler, bunlarla resmî Mushaf arasındaki farkları tesbit etmişlerdir. İbn Ebî Dâvûd'un Kitâbu'l-Mesâhif'i, bu farkları belirtmiştir. Bunlar gözden geçirilince resmî Mushaf ile bu özel nüshalar arasında da temelde bir fark olmadığı, sadece ufak tefek bazı kelime farkları bulunduğu, çok az olan bu farkların da bir anlam değişikliği yapmadığı görülür. Bu durum da resmî Mushaf ın, Peygamber'in okuduğu Kur'an olduğunu kesin bir biçimde ortaya koyar. Turan Dursun'un savı, bu bilimsel gerçek karşısında çürüyüp gider.

XLII- KUR'ÂN'DAKİ BİLİMSEL GERÇEKLER

Turan Dursun, kitabının 128-129 ncu sayfalarında yine Kur'ân'da bilimsel bir gerçek olmadığını ispata çalışıyor:

"12 Temmuz 1989 günlü *Sabah* gazetesinin arka sayfasında, Prof. Cevat Babuna'dan bir haber: "Bir Kur'an Mucizesi Daha" başlıklı.

Neymiş bu "yeni Kur'an mucizesi"?

Prof. Dr. Cevat Babuna şöyle demiş:

"Biz 15 yıl öncesine kadar anne rahmindeki bebeğin kalp atışlarının 3 aydan sonra başladığına inanıyorduk. Ultrasonografinin uygulanmasından sonra bebeğin kalp atışının, gebeliğin altıncı haftasında başladığını öğrendik."

Bunu böyle söyleyebilecek bir başka bilim adamı yeryüzünde bulunabilir mi dersiniz? Bilimi, bilimin yansızlığını, "iman politikası"na kapırmamış, eritmemiş bir bilim adamı ciddi ciddi böyle söyleyebilir mi? Prof.'a göre, ana rahmindeki bebeğin kalp atışlarının gebeliğin altıncı haftasında başladığı, bilim dünyasında, ancak 15 yıldan bu yana biliniyormuş!

Peki Kur'an'da "bebeğin ana rahminde kalp atışları"na bir değinme mi var, bir açıklama mı var?

Hayır! Kesinlikle Hayır. Zaten böyle bir şey olamaz."

Evet böyle diyor Turan Dursun ve devam ediyor. Daha fazlasını aktarmaya gerek yok. Çünkü hepsi önyargıdan ibaret.

Bu zat, ilkokul diplomasını da dışarıdan almış bir kişidir. Resmî tahsili, bundan ibarettir. İnsan yaratılışını bilmez. Böyle iken Kur'ân'ın, insan yaratılışı üzerinde söylediklerini, bir kanıtı dayanmadan reddetmesi, önyargıdan başka ne ile izah edilebilir? Kur'ân'da bilimsel gerçek olup olmadığına karar verebilecek olanlar, herhalde tub ve fen uzmanlarıdır, ilkokul mez'zunu değil.

Konuya girmezden önce Kur'ân'ın içeriği hakkındaki bir tesbitimizi hatırlamakta yarar görüyorum:

Kur'ân'ı Kerim'in son derece özlü ve kapsamlı bir anlatımı vardır. Kur'ân az kelime ile çok mânâ anlatır. Bâzan iki kelimesini izah etmek için sayfalarca yazı yazmak gerekir. Bu genel çerçeve içerisinde Kur'ân vahyinin içeriğini üç kısma ayırmak mümkündür:

- 1) Genelikle kendisinden önce inmiş bulunan Tevrât ve İncil'in içerdiği kıssalar, prensipler;
- 2) Araçlar aşısında yaygın hikâyeler, tevhid dinine aykırı olmayan şifâhî töreler, yasalar;
- 3) Bunların hiçbirinde olmayan, Kur'ân tarafından ilk defa söylenen orijinal gerçekler.

Şimdi Kur'ân'ın, kendisinden önceki Kitâplardan veya Araplardan naklettiği hikâyelerin asıl mu'cize yönü, anlatım tarzıdır. Kur'ân-ı Kerim, bu hikâyeleri ana çizgileriyle anlatır, ayrıntılara girmez. Bundan dolayı bunlar tarihin anahatlarına da ters düşmez. Ama Kur'ân'ın bunları anlatmaktaki amacı, tarihi olayları saptamak değil, bunlar vasıtasıyla öğüt vermektir.

Bundan dolayı Kur'ân-ı Kerim, zaman ve şartlara göre tekrarladığı bu kıssaları, her defasında yeni bir üslûb ile, olaylar zincirinde takdim ve te'hir yaparak anlatır. Önemli olan, bu hikâyelerin Kur'ân'dan

önceki Kitapların veya Arapların anlatımına uygun olmasıdır.

Bilindiği üzere Hz. Muhammed (selâm ona), İbrânice bilmediği gibi okur yazar da değildi. Bir öğretmene gidip, Tevrât hikâyelerini ayrıntularıyla öğrenmemişti. Okur yazar olmayan, eski dini kitâpları okumamış, öğretim görmemiş, yabancı dil bilmez bir insanın, İbrânice olan Mukaddes Kitâb'ın kıssa ve prensiplerini hem de ayrıntularıyla fakat en özlü biçimde, peygamberlerin ahlâkına yakışmayan ibarelerden soyutlayarak anlatması, vahyden başka bir şeyle izah edilemez. Onun için Ankebût Sûresinin 48-49 ncu âyetlerinde: *"Ey Muhammed, sen bundan önce bir Kitâb okumuyordun, sağ elinle de onu (Kitâbı) yazmıyorsun. Öyle olsaydı, iptalciler kuşkulanırlardı. Hayır, o (Kur'ân), kendilerine bilgi verilen (Kitâb sâhib)lerinin göğüslerinde bulunan açık âyetlerdir."* buyurulmaktadır.

Şimdi Kur'ân-ı Kerim, bu hikâyeleri, o Kitâb'da bulunan veya nakledilenlerden ayrı biçimde anlatsaydı, hem Kitâb ehli, hem de Araplar Hz. Peygamber'e itiraz ederlerdi. Ona inananlar dahi, "Senin söylediklerin, önceki Kitâblarda bulunanı tutmuyor, biz böyle şeyleri duymadık" diyerek kuşkulandırmaya başlardı. Oysa Kur'ân'ın amacı, halka bu hikâyeleri öğretmek değil, kısaca zaten bazılarının duyduğu, bildiği bu hikâyeleri, o Tanrı kitabındaki aslına uygun şekilde hatırlatarak Allâh'ın birliğini kabul ettirmek, insanları şirkten kurtarıp Allâh'a kulluğa götürmek idi. Onun için Kur'ân, bu hikâyeleri, önceki Kitâplarda olduğu gibi, Arap hikâyelerini de onların anlatageldikleri gibi anlatmış; yalnız bunlarda peygamberlerin ahlâkına aykırı şeyleri almamıştır. Bundan dolayı Lût'un sarhoş olup kızlarıyla yatışını(1), Dâvut'un, cepheye gönderdiği kumandanının karısıyla zinâ ettiğini(2) ve Kitâbı Mukaddes'te anlatılan benzeri ifadeleri almamıştır.

Kur'ân, Araplar arasında uygulanan geleneksel şifâhî yasaların tevhid dinine aykırı olmayanlarını almış, bunların ya aynen veya biraz

tadil ile uygulanmasını emretmiş, tevhide aykırı gelenek ve yasaları ise lağvetmiştir. Kur'ân'ın getirdiği yasalar, Kitâbı Mukaddesteki prensiplerle Arapların şifâhî yasalarının karışımıdır. Bunda da garipsenecek bir şey yoktur. Çünkü Kur'ân, bir toplumu mutlu kılmak için gelmiştir. Toplumun mutluluğu, alışlagelen iyi yasaların ve geleneklerin âdil biçimde uygulanması, kötülerin kaldırılması; toplumu engelleyici hurâfelerin, batıl düşüncelerin atılması ile olur. Hz. Muhammed (s.a.v.)den önceki peygamberler de Hz. Muhammed'in kardeşleridir. Onların misyonu da Hz. Muhammed'ininki gibi insanları gerek kendi nefisleriyle, gerek birbirleriyle, gerek Allah ile barış içinde bulundurma, yani onları maddeten ve manen mutlu edecek davranışlar içine sokmaktır. Hepsinin görevi, Allah'a kulluk etmek demek olan İslâmı yerleştirmektir. Bundan dolayı insanların getirdikleri genel prensipler, emirler, nehyeler, Hz. Muhammed'in ümmeti için de geçerlidir: *"İste onlar, Allah'ın hidâyet ettiği (doğru yola ilettiği) kimselerdir. Onların yoluna uy."*(1) âyetiyle yüce Allah, Hz. Muhammed'e, kendisinden önceki peygamberlerin yoluna uymasını emretmektedir. Yine bundan dolayıdır ki fıkıh usûlünde: *"Bizden öncekilerin şeriatı, bizim için de şeriatıdır."* kuralı konulmuştur. *"Bu sizin ümmetiniz (dininiz) tek bir ümmettir."*(2) âyetinin belirttiği gibi bütün peygamberler, insanı tek yol olan Hakkın yoluna çağırışlardır. Onların getirdikleri dinlerin özü birdir.

Kur'ân'ın, önceki Kitâplardan veya Araplar arasında anlatılanlardan öğüt için naklettiği hikâyelerin anlatım tarzı, üslûbu mu'cizedir. Ama Kur'ân'ın hem üslûb, hem de anlam bakımından mu'cize olan yanı, daha önce hiç olmayan, ilk defa kendisinin söylediği vahiylerdir.

Şimdi Kur'ân-ı Kerim'in kendi orijinal vahyelerinin, nasıl bilimsel bir mu'cize olduğunu anlamak için insanın yaratılışı hakkındaki âyetlerin anlatımını gözden geçirelim. Pek çok müslüman jinekolog,

(1) Tekvîn: 19/31-35

(2) İkinci Samuel: 11/2-5

(1) En'âm Sûresi: 90

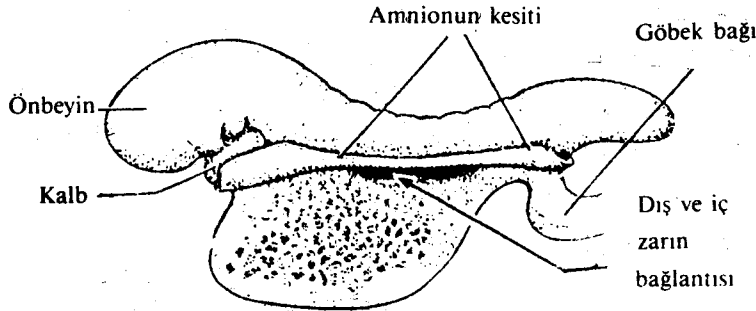
(2) Mü'minûn Sûresi: 52, Enbiyâ Sûresi: 92

Kur'an'ın bu konuda söylediklerinin, modern ilmin verilerine tamamen uygun düştüğünü kabul etmektedirler. Turan Dursun, bu bilim adamlarının, ilim mantığı ile değil, îmân mantığı ile hareket edip, âyetleri böyle yorumladıklarını, gerçekte âyetlerde onların zorlama ile verdikleri anlamların bulunmadığını iddiâ edebilir. Ama gerçek hiç de onun dediği gibi değildir. Kur'an'ı incelemiş olan tarafsız Batılı bilim adamları da bu gerçeği itiraf etmişlerdir. İşte size, bir Hıristiyan embriyologun itirafları: Embryology konusunda önemli bir eser yazmış olan Amerikalı bilim adamı Prof. Dr. Keith L. Moore'un kitabından bazı alıntılar yapmak istiyorum:

"Ortaçağda ilim, çok yavaş ilerledi. Bildiğimize göre Embryology konusunda, Ortaçağda pek az bilimsel görüş ileri sürülmüştür. Ancak Kur'an müstesnâdır. Müslümanların Mukaddes Kitâbı Kur'an-ı Kerim'de insanın, erkekle kadının salgılarının karışımından (karışık bir nutfeden) yaratıldığını, yine insanın bir menî damlacığının (*meniyin yumnâ*) dan yani spermden yaratıldığını, menî hayvancığının, bir tohum gibi rahme yerleşip, döllenmeden itibaren altı gün içinde rahmin cidarına asılıp filizlenmeğe başladığını, spermin, kan pıhtısı görünümüne geldiğini söyler.

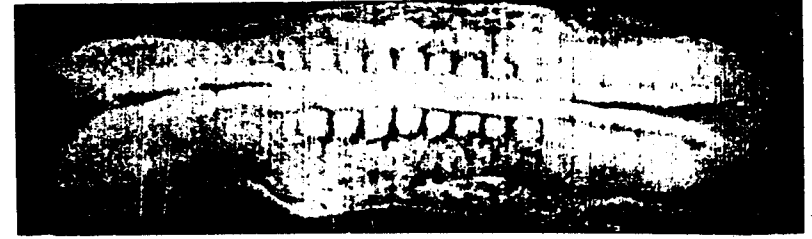
Yine Kur'an, embryo'nun, bir sülük görünümü aldığını da söyler. Bkz. Şekil: 1.

Embryonun gelişmesi

Şekilde görüldüğü üzere embryo, gerçekten sülüğe benzer bir şekil alır.

Keza Kur'an, embriyonun, çiğnenmiş ete benzediğini de söylemektedir. Şekil 2'de görüldüğü üzere embryo, böyle bir görünüm alır.

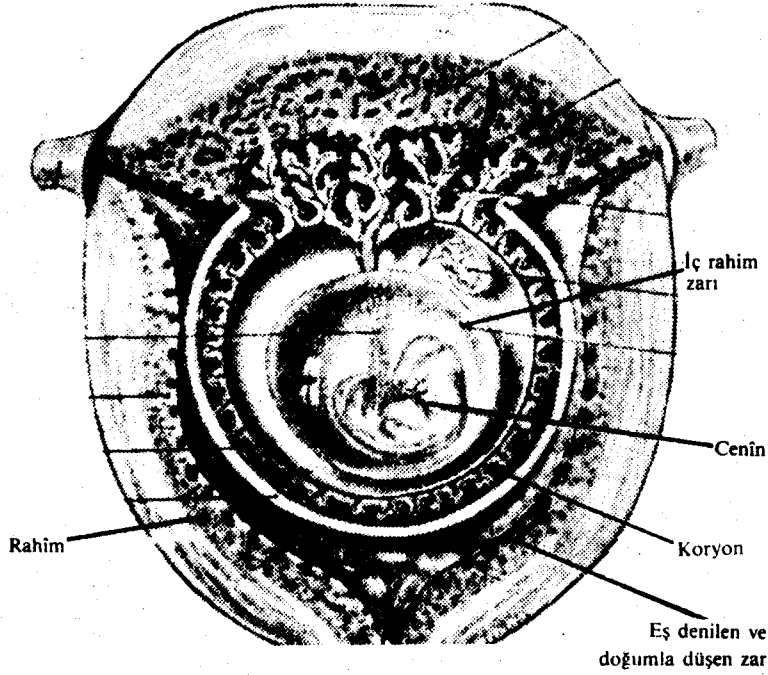

Gelişen embryo, 40-42 gün içinde insan olmağa başlar ki bundan önce henüz herhangi bir canlıya benzemez. Ancak bu süreden sonra insan karakteri kazanmağa başlar. Aşağıdaki şekiller, embriyonun gelişmesini göstermektedir. Son şekil, 41 gün sonraki duruma aittir. (Şekil: 3).

Yine Kur'an, embryo'nun üç karanlık içinde büyüdüğünü söyler ki bunlar: 1) Dış karın cidarı, (maternal anterior duvar), 2) Rahim cidarı, (Uterus duvarı), 3) İç rahim zarı (amnio chorionic membrane) olabilir. Kur'an'da doğumdan önce, anne rahminde insanın gelişme aşamaları hakkında öyle açıklamalar vardır ki bunlarda itiraz edilebilecek herhangi bir aksaklık yoktur.(1) Şekil: 3

(1) Keith L. Moore, The Developing Human Clinically Oriented Embryology, S. 8 Philadelphia/London/Toronto/Mexico City/Rio de Janeiro/ Sydney/Tokyo 1982.

ÜÇ KARANLIK

İnsanın yaratılışı hakkında Kur'an'ın söylediklerinin, modern ilmin verilerine nasıl uyduğunu ve böylece Kur'an'ın, nasıl bilimsel bir mu'cize sergilediğini daha iyi kavrayabilmek için, "Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri" adlı eserimizin onuncu cildinden birkaç sayfa alıntı yapacağız:

Kıyâmet Sûresinin 37-38 nci âyetlerinde: "İnsan, dökülen meniden bir nutfeye değil miydi? Sonra alaka oldu da (Rabbî) onu yarattı, düzenledi, biçimlendirdi." buyrulmaktadır.

XLIII- İNSANIN YARATILIŞI HAKKINDA KUR'ÂN NE DİYOR?

"ألم يك نطفة من منى يميني" âyetinin taşıdığı bilimsel gerçekleri daha iyi kavrayabilmek için, biraz modern Embriyoloji ve Jinekolojiye göz atmak istiyoruz:

Nutfeye:

İlk insanın yaratıldığı çamur aşamasını atlarsak, artık her insanın yaratılışı, nutfeye'den başlar. Kur'an-ı Kerim'de bu kelime, on yerde anılmıştır. Bunların hepsi, birbirinin sinonimi değildir, ayrıntıda farklar vardır. Menî kelimesi, hem nutfeye, hem de onu içeren sıvıyı kapsar. Nutfeye üç çeşittir:

1- Erkil nutfeye: Erkeklik bezi olan husye'nin salgıladığı meni sıvısında bulunan spermelerdir.

2- Dişil nutfeye: Kadın yumurtalığının ayda bir salgıladığı yumurtacıktır.

3- Emşac nutfeye: Sperm ile, onun dölediği yumurtacık karışımıdır: [Fertilised (Döllenmiş) Ovum].

Menî: Erkek üreme organları olan husye, prostat ve menî kesesinin salgıladığı menî iki bölümden oluşur:

Birincisi: Husyedeki menî kanallarında oluşan menî hayvancıkları (sperm)ler). Buna nutfe adı verilir.

İkincisi: Spermli taşıyan ve besleyen sıvı.

Menî kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de üç yerde geçer. Biri Kıyâmet Sûresinin: "İnsan, dökülen menîden bir nutfe değil miydi?" meâlindeki 37 nci âyettir. İkincisi: "O yarattı iki çifti: erkeği, dişiye,; menî edilen (atılan) nutfeden"(1); üçüncüsü de: "Akuttüğünüz menîyi gördünüz mü? Siz mi onu yaratıyorsunuz yoksa yaratan biz miyiz?" (2) âyetleridir.

" ألم يك نطفة من منى يمى " : İnsan dökülen, menîden bir nutfe değil miydi?" âyetinin, nutfe ile menîyi birbirinden ayırması ve nutfeyi menînin bir parçası sayması, bilimsel bir mu'cizedir. Şu hadîste de bu gerçeğe işaret edilmiştir: "Çocuk, menî sıvısının tamamından değil, bir parçasından yaratılır. Her sudan çocuk olmaz. Ama Allah, bir canı yaratmak dilerse kimse onu engelleyemez."(3)

Âyet, Allah'ın, iki zevci yani erkeği ve kadını, atılan menînin nutfesinden yarattığını belirtmiştir. Çünkü âyette: " فخلق منه الزوجين " "İki çifti, yani erkeği ve dişiye ondan (menînin bir cüz'ünden) yarattı" buyurmuştur. Âyetteki (من) çer harfi, ba'z ifade eder. Onun bir cüz'ünden, demektir. Onun zamiri nutfeye değil de menî 'ye gider. Eğer nutfeye gitseydi, zamîrin dişil (ها) olması gerekirdi.

Aynı gerçek, Necm Sûresinde de açıklıkla belirtilmiştir:

(1) Necm Sûresi: 45-46.

(2) Vâkı'a Sûresi: 58-59.

(3) Müslim, Nikâh, bâbu'l-azl. Ebû Sâ'id'den rivâyet edilmiştir: Kenzu'l-Ummâl: 16/358, h. 44917.

وَأَنَّهُ جَلَقَ الذَّرَّوَجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى : O'dur ki iki çifti: erkeği dişiye, atılan menî nutfesinden yarattı." من نطفة إذا تُمى

Demek ki cenînin erkek veya dişi olmasını belirleyen, menîdeki nutfe (yani şimdiki deyimiyile sperm) dir. Bunun seçimini yapan da Yaratacının kendisidir. İlahî kudret, erkek çocuk yaratmak dilerse, erkil karakterli menî hayvancığını yumurtacıyı aşlamakla görevlendirir, kız çocuk yaratmak dilerse, dişil damgası taşıyan menî hayvancığını bu işle görevlendirir:

"Dilediğine dişiler bahşeder; dilediğine de erkekler bahşeder: Yahut onları çifti yapar: Hem dişi, hem erkek (verir). Dilediğini de kısır yapar".(1)

Menî hayvancıklarını taşıyan sıvının birçok görevi vardır:

- 1- Menî hayvancıklarını beslemek,
- 2- Bu hayvancıkları etkin yapmak,
- 3- Menî hayvancıklarının yüzerek önce erkek organından kadının rahim yoluna, sonra rahim kanallarına geçmelerini sağlamak,
- 4- Ve bu hayvancıkları, rahim yolunun salgıladığı öldürücü asitlerden korumak.

Hücre ve nutfenin bazı sırları:

Menî hayvancıkları, husyede bulunan bin civarındaki menî kanalcıklarında oluşur. Bunların oluşumu, kafatası altında bulunan hipofiz bezinin salgıladığı hormonun etkisi altındadır. Hipofiz bezi, erkeğin, erginliğinden itibaren bütün cinsel yaşamı boyunca hayalarını etkinleştiren hormonu salgılar. Husyeyi etkinleştiren bu hormon, sperm kanalcıkları içindeki hücreleri, çocukluk devresi boyunca devam eden uzun uykudan uyandırır. Hücreler faaliyete geçince sürekli olarak bölünmeğe başlar, sonuçta milyarlarca sperm hücresi ürer.

(1) Şûrâ Sûresi: 49-50.

İnsan bedeninde mevcut her hücrenin bir çekirdeği vardır. Bu çekirdek içinde, renkli cisimcikler, ya da kromozomlar denilen çok önemli maddeler bulunur. İşte hücrenin faaliyetinden ve yönetiminden sorumlu olan, bu maddelerdir. Yani bu maddeler, hücrenin akli ve yöneticisi durumundadır. Kromozomlar, hücrenin bütün programını ve esrarını içerirler.

İnsan vücudundaki her hücrede 46 kromozom, ya da renkli cisimcik vardır. Çekirdekte toplanmış olan bu kromozomlar, normal hücrede birleşiktir, birbirinden ayrılmaz. Ancak bölünme ile çoğalma başlarken kromozomlar, ikiye ikiye ayrılır, her çift birbirine bitişik olur.

Hücrede bölünme iki çeşittir: Mitoz bölünme, meyoz bölünme. Mitoz bölünmede, kromozomları yapan maddeler artar ve her kromozom, tamamen birbirinin benzeri iki parçaya bölünüp birbirinden ayrılır. Her bölüm, yine 23 çift veya 46 tek kromozom içeren tam bir hücredir. Beden, kaybettiği milyonlarca hücreyi işte böyle yeniden sağlar. Yüce Allah, her ân, milyonlarca hücre yaratırken milyonlarca hücre de öldürür. Meselâ her saniyede ikibuçuk milyon kan alyuvarı yaratır ve bir o kadarını da öldürür. Buna göre bir günde ikiyüz milyar alyuvar ölürken, bir o kadar alyuvar da yaratılır. Yaratılıp öldürülen sindirim hücreleri daha çok, deri hücreleri ise bundan da çoktur.

İşte insan ve diğer canlıların vücudunda bu tekdüze bölünme faaliyeti hiç durmadan sürüp gider. Ancak üreme organlarındaki durum farklıdır. Onlarda önce mitoz, sonra meyoz bölünme olur.

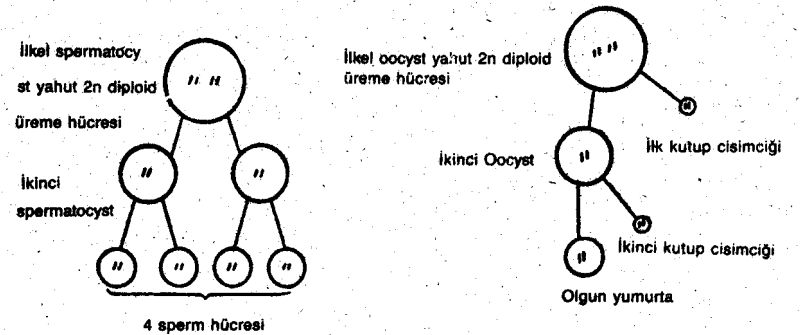
Meyoz bölünmede bölünen hücreden, ana gibi tam değil, yarı özellikte iki hücre meydana gelir. Bu yavru hücrelerin çoğalabilmesi için iki hücrenin birleşmesi gerekir. Bu tür üreme hücrelerinin her birine *gamet* denilir. İki *gamet*'in birleşmesiyle oluşan hücreye de zigot adı verilir. Bu tür cinsel üreme, iki yol izler:

a) Gametlerin formasyonu (oluşumu), b) Dişi gametin, erkek gamet tarafından aşılınarak zigot'un meydana gelmesi. İşte yeni bir varlığın temeli olan Zigot'a Kur'an-ı Kerim, *nefs-i vâhide* demiştir.

Gametlerin Oluşumu:

Gametleri, erkekte gamet yuvaları (testisler), kadında yumurtalık (ovaryumlar) yapar. Gerek erkek, gerek kadın gamet yapım merkezleri (testis-ovaryum), ana karnındaki ceninde oluşur; fakat çocuk cinsel olgunluğuna yaklaşıncaya dek bunlar gelişmez, etkinleşmez. Erginlik çağı yaklaşıncaya mikroskobik üreme hücreleri, sür'atle etkinleşir. O zaman bunlar, erkekte Spermatozoid (sperm üreticisi), kadında Oocyst (yumurta üreticisi) adını alır. Bunlar erkekte spermatozoa olmazdan önce bir olgunlaşma dönemi geçirir. Olgunlaşma hem çekirdekte, hem de sitoplasm'da olur. Çekirdekteki değişim, meyoz bölünmedir. Spermatozoid'in kromozomları çift çifttir: (2n). Meyoz bölünme ile dört haploid (1n) hücre oluşur. Bunların her biri, fonksiyonel spermatozoa olur.

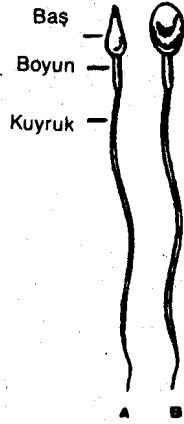
Kadında da diploid Oocyst, ilk meyoz bölünmede iki hücre oluşturur. Bunlardan biri büyük, öteki küçüktür. Küçük hücre dumura uğrayıp ilk kutup cisimciği olur (Polosit I). Büyük hücre, ikinci bir meyoz bölünme geçirir ve yine biri büyük, biri küçük iki hücre meydana gelir. Büyüğü, oosit II denilen (ovum: yumurta) olur. Küçüğü ise yine dejenerasyona uğrar ve ikinci kutup cisimciği (Polosit II) olur. İki kutup cisimciği yumurtanın kenarında yer alır.

Erkek ve kadında Meyoz Bölünme ile Olgunlaşma Yöntemi

Çekirdekdeki değişime paralel olarak hücrenin sitoplasması da değişir. Sitoplasmanın çoğu dejenere olup, üreyen çekirdekteki spermin başını meydana getirir. Spermin uzun bir kuyruğu, ortasında kısa bir boynu vardır. Başın önünde akrosom denilen uç bulunur.

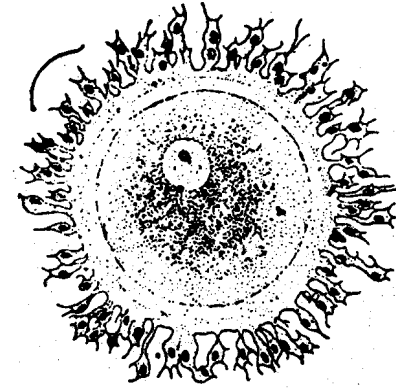
Spermin boyun kısmında mitokondriya vardır. Lokomotif görevi yapan kuyruğu, kendisine enerji sağlayan mitokondriyayı içinde taşıyan boyun ve akrosom denilen sağlam külâhı ile sperm, imkân bulunca yumurta ile birleşir. İnsan bedeninin en büyük hücresi, yumurtadır.

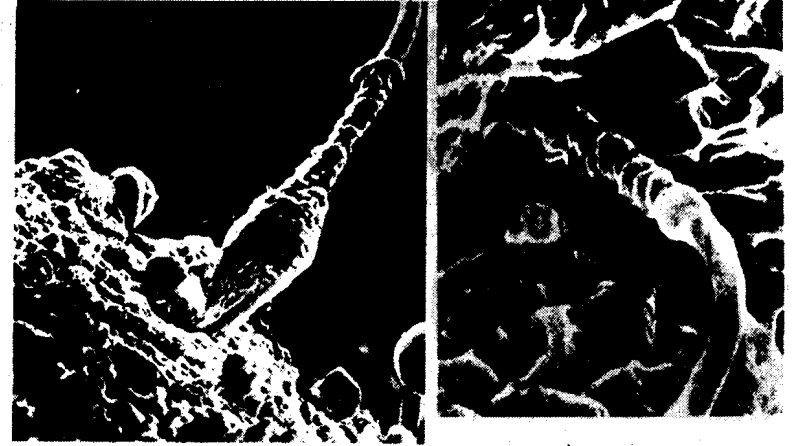
Olgunlaşmış sperm hücresinin yandan ve önden görünüşü

Spermin bu etkinliği ve üretkenliği, ancak rahme ulaştıktan sonra ortaya çıkar, yumurtacığın kalın duvarına yaklaştıkça etkinliği artar.

İlâhî kudret eli, araya girerek o çok miktardaki hayvancıklardan yalnız birini seçer. Yumurtacık, İlâhî kudretin seçtiği spermi naz ve işvesiyle kendine doğru çeker ve içeri almak için ona yol açar. Öteki spermelerde yumurtacığın içine girmek için uğraşırlar ama başaramazlar.

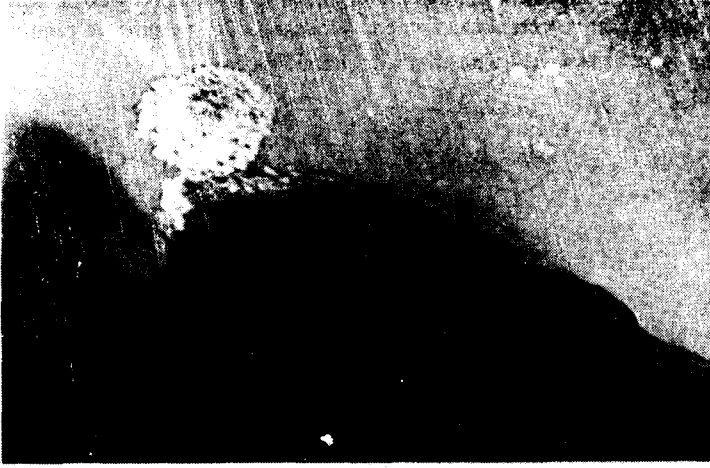

Olgunlaşmış yumurta

Resimde zırlı başı ile yumurtacığın cidarını delip içeri girmeğe çalışan bir sperm görülmektedir.

Sperm, yumurtacığın cidarında açtığı delikten içeri girmektedir. Dışarda kalan, uzun kuyruğudur.

Yumurtalıktan çıkmakta olan yumurta

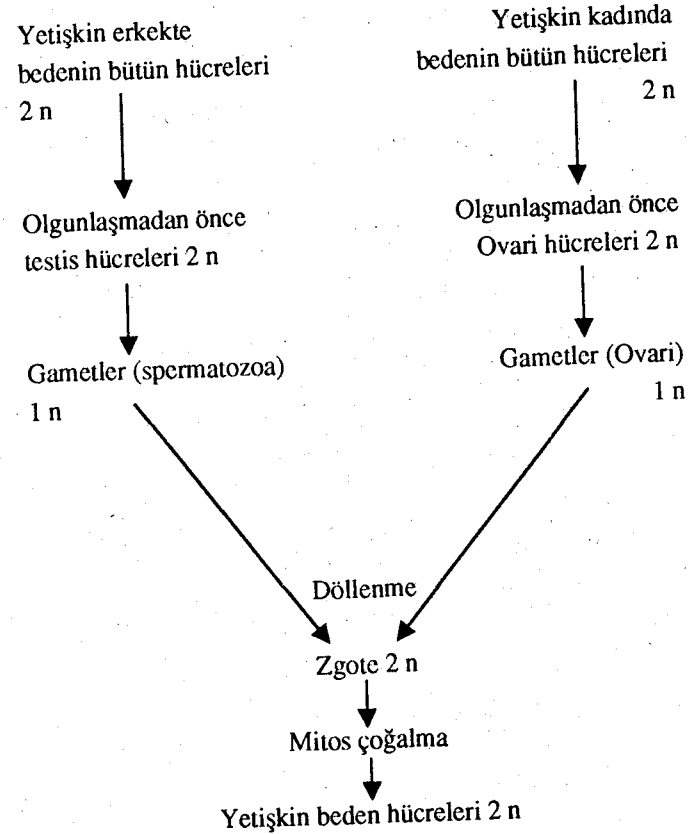
Yumurtacık, yumurtalıkta oluşur. Erginlikten menapozu kadar, yani otuz, kırk yıl süre ile kadından her ay bir yumurta çıkar. Kadının bütün üretkenlik ömrü, sadece 30-40 yıldır.

Ne gariptir ki anne karnında bulunan kız bebekte dahi altı milyon ilkel yumurtacık vardır. Ancak bu yumurtacıklar, daha bebek dünyaya gelmezden önce solup ölür. Kız çocuğu, âdet çağına varıncaya dek yumurtacıklar, yok olmağa devam eder, sadece otuz bin kadarı kalır ki işte bu ilkel yumurtacıklar içinden, büyüyüp de yumurtalıktan çıkarak rahim kanalına varabilenler, 400-500'ü geçmez.

Kadın yumurtacığı, insan bedeninin en büyük hücresidir. Bedenin öteki hücreleri, sadece birkaç mikron büyüklüğünde iken, yumurtacık ikiyüz mikron (yani 1/5 mm.) büyüklüğündedir. Yumurtacık hücresini sperm hücresiyle karşılaştırırsak, ikisinin arasında çok büyük fark görürüz. Sperm, sadece beş mikron kadardır. Buna rağmen sperm de, ceninin tam yarısını oluşturur.

Sperm yumurtacığın içine girince derhal iki hücre birleşip tek bir hücre olur, kromozom sayısı normale çıkar, babadan ve anneden gelen 23 tek kromozom birleşince 23 çift kromozom olur. Böylece emşac hücre, ya da döllenmiş yumurta (zigot) yeni bir canlının bedenini yapmak üzere mitotik bölünmeye başlar.

Bunu şöyle bir şema ile gösterelim:

Erkeklik-Dişilik Meselesi:

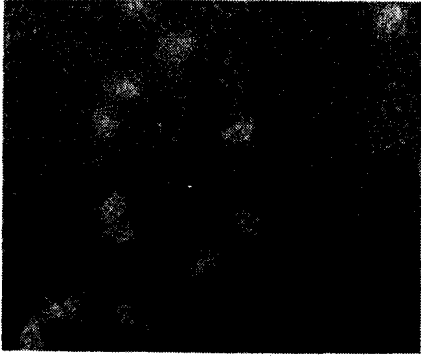
Çeninin erkek veya dişî oluşunu belirleyen nedir? Eskiden beri değişik cevaplar alan bir sorudur bu. İşte tefsirini yaptığımız âyetlerde bu sorunun açık cevâbı vardır.

"İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanır? Kendisi, dökülen meniden bir nutfeye değil miydi? Sonra 'alâka oldu da (Allah) onu yarattı, düzenledi. O (menî)den iki çifti: erkeği ve dişiyi var etti."

"O yarattı iki çifti: Erkeği ve dişiyi. Akıtılan meninin nutfesinden".(1)

Akıtılan menî nutfesi, modern bilimin sperm dediği menî hayvancığıdır. Geçen izahlardan, insan vücudunun her hücresinin, yirmiiç çift kromozom içerdiğini gördük. Bu kromozomlardan sadece bir çift, kişinin cinsinden, yani erkek veya kadın oluşundan sorumludur. Bu özellik, son çift kromozomda mevcuttur.

Erkek hücreleri kromozomlarının son çifti birbirinden farklı: xy iken, kadın hücrelerinin son çifti birbirinin aynı xx'dir. Şimdi erkeğin husye hücreleri meyo bölünmeğe başlayınca, sonuçta meydana gelen her sperm hücresinin, kromozomu ya x veya y karakterini taşır. Yani bu spermelerden her biri, ya dişildir, ya da erkil. Erkil karakterli sperm, dişil karakterli spermden farklıdır.

(1) Necm Sûresi: 45-46.

Erkil sperm başında bir ışık noktası görülmektedir. Dişil karakterli spermde böyle bir ışık yoktur. Ayrıca erkil sperm, dişil spermden daha hareketli, daha çevik ve daha güçlüdür. Erkil sperm, sinsice ve füze gibi sür'atle hareket eder ve altı saat içerisinde yumurtacığın bulunduğu yere varır. Eğer yumurtacık, döllemeğe hazır ise, Yaratıcının takdiriyle onu aşlar. Yumurtacık hazır değilse, saatlerce bekler, sonunda ölüp gider.

Fakat dişil karakterli sperm, ağır davranır, yumurtacığın bulunduğu yere, oniki saat sonra, hattâ bazan yirmidört saat sonra ulaşabilir. Oraya vardığında şayet yumurtacık, erkil sperm tarafından döllemiş ise ölür. Ama yumurtacık geç kaldığı için, erken gelen erkiller onu döllemeyip ölmüşlerse, dişil sperm, yumurtacığı dölleme şansı bulur.

Allah'ın irâdesiyle, erkil karakterli sperm, yumurtacığı döllese meydana gelen nutfeye emşac (sperm ile karışmış, döllemiş yumurtacık yani zigot), 23 çift halinde 46 kromozom içerir. Her çiftin bireyle ri, birbirinin aynıdır. Yalnız son çiftin her kromozomu, arkadaşından farklı: biri uzun, biri kısadır: xy. Aşağıdaki fotoğraf, bu durumu göstermektedir:

Resimde görüldüğü üzere erkek hücrenin içerdiği 46 kromozom, 23 çift olarak dizilmiştir. Her çiftin iki ferdi, birbirinin aynıdır. Ancak bu çiftlerden yalnız birinin bireyleri, birbirinden farklıdır: x ve y. Bunlardan y kromozomu kısadır, üstünde bir parıltı vardır. x kromozomu uzundur, büyüktür ama kendisinde bir parıltı yoktur. İşte bu, dişil karakteridir.

Şimdi şayet Allah'ın takdiri ile dişil karakterli sperm, yumurtacığı aşılsa nutfе-i emşac (döllенmiş yumurta) dişil olur: xx.

Kadının ayda bir çıkardığı yumurtacık, sadece dişil karakterlidir: xx. Yumurtacık, tek karakterli olduğundan, o, ceninın cinsini belirleyemez. Cinsi belirleyen, yalnız menî hayvancığı (sperm)lerdir. Çünkü kimi erkil, kimi dişil karakter taşıyanlar, sperm)lerdir. Eğer yumurtacığı, erkil menî hayvancığı aşılamsa çocuk erkek; dişil menî hayvancığı aşılamsa çocuk dişil olur.

Böylece: "Akutulan menî nutfesinden, iki çifti: erkeğı, dişiyi yaratan O'dur".(1) "O (menî)den iki çifti: erkeğı ve dişiyi var etti"(2) âyetlerinin mânâsı daha iyi anlaşılmalıdır.

Hacmi gayet küçük olan sperm, bir füze gibidir. Zırlı başı, menî sıvısında yüzmesini sağlayan uzun kuyruğı vardır, çevik ve güçlüdür. Korkmadan tehlikeli yollardan geçerek hedefine doğru yol alır, ya hedefe ulaşır veya bu yolda ölür.

Ama yumurtacık öyle değildir, dolunay gibidir. Çevresinde bir ışık hâlesi vardır ki bilim dilinde buna ışık tâcı denilir. Çalmlı yürür. Fallop tüpündeki türek tüyler, onu yavaş yavaş iterek kanalın son üçte bir bölümüne getirir. Yumurta burada eşini bekler.

Görüldüğü üzere sperm tam erkeklik karakteri taşıırken, yumurtacık da her bakımdan tam kadınlık karakteri taşımaktadır. Demek ki kadınlıkla erkek arasındaki ayrılıklar, hayatın her safhasında vardır, yaratılışın kuralıdır. Her birinin kendine özgü bir görevi ve işi mevcuttur.

(1) Necm Sûresi: 45-46.

(2) Kıyâmet Sûresi: 39.

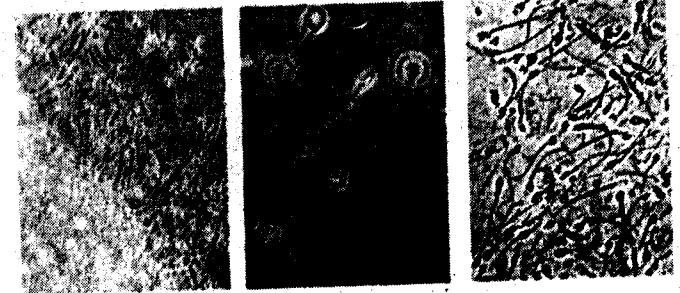
Sperm mücadele ve dövüş; yumurtacık ise sükûnet ve barındırmak içindir. Erkek sperm hareketli, atılgan, dişil yumurtası, sâkin, bekleyicidir." وليس الذكر كالأنثى *Erkek, kadın gibi değildir*" (1) diyen yüce Allah, ne güzel buyurmuştur!

Her erkek, erginliğinden tam ihtiyarlık çağına varıncaya dek her gün milyonlarca sperm çıkarabilir. Oysa kadın, erginliğinden menapoz devresine kadar, ayda sadece bir yumurtacık çıkarır. Menapoz da 40-50 yaşlar arasında olduğuna göre kadının ömrü boyunca çıkarabileceği tüm yumurtacık sayısı, beşyüzü geçmez. Bunların içinde döllenmeyi başaranlar ise, ellerin parmak sayısını geçmeyecek kadar azdır.

Acaba neden sperm bu kadar çok iken, yumurtacık bu kadar azdır? Bunun sebebi şudur:

İnen sperm)lerin yüzde yirmisi, daha başlangıçta dölemeğe uygun değildir. Yüzde yirmi kadarı da erkek organından inişinden itibaren iki saat içinde ölür. Sperm)in, döl yolundan geçip rahim kanalına ulaşması için en az altı saat gerekir. Bu kadar uzun süre güçlüklerle boğuşmak, ancak güçlü ve çevik sperm)lerin yapabileceği bir iştir. Çoklukla da bunu, erkil karakterli sperm)ler yaparlar. Yavaş hareketli diğer sperm)ler -ki çoklukla dişil karakterliler böyledir- bu tehlikeli mesafeyi ancak 12-24 saat içinde geçebilirler.

Sperm)lerin kimi döl yolunun salgıladığı asitlerle ölürken kimi de rahim boynunda ölür.

(1) Âl-i İmrân Sûresi: 36.

Rahim boynuna ulaşan spermelerin birbirini izleyen üç fotoğrafı: 2 numaralı fotoğrafta pek az sperm sağ kaldığı, 3 numaralı fotoğrafta ise rahim boynunda ölmüş spermelerin cesetleri görülmektedir.

Bilindiği üzere iki rahim kanalı vardır. Sperm, yumurtacığın hangi kanalda bulunduğunu bilmedikleri için yumurtacığın olmadığı kanala girer. Birçok sperm de orada ölür. Ayrıca sperm, yumurtacığın döleyebilmesi için yumurtanın kanala gelmiş olduğu sırada kanala varması gerekir. Aksi takdirde sperm sonu ölümdür. Çünkü 24 saatten fazla yaşayamaz. Hattâ yumurtanın, döllenmeğe elverişli ömrü, sadece 12 saattir.

Sperm, dişi üreme organlarında akıntıya karşı hareket ederler. Bu olaya pozitif (+) Rheotaxis denir. "Bilindiği üzere tuba uterinada akıntı Uterus'a; Cavum uteride ise vaginaya doğrudur.

Sperm, dişi üreme organlarının bazı maddeleri tarafından çekilir. Bu olaya da pozitif (+) chemotaxis denir. Sperm, bu (+) chemotaxis'leri sebebiyle tuba uterine içindeki dişi germ hücrelerini buldukları gibi karın boşluğuna da düşmezler.

Sperm yaşam süresi, içinde bulunduğu ortama bağlıdır. Sperm asit ortamlarda çabucak hareketsiz kalıp ölürler. Bundan dolayı Vagina içerisine düşen spermelerin birçoğu, kısa sürede harab olur. Rahme sığınabilenler, daha uzun süre canlılıklarını koruyabilirler. Genel olarak sperm, Uteris boşluğunda ve tuba ortamında 48 saat hareketli kalabilirler. Ancak maksimum dölleme yeteneği, ilk 40 saattir.(1) Menî hayvancıkları, çeşit çeşittir. Kimi uzun, kimi kısa, kimi güçlü, kimi zayıf, kimi tek başlı, kimi iki başlı, kiminin başı dolgun, kiminin dolaşıktır.

Milyonlarca sperm hepsi yumurtacığın aşılamağa elverişli değildir. Yalnız yüzde sekseni döllemeğe uygundur. Ancak erkek organından başlayıp tâ rahim kanalına kadar varan yolculuk esnasında bu

(1) Prof. Dr. Halit Kayalı, İnsan Embriyolojisi, s. 13-16, İstanbul, 1984.

spermelerin büyük bir bölümü ölür. Yumurtacığın bulunduğu fallop borusuna ancak beşyüz sperm, sağ olarak ulaşabilir. Bunlar içinde de sadece biri, yumurtacığın kalın duvarını delip içeri girebilir.

İşte başlangıçta yumurtacığın aşılamağa yola çıkan sperm sayısı yüzlerce milyonu bulurken, sonunda bu sayı beşyüze iner. Ama bu ölümler de boşuna değildir. Çünkü ölen spermelerin çözülen cesetleri, yumurtacığın kalın kabuğunu eritir. Böylece spermelerden biri, bu incelmış cidardan içeri girerek yumurtacığınla birleşir ve ikisi birlikte Kur'an-ı Kerim'in *nufe-i emsâc* dediği zigotu oluşturur.

Menî sıvısının üretken olabilmesi için, her milimetresinde en az yirmi milyon sperm bulunması gerekir. Bu gerçek gözönünde bulundurulursa, spermelerin bu kadar çok olmasının hikmeti anlaşılır. Varlıkta kanunsuz bir şey yoktur. Ne zaman ki bir varlığın ömrü kısa, karşılaştığı tehlikeler çok, savunması zayıf ise Allah Teâlâ, bu za'fı, sayı fazlalığı ile telâfi etmektedir. Virüsler, bakteriler âlemine bakınız. Bunlar, bir saatte milyonlarca ürer ama çabuk ölürler. Haşere dünyasında da aynı kural vardır. Sinek, haftada binlerce yumurta bırakır. Şayet bu yumurtaların hepsi lavraya, sonra haşereye dönüşse kısa zamanda bütün yeryüzünü sinekler kaplar. Artık sinekten başka bir varlığın yaşayabileceği yer kalmazdı.

Bitkiler âleminde de çeşit çeşit otlar vardır. Bunların çiçeklerinden yada meyvalarından milyonlarca tohum ürer. Eğer bu tohumların her biri yetişip ot olsa, kısa zamanda yeryüzü, aynı türden bitki ile dolar, başka bir bitkiye yer kalmaz. Bundan dolayı her bitki veya meyvanın tohumlarının çoğu ölür, sadece az bir miktarı bitki veya ağaç olma olanağını bulur.

Kuşlar, hayvanlar âlemi de böyledir. Bunların daha çok yaşayana, daha az üretkendir; daha az ömürlüsü, daha çok üretkendir.

Demek ki virüslerden bitkilere; kuşlara, balıklara kadar egemen olan kanun şudur: Ömrü uzun, yaşam tehlikesi az olan canlıların üretkenliği daha az; ömrü kısa, yaşam tehlikesi çok olan canlıların üret-

kenliği daha fazladır. İşte bu kanun sayesinde tabiatta denge sağlanır. Herhangi bir canlı türü, diğerlerinin varlık hakkına saldırmaz. Herşey İlâhî takdirin hikmetini gösteriyor:

" إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ : Biz herşeyi bir kaderle (bir ölçü ve plâna göre) yarattık" .(1)

ÜREME ORGANLARI

Târik Sûresinin 5-7 nci âyetlerinde: " فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ، خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ : İnsan, neden yaratıldığına bir baksın: Sulb ile terâib arasından çıkan, atılan bir sudan yaratıldı" buyurulmaktadır.

Bu âyet, insanın, sulb ile terâib arasından tazyikle atılan bir sudan yaratıldığını ifade etmektedir. Müfessirlerin genel kanısına göre sulb, omurganın kuyruk sokumuna yakın kısmıdır. Terâib ise iki yandan en alttaki dörder kaburga kemiğidir. Âyette, insan suyunun, bel ile alt kaburga kemikleri arasından yani karın boşluğu arasından çıkan bir sudan yaratıldığı belirtilmektedir. İnsanın sıvısını yapan ve taşıyan üreme sistemi, alt karın boşluğunun arka kısmındadır.

Sıvının tazyikle atılmasının nedeni, menî kesesi ve kanallarının kasılmalarıdır. Boşalma sırasındaki titremenin nedeni de bu kasılmalardır. Bu eylemler, istem dışı çalışan sinir sisteminin işidir. Penis de yine istem dışı çalışan parasempatik sinir sistemine bağlı sinirlerin uyarımıyla, içinden geçen yoğun kan damarlarına kan dolarak sertleşmektedir.

Üreme olgusu, büyük ölçüde istem dışı çalışan bir sisteme bağlıdır ki yaratma eylemi, insanın isteğine bağlı kalmaz.

Âyet-i kerîme, atılan suyun, sulb ile terâib arasından çıktığını söylüyor. İlim de bu spermilerin, erkeğin husyelerinde, yumurtanın da

(1) Kamer Sûresi: 49.

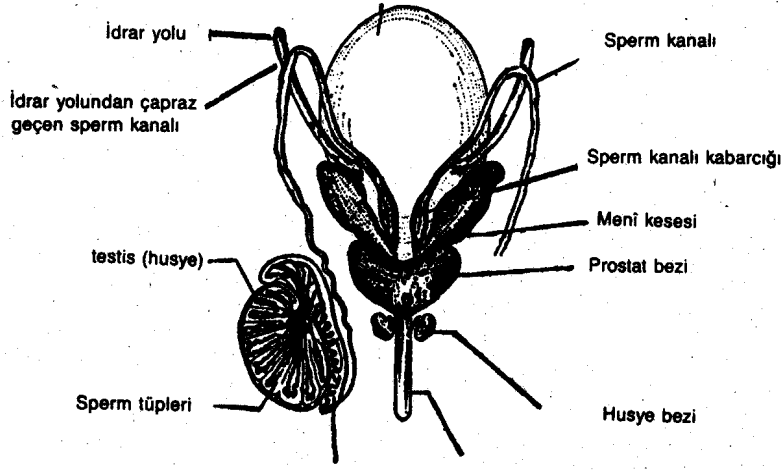
kadının yumurtalığında oluştuğunu söylemektedir. İlimin söylediğiyle Kur'an'ın ifadesi arasında bir aykırılık yoktur. Çünkü husye ve yumurtalık, anne karnındaki ceninin sulbü ile terâibi arasındaki bölgede oluşur. Sonra husye, gebeliğin ilerlemesiyle yavaş yavaş aşağı iner, 7. ayda vücut dışındaki haya torbası içine girer. Yumurtalık da kadının leğen kemikleri boşluğuna kadar iner, orada durur.

Husye ve yumurtalık yerlerinden aşağı inmekle beraber beslenmeleri, eskiden olduğu gibi yine sulb ile terâib arasından gelen kan, sinir ve lenf damarlarıyla olmaktadır. Husyenin ve yumurtalığın atardamarı, sulb ile terâib arasındaki karın aortundan gelir. Husyenin toplardamarı da aynı bölgeye dökülür. Sol toplardamar, sol böbrek toplardamarına açılır. Sağ toplardamar da alt karın toplardamarına bağlanır. Yumurtalığın atar ve toplardamarları da aynı bölgeye yani sulb ile terâib arasına bağlıdır. Husye ve yumurtalığı besleyen sinirler de midenin altında, sulb ile terâib arasında bulunan sinir grupundan dallanmıştır. Lenf bezleri de aynı bölgeye bağlıdır.

Âyet, atılan suyun, sulb ile terâibden değil, bunların arasından çıktığını söylemekle gerçeğin tâ kendisini ifade etmiştir. Çünkü menî husye bezlerinde üretilirse de sulb ile terâib arasından geçen boşalma yoluyla dışarı çıkmaktadır. Şimdi Dr. Abdu'l-Vedûd'un "Phenomena Of Nature And The Quran" adlı eserinden bu yolu izleyelim:

Canlıların üreme sistemi, bir çift sperm yuvasıyla, üretilen spermeleri dışarıya veya bir başka bedene taşıyan kanallardan oluşur. Dişinin üreme kanalları, yumurtalıkta üreyen yumurtaları Cloaca'ya veya rahme taşır. Erkek üreme kanalları ise spermeleri doğrudan doğruya dışarıya, ya da boşalma kanalına götüren bir, yahut iki Vas-deferantia'dır. Erkek kanalları, çoklukla ihtiyaç zamanında kullanılmak üzere spermelerin depo edildiği seminal keselerinin arka tarafına açılır. Aynı amaçla kadında da seminal keseleri vardır.

Erkek üreme sistemi: Epididimidler, Vasdeferantia (yahut sperm kanalları), boşalma kanalları, prostat kesesi, Bulbo-urethral keseleridir.

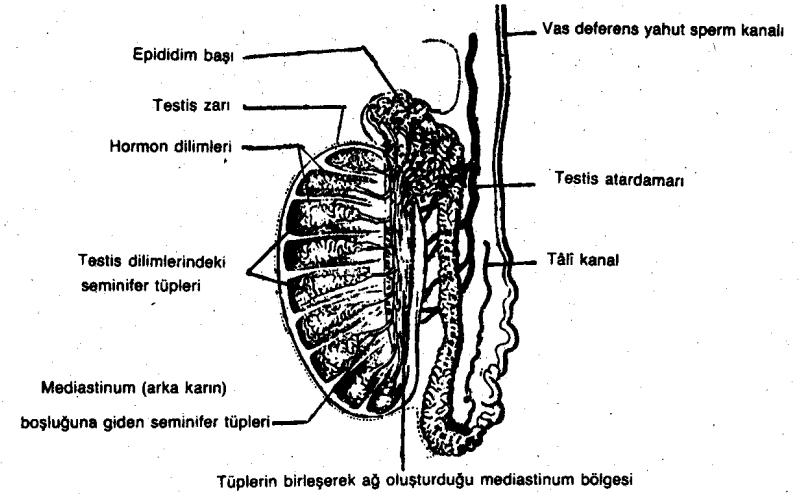
Erkek Üreme Sistemi.

Erkek sperm yuvaları, spermatik kordonla haya torbasına bağlıdır. Bunların içinde sayıları dörtyüz kadar sperm yumurtalığı vardır. Her sperm kesesi, bir ilâ üç ya da daha çok tüpten oluşur ki bu tüplere Seminiferous denilir. Bu tüpler, endocrine dokularıyla birbirinden ayrılmıştır. Bu doku hücreleri, erkek hormonu Androgen çıkarırlar.

Sperm üreten keseler, seminiferous tüplerinin içindedir. Bu tüplerin hücreleri, mitotik olarak sür'atle bölünürler. Oluşan yeni hücreler, spermeleri yaparlar. Spermeler, kuyruklarını titretmez. Her sperm tüpü, Ebididim yapmak için birleşerek 20 fit (609.6 cm.) uzunluğunda epididim oluşturur. Epididimler, Vaseferantia denilen ortak sperm kanalına bağlanır. Sperm depo eden epididimlerde pek çok tüp vardır. Çiftleşme esnasında bunların sinirleri epididim cidarının dokusuyla temas geçer ve uyarım sonucunda, depolanmış spermeler sperm kanalına doğru hareket eder. Kanalın bu kısmı, husye kesesinden çıkıp sperma-

tik ipe doğru gider, eğri bir menfezle karın duvarı arasından geçip karın boşluğuna girer. Arkaya doğru yönelir ve yavaş yavaş aşağı inip bel boşluğuna girer. Arkaya doğru devam eder, idrar kanalının ortasına bağlanır. Nihayet aşağı prostat dibine iner ve meni kanalı ağzına varır, karşı taraftan gelen meni kanalları ile birleşerek idrar yolunun prostat kısmına açılır ki idrar yolu da buraya açılmaktadır. Nihayet kanal, seminal kaplarından ve prostat kesesinden sıvı alır, böylece menî sıvısı yapılmış olur. İşte o zaman spermeler, kuyruklarını titretmeğe başlar. Meni sıvısı prostat-idrar yolundan geçerek penis vasıtasıyla dışarı çıkar.

ERKEK ÜREME SİSTEMİ

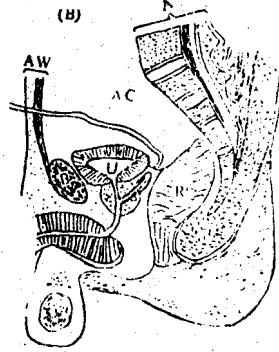
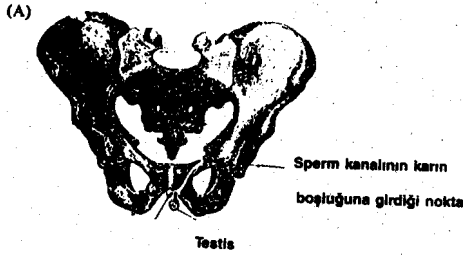
TESTİSLER

Görüldüğü gibi menî sıvısını çıkaran yol, bel ile alt karın arasında bulunan boşluktan, yani aynen Kur'ân-ı Kerim'in dediği gibi *sub* ile *terâib* arasından geçmektedir (Şekillere bakınız).

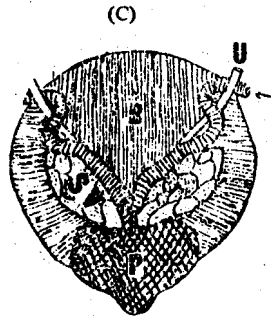
Erkeklerde birer sperm fabrikası durumunda olan husyeler, cenin aşamasında, önce karın boşluğunun arkasındaki omurga kemiğinin önünde bulunan böbreğin yanında, yani Kur'an'ın deyişiyle sulb ile terâib arasında belirir. Fakat gebeliğin ilerlemesine paralel olarak yavaş yavaş aşağı iner ve doğuma yakın zamanda vücudun dışına çıkar. Bunun sebebi de: 37 derecelik vücut içi ısısının, spermilerin oluşmasına elverişli olmamasıdır. Ama vücut dışında kalan husyelerin 35 derecelik ısısı, sperm yapımına elverişlidir.

Sperm kordonunun karın boşluğuna girmesi

Meninin penisten çıkması

Sperm kanalının kasıktan girdiği nokta

Sperm kanalı

- U : İdrar kanalı.
- P : Prostat kesesi.
- A : Bel (sulb)
- B : Leğen kemiklerinin kavşağı
- U : İdrar torbası.
- R : Anus bölgesi.
- SV : Meni kabarcığı
- AW : Karın cidanı.
- AC : Karın boşluğu.

VAS-DEFERENS (sperm kanalı)

(A) Önce: testistlerden ayrılan kanal, kasık kanalı (beyaz yol)dan geçip karın boşluğuna girer.

(B) Sonra: karın boşluğuna giren sperm kanalı, prostatta, idrar yoluyla birleşir, bu yolla penisten dışarıya çıkar. Meninin bölgedeki yolu, sulb alt (omurga) arkası ile, leğen kemikleri (terâib) önünde bulunmaktadır.

(C) de sperm kanallarının, idrar kanalı ile birleşmesinden önceki terminal kısmı.

Kadının Üreme Sistemi:

Kadının yumurtalıkları da iki tanedir. Her biri, 3 cm. uzunluğunda 1.5 cm. genişliğinde olup, omurganın alt kısmı arka duvarına dayalı olan rahmin bir yanında yer almıştır. Yumurtalıkları, fallop tüpü denilen birer kanal çevirir. İçi küçük tüplerle dolu olan bu kanallar, bir yandan yumurtalıklara, öbür yandan rahme bağlıdır.

Embriyo, genişleme elastikiyetinde olan rahim torbasının içinde gelişir. Rahmin Cervix denilen ağzı, vaginaya, vagina da dışarıya açılır. Erkek üreme sisteminin tersine, kadın üreme sistemi, idrar yolundan ayrıdır, onunla birleşmez.

Husye yuvalarında olduğu gibi, yumurta üreten tabakalar da önce mitotik üreme ile çoğalır. Erkeklerde her spermatogonia olgunlaşarak sperm olurken, kadında her oogonia yumurta olmaz. Burada yumurta olmağa elverişli pek çok oogonia varken, bunlardan sadece bir tanesi, yumurtlama devresinde yumurta olur: Oogonia hücresinde meydana gelen meyo bölünme ile, hücrenin sitoplasma'sı büyür ve yumurta akı (yolk) yapar. Bilinmeyen bir yöntemle, öteki oogonia hücrelerinin yumurta olmaları önlenir. Yumurta olmayan hücreler de yumurtalık kesesine, kadınlık hormonu Estrogen salgılama görevini yaptırırlar.

İnsan yumurtası, mikroskop yardımıyla, VON BAUER tarafından 1827'de keşfedilmiştir. Diğer hayvan yumurtaları yanında insan yu-

murtası çok küçük olmakla beraber, insan bedeninin en büyük hücresidir ve 300 micromilimetre boyutundadır. Çok miktarda protoplasması ve büyük bir çekirdeği vardır. İçinde besin ve yumurta akı rezervi mevcuttur. Oysa çok etkin olan spermatomozoa'nın besin rezervi yoktur. Çok miktarda üreyen spermiler 52 micromilimetre uzunluğundadır.

Döllenme (fertilisation):

Yerinden ayrılan spermin, ancak 48 saatlik bir ömrü vardır. Döllenme ömrü ise, ortalama 40 saattir. Bu süre içinde yumurta ile birleşemeyen spermin sonu ölümdür. Yumurtalıktan ayrılan yumurtanın ömrü de yine birkaç saatten ibarettir. Bundan dolayı kadının doğurganlığı, ancak yumurtlama zamanı ile sınırlıdır.

Normalde yumurta, fallop tüpüne girip, oradan rahim boşluğuna doğru hareket eder. Eğer bu sırada sperm, rahimi geçip fallop tüpüne kadar gelir de yumurta ile birleşirse döllenme olur. Milyonlarca spermenden sadece birisi, yumurta ile birleşme şansına sahibolur.

Nutfe-i Emsâc:

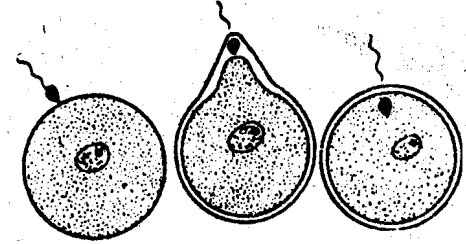
Aslında normal hücrenin yarı katı kromozom taşıyan iki hücrenin birleşmesiyle meydana gelen tam hücreye, bilim dilinde zygote denilir. İşte Kur'an-ı Kerim'de buna *nutfe-i emsâc* (karışmış, birleşmiş nutfe) denmiştir. İnsan, Kur'an'ın *nefs-i vâhide* de dediği bu tek hücreden yaratılmaktadır. Yüce Allah, İnsan Süresinin 2 nci âyetinde: " *Doğrusu biz insanı imtihan etmek için karışık bir nufeden yarattık da onu işitici ve görücü yaptık*" buyurmuştur.

Sâf su anlamına gelen nutfe, erkek suyu olan meninin de adıdır. Ancak burada nutfe, karışık sıfatıyla nitelendirilmiştir. *Emsâc*, karışmak, karıştırmak anlamındaki *meşc*'in veya karışım anlamındaki *meşic*'in çoğuludur. Erkeğin suyu ile kadının suyunun karışımına *emsâc* denilmiştir.

Yumurtayı aşlamak üzere yola koyulan milyonlarca sperm, çok

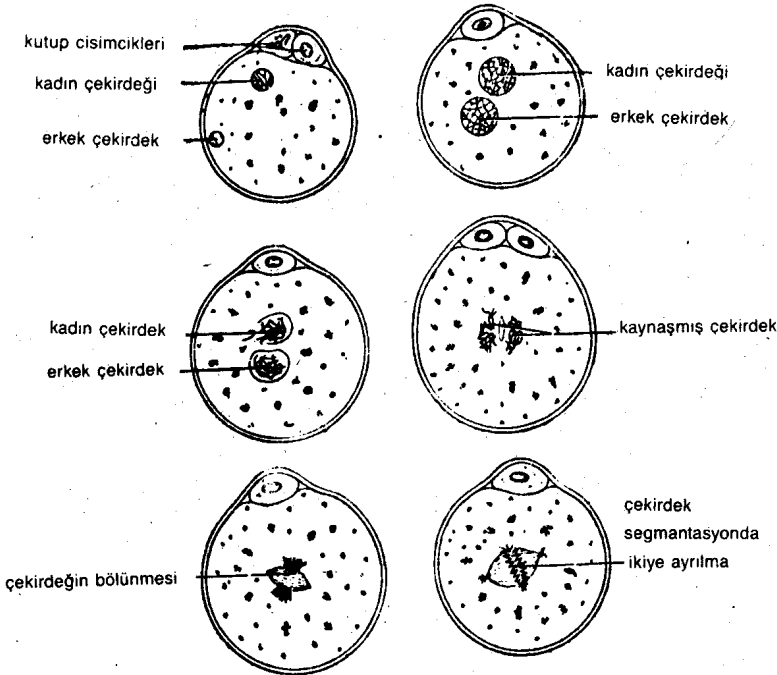
tehlike ile karşılaşır. Önce Vaginadaki asitli ortamdan geçerken birçok sperm ölür. Vagina yolundan sonra spermilerin önüne çıkan diğer engel de, dar rahim ağzındaki mukus tıkaçtır. Spermiler, buradan geçebilmek için bunu eriten bir enzim çıkarırlar. Her birinin çıkardığı enzimler birleşerek bu dokuyu eritir ve engel aşılır. Yolları rahim boşluğuna varır. Oradaki mukus zarın kıvrımları da küçücük spermiler için dağ gibi birer engeldir. Yine de rahme dolan çok miktarda sperm, kendilerine bir geçit bularak fallop tüpüne girmeyi başarır ve yumurtaya yaklaşır. Burada yollarına başka bir engel daha çıkar. Yumurta, birbiriyle kaynaşmış hücrelerin oluşturduğu corona (tac) tabakasıyla kaplıdır. İçeriye girebilmek için bu tacın delinmesi gerekir. Bu da yine gerekli enzimin çıkarılması için birlikte çalışmaya ihtiyaç gösterir.

Bu engel de kırılınca spermiler, tıpkı arıların, kraliçe çevresine üşüşükleri gibi, yumurtanın çevresinde toplanırlar. Sadece biri yumurtanın içine girebilir, biri girince, yumurtanın reaksiyonu, ötekilerin girmesini önler ki içeriye giren, serbestçe görevini yapabilsin. Sperm içeri girince yumurtanın salgıladığı bir sıvı, çevresinde bir zar oluşturur. Fertilisation membrane denilen bu zar, yumurtayı sarmalar. Başı içeride, kuyruğu dışarıda kalan sperm, kuyruğunu kaybeder. Böylece sperm, yumurta yüzeyini bozmaz, fakat kendisinin kuyruğu kopar.

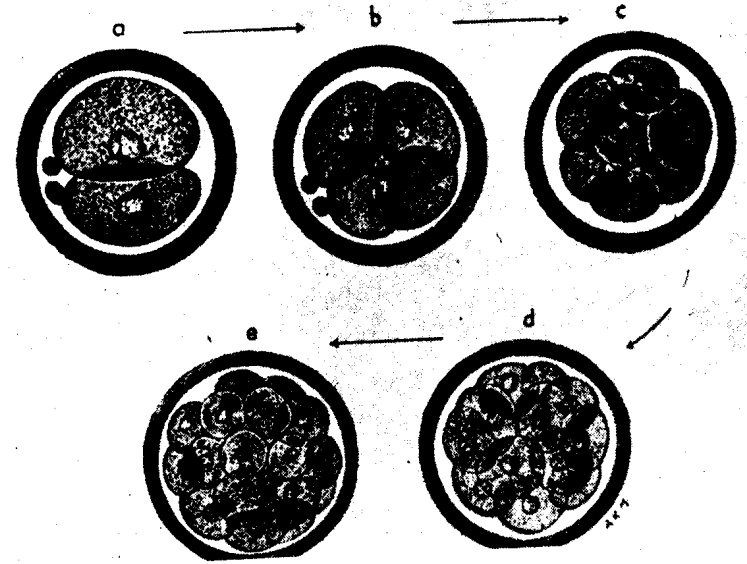
Bu yüzeysel değişiklikten ayrı olarak sytoplasm içinde de temel değişiklikler olur. Küçülen sytoplasm, suyunu kaybeder ve özel protoplasm maddeleri, yumurta içinde belli bölgelerde toplanır. Bunu başka değişiklikler izler.

Bu aşamada yalnız yumurta etkindir, henüz fertilisasyon başlamamıştır. Olgunlaşmış yumurta, gelişme ve başkalaşma potansiyeline sahiptir ama bunun için bir uyarı alması gerekir. Bunun için sperm çekirdeği yumurtanın merkezindeki çekirdeğe gider. İki gametin çekirdek zarları erir, sytoplasm içindeki kromozomlar serbest kalır. İki censtrosome'dan her biri, bir çiçek görünümü ile çevrilir ve kromozomların bir yanında yer alır.

YUMURTANIN FERTİLİSASYONU

Bölünme ile meydana gelen her hücre ikiye bölünerek şekillerde görüldüğü üzere ceninin yapımı başlar:

Gerçi *nefs-i vâhide* 'nin, insanın atası Âdem olduğu söylenir ama, İnsan Süresinin 2 nci âyetinde açıkça insanın *nufte-i emşâc* 'dan yaratıldığı; 'Alâk Süresinin ikinci âyetinde de insanın '*alâk*'tan yaratıldığı ifade edilmektedir. *Nufte-i emşâc* ve '*alâk*' sinonimdir, aynı şeydir. Demek ki *nefs-i vâhide* de Kur'ân'ın çeşitlilik üslûbu gereği kâh *nufte-i emşâc*, Kâh '*alak*' denilen embriyodur.

Kur'ân-ı Kerîm, insanın kökünün *nefs-i vâhide* olduğunu söyleyerek döllenmiş yumurtaya işaret etmiştir. Döllenmiş yumurta, karmaşık bir yapıya sahiptir. Kadın erkek, yeni neslin hücreleri, bu tek hücre olan zigottan ürer.

Hücre teorisi, biyologlar tarafından, 1838-1839'da ortaya atılmış ve bu alandaki araştırmalar hep ondan sonra yapılmıştır. Fakat Allah'ın ümmî elçisi (selâm ona), 7 nci asırda bunu şöyle açıklamıştır:

" O'dur ki sizi bir tek nefisten inşâ etti, onun bir karar kılacağı ve depo edileceği yer vardır." (1)

" Sizi bir tek nefisten biçimlendirdi, sonra o nefisten eşini var etti" (2)

الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً : O'dur ki sizi bir tek nefisten yarattı, ondan eşini var etti ve ikisinden birçok erkek ve kadın yarattı" (3)

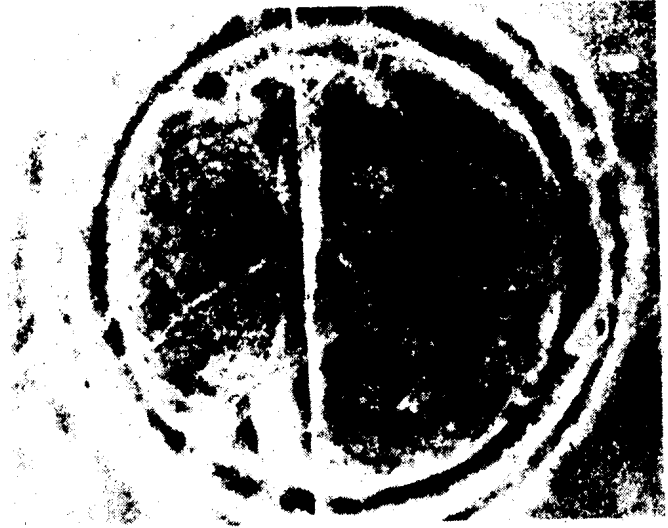
Tek nefisten yaratma yöntemi, yeni gelen her nesilde sürüp gider. Her hayat, tek hücre (zigot)dan başlamaktadır. Kur'ân, bu hususu gayet açık olarak belirtmiştir:

" مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ : Sizin yaratılmanız ve yeniden yaratılmanız bir tek nefsin yaratılması gibidir" (4)

Zigotun Gelişme Yöntemi:

Yukarıda belirtildiği üzere, fallop tüpünde döllenmeden sonra zigot bölünmeğe başlar. Morulla durumuna gelinceye dek bölünme sür'atle sürer. Morullada iki grup hücre belirir: Merkezi dolduran hücre grubu, embriyoyu inşâ etmekle görevlidir. Bunlar, ayrı bir varlık olma yolundadır. Ama merkezi çevreleyen hücre grubu, ayrı bir varlık olmaz, bunlar cenîni sarmalayan zarları yapabilir.

- (1) En'âm Sûresi: 98.
(2) Zümer Sûresi: 6.
(3) Nisâ Sûresi: 1.
(4) Lokman Sûresi: 28.

Bölünmekte olan döllenmiş yumurtacığın (netfe-i emşâc'ın) gerçek fotoğrafı. Fotoğraf, döllenmiş yumurtanın dört hücreye bölünmesini ve onun etrafını saran kalın kabuğu göstermektedir.

Nufte-i emşâc oluşumunun sonuçları:

1- Bilindiği üzere sperm ve yumurtacığın her biri, normal hücrenin yarısı kadar kromozoma sahiptir. Bunlar, kalıtım özelliklerini taşıyan kromozomlar bakımından yarım hücre sayılırlar. Her biri 23 tek kromozom taşıyan bu iki hücre birleşince 46 kromozomlu tam bir hücre meydana gelir. Bu kromozomların yarısı babadan, yarısı da anneden gelmiştir. Bu kromozomlar vasıtasıyla bebeğe, babalarının ve annelerinin özellikleri intikal eder. Ama bebek, baba ve ana tarafından geçen özellikleri taşımakla beraber onların aynı da olmaz. Aynı anne ve babadan gelmiş olan çocuklar da birbirinin aynı değildir. Karakterleri farklıdır. Herhalde Peygamber (s.a.v.), şu hadisi ile, babalardan analardan çocuklara geçen kalıtım özelliklerine işaret buyurmuştur:

إِنَّ النُّطْفَةَ إِذَا اسْتَقَرَّتْ فِي الرَّحِمِ أَحْضَرَهَا اللَّهُ كَلَّ نَسَبَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ آدَمَ، فَرَكِبَ خَلْقَهُ فِي صُورَةٍ مِنْ تِلْكَ الصُّورِ، أَمَا قَرَأْتَ هَذِهِ الْآيَةَ (فِي أَى صُورَةٍ مَآشَاءَ رَكَّبَكَ)؟

"Nutfe rahme yerleşince Allah, onunla Âdem arasında bulunan bütün soyu (yani Âdem'den kendisine kadar-bütün atalarının özelliklerini) getirir, onu o insanlardan herhangi birinin biçiminde yaratır. 'Senin organlarını, istediği biçimde birbirine ekledi'(1) âyetini okumadın mı?" (2)

2- Emşâc hücrenin oluşumunda sperm ile yumurtanın payı eşittir. Çünkü sperm, cenine 23 kromozom verdiği gibi, yumurtacık da o kadar verir. Sperm, bölünme eylemini üstlenen hücre merkezciğinde görev alırken, yumurtacık da nitelik ve beslenme bölümlerinin oluşumuna daha çok katkı yapar. Yumurtacık, insan bedeninde en büyük hücredir. Çünkü nutfe-i emşâc, rahmin cidarına yapışıp rahim kanıyla beslenme durumuna gelinceye dek ona gerekli gıda, yumurtacığın içine yerleştirilmiştir.

Nutfe-i emşâc, bölünmeyle uğraşırken, rahim kanalının titreşimleri onu yavaşça rahmin içine doğru iter. Beş gün, ya da en çok bir hafta içinde nutfei emşâc, rahme ulaşmış olur. Orada nereye tutunacağını araştırırken Allah'ın yardım eli, ona rahmin üst yarısında ve arka cidarında bir yeri gösterir.

'ALÂKA:

'Alaka, emşâc nutfe'nin oluşumunu izleyen aşamadır. Bu kelime, aşağıdaki âyetlerde geçer:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ

(1) İnfitâr Süresi: 8.

(2) Buhârî, Târih'inde, İbn Cerîr, İbn Münzir, İbn Şâhin ve İbn Mirdeveyh rivayet etmişlerdir: Kenzu'l-'ummâl: 2/45, h. 3055.

Ey insanlar, : نُطْفَةٌ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ eğer öldükten sonra dirilmekten kuşkuda iseniz, bilin ki biz sizi (önce) topraktan, sonra nutfeden, sonra alaka'dan, sonra yaratılan ve yaratılmayan mudğadan (bir çiğnemlik etten) yaratık" (1)

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ، ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ. ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا، فَكَسَبْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا، ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ، فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ

"Andolsun biz insanı çamurdan bir süzmeden yaratık, sonra onu bir nutfe olarak sağlam bir karar yerine koyduk. Sonra nutfeyi 'alâkaya çevirdik, 'alâkayı mudğa yaptık, mudğayı kemiklere çevirdik, kemiklere et giydirdik. Sonra onu bambaşka bir yaratık yaptık. Yaratılanın en güzeli Allah ne yücedir!" (2)

أَنْحَسِبُ الْإِنْسَانَ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى. أَلَمْ يَكْ نُطْفَةً مِنْ مَنًى يُمْنَى. ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ نَسْوَى. فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَ الْأُنثَى

İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanır? Kendisi, dökülen meniden bir nutfe değil miydi? Sonra 'alâka oldu da Rabbi onu yarattı, düzenledi. Ondan iki çifti: erkeği-dişiye var etti" (3)

O': هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا : dur ki (önce) sizi topraktan, sonra nutfeden yarattı. Sonra sizi çocuk olarak çıkarıyor..." (4)

Yaratan : اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ. خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ.

(1) Hac Süresi: 5.

(2) Mü'minûn Süresi: 12-14.

(3) Kıyâmet Süresi: 36-39.

(4) Ğâfir (Mü'min) Süresi: 67.

Rabbinin adıyla oku. O, insanı 'alâktan yarattı"(1)

Müfessirler, 'alâkayı, kan pıhtısı diye terceme etmişlerdir. Ancak âyetin tefsiri ile ilgilenen tıp uzmanları, müfessirlerin bu görüşüne katılmıyorlar.

Kuşkusuz konunun uzmanı olan doktorlar haklıdır. Çünkü:

"Bugün ana rahmine sokulan, toplu iğne başı kadar küçük bir kamera sayesinde sperm hücresi ile yumurta hücrelerinin ana rahminde geçirdiği bütün aşamaları görüntülemek mümkün olmuştur. İşte bu görüntüler sayesinde ki Kur'ân-ı Kerim'in birçok yerinde geçen 'alâka kelimesi ile, fallop borusunda sperm hücresiyle döllenmiş olan dişi yumurta hücrelerinin, döllenmeden bir hafta sonra rahim duvarına asılıp gömülmesi (implantation) durumunun kastedildiğini anlıyoruz".(2)

Eski müfessirler, son zamanlarda ortaya konan bu verilerden haberdar olmadıkları için 'alaka kelimesini (علق) veya (الدم الغليظ المتجمد) yani kan pıhtısı olarak tefsir etmişlerdir. Onların zamanında bu yeni veriler bilinmediği için düştükleri hatâdan dolayı onlar mazur sayılırlar. Fakat modern tıp ilmi, Kur'ân'ın kullandığı bu kelimenin anlamını ortaya çıkarmıştır.

Lugat kitapları da doktorların verdiği modern anlamın, kelimenin temel kavramına daha uygun olduğunu göstermektedir: el-Mısbâhu'l-munîr'de şöyle deniliyor:

"Tırnağımı bir şeye i'lâk ettim, yani ona batırdım. Bir şeyi bir şeye ildim, yapıştırdım, o da ilindi... Hasım hasmına sarıldı, yani onunla kapıştı. Diken elbiseye battı, yapıştı. Kadın 'alk etti, vani gebe kaldı."

Müncid'in izahı da şöyledir: "علق الوحش بالحبال : Av, tuzağa

(1) 'Alâk Sûresi: 1-2.

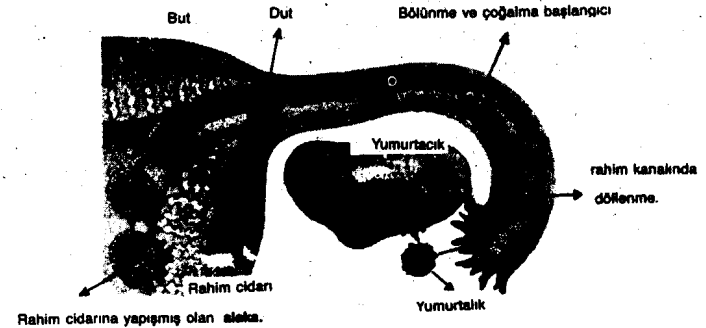
(2) Jan Longman, Medical Embryology, Baltimor, 4. baskı; Doç. Dr. Salih Akdemir, Cumhuriyet Döneminde Yayımlanan Türkçe Te'lif ve Terceme Eserler Üzerine Bir Değerlendirme, İslâmî Araştırmalar Dergisi, Sayı: 8.

tutuldu" بالولد، علق المرأة وكل أنثى، بالولد. Kadın ve her dişi, gebe kaldı. (علقت الشوك بالنوب): Hayvan su içti, ağaçlara takıldı. (علقت الدابة): Diken elbiseye battı. (علق الرجل): Adamın boğazına çöp girdi. (أعلق): Bir şeyi bir şeye astı. (أعلق القوس): Yaya, asmak için kulpu bağladı. (علق الصيّد بالحبال): Avcının tuzağına av takıldı. (العلق): Kabza, (العلق): Kan, kan emen siyah kurtçuk (sülük). (العلاقة): Kişinin bağlı olduğu malı, eşi, çocuğu, (العلاقة): Bir şeyi bir yere bağlayan bağ, sap."

Geçen izahlardan anlaşılacağı üzere 'alaka, bir şeye yapışıp tutunan şey demektir. İşte 'alaka da, aynen lugat izahlarında belirtildiği gibi rahmin cidarına yapışıp batmakta, oraya yerleşmektedir. Ve hemen çevresi, kalın bir kan tabakasıyla sarılmaktadır.

Rahme tutunan 'alakanın, o andaki büyüklüğü, sadece 1/4 mm'dir. İşte onun dış görünümünü düşünen, fakat içinde neler bulunduğunu, o zamanki imkânsızlıklar nedeniyle fark edemeyen müfessirler, ona asıl lugat anlamına pek de uygun düşmeyen kan pıhtısı mânâsını vermişlerdir. Çünkü çıplak gözle hemen hemen görülmeyecek derecede küçük olan 'alaka, kendisini besleyen kan kesecikleriyle kuşatılmıştır. İşte 'alakanın kan pıhtısı diye tefsir edilmesinin nedeni bu görünümüdür. Aslında müfessirler, bu tefsirleriyle büyük bir hatâ yapmış da sayılmazlar. Çünkü rahim cidarına yapışan, hemen hemen gözle görülmeyecek ölçüde küçük 'alaka, kalın bir kan tabakası ile çevrilidir. Göz onu, kan pıhtısı biçiminde görür.

Jinekologik 'alaka aşaması:

Fotoğrafta, yumurtacığın, yumurtalıktan çıkıp rahim kanalında, sperm tarafından döllenmesi ve nutfe-i emşac oluşu aşamaları görülmektedir.

Döllenmiş yumurtacık, birbiri ardınca bölünmeye başlar, dut adı verilen bir topaç biçimine gelir. Dut büyür, içi sıvı ile dolar o zaman Blastula denilir. Sonra rahmin cidarına yapışır.

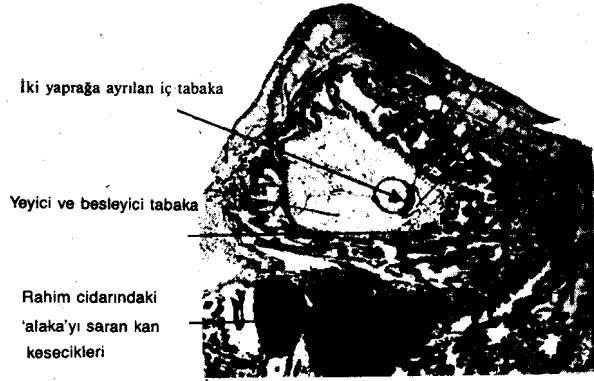
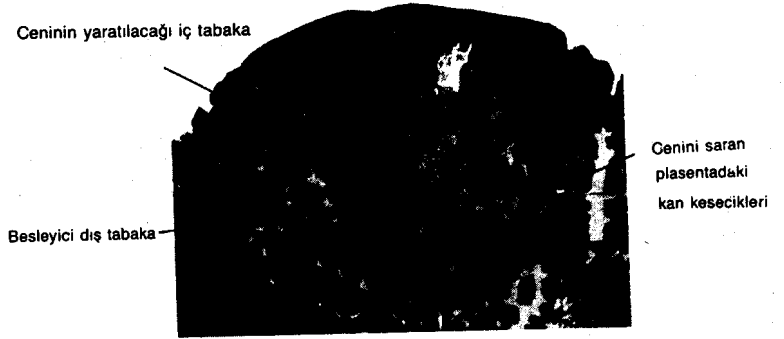
Yaklaşık bir hafta içinde 'alaka aşamasına gelen döllenmiş yumurta, bölünmeğe başlar, 40 saat içinde 4 hücre, 80 saat içinde 32 hücre; 5 gün içinde tam bir topaç, ya da dut meyvası gibi olur. Bu benzerliğinden dolayı kendisine MORULLA (dut) denilir. Morulla'nın içi su dolar ve Blastula adını alır. Bu sırada Blastula'nın hücreleri iki tabakaya ayrılır:

1- İç tabaka, 2- Dış tabaka.

Dış tabaka: Yeyici ve besleyici hücrelerden oluşur. Rahme varan cenin, normalde rahmin üst kısmının arka cidarına yapışır. Çünkü ceninin büyüyüp gelişmesine en elverişli yer orasıdır. Rahim de içinde birçok kan kesecikleri oluşan kalın zarı ile, cenini beslemeğe uygun konuma gelir.

İç tabaka: Allah, cenini ve zarlarını bu tabakadan yaratır. Önce değirmi olan cenin levhası, sonra uzayarak armut biçimini alır. Sonra bu levha, dış ve iç olmak üzere iki yaprağa dönüşür. Dış yaprak, dikey hücrelerden oluşur, amnion zarı tarafından örtülür. İç yaprak ise, yumurtalık kesesine bitişir.

Döllenmenin beşinci-yedinci gününde blastula, rahmin cidarına yapışmış olur. Topacın dış hücreleri, rahim hücrelerini kemirerek oraya yerleşme eylemini gerçekleştirdikten sonra rahimden gıda sağlamağa başlarlar. Rahim keseciklerindeki kalın kan ile doğrudan irtibatlı olan bu hücreler rahimden hem kendilerinin, hem de iç tabakada oluşmakta olan ceninin gidasını alırlar.

Resim, besleyici dış tabaka ile, cenini oluşturacak iç tabakayı gösteriyor. İki yaprağa ayrılan iç tabaka ve çevresinde bulunan yumurtalık kesesi ve amnion zarı.

Muhallaka ve ğayr-i muhallaka: Önceki izahlardan anlaşıldığı üzere döllenmenin yedinci gününde rahmin cidarına yapışan 'alaka iki tabakaya ayrılır.

1- Dış kısım: Görevi, rahmin cidarına kenetlenip, ondaki kan kesiciklerini emerek kendisine ve kendi içindeki cenîne gıda sağlamaktır.

2- İç Kısım: Bunun görevi de cenîni ve zarlarını oluşturmaktır.

Özetlersek: Embriyo'da, biri yaratılacak, şekillenecek; biri de yaratılmayacak, başka bir biçime girmeyecek olan iki kısım vardır. Dış kısım, çocuğu saran zardır, bu değişmez, olduğu gibi kalır. Asıl yaratılacak olan, iç kısımdır. Çünkü cenîn ve zarları, bu iç kısımdan yaratılır. Konu ile ilgili âyetlerin bize verdiği mânâlardan biri budur. Ama geride başka mânâlar da vardır. İmam Taberî şöyle diyor:

"Müfessirler, (مَحَلَّة) muhallaka ve (غَيْر مَحَلَّة) ğayr-i muhallaka ta'biri üzerinde ihtilâf etmişlerdir. Kimine göre bu, nutfenin sıfatıdır, şu anlamı taşır: Biz sizi topraktan, sonra muhallaka ve ğayr-i muhallaka olan bir nutfeden yarattık. Muhallaka, düzeltilip biçim verilmiş olan yaratıktır. Ğayr-i muhallaka ise, henüz yaratılıp biçimlendirilmeden önce rahimlerin dışarı attığı nutfedir".(1)

Müfessirlerin sözlerinin birinci şıkkı, embriyo'nun yaratılan ve yaratılmayan iki tabakaya (iç ve dış tabakaya) ayrıldığı şeklindeki izaha uyar.

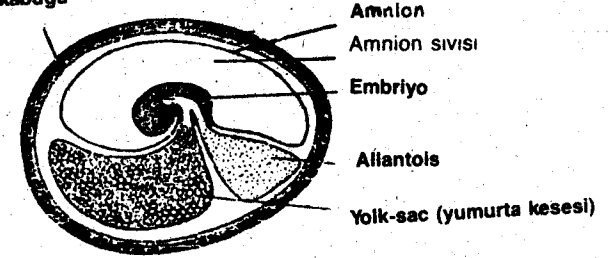
Morulla içinde bir boşluğun olduğu safhaya Blastocyst denilir. Bu değişiklikler olurken Morulla, fallop tüpünün zarı üstündeki tüylerin hareketiyle yavaş yavaş rahmin içine itilir. Bir hafta içinde Morulla, rahme ulaşır. Corpus Luteum tarafından salgılanan Progesteron hormonunun yardımıyla rahim, Morullayı kabule hazırlanır. Blastocyst, rahme yapışınca yavaş yavaş rahim dokusuyla sarılır. Gebeliğin ilk on

(1) Câmi'u'l-beyân: 17/116.

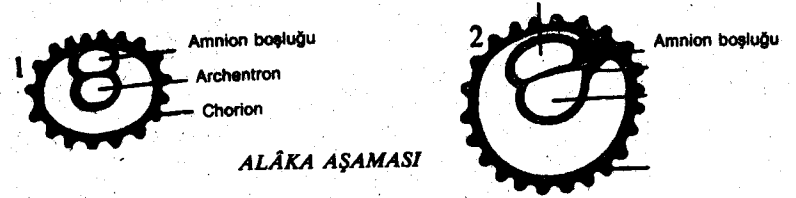
haftasında Corpus Luteum hasil olur, bu sırada progesteron salgısı artar.

Embriyonun dışındaki zarlar: Chorion, Amnion, Allantois ve Yolk-sac'tır. Kabuğun iç yüzeyini kaplayan ve üç zarı içeren Chorion, suyun buharlaşmasını önler. Amnion da göbek kısmı hariç, embriyoyu her yandan sarar. Embriyo, su ile dolan Amnionun içinde kalır. Rahim içinde bulunan Chorion, dallara ayrılır, kendi içinde zarlar hasil olur.

Yumurta kabuğu

Embriyo dışındaki zarlar

Ana ile bebek arasındaki bağlantıyı kuran Plasenta, Chorionun bir parçasıdır.

Elimizi bir süre suyun içinde bıraksak, derimizin buruştuğunu görürüz. Suda kalan cenînin de buruşması gerekir. Buruşmayı önleyen, deride salgılanan bir yağ tabakasıdır. Önceleri cenînin derisi, bir tabaka ile kaplı iken, sonraları iki tabaka ile kaplanır ve bu tabaka Epitricium adını alır. İşte Epitricium, deri bezlerinin, Lunago adlı tüylerinin salgıladığı yağ tabakası ile korunur.

Aşağıdaki âyetlerde embriyonun, sıvıda geliştirildiğine işaret sezilmektedir: " وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا : O'dur ki sudan bir beşer yarattı" (1) âyetinde insanın, meni sıvısından yaratıldığı yanındadır, embriyonun, amnion zarı içindeki sıvıda geliştirildiğine de işaret görülmektedir.

" وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ : Her canlı şeyi sudan yarat-tık" (2), " وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنَ مَاءٍ : Allah, her canlıyı sudan yarattı" (3) âyetlerinde de insan da dahil bütün canlıların su içinde, sudan yaratıldığına işaret buyurulmuştur.

Embriyonun içindeki değişiklikler: Embriyonun iç hücreleri, iki tabaka biçiminde dizilir. Ektoderm (dış tabaka), endoderm (iç tabaka). Bunların ortasında da mesoderm denilen bir orta tabaka meydana gelir. Üç tabaka hücreleri de değişim ve başkalaşımında görev alır. Böylece bedenün çeşitli organları meydana gelir.

İnsan embriyosu, döllenmeden bir hafta sonra bir buğday dânesi boyutuna ulaşır. Bunun dörtte üçü baştır. Döllenmeden dört hafta sonra gözler kısmen belirir, kalb çarpmağa başlar. Beşinci haftada organların tomurcukları belirir, kulaklar fark edilir ve embriyo, mekanik uyarılara cevap verir duruma gelir. Sekiz hafta sonra yaklaşık bir inç (2.5 cm) uzunluğuna ulaşan embriyonun insan olduğu seçilir. İşte bu aşamadan sonra embriyoya cenîn adı verilir.

Onikinci haftada kulak içindeki yarım yay kanalları çalışmağa başlar ve Cenîn amnion sıvısı içinde hareket eder. Göz kapakları biçimlenmiş, altında gözler hareket etmeğe başlamıştır. Döllenmeden beş ay sonra yaklaşık sekiz inç (20 cm.) uzunluğuna ve bir libre (377.5 gr.) ağırlığına ulaşan cenînin yüzü, duyularını belirtir duruma gelir.

(1) Furkan Sûresi: 54.

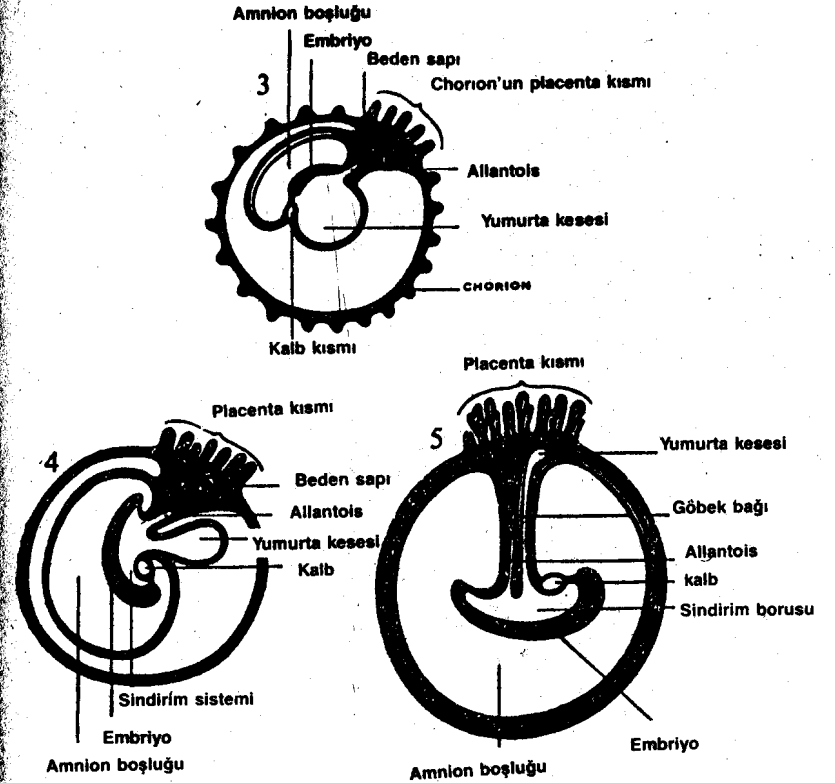
(2) Enbiya Sûresi: 30.

(3) Nûr Sûresi: 45.

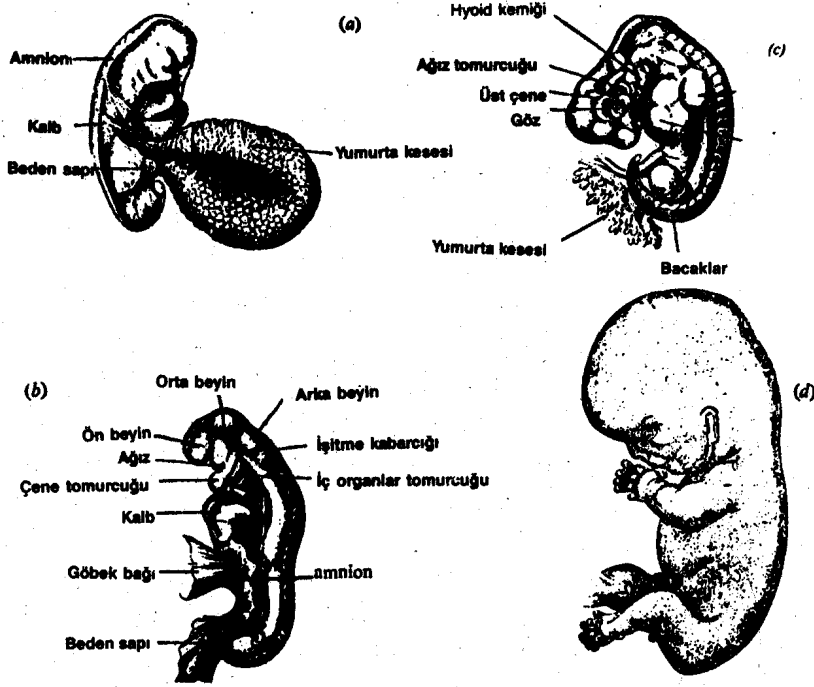
Kur'ân-ı Kerîm, embriyonun gelişmesini, kendi eşsiz üslûbu içerisinde anlatıyor. Embriyonun rahme asılması safhasına Kur'ân 'alâka adını veriyor.

Embriyonun daha da gelişerek organlarının belirmeğe başladığı safhaya Kur'ân, *mudğa* diyor.

MUDĞA AŞAMASI

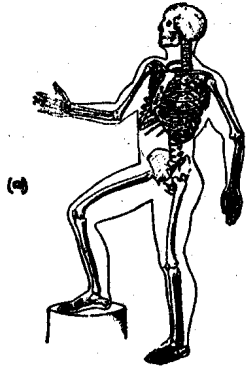
Embriyoda iskeletin oluştuğu safhaya Kur'ân, kemik ve kemiklere et giydirilmesi aşaması diyor.

İNSAN EMBRİYOSUNUN ÇEŞİTLİ AŞAMALARI

- a) 2.6 mm. uzunluğundaki embriyo
c) 31-34 günlük embriyo

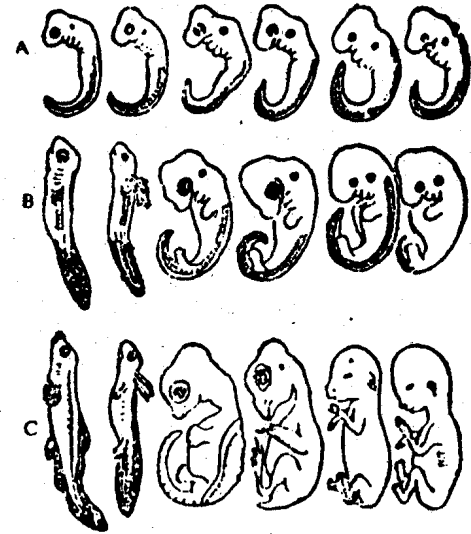
- b) 18-21 günlük embriyo
d) 6 haftalık embriyo

Bu safhalar arasında öyle kalın çizgiler yoktur. Bir aşamada meydana gelen değişiklikler, yavaş yavaş öteki aşamayı getirir. 'Alaka içindeki gelişme mudğa olur, mudğa içindeki gelişme ile iskelet aşaması oluşur.

Burada işaret edilmesi gereken önemli bir husus vardır: Memelilerin ceninleri ilk aşamalarda birbirine benzer. Meselâ insan, yahut tavşan, kuş, tavuk ceninleri birbirinden fark edilemez. Ancak iskelet aşamasından sonra bunlar birbirinden ayırdedilebilirler. İşte ceninlerin birbirinden ayırdedilmesi aşamasından sonraki durumu, Kur'an *halk-ı âhar* (başka bir yaratık) olarak tanımlıyor: "Sonra biz onu, başka bir yaratık olarak inşa ettik" diyor. Aşağıdaki resimde altı çeşit canlı cenininin üç aşaması görülmektedir. Birinci aşamada hepsi birbirinin aynı gibidir, biri diğerinden ayırdedilemez. İkinci aşamada başkalaşma belirmiştir. Üçüncü aşamada artık ceninlerin türü belli olmaktadır.

Balık Kurbağa Kaplumbağa Kuş Tavşan İnsan

1400 yıl önce yaşamış bir insanın, insan hayatının, rahme asılan, çıplak gözle görülmeyecek derecede küçük bir asalaktan başladığını bilmesi mümkün değildir. Bu, ancak vahiy ile mümkün olur.(1)

(1) Phenomena Of Nature, s. 137-145.

DURŞUN'UN ÜÇÜNCÜ KİTABINDAKİ SAVLARINA CEVAPLAR:

Buraya kadar, Dursun'un I. ve II. kitaplarında cevaplandırılması gerekli bulduğum noktaları cevaplandırdım. Cevapları basımevine gönderdikten sonra III. kitabının çıktığını söylediler. Onu da inceledim ve birçok noktada birinci ve ikinci kitaplardakini tekrar ettiğini gördüm. Bu iddiâların hepsi üzerinde ayrı ayrı durmağa gerek duydum. Yine, genç dimağlarda kuşku uyandıracaklarını düşündüğüm bazı çarpıtıcı iddiâları cevaplandırma lüzümünü hissettim. Bundan sonraki sayfalarda III. kitaptaki savların cevaplarını bulacaksınız.

XLIV- DURSUN'UN SÖZLERİNDEKİ ÇELİŞKİ:

Dursun, hem aklın, deveyi bağlayan bağ anlamına geldiğini, yani insanın düşüncesini köstekleyen bir anlam taşıdığını söylüyor; hem de Kur'an'ın Tanrısının, akıl'la nitelendirilmemiş olmasını bir kusur sayıyor ve: "Kur'an'ın Tanrısı akıllı mı?" şeklinde saygıya aykırı bir soru yöneltiyor.

Bu, demagogidir. Akıl, yaratıklarda, özellikle insanda, düşünce üreten aygıtın adıdır. Merkezi de, bildiğimize göre beyindir. Başka bir deyimle: beynin düzenli işleme sürecine akıl denilir. Karmaşık ve felsefi tanımlara girmeğe gerek yok.

Allah, yaratık değil, Yaratandır. Bütün akıllar, O'ndan bir parıltı veya bir zerredir. Felsefede Tanrısal akla Küllî Akıl da denilir.

Kur'an'da Allah'ın kendisi için akıl sâhibi veya akıl ediyorsa denmemesi, O'nun akılsız olduğunu göstermez. İnsan için de akıl sâhibi denmemiştir ama aklın işlevi olan ya'kılûn (akıl ediyorsa, yani düşünüyor) denmiştir. Aklın en büyük işlevi bilgidir. Kur'an'da hemen her sayfada Allah için alim (çok bilen), hakim (herşeyi ilim ve hikmetle yapan), semî (çok işiten), habîr (herşeyi bilen, haber alan, duyan) gibi sıfatlar kullanılmaktadır. Allah bilen ise, en büyük akıl O'nundur. Ancak O'nun akı, yaratıklarınki gibi bir aygıt değildir. O, hiçbir sûretle yaratıklara benzemez. "O'nun benzeri gibi bir şey yoktur." (Şûrâ: 11) Al-

lah'ın düşünceci, yaratıklardaki gibi beyin aygıtına bağlı değildir. O'nun ne ilminin, ne hikmetinin, ne duymasının, ne görmesinin mâhiyetini bilemeyiz.

Ey Dursun, haydi dinlere inanmıyorsun, peygamberleri kabul etmiyorsun, ya Dünyâ yaratılalıdan beri gelen bu kadar filozofa ne dersin? Onların hemen yüzde doksan dokuzu, bir Tanrıya inanmışlar ve felsefelerinin temelini bu inancı yerleştirmişlerdir. Sokrat, Eflâtun, Aristo, Pisagor, Diojen, Paskal, Spinoza, Jordano Brino, Dekart, Henri Bergson: Doğuda Fârâbî, İbn Sinâ, Gazâlî, İbn Rüşd, Sa'dî, Râzî, Bunların hepsi Allah'a inanmış; hattâ O'nunla iç içe olmuş, o düşünce ile yatıp onunla kalkmış dâhî insanlardır.

Ey Dursun, senin aklın, bunların aklı yanında denizde damla kalır. Bu dâhî insanlar hep boş şeylerle mi avundular? Oysa ilmin bugünkü düzeye ulaşması, onların çalışması sayesinde.

Allah bizi aşkındır. Biz, bizi yöneten aklımızın mâhiyetini dahi henüz çözebilmiş değiliz. Böyle iken Allah'ın aklı ile ne diye uğraşalım? Kur'an'da Allah hakkında ne söylenmişse ona inanırız, gerisini Allah'a bırakırız. Çünkü ne söylesek, görünmeze taş atmaktan öteye geçmez.

"İdrâk-i maâli bu küçük akla gerekmez,
Zirâ bu terâzû o kadar sikleti çekmez!"

XLV- TANRI'NIN DİLEMESİYLE İLGİLİ ÂYETLERİN ANLAMİ:

Turan Dursun'a göre Kur'an, herşeyi Tanrının dilemesine bağlar. O'nun dilemediği bir şey olmaz. Kullarından kiminin inanır, kiminin inanmaz olmasını dilemiştir. İnsan ne kadar çabalasa, Tanrı, inancını dilememişse inanmaz. Yani Kur'an'a göre insan, kaderde belli eylemleri yapmağa veya yapmamağa mahkûm edilmiş, kendisine seçim özgürlüğü verilmemiştir. Tuğra şöyle diyor:

Tükçe Sözlük'te, "irade"nin birinci anlamı "isteme"dir. Aynı sözlükte "ruhbilim"deki anlamı için de "bir şeyi yapmayı veya yapmama-yı belirten iç güç, istemek yetkisi." deniyor. Bu anlamı da, İslam kelâmındaki anlamına oldukça uygundur. "Cüz'î irade" de, "külli irade"nin yani "olumlu"yu ve "olumsuz"u birlikte içine alan "irade"nin bu iki yandan yalnızca birine yöneltilmesi, yani bir şeyi "yapma" ya da "yapmama" yönlerinden birini seçmedir. (Bkz. Gelenbevi Ale'l-Celâl, 1316, 1/194 ve ö.t.) Demek ki "irade", bir "seçme"dir. Olumlu ve olumsuz, yapma ve yapmama yanları birlikte bulunurken "külli"; bu yanlardan biri seçildiği, istek bu yanlardan birine yöneldiği zaman da "bölündüğü" için "cüz'î" adını alır. böyleyken genellikle "külli irade" Tanrı'nın iradesi, "cüz'î irade" de insanın iradesi olarak bilinir ki, bu yanlıştır. Yani İslam kelâmındaki açıklaması böyle değildir.

Kısacası: "İrade", karşıya çıkan seçeneklerden birini seçmedir ya da seçebilme gücüdür. "İrade"si olan bir "seçim" yapar; onu ya da bu-

nu, şu yönü ya da bu yönü, şu biçimde ya da bu biçimde, olumlu ya da olumsuz doğrultuda seçer.

Ne var ki Kur'an âyetlerinin, hiçbir yoruma yer kalmayacak biçimdeki açık anlatımlarına göre, insanın böyle bir "seçim" yapabilmesi, "Tanrı'nın iradesi"ne, "Tanrı'nın dilemesi"ne bağlıdır. Şimdi buna ilişkin âyetlerden hiç değilse bir kesimine bir göz atalım:

"Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz..."

Diyanet çevirisidir bu. Ve bunu diyen söz, iki âyette aynen yer alıyor. (Bkz. İnsan Sûresi, âyet: 30; Tekvîr: 29.)

Bu âyetlerin açıklamasıyla, insana, bir şeyi yapma ya da yapma özgürlüğü şöyle dursun, bir şeye yönelme, bir şeyi "dileme, isteme özgürlüğü"nü bile verilmediği son derece net bir biçimde anlatılıyor.

Çünkü bu âyetlere göre, herhangi bir konuda "Tanrı dilemeli" ki "insan da dileyebilsin." İnsanın "dileme"sini, istemesini Tanrı "dilemiyor," istemiyorsa, insan dileyemez, isteyemez.

"Yine Diyanet çevirisinden:

"Allah kimi dilerse onu saptırır ve kimi dilerse onu doğru yola koyar."

(En'âm Sûresi, âyet: 39.)

"Ey Muhammed! Rabbin dileseydi, yeryüzünde insanların hepsi inanırdı." (Yunus Sûresi, âyet: 99.)

Kur'an'ın "Tanrı"sının şu sözü de ne denli açıktır:

"Biz dilesek herkese hidayet verirdik. Fakat cehennemi tamamen cin ve insanlarla dolduracağıma dâir, benden söz çıkmıştır." (Secde Sûresi, âyet: 13.) (Din Bu, III. 148-149)

"Tanrı dilerse insan irâdesini iyiye, dilerse kötüye yöneltir." (s. 150).

***

Şimdi Dursun'un, bağlamı içindeki manalarından koparıp çıplak olarak yorumladığı âyetlerin, buldukları kontekstteki anlamlarına bakalım:

"Sizi yaratan O'dur. Kiminiz kâfirdir, kiminiz mü'min." (Teğâbün: 2)

Bu âyette, Allah'ın, insanların kimini kâfir, kimini mü'min yaratmış olduğu değil; insanlardan kiminin, Yaratanına karşı nânkör, kiminin de inanır olduğu belirtilmektedir. Nitekim âyetin sonunda Allah'ın, insanların yaptığı herşeyi gördüğü uyarısı gelmektedir. Bunun anlamı şudur: Ey insanlar, yaptığınız işlerin hesabını vereceksiniz. İnanıp inanmadığınızı, doğru hareket edip etmediğinizi Allah görmektedir. Yaptığınız işlerden sorulacaksınız. Sakın yanlış işler yapmayın!

En'âm Sûresinin 104. âyetiyle Zümer Sûresinin 62. âyetinde Allah'ın, herşeyin yaratıcısı olduğu vurgulanır.

Bu âyetlerin amacı, müşriklerin tapıkları tanrıların da Allah'ın yarattığı olduğunu; yaratılmış şeylerin tanrı olamayacağını anlatmaktır. Yani, siz de, taptığınız o tanrılar da Allah'ın yaratığıdır. O yaratılmış şeylere tapacağınızla, onları yaratan Allâh'a tapın, demektir.

"Rabbin isteseydi, yeryüzündekilerin hepsi inanırdı. O halde sen mi insanları, inanmaları için zorlayacaksın? Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanmaz. Allah, akıllarını kullanmayanların üzerine pislik (kötü düşünceler) kor." (Yunus: 99-100)

Bu âyetlerde, Allah istediği takdirde yeryüzündekilerin hepsinin inanacağı, Allah'ın izni olmadan hiçbir canın inanmayacağı bildirilmektedir. Buradaki isteme, inanca zorlama anlamındadır. Allah, insanları inanmağa zorlamak istememiştir. İsteseydi, herkes inanmak zorunda kalırdı. Ama Allah, insana serbest düşünme ve seçme yeteneği vermiştir. Bunun için düşüncesini belli bir inanca zorlamamıştır. Âyetin sonu, Allah'ın istemesinin, inanca zorlama anlamında olduğunu göstermektedir: "Sen mi insanları inanmaları için zorlayacaksın?" Yani

Allah onları zorlamamış iken sen mi zorlayacaksın, demektir. Eğer Allah, zorlarsa, herkes inanır.

Kişinin inanması, birtakım iç ve dış etkenlere dayanır. Dış etkenlerin zihinde bıraktığı izlenimler, Allah'ın insanda yarattığı bedensel ve ruhsal etkenlerle biçimlenir, kişiye yön verir. Bunların hepsi Allah'ın yaratmasıyla olur.

Gerçekte Allah, kişinin düşüncesini şu veya bu yöne çevirebilir. Her hareket, her güç, her atılım O'na dayanır.

İnsanın kabiliyeti, tâ eskilere uzanan atalarından, yaşadığı ortamdan gelir. İnsana atalarından gelen genler vasıtasıyla kabiliyet veren, Allah'ın yasalarıdır. Bunu temelinden değiştirmek mümkün değildir.

Âyette kavminin, özellikle yakınlarının inanmasını çok isteyen, fakat bunlardan bir kısmının inanmamasına üzülen Hz. Muhammed teselli edilmektedir. Elçinin görevi duyurmaktır. Herşeye rağmen küfründe ısrar eden kimseyi- kendi içinde hiçbir iyi düşünce çabası göstermediği için- Allâh, düşüncelerinin bunalımları içinde bırakır. O kimse hep kötü düşünceler içinde bocalayıp durur. İşte: "*Allah, düşünmeyenlerin üzerine pislilik kor.*" cümlesinin anlamı budur. İyiye yönelmek istemeyenler, kötü düşünceler, inkârlar içinde kalırlar.

"*Rabbin dileseydi, insanları bir tek ümmet yapardı. Ama ihtilâf edip durmaktadırlar. Yalnız Rabbinin acıdığı kimseler bu ihtilâfın dışındadır.*" (Hûd: 118-119)

Bu âyetteki dileme de, yine zorlama anlamındadır. Yani Allah isteseydi, insanların hepsini bir tek inançta birleştirdi. Fakat insanları bir inanca zorlamak istemedi, serbest bıraktı. Bundan dolayı insanlar ayrılığa düştüler. Aralarındaki düşünce farkları, inançlarda da ayrılığa neden oldu. Yalnız Allah'ın acıdığı kimseler, dinin özünde birleşir, ayrılıktan uzak kalırlar.

Görülüyor ki bu âyetler de Turan Dursunun iddiâ ettiği gibi kulun irâdesizliğini değil, tersine, kulun belli bir inanca zorlanmadığını, se-

çiminde serbest olduğunu belirtmektedir. Âyeti bağlamından çıkarıp çıplak olarak mânalandırmak, yanlış yargılara götürür. Zaten Turan Dursun bunu kasden yapmaktadır.

Bazı âyetlerde "*Allah'ın şaşırttığını kimse doğru yola getiremez*" (A'râf: 186, Ra'd: 33) buyurulmaktadır. Kâfirlerin davranışlarını kınama amacıyla gelmiş olan bu âyetlerde Allah'ın şaşırtması veya saptırması; doğru yolda bulunan kimseleri alıp eğri yollara düşürmesi demek değildir. Kur'an'da kesinlikle böyle bir ifade yoktur.

Allah'ın şaşırtması, sapıklık içinde bulunan şaşkın insanları, çağırıldığı doğru yola gelmedikleri için zorlamaması, buldukları sapıklık içinde bırakması demektir. Nitekim A'râf: 186'da Allah'ın şaşırttığını kimsenin doğru yola getiremeyeceği belirtildikten sonra: "*Onları, azgınlıkları içinde bırakır, öyle bocalayıp dururlar.*" deniliyor. Demek ki Allah, bu insanları azgınlığa sürüklemiyor, doğru yoldan saptırmıyor. Zaten adamlar sapık yoldadırlar, azgındırlar. Allah, Elçisi vasıtasıyla onları doğru yola çağırıyor, onlar inad ediyor, gelmiyorlar. O da onları o azgın ve sapık halleri içinde bırakıyor, bocalayıp duruyorlar. Bir de şu âyete bakınız:

"*İnkâr edenler, Ona Rabbinden bir âyet indirilmeli değil miydi? diyorlar. De ki: 'Allâh, dilediğini (bu tür sözlerle) saptırır, yöneleni de kendisine iletir.'*" (Ra'd: 27)

Bu ifade, Hz. Muhammed'den, mu'cizeler isteyen putataparları kınama amacını taşır. Âyet, o kimselerin, bu tür isteklerle saptıklarını anlatmaktadır. Onları saptıran, eğri yollara düşüren Allah değil, onların kendi söz ve davranışlarıdır. Zaten âyetin sonu, Allah'ın saptırmasının ne anlama geldiğini açıklamaktadır:

"*Allah, yöneleni kendisine iletir.*" Ama kendisine yönelmek istemeyeni de zorla doğru yola iletmez. Çünkü o, doğru yola varmak istememiş, bulunduğu halde kalmayı yeğlemiştir. İyiye, güzele, doğruya yönelme çabası göstermeyen kişiyi Allah, doğru yola götürmez. İstese, onu da doğru yola zorlar ama bunu yapmak, ezeli hikmetine, insa-

nın sorumluluğuna aykırıdır. Ezeli hikmeti gereği, hakka yönelmeyi insanın kendi seçimine bırakmıştır ki herkes yaptığından sorumlu olsun, amellerinin ödül veya cezâsını görsün.

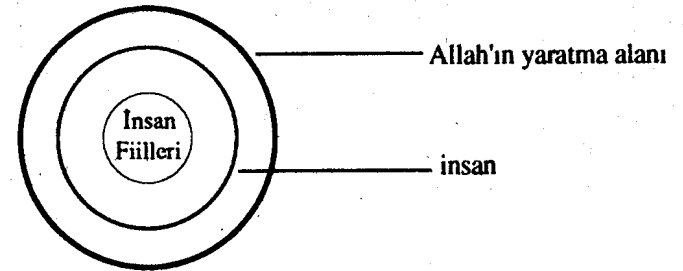
Râzî de küllî irâdeyi böyle açıklıyor: İşlerin oluşumu, birtakım etkenlere bağlıdır. Bu etkenlerin yaratıcısı Allah'tır. Etkenle beraber gücün de bulunması, işin yapılmasını zorunlu kılar. Bu da Allah'ın, kulların işlerini de yaratmasını gerektirir. Allah'ın yaratma dairesi içinde bulunan insanın işi, birtakım sebeplere bağlıdır. Önce düşünce, sonra irade, sonra güç; fi'lin oluşma etkenleridir. Düşünce ve eğilim, insan beyninde mevcut birtakım kuvvetlerle oluşur. Dış etkenler de düşünce ve eğilimleri uyandırır. Bu güçlerin hepsi Tanrısal yasalar çerçevesinde meydana gelir. Şayet insan bedeninde Allah'ın yasaları çalışmasa ne düşünce, ne de irade oluşur. Demek ki insanın yetilerini yaratan Allah'tır. İnsan birşeyi yapmak istese onun için bir enerji gerekir. Bu enerji de yine beden içi ve dışındaki Tanrısal yasaların çalışmasıyla meydana gelir. Çünkü enerji gıdalarla oluşur. Gıdaların sindirimi, bedendeki organların çalışmasıyla olur. Gıdalar Allah'ın yarattığı şeyler olduğu gibi bedendeki diş, dil, tükrük bezleri, boğaz, mide, oniki parmak barsağı ve bütün sindirim sistemi hep Allah'ın yarattığı şeylerdir ve Allah'ın koyduğu yasalara göre çalışır. İşte dış ve iç etkenler birleşince iş meydana gelir. İnsanın işlerini yaratan etkenler Allah'ın yaratması ile var olduğuna göre insanın yaptığı iş de dolayısıyla Allah'ın yarattığı şeylerdendir. Demek ki: "Allah herşeyin yaratıcısıdır" genel hükmü, herşeyi olduğu gibi insanın işlerini de kapsar.

Fakat insan, kendi iradesiyle yaptıklarından sorumludur. Dediğimiz gibi işin oluşması, iç etkenlerle dış etkenlerin birleşmesine bağlıdır. Düşünce ve eğilimleri uyandıran dış etkenler, çevreden gelir. Çevreyi seçmek, büyük ölçüde insanın elindedir. Ayrıca insan, uyanan eğilimler arasında seçim yapıp bunlardan beğendiğini uygulamak özgürlüğüne de sâhiptir. İşte bu özgürlüğe irâde-i cüz'iyye denir. İnsan hayır iş yapmak isterse Allah onu yapma gücünü, kötü iş yapmak isterse Allah onu yapma gücünü kendisinde yaratır. Fakat kötünün ya-

pılmasından hoşlanmaz. Seçimi yapan insan, yaptıklarından sorumludur. Çünkü insan o işi yapmayı seçmiş, Allah da onun seçimine göre kendisine yapma gücü vermiştir. Eğer ona yapma gücü vermeseydi, insan hiçbir şey yapamaz ve sorumlu da olmaz. Sorumlu kıldığı insana, normal şartlar altında seçtiğini yapma gücünü verir. Şayet vermeseydi, insanın hareketleri, kendi isteğiyle değil, zorunlu olur ve insan yükümlü olmaktan çıkar. Oysa insan seçme yeteneğinden ötürü akıllı, değerli, sorumlu bir varlıktır.

İnsanın işlerini Allah'ın yaratması, bu işlerin önceden yaratılmış olduğu anlamına gelmez. İşler, insan yaparken yaratılmaktadır. Bizim ölçümüze göre bu böyledir. Zamanlı varlıklar olan bizlere göre bizim hayatımız boyunca yapacağımız işleri Allah en ince ayrıntılarına kadar bilir. Çünkü işlerin öncelik ve sonralığı bize göredir. Biz zamanlı olduğumuz için işleri zaman içinde değerlendirir ve onlara önce, şimdi, gelecek hükümlerini veririz. Fakat Allah zaman üstüdür. Zamanı O yaratmıştır. O, herşeyi bütün olarak ve ayrıntılarıyla bilir. Bir milyon yıl önceki işleri bilmesiyle şimdi veya bir milyon yıl sonra olacak işleri bilmesi arasında bir fark yoktur. Zamanı yaratan Allah, tüm zamanlarda olacak olayları bilir. O'nun bilmesi, bizim bir işi şöyle veya böyle yapmak zorunda olmamızı gerektirmez. Çünkü O, bunları bizim irademizle nasıl seçeceğimizi bilir. Biz, seçimimizden ötürü sorumluyuz.

Özetle: İşlerimizin seçimini biz yaparız, onları Allah yaratır. Zaten Allah'ın yaratma dairesi içinde bulunan insanın, işlerinin o daire dışına çıkması mümkün değildir. Bunu şöyle bir şekilde anlatabiliriz:

Alışkanlıkların Süslü Gösterilmesi:

"Böylece biz, her ümmete, eylemlerini süslü gösterdik." (En'âm: 108)

"Âhirete inananların eylemlerini kendilerine süslü gösterdik." (Neml: 4)

Bu âyetlerde ve benzeri bazı âyetlerde kötü eylemlerin, bâtil inanç ve davranışların, Allah tarafından insanlara süslü gösterildiği ifade edilmektedir. Bunlar, Allah'ın yarattığı sosyolojik yasalar sonucu oluşan alışkanlıkların, insana cazip gelmesini anlatmaktadır.

İnsanlara eylemlerini cazip gösteren alışkanlıklar, çeşitli etkenlerle oluşur. Bu etkenlerin hepsi, biraz önce anlattığımız üzere Allah'ın yaratma yasası içindedir.

Kur'an'a göre evrenin tek Tanrısı vardır. İyiyi de, kötüyü de yaratan O'dur. İyiyi bir tanrı, kötüyü de ayrı bir tanrı yaratmaz. Yahut olayların başka başka tanrıları yoktur. Bütün eylemler ve yaratmalar tek Yaratıcının yönetimindedir. Bütün eylemler, Allah'ın dileme ve yaratma yasalarına dayandığından, Allah'ın dilemesiyle oluşur.

Ama Allah insana bir seçim özgürlüğü vermiştir. Bu seçim işlemi de yine O'nun yasaları içinde olur. Fakat Allah'ın dilemesi başka, râzı olması başkadır. Allah, her dilediği şeyden râzı olmaz.

Dilemesi, olayların karşılıklı olma yasasını koyması ve böyle planlaması; iyiyi de, kötüyü de yaratacağı prensibini koymasındır. İyi ve kötü tüm işler, O'nun dilemesiyle olur. Ama Allah, iyi işlerden, imandan râzı olur. Kötü işlerden, inkârdan râzı olmaz (Zümer: 7). İnsan ister, Allah yaratır. Yani Allah insana, istediği eylemi yapma gücü verir. Bu gücü ona verecek olan, O'nun yasalarıdır.

Hayret ediyorum, doğrusu, şu evrenin sonsuzluğu içinde bir nokta kadar kalan yerküremizin üzerindeki milyarlarca yaratıklardan sadece

biri olan; mukayese edilirse noktanın üzerinde bir hiç kalan cılız insanlar, bu uçsuz bucaksız evrenin tüm sırlarını çözmüşçesine ve pervasızca inkâr hükmünü verip nasıl kendilerini ebediyyen mahva sürüklüyorlar?

İnsanın sorumluluğunu vurgulayan bu kadar âyet varken, seçim alanları dışında, başlarına gelen üzücü olaylardan ötürü insanları tesellî amacıyla Allah'ın kaderini hatırlatan iki üç âyete takılıp kalmanın anlamı nedir?

Evet, Kur'an, insanların dilemesinin, Allah'ın dilemesiyle olacağını söylüyor (Tekvîr: 29; İnsan: 30). Bu, O'nun genel yasasını belirtir. Nasıl kalb, barsaklar, istem dışı, Allah'ın irâdesiyle çalışırsa dileme organı olan beyin de O'nun irâdesi ve dilemesiyle çalışır. Ama bu genel dileme yasası içinde insanın özel seçim payı vardır. Bundan dolayı önce insanın seçimi, sonra da o seçimin, Genel Dileme Yasası içinde bulunduğu vurgulanmıştır:

"O, sadece âlemlere uyarıdır. İçinizden doğru olmak dileyen kimse için (uyarıdır). Âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dilemezsiniz." (Tevkîr: 27-29)

Görüldüğü üzere 28. âyette Kur'an'ın doğru olmak dileyen kimse için öğüt, uyarı olduğu bildiriliyor. Bu, insanın seçimidir. Sonra bu seçimin de yine Allah'ın dileme yasası içinde olduğu vurgulanıyor. Bu izah ne yorumdur, ne de saptırma. Kur'an'ın ruhu budur. Kur'an'ın her tarafı, insanın sorumluluğunu vurgulayan âyetlerle doludur. İnsan diler, yapar, seçer. Ama bunların hepsi, yine Allah'ın dilediği yasalar içinde olur. O'nun yasaları dışına çıkmak mümkün mü? Her yaratık, yaratıcısının düzenlemesine, planına göre çalışır. Kendisi yaratıldığına göre, kendisinin yaptığı eylemler de asıl Yaratıcının yaratma yasaları içinde kalır. O yasalar dışına çıkan hiçbir yaratık yoktur. Aksi takdirde evrende O'ndan başka yasa sahibi, düzenleyici ve dolayısıyla O'ndan başka tanrı veya tanrılar olur.

Kur'an, iradesiyle yaptığı işlerin sorumluluğunu insana yükler:

"Nefsini yücelten felah bulmuş; nefsinin alçaltan perişan olmuştur."
(Şems: 9-10)

Kur'an, insanın, kendi isteğiyle yaptığı eylemleri, kötülükleri Allah'a mal etmez:

"Nerede olsanız, sağlam kaleler içinde de bulunsanız, yine ölüm sizi bulur. Onlara bir iyilik erişirse: 'Bu, Allah tarafındandır' derler. Onlara bir kötülük erişirse: 'Bu, senin yüzündendir' derler. De ki 'Hepsi Allah tarafındandır! Bu topluma ne oluyor ki hemen hiç söz anlamıyorlar?'" (Nisâ: 78)

Bu âyetlerde savaş durumunda ikiyüzlülerin gösterdikleri davranış serginlenmektedir. Onlar, başlarına gelen iyiliği Allah'tan biliyor, ama kötü bir durum olunca da Peygamber yüzünden bu duruma düşüklerini söylüyorlardı. Demek ki âyette insanın irâdesi dışında karşılaştığı olayların, gerek iyi, gerek kötü, hepsinin Allâh tarafından olduğu vurgulanarak, insanlara umut aşılanmaktadır.

Bundan sonra da insanın isteğiyle yaptığı yanlış davranışların, kendisini kötü sonuca götüreceği belirtilmektedir:

"Sana gelen her iyilik, Allah'tandır (O'nun lutfudur). Sana gelen her kötülük de kendindedir (kendi hatânın sonucudur)." (Nisâ: 79)
İyi düşünmeyen, iyi davranmayan kimse eylemlerinin kötü sonucunu bulur. Rüzgâr eken, fırtına biçer!

Allah'ın kaderine bağlanan eylemler hangileridir?

Kur'an, insanın kendi isteğiyle yaptığı haksızlık, hırsızlık, zinâ, öldürme, vurma, kabalık, hased, gönül kırma, gazab gibi kötü eylemleri, kesinlikle Allah'ın kaderine bağlamaz. Evet bunları yaratan yine Allah'tır. Ama, isteyen, insan olduğu için bunları yapan insan kınanır, azarlanır ve cehennemle uyarılır.

Ama kendi iradesi dışında başına gelen kötü olaylar Allah'ın kaderine, sınavına bağlanarak insan teselli edilir. Bu, kadercilik değil, işleri iyileştirmeğe çalışmayı önlemek de değil; tam tersine üzüntüyü atıp yeni umutla ve metanetle olayları göğüslemeğe ve işleri düzeltmeğe yönelmektir. Kur'an şöyle buyurur:

"Andolsun, sizi korku, açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden kısararak deneriz. Sabredenleri müjdele. Onlara bir belâ eriştiği zaman: 'Biz Allah içiniz ve biz O'na döneceğiz!' derler. İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlarıdır ve doğru yolu bulanlar da onlardır." (Bakara: 155-157)

Bu âyetler, insanın, iradesi dışında başına gelen üzücü olaylar karşısında izlenecek tutumu belirlemektedir. Ama insanın seçimine bağlı işlerde insan yanlış yolu izlemiş, kötü işler yapmış ise Kur'an bu durumda o kişiyi uyarmaktadır:

"De ki: Gerçek Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin!" Ve bile bile inkârın sonucu: *"Biz, zâlimlere öyle bir âteş hazırladık ki çadırı onları kuşatmıştır. Eğer feryâdedip yardım isteseler, pullanmış maden gibi, yüzleri haşlayan bir su ile kendilerine yardım edilir!"* (Kehf: 29)

Âyetin birinci şıkkı, insanın serbest seçimini anlatıyor. İkinci şıkkı da kötülüğü seçenleri uyarıyor. Amaç da dünyâda insanları inançsızlıktan ve bunun sebebolacağı kötü eylemlerden uzak tutmaktır.

XLVI- DURSUN'UN SÖZLERİNDEKİ ÇELİŞKİ:

Dursun, özellikle "Din Bu" adlı kitabının birinci cildinde, hadis kitaplarındaki rivâyetleri çok sağlam kabul ederek, Hz. Muhammed'in aleyhinde kullanılabilecekleri seçip kullanmaktadır. Üçüncü cildinde ise "İslâmın Temelindeki Yalanlar" başlığı altında, hadislerin hepsine yalan karışmış olduğunu yazmaktadır:

"Düşünün, fıkha uydurma hadisler karışmış; yani ibâdetiyle, öteki hükümleriyle İslâm hukuku uydurma hadislerle hastalıklı. Bu durumda işin içinden nasıl çıkılır?" diyor (Din Bu, III. 81). Şunları da söylüyor:

"İki örnek üzerinde duralım:

Kitabı, Diyanet yayınları arasında bulunan Yaşar Kandemir'den alıntılar yapılmıştır. Kandemir şunları yazar:

"Akıl almaz masallarıyla kıssacılar, esas gayesi halkı memnun etmek, onların keselerinden altın veya gümüş para sızdırmak olan efsane ticaretçisi durumuna düştüler. Bu hedeflerine varmak için de onlar, alelâde halka taalluk edecek hikâyelerin binlercesini uydurup Hz. Peygamber'e (s.a.v.) atfettiler ve onları dinleyicilerine anlattılar."

Kandemir çeşitli kaynaklar göstererek bunları yazdıktan sonra şöyle der:

"Ahmed İbn Hanbel (ölm. 241/855) ile Yahya İbn Ma'in'in (ölm. 233/847) karşılaştıkları kıssacının davranışı, onların menfaatçı yönleriyle birlikte ne derece utanmaz olduklarını göstermesi bakımından ehemmiyetlidir."

Daha sonra da birçok kaynakta gördüğümüz bir öyküye yer verir. Öykünün özeti şöyle:

- Ünlü bir hadisçi, Ahmed İbn Hanbel'le Yahya İbn Ma'in, Bağdat'ta bir mescitte namaz kılmaktadırlar. O sırada öykülerini halka hadis diye yutturan biri, yine hadis diye bir söz aktarır. Bunu da, Bize Ahmed İbn Hanbel ve Yahya İbn Ma'in haber verdiler. Dediler ki...! diyerek başlar. Öykücü uzun uzun anlatır öyküsünü. İki hadisçi de şaşkınlık içinde dinlerler. Sonra öykücüyü yanlarına çağırıp konuşurlar:

Yahya- Bu anlattıklarını sana "hadis" diye kim söyledi?

Öykücü- Ahmed İbn Hanbel ile Yahya İbn Ma'in. Bunları söylediler.

Yahya- Yahya İbn Ma'in benim. Bu yanımdaki de Ahmed İbn Hanbel. İlle de yalan söylemek istiyorsan, buna bizim adımızı karıştırma!

Öykücü- Yahya İbn Ma'in'in ahmak olduğunu çoktandır duydum; şimdi inandım ki bu doğru. Bre ahmak! Dünyada sizden başka Yahya İbn Ma'in ve Ahmed İbn Hanbel yok mu ki bana böyle diyor-sun? Bu adları taşıyan 17 kişiden hadis yazmışımdır ben!

Ahmed İbn Hanbel de kendi yüzünü koluyla kapatarak arkadaşına: "Bırak şunu gitsin!" der. Öykücü de onlarla alay ederek oradan uzaklaşır." (Bkz. Kandemir, Mevzû Hadisler, s. 86)."

"Bir başka örnek üzerinde düşünelim:

"Uydurma hadisler"i toplamak ve uydurmacılarla savaşmak alanında ünlü hadisçilerin kitaplarında yer alageldiğine göre:

- Abdülmelik İbn Mervan, yani ünlü Emevi Halifesi (halifeliği: 685-705) bir gün, Şam halkından birileriyle oturmaktadır. Yanındaki-

lere sorar: "Irak halkının en bilgini (din bilgini) kimdir?" Onlar da birinin adını verirler. Abdulmelik o bilginine iletilmek üzere bir mektup yazar ve Şu'bi adında bir hadisçiyle gönderir. Şu'bi,(1) Tedmür'e vardığında, orada: "Tanrı (kıyamet için) iki sur yaratmıştır..." diye başlayıp halka hadis anlatan biriyle karşılaşır. Şu'bi kendini tutamaz, karşı çıkar ve anlattığının uydurma olduğunu, Tanrı'nın "iki" değil, yalnız "bir sur" yarattığını söyler. O sırada öğütçü ve çevresindekiler adama saldırlar. Şu'bi diyor ki:

- "Vallahi yemin ederek: 'Evet Tanrı bir değil 30 sur yarattı!' dedim de ancak o zaman yakamı bıraktılar." (Bkz. Celaluddin Süyûtî, Tahzîr'u'l-Havass, Beyrut, 1984, s. 203-204. Ve öteki ilgili kitaplar.)

Burada açıkça görülüyor ki "yalancı-uydurmacı"yla savaştığı bildirilen hadisçinin kendisi de, korkuyla da olsa "yalan söylüyor." Hem de "antiçerek" ve "Tanrı, iki falan da değil, 30 sur yarattı." diyerek... Öyleyse kime, nasıl güvenilebilir. Hangi "hadisçi"ye?" (Din Bu, III, 83-85).

* * *

Öyle İse Uydurma Sözlere Nasıl Güvenip de Kesin Hüküm Veriyorsunuz?

Peki, hadis rivâyetlerine çok yalan karışmış ve onbinlerce hadis uydurulup Peygamber'in üzerine atılmış (s. 78); İslâm âlimlerince konulan cerh ve ta'dîl kriterleri dahi uydurma sözlerin, hadislerin arasına karışmasına engel olamamış (s. 89-91) ise siz, nasıl bu yalanlara dayanarak Hz. Muhammed hakkında bu kadar olumsuz savlar ileri sürüyorsunuz? Bu yaptığımız dürtüslüğe sığar mı?

Şunu belirtmemiz lâzımdır ki Hz. Peygamber'in kendi zamanından yüzlerce, binlerce yıl sonraki gelecekte haber veren hadis

(1) Turan böyle yazmış. Doğrusu: Şa'bi'dir.

rivâyetlerine çok yalan karışmıştır. Bunların çoğu Kur'an'a terstir. Çünkü Kur'an gaybi, yani gelecekteki olayları, ansızın kopacak olan Kıyametin ne zaman olacağını Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceğini birkaç kez vurgularken (Bkz. A'râf: 187, Tâhâ: 15, Nâzi'ât: 42, En'âm: 31, Yûsuf: 107, Zuhuf: 61, Muhammed: 18) bu hadis rivâyetleri hem yüzlerce yıl sonraki olaylardan söz etmekte, hem de ansızın gelecek olan kıyamete âlâmetler belirlemektedir. Ansızın gelecek şeyin belirtisi olmaz. Gelmezden önce belirtileri, izleri görünen bir olay da ansızın vukubulan olay olmaktan çıkar.

Türkler aleyhinde söylendiği ileri sürülen Hadisler de bu uydurulmuş yalanlardan ibarettir. Bunlar içerisinde Türkleri yeren, onları âhir zamanda çıkacak Ye'cûc Me'cûc'un bir kolu sayan (Türkler, Ye'cûc Me'cûc'un bir kolu idi. Akın için çıkmışlardı. Zu'l-Karneyn gelip seddi yapınca artık yerlerine giremeyip dışarıda kaldılar." Bkz. Keşfu'l-Hafâ: 1/38) rivâyetleri yanında "Türkler size dokunmadığı sürece siz onlara dokunmayın!" (Keşf: 1/38), şeklinde kısmen Türkleri öven, onların, baş edilemeyecek savaşçılar olduklarını belirten hadisler de vardır. Ve şu hadis: "İstanbul elbette fetholunacaktır. Onu fetheden kumandan, ne güzel kumandan, onu fetheden aster ne güzel askerdir!" (İbn Hanbel, Müsned: 4/435)

Dursun, Türkler aleyhindeki hadisin, Müslim ve Ebû Dâvûd'un kitaplarında bulunmasını, sağlamlığına kanıt göstermektedir. Bir rivâyetin, çeşitli kitaplarda bulunması, sağlamlığının kanıtı olamaz.

Hadis derleyicileri, Peygamber'den iki-üç asır sonra artık ağızdan ağıza söylene söylene topluma yayılmış olan aktarmaları şurdan burdan derlemiştir. Aynı rivâyeti veya benzerini aynı kişiden birkaç koleksiyoncu derlediği gibi; biri bir aktarıcıdan, öteki de başka bir aktarıcıdan aynı konudaki sözleri derlemiştir. Önemli olan, bir rivâyetin çok kitapta yer almış olması değil, önemli olan, o rivâyetin temelde kimin tarafından rivâyet edildiği ve iki üç asır ağızdan ağıza dolaşırken ne derece orijinalitesini korumuş olduğudur.

Meselâ Ebû Dâvûd: "Türkler size dokunmadığı sürece siz onlara dokunmayın" rivâyetini "sahâbeden bir adamdan" almıştır. Kim bu adam? Mechûl. Söyleyen belli değil. Artık siz bu sözün doğruluk derecesini hesabedin. Türkler aleyhindeki diğer sözlerin temel kaynağı da Ebû Hüreyre'dir. Bu zâtın, sözleri nasıl karıştırdığını daha önce izah etmiştik.

Bu konuda başka bir rivâyet de Ebûsüfyan'dan aktarılmıştır. Ebûsüfyan kim? Mekke'nin fethine kadar Peygamber'in can düşmanı. Mekke'nin fethinde, müslüman olmaktan başka çare bulamıyor. Ve bu adam, Peygamber'den Hadis rivâyet ediyor. Peki ama bu zât Peygamber'in yanında kalmadı ki. Kendisi Mekke'de idi. Öyle uzun boylu Peygamber'in sohbetinde bulunmuş değildir. Bu sözleri nereden duydu da nakletti.

Yine bu Ebûsüfyan, Peygamber'in Hirakl'e mektubunu da anlatmıştır ki uydurmalığını Mesaj'da izah etmiştik.

Türklerin, ye'cûc' Me'cuc'un bir kolu olduğu, akın için çıkmış olan bu kolun, geri döndüklerinde İskender tarafından yaptırılan sed dolayısıyla yerlerine varamayıp dışarıda kaldıkları hakkındaki rivâyetin, iler tutar tarafı var mı? Belli ki bunlar, Türklerin güçlenmesiyle otoriteyi elden kaçırmakta olan Arap ırkçılarının uydurdukları sözlerdir.

Şimdi burada Dursun'un bir çelişmesine dikkati çekmek istiyorum. O da şu: Dursun, Peygamber'in, sadece Arap toplumuna gönderildiğini, hattâ Hicaz Bölgesinden başka bir toplumun müslüman olmasını dahi düşünmediğini ileri sürüyor.

Varsayalım ki öyledir. Öyle ise, hiç görmediği, bir ilişkisinin olmadığı, belki de varlığını dahi duymadığı Türkleri ne diye yersin, onları düşmân ilân etsin?

Kıyâmetin bir alâmeti olarak Arapların Türklerle çarpışıp, sonunda onları öldürecekleri hakkındaki hadisler düzmedir.

Şimdi bu rivâyetlerden birkaçını görelim:

۱۱۱۶ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَازِمٍ قَالَ سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ تَغْلِبٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ مِنْ أَسْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ تُقَاتِلُوا قَوْمًا يَنْتَعِلُونَ نِعَالِ الشَّعْرِ وَإِنْ مِنْ أَسْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ تُقَاتِلُوا قَوْمًا عِرَاصَ الْوُجُوهِ كَأَنَّ وَجُوهَهُمُ الْمَجَانُ الْمُطْرَقَةُ.

۱۱۱۷ - حَدَّثَنَا سَعِيدٌ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحِ بْنِ الْأَعْرَجِ قَالَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا التُّرْكَ صِغَارَ الْأَعْيُنِ حُمْرَ الْوُجُوهِ ذَلْفَ الْأَنْوَابِ كَأَنَّ وَجُوهَهُمُ الْمَجَانُ الْمُطْرَقَةُ وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا نِعَالَهُمُ الشَّعْرُ.

باب - ۷۳۸

قَالَ الَّذِينَ يَنْتَعِلُونَ الشَّعْرَ.

۱۱۱۸ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ الرَّهْرِيُّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا نِعَالَهُمُ الشَّعْرُ وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا كَأَنَّ وَجُوهَهُمُ الْمَجَانُ الْمُطْرَقَةُ قَالَ سُفْيَانُ وَزَادَ فِيهِ أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رِوَايَةً صِغَارَ الْأَعْيُنِ ذَلْفَ الْأَنْوَابِ كَأَنَّ وَجُوهَهُمُ الْمَجَانُ الْمُطْرَقَةُ.

Buhârî, Cihâd: 96, 97.

Amr bin Tağlib'in rivâyetine göre Peygamber (s.a.v.): "Kıl ayak-kabı (çartık) giyen bir kavimle çarpışmanız, kıyâmet alâmetlerinden-dir. Yüzleri, üst üste deri kaplı kalkanlar gibi geniş ve değirmi olan bir kavim ile çarpışmanız, kıyâmet alâmetlerinden-dir."

Bu rivâyette Türk adı geçmez. Ayrıca çarpışılacak kavim de ayrı ayrı iki kavimdir. İbn Hacer, bunlardan birinin, zındıkların başı Bâbek ve yandaşları olduğunu söylüyor.

İkinci rivâyette ise Türk adı geçmektedir: Ebûhüreyre'nin rivâyetine göre Allah'ın Elçisi şöyle buyurmuş: "Siz, küçük gözlü, kurmızı yüzlü, basık burunlu, yüzleri üst üste deri kaplı kalkanlar gibi değirmi ve etli olan Türklerle çarpışmadıkça kıyâmet kopmaz. Kıl ayakkabı (çarık) giyen bir kavimle çarpışmadıkça kıyâmet kopmaz." (Buhârî, Cihâd: 96; Müslim, Fiten: b. 18, h. 65; Ebû Dâvûd, Melâhim: 9)

٦٢ - (٢٩١٧) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي عُمَرَ) قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقَاتِلُوا قَوْمًا كَأَنَّ وُجُوهُهُمْ مَجَانُ الْمُطْرَقَةِ» . وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقَاتِلُوا قَوْمًا نَعَالَهُمُ الشَّعْرُ .

٦٣ - (...) وَحَدَّثَنَا حَرَمَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقَاتِلَكُمْ أُمَّةٌ يَنْتَعِلُونَ الشَّعْرَ . وَوُجُوهُهُمْ مِثْلُ الْمَجَانِ الْمُطْرَقَةِ» .

٦٤ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ الزُّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، يَبْلُغُ بِالنَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقَاتِلُوا قَوْمًا نَعَالَهُمُ الشَّعْرُ . وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقَاتِلُوا قَوْمًا صَغَارُ الْأَعْيُنِ، ذُلْفُ الْأَنْفِ» .

٦٥ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ (يَسَى ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ) عَنْ سُهَيْلِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُقَاتِلَ الْمُشْرِكُونَ التُّرُكَ، قَوْمًا وَوُجُوهُهُمْ كَالْمَجَانِ الْمُطْرَقَةِ . يَلْبَسُونَ الشَّعْرَ، وَيَعْمَلُونَ فِي الشَّعْرِ» .

Müslim, Fiten: b. 18, h. 62-65.

عن النبي ﷺ أنه قال : « دَعَا الحِبْشَةَ مَا وَدَعَوْكُمْ (١) ، وَاَتْرَكُوا التُّرُكَ مَا تَرَكُوكُمْ » (٢) .

٤٣٠٣ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ - بَعْنِي الإسْكَندَرَايَ - عَنْ سُهَيْلِ - بَعْنِي ابْنِ أَبِي صَالِحٍ - عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُقَاتِلَ الْمَسَالِمُونَ التُّرُكَ ، قَوْمًا وَوُجُوهُهُمْ كَالْمَجَانِ الْمُطْرَقَةِ ، يَلْبَسُونَ الشَّعْرَ » (٣) .

٤٣٠٤ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَابْنُ السَّرْحِ وَغَيْرُهُمَا ، قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَوَايَةً ، قَالَ ابْنُ السَّرْحِ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : « لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقَاتِلُوا قَوْمًا نَعَالَهُمُ الشَّعْرُ ، وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقَاتِلُوا قَوْمًا صَغَارَ الْأَعْيُنِ ذُلْفُ الْأَنْفِ (١) كَانَ وَوُجُوهُهُمْ الْمَجَانُ الْمُطْرَقَةُ » (٢) .

٤٣٠٥ - حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مَسَافِرِ التَّنِيسِيِّ ، حَدَّثَنَا خِلَادُ بْنُ يَحْيَى ، حَدَّثَنَا بَشِيرُ بْنُ الْمَهَاجِرِ ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرِيدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَدِيثٍ : « يُقَاتِلُكُمْ قَوْمٌ صَغَارُ الْأَعْيُنِ ، بَعْنِي التُّرُكَ ، قَالَ : « تَسُوقُونَهُمْ ثَلَاثَ مَرَارٍ حَتَّى تُلْحِقُوا بِجَزِيرَةِ الْعَرَبِ ، فَأَمَا فِي السِّيَاقَةِ الْأُولَى فَيَنْجُو مَنْ هَرَبَ مِنْهُمْ ، وَأَمَا فِي الثَّانِيَةِ فَيَنْجُو بَعْضُ وَبِهِلِكَ بَعْضُ ، وَأَمَا فِي الثَّلَاثَةِ فَيُصْطَلَمُونَ » (٣) أَوْ كَمَا قَالَ .

Ebû Dâvûd, Sünen, K. el-Melâhim: 8, 9, h. 4302, 4303-4305.

Ebû Dâvûd'un Büreyde'den çıkardığı rivâyete göre de: "*Küçük gözlü bir kavim (râvinin izâhına göre yani Türkler) sizinle savaşacak. Onları üç kez Arap Yarımadasına kadar kovalayacaksınız. Birinci kovalamada onlardan kaçanlar kurtulurlar. İkinci kovalamada onlardan bir kısmı kurtulur, bir kısmı ölür. Üçüncü kovalamada hepsinin kökü kesilir.*" (Melâhim: 9, hadis: 4305)

Şimdi bu rivâyetleri akıl süzgecinden geçirelim: Peygamber, arkadaşlarına hitâbedip: "Siz, şöyle şöyle bir kavimle, yani Türklerle" veya açıkça: "Türklerle savaşacaksınız. Böyle olmadan kıyâmet kopmaz" diyor. Bundan anlaşılan mânâ: Peygamberin arkadaşlarının kendi hayatlarında Türklerle savaşıp onları imhâ edeceği, sonra da kıyâmetin kopacağıdır. Çünkü hitâp "Siz savaşacaksınız" şeklindedir. "Siz" denilenler sahâbilerdir.

Peki, Peygamber'in arkadaşları Türklerle-savaşmışlar mı? Hayır.

Peygamber, eğer kıyâmetin, kendi hayatından hemen sonra başlayacağına inansaydı, ne kavmini irşâda çalışır, ne İslâmın yayılmasına gayret sarf ederdi. Nasıl olsa birkaç yıl sonra kıyâmet kopacaktı. Artık ne gerek vardı İslâmı yaymağa?

Rivâyetlerin sözleri de birbirinden farklı. Amr İbn Tağlîb'ininki daha kısa, Ebûhüreyre'ninkinde ilâveler var ve yine bunlar da aynı şahsın rivâyeti olmasına karşın birbirinden farklı, eksiklik, fazlalık var. Kiminde Türk adı geçiyor, kiminde geçmiyor. İşte bir başkası:

"Siz, kıl ayakkabı giyen bir kavimle çarpışmadıkça kıyâmet kopmaz. Yüzleri üst üste deri kaplı kalkanlar gibi geniş, etli ve kıllı yüzlü bir kavimle çarpışmadıkça kıyâmet kopmaz." A'rec'in, yine Ebûhüreyre'den rivâyetinde ise: "Gözleri küçük, burunları basık, yüzleri deri kaplı kalkanlar gibi geniş ve etli" ilâvesi var (Buhârî, Cihâd: 97; Müslim, Fiten: b. 18, h. 64).

Bu rivâyetin, iki râvîsi vardır: Biri Amr ibn Tağlîb, diğeri -ki çoğunluk rivâyeti bundan gelir-, Ebûhüreyre'dir. Bu sözü, Ebûhüreyre-

nin kendisinin söylemiş olduğuna ihtimal vermiyoruz. Onun ağzına koymuşlardır. Nasıl ve neden koydular, onu biraz sonra anlatacağız.

Bu rivâyetlerde, Peygamber, arkadaşlarını, Türklerle savaşmaya teşvik eder durumdadır. Ama aynı Peygamber'in: "*Habeşliler size dokunmadıkça siz onlara dokunmayın. Türkler size dokunmadıkça siz onlara dokunmayın;*" dediği de aktarılmıştır. Bu hadis de Ebû Dâvûd, Sünen, K. el-Melâhim, b. 8, h. 4302; Nesâî, Cihâd, bâbu ğazveti't-Türk, h. 3178 de mevcuttur.

Şimdi Peygamber'in, bir yandan arkadaşlarını, Türklerle savaşmağa yönlendirirken, bir yandan da onlara dokunmamalarını emretmesi, böyle bir çelişki içine düşmesi düşünülebilir mi? Müslümanlara saldırmayan bir millete saldırmak, Kur'ân'ın buyruğuna aykırıdır. Çünkü Kur'ân: "*Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda savaşın, fakat saldırmayın. Allah, saldırganları sevmez.*" (Bakara: 190) âyetiyle, tek yanlı saldırıyı menetmiştir.

Aynı Peygamber'in: İstanbul'un fâtihi olan Türkleri çok güçlü anlatımlarla övdüğü de rivâyet edilmektedir: "*İstanbul elbette fetholunacaktır; onu fetheden kumandan, ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir!*" (İbn Hanbel, Müsned: 4/335; el-Müstedrek: 4/476). Süyûtî bu hadîsi sahih görmektedir (Feydu'l-Kağir: 5/262).

Kaşgarlı Mahmut da şöyle bir hadis nakletmiştir: "*Benim bir ordum var. Ona Türk adını verdim. Onları doğuya yerleştirdim. Bir millete kızsarsam, onları bu milletin başına salarım.*" ((Divânu Luga-ti't-Türk, Kilisli Rifat neşri, matbaatu'l-âmire, 1333-1335, I., 293-294).

İstanbul'u fethedecek ulusu öven, "*Onlar size dokunmadıkça siz onlara dokunmayın!*" diyerek arkadaşlarına, Türklerle barış içinde yaşamayı emreden Peygamber, tam bu söylediklerinin tersine, kâh vasıflarını belirterek, kâh da açık isimlerini anarak Türklerle savaşmayı, hattâ onların kökünü kesmeyi emreder mi? Eğer asırlar sonra olacak ğayb olaylarını bildiyse -ki Kur'ân'a göre ğaybi Allah'tan başka kimse bilmez- Türkler, Haçlı Ordularına karşı göğüslerini siper etmese, yer-

leştirdiği dinden hiç eser kalmayacağını bilmedi mi ki Türklerin aleyhine böyle sözler söyledi?

Bu çelişkili rivâyetler, maalesef hadis kitaplarında yan yana durmaktadır. Peygamber, yüzlerini dahi görmediği bir millet için ne diye böyle yergiler söylesin? Onları bir yandan överken bir yandan da yersin? Kumandanını ve ordusunu övdüğü milleti; öldürülmesi gereken bir millet olarak gösterebilirsin. Bir yandan onlarla barış içinde olmayı öğütlesin, öte yandan onları öldürmeyi hedef gösterebilirsin?

Bu çelişkili rivâyetler, maalesef hadis kitaplarında bolca vardır. Neden bu tür sözler uyduruldu ve Peygamber'in üstüne atıldı? Söyleyelim:

Abbâsî devrinde, Mu'tasım zamanında Hilâfet Ordusuna Türk kumandanlar ve askerler girmeye başladı. Tez zamanda sadakat, kahramanlık ve başarılarıyla sivrilmiş Türk askerler ve kumandanlar, özellikle Arapların, sonra öteki müslüman olmuş kimselerin kıskançlığını celbettirdi. İşte Türkleri çekemeyen insanlar, onlara karşı yöneticiler ve enteller katında buğz, soğukluk uyandırmak üzere bu tür rivâyetler uydurup Peygamber'in ağızına koydular.

Hicrî İkinci Asır ortaları, henüz hadis derleme hareketinin başlangıç devri sayılır. Buhârî ve Müslim gibi ünlü hadisçiler daha doğmamıştı. Bu sıralarda bir sahâbî'nin, özellikle de Ebû Hüreyre'nin ağızına konulup Peygamber'e bağlanan sözler, halk arasına yayıldı. Sonradan hadis derleyicileri, buldukları senedli rivâyetleri derlediler. Bizzât Buhârî'nin ifadesiyle, topladığı 600 bin Hadisten, tekrarlar atıldığı takdirde geri kalan sadece dört bin civarında Hadisin seçilmiş olması, rivâyetlerdeki sahteciliğin boyutlarını göstermeye yeterlidir. Bu dört bin Hadisin de yüzde yüz Peygamber sözü olduğunu kimse garanti edemez. Çünkü bunlar içinde işte biraz önce üzerinde durduğumuz, Kur'an'a, akıl ve mantığa ters çok hadis vardır.

Kıskanç kimseler, art niyetliler, Türklerin aleyhinde böyle rivâyetler üretirken, Türklerin mezziyetlerini daha yakından bilen insaf-

lı bilim adamları da onların yüksek karakter ve mezziyetlerini öven kitaplar yazdılar. Câhiz de bunlardan biridir.

Fazâilu'l-Etrâk (Türklerin Faziletleri) adlı eserin yazarı Ebû Osmân Amr ibn el-Bahr el-Câhiz (150, 160-255/766, 776-869)'in ünlü eserinden bazı alıntılar yapmakta yarar görüyorum:

Câhiz'in eseri, Dr. Ramazan Şeşen tarafından "HİLÂFET ORDUSUNUN MENKİBELERİ VE TÜRKLERİN FAZİLETLERİ" adıyla Türkçeye çevrilmiş ve Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından 1967 de yayınlanmıştır. Alıntılarının oradan yapıldığını belirtmek isterim:

"Türk, vahşi hayvana, kuşa, havadaki hedefe, insana, çömeltilmiş veya yere konmuş hayvandan hedeflere(1), avının üzerine pike yapan kuşlara ok atar. O, hayvanını hızla sürdüğü halde, öne, arkaya, sağa ve sola, yukarıya ve aşağıya ok atar. Haricî yayına bir ok koymadan Türk on tane ok atar. Bir dağdan inerken veya bir çukur vâdinin içine girerken atını hâricinin düz yerde sürdüğünden daha hızlı sürer. Türk'ün ikisi yüzünde, ikisi kafasının arkasında olmak üzere dört gözü vardır. Haricîler'in harbin sonunda, Horasanlılar'ın harbin başında eksiklikleri vardır:

Horasanlılar, düşmanla karşılaşmanın başlangıcında geri çekilirler. Bu sırada kaçmaya başlarsa hezimete uğramışlardır. Bununla beraber çok defa geri dönerler. Fakat bu, askeri tehlikeye maruz bırakıldıktan ve düşmanı hücumu tama ettirdikten sonra vukubulur.

Haricîler bir geri kaçtılar mı, kaçmışlardır. Artık, geri çekildikten sonra tekrar hücumu geçmeleri hesaba katılmıyacak kadar nadirdir.

Türk, Horasanlı gibi geri çekilmez. Geri döndüğü takdirde öldürücü bir zehir, insanın işini bitiren bir ölümdür. Zirâ, arkasındaki insana önündeki insan gibi okunu isâbet ettirir. Bu kadar hızlı gitmesine rağmen kemend atmasından, kemendi ile düşmanın atını yere yıkmasından ve süvariye atının üzerinden kapıp almasından emin olunamaz.

(1) Bk. nod 65.

Şimdiye kadar kemenden Muhallab b. Ebî Süfra(1), al-Haris b. Hilâl ve 'Abbâd b. el-Husayn(2)'den başka hiçbir kimse kurtulamamıştır. Bununla beraber Türk, ekseri kemend atarken başka türlü bir oyun düşünür. Kemend attığı kimseyi yakalayıp yedeğine almazsa câhil, bu neticenin Türk'ün beceriksizliğinden, kemend atılan kimsenin mahâretünden ileri geldiğini zanneder."

Humayd, ayrıca, "Türkler süvârilerine iki, üç yay ve bu kadar da kiriş taşımayı öğretmişlerdir." dedi. Sözüne devâmla şöyle dedi:

"Türk hücum ettiği zaman şahsı, silâhı, hayvanı, hayvanının takımları ile ilgili her şeyi yanında bulundurur. Hızlı yürüyüşe, devamlı yolculuğa, uzun gece yürüyüşlerine ve memleketler katetmeye gelince bu hususta o cidden şâyân-ı teaccüptür.

[f] Sumâma b. Aşras'in sözleri.]

Muhammed b. el-Cahm gibi sık sık Türkler'den bahseden Sumâma b. el-Aşras de şunları söyledi:

"Türk, ancak korkulması gerekenden korkar. Ümid edilmeyecek şeye karşı ümit beslemez. Bir şeyi elde etmeye çalışmaktan onu kesin ümitsizlik alıyor. Daha çoğunu elde etmedikçe azı bırakmaz. Eğer, her ikisini elde etmesi mümkünse hiç birini fedâ etmez. İyi bilmediği bir şeyin hiç bir tarafını iyi bilmez. İyi bildiği hususun tamamını sağlam yapar. Her işini bizzat kendisi yapar. İçi dışı gibidir(3). Hiçbir netice çıkmıyacak bir şeyle uğraşmaz. Uyku ile vücudunu dinlendirmesi ge-

rekmedikçe uyumaz. Bununla beraber uykusu uyanıklıkla karışıktır. Uyanıklığı esnasında uyuklamaz. Eğer, onların memleketlerinde peygamberler ve filozoflar yaşayıp da bunların fikirleri kalplerinden geçse, kulaklarına çarpsa idi sana Basralılar'ın edebiyatını, Yunanlılar'ın felsefesini, Çinliler'in sanatını unuttururlardı."

Sumâma sözlerine şunları da ilâve etti:

"Horasan yolunda önümüze bir Türk çıktı. Başımızda askerleri ile bareber hücum eden kahraman bir kumandan vardı. Türk ile aramızda bir vâdi bulunmakta idi. Türk, kumandanın mübâreze yapmak için bir süvârî istedi. Kumandan ona karşı ömrümde kendisinden daha mükemmel, daha yetişkin ve daha boylu postlusunu görmediğim birini çıkardı. Bu süvârî onun yanına geçti. İkisi bir müddet birbirleri ile mücâdele ettiler. Arkadaşımızın onun gibi birkaç kişiye kâfi geleceğini zannediyorduk. O ise bu esnada bizden uzaklaşıyordu. Bir aralık Türk gerisin geri kaçmaya başladı. Bu hareketi, arkadaşımızın onu altettiğini zannettiğimiz bir sırada yaptı. Süvârî de onu tâkip etmeye koyuldu. Türkün başını kesip getireceğinde şüphe etmiyorduk. Farkına varamadık. Bir de ne görelim, arkadaşımız atın üzerinden kayboldu ve ayrıldı. Türk ise atundan inerek onu öldürdü ve eşyalarını aldı. Sonra onun atını yakalayıp yanına yedeğe alarak gitti."

"Türkler yaltaklanma, yaldızlı sözler, münâfıklık, kovuculuk, yapmacık, yerme, riyâ, dostlarına karşı kibir, arkadaşlarına karşı fenalık, bid'at nedir bilmezler. Çeşitli fikirler onları bozmamıştır. Hile-i şer'iyye ile başkalarının malını helâl saymazlar. Onların tek aybı ve başkalarını kendilerinden soğutan husus, vatanlarına karşı çok iştiaak duymaları ve zaferin sevincini, birbiri peşinden vukuunu, ganîmetin tadını ve çokluğunu, saharalardaki oyunlarını, çayırlardaki gezintilerini hatırladıkları, [...] ve uzun zaman boş durmakla kahramanlıklarının boşa gitmesini, aradan uzun müddet geçmekle enerjilerinin tükenmesini istemedikleri için muhtelif memleketlerde dolaşmayı çok sevmeleri, yağmaya ve çapulculuğa düşkünlükleridir. Zirâ, bir şeyin ustası olan

(1) Ebû Sa'îd al-Muhallab b. Ebî Süfra Zâlim b. Sarrâk el-Azdi el-'atkl, Dabâ'da doğup Basra'da yetişmiştir. Mus'ab b. Zübeyr tarafından Hariciler'le muharebeye tâyin edilmiş, tam 19 sene onlarla çarpışmış, nihâyet sonunda muzaffer çıkmıştır. Bundan sonra, 'Abdulmalik tarafından Horasan valiliğine tâyin edilmiştir (79 h.). Hicri 83 (m. 702) yılında orada vefat etmiştir (Vafayât IV, 432-439; İbn Sa'îd VII/I, 94; el-İsâba III, nr. 8143; el-Cahm va'l-ta'dîl IV/L, 369; I. A. madde; Caskel II, 421).

(2) Ebû Cahzâm 'Abbâd al-Husayn b. Yazid b. 'Amre el-Habatî el-Tamimi, zamanında Temim kabilesinin kahramanlarındandı. İbn el-Zubayr zamanında Basra inzibat kuvvetleri kumandanlığına tâyin edilmiş, hicri 85 (705 m.) yılında Kâbul'de düşman tarafından öldürülmüştür (el-Ma'ârif 182; Rağbat el-âmil III, 66; el-Muhabbâr 222; Tabari II, 681-683, 720-723; Caskel II, 102).

(3) Bu iki cümle 'Abdusselâm M. Hârûn ve Sâsi neşirlerinde şöyledir: "Türk iyi bildiğinin tamamını muhkem ve sağlam yapar. Onun içi dışı gibidir." (Rasâ'il el-Câhiz I, 60).

bir insan ondan mahrum kalmaya tahammül edemez. Bir işi bilmiyen ondan kaçır.

"Türkler, Arablar'dan başka milletler içinde vatan sevgisine en fazla sahip olan millettir. Çünkü, onların vücutlarının terkinde, tabiatlarının karışımında (ahlât=kan, balgam, safrâ, sevdâ) başka milletlerin sahip olmadıkları derecede memleketlerine, topraklarına dâir hususiyetler, vatanlarının suyuyla çekme hassası ve diğer kardeşlerine benzerlik vardır. Görmüyor musun? Bir Basralıyı görünce onun Basralı mı? yoksa Kûfeli mi? olduğunu bilmezsin. Mekkeliyi görünce onun Mekkeli mi, Medinelili mi? olduğunu tanımazsın. Cebeleli (Horasan Dağıstan'ı)'yi görürsün onun Cebeleli'den mi, Horasan'dan mı olduğunu bilmezsin. Cezireliyi görürsün onun Cezireli mi? Yoksa Şamlı mı? olduğunu farkedemezsin. Fakat, bu konuda Türkler'de yanılmazsın. Onların nereli olduklarını anlamak için kıyâfet ilmine (izlerden ve şekillerden neticeler çıkarma ilmi), ferâsete, başkalarına sormaya ihtiyaç duymazsın. Türkler'in kadınları erkekleri gibidir. Hayvanları kendileri gibi Türk hususiyetini taşır (türkîdir)(1).

"Bütün bunlardan sonra şunu da bil ki, herhangi bir milletin, neslin, soyun ve atanın çocuklarının ya sanatta mahâret kazandıklarını, ya güzel söz söylemekte, ya edebiyat ve hikmette, veya devlet kurmakta veyahut da harp sanatında diğer milletlere üstün olduklarını görürsün. Allah'ın bazı sebepler dolayısıyla onları bu mesleklere kâbiliyetli yarattığı, bu işlere uygun sebepleri onlara verdiği için onların bu konularda çok ileri gittiklerini görürsün. Zira, arzuları dağınık, fikirleri karışık, kafaları çeşitli şeylerle meşgûl olan, mesleki hususunda tehciz edilmeyen ve ona hazırlanmayan kimse bu konulardan hiç birisinde Çinliler'in sanatta, Yunanlılar'ın felsefe ve hikmette, Arablar'ın ileride

(1) Müellif eserlerinin muhtelif yerlerinde bu hususa işâret eder. K. el-Hayavân'da "Türkler'in memleketlerinin, develere, hayvanlara, davarlara, vahşi hayvanlara ayrı bir şekil verdiğini görürsün" (el-Hayavân IV, 71). K. el-Biğâl'de ise "Biz Türk ülkelerindeki her şeyin türkî olduğunu gördük." der (el-Biğâl s. 134. Ayrıca bk. el-Hayavân 370; Fahr el-Süddân s. 82).

bahsedeceğimiz hususlarda, Sâsânîler'in siyâsette, Türkler'in harpte gösterdikleri mahâret gibi tam ve mükemmel mahâret gösterememişlerdir.

Türkler şunu da ilâve ettiler.

"Ayrıca, Arablar iki kısma ayrılır. 'Adnânîler, Kahtânîler. Kahtânîler'e gelince bizim halifelere akrabalığımız onlarınkinden daha yakındır. Biz, halifelerle onlardan daha sıkı kan bağına sahibiz. Zira halife, Kahtân b. 'Âbar'in değil, İsm'â'il b. İbrâhîm'in çocuklarıdır. İbrâhîm'in Kıptî olan câriyesi Hâcar'dan(1) İsmâ'îl adındaki oğlu, Süryânî olan karısı Sâra'dan(2) İshak adındaki oğlu dünyaya gelmiştir. Geri kalan altı oğlunun anası ise asıl Arablardan Kanturâ bint Maftûn(3) dur. Kahtânîler'den olan kimsenin "anamızın soyu sizin anamızın soyundan daha şereflidir." demesinin sebebi Kanturâ'nın asıl Arablardan olmasıdır. İbrâhîm'in bu altı oğlundan dördü Horasan'da yerleşip "Horasan Türkleri"ni meydana getirdiler. Bizim, Kahtânîler'den olan kimseye verilecek cevabımız budur."(4)

(1) Bk. Tabarî I, 268-284; Tâc el-'arûs, Lisân: hcr.

(2) Bk. Tabarî I, 266-274, 300-303, 342-345; Lisân, Tâc el-'arûs: syr.

(3) İbn Hâbib şöyle der: "İbrahim Peygamber'in çocukları şunlardır. Umm el-Vâlad olan Hâcar'dan doğan İsmail, Lâban b. Başvîl'in kızı Sâra'dan doğan İshak, diğerleri yani Madya, Madûn, Yakşân, Zimrûn, Aşbuk, Şuhh ise asıl arablardan olan Kanturâ bint Maftûn'dan doğmuştur. İbrahim bunlardan Madûn, Aşbuk, Şuhh'u diğerlerini de ilâve ederek doğuya gönderdi. Bu üçü Horasan'a yerleştiler. Orada çocukları oldu. Horasan Türkleri bunlardır (el-Muhabbar 394). Ayrıca bk. Tekvîn XXV, I; Camhara ansâb el-'Arab V, 510; İbn Hişâm 71; Tafzîl el-Etrâk 35-38; Lisân, Tâc el-arûs: kntr. İbn el-'İbri ise "İbrahim, Türk hükümdarının kızı Kanturâ ile evlendi." der (el-Muhtaşar, Beyrut 1890, s. 23).

(4) Hilâfet Ordusunun Menkıbeleri ve Türklerin Faziletleri, s. 67-77, Ankara, 1966.

XLVII- ELÇİ ÖZEL, MESAJ EVRENSEL:

Dursun'un savına göre Hz. Muhammed'in misyonu, Arap kavmi ile Tanrı arasında elçilik yapmaktır. Peygamber "ne iletcekse bu topluma, kendi diliyle iletmekle yükümlü. Kur'an'ın bütünü içinde, Muhammed'in kavminden, yani 'toplum'undan, Tanrı vahiylerini bu topluma iletmek zorunda olduğundan söz edilir. Muhammed'in toplumu, Arap toplumdur. Arapların da tümü değil, yalnızca bir kesimi... Mekke ve çevresi halkıdır" diyor Dursun ve aynı cümleler içinde:

"Muhammed'in, tüm insanların peygamberi, Kur'an'ın da tüm insanlara yönelik olduğunun anlatıldığı yerler de var, Kur'an'daki nice çelişkilerden biridir bu." diyor (III. s. 99, 101).

Kur'an'da çelişki yok ama, kendisi konuya vakıf olmadığı için çelişki var sanıyor.

Evet Kur'an'a göre her Peygamber, içinde yetiştiği topluma gönderilir ve mesaj, o milletin diliyle kendisine vahyedilir. Hz. Muhammed de Arap toplumuna gönderilmiş ve kendisine Arapça mesaj verilmiştir. Kendisinin ilk muhatapları Arap olduğu için mesaj Arapçadır.

Fakat bu, peygamberin ilk muhatapları açısından böyledir. Ama mesajın içeriği evrenselidir. O mesajı anlayan herkes, içeriğini uygular. Bu, yalnız Hz. Muhammed'e özgü bir şey de değildir. Her pey-

gamberin mesajı da dil bakımından özel, içerik bakımından evrensel-dir. İlâhî mesajı anlayıp da hayatına geçiren, uygulayan her insan felâh bulur. Filozofların görüşleri, kuralları evrensel olur da peygamberlerin mesajı evrensel olmaz mı?

Ama Peygamber, mesajını ilk önce içinde yetiştiği topluma, anlayacakları dille iletmekle yükümlüdür. Sonra bu mesaj yayılır, nitekim yayılmıştır da. Bu konuda daha geniş bilgi almak isteyen, Kur'an-ı Kerim'in Evrensel mesajı adlı eserimizi okuyabilir.

Kur'an-ı Kerim'de Peygamber'in, bütün nâsa, yahut âlemlere gönderilmiş olduğunu belirten anlatımlar, Peygamber'in Araplara gönderildiğini belirten âyetlere aykırı değildir. Çünkü Araplar, çok çeşitli kabilelerden oluşmaktadır. Her biri, kendisini ötekenden bağımsız görürdü. Aralarında da kavgalar sürüp giderdi. İşte nâs, bütün nâs (insanlar) sözüyle tüm Arap kabileleri, Kur'an hitâbını anlayan tüm insanlar kastedilmiştir.

Dediğimiz gibi Peygamber'in görevi, kendisini anlayan topluma Tanrı mesajını iletmektir. Bundan dolayı da Peygamber, kendi zamanında toplumunun dışına tebliğ götürmemiştir. Fakat bu demek değildir ki getirdiği mesaj, sadece Araplara yöneliktir. Hayır, o mesaj, anlamıyla ulaştığı her insanın mesajıdır. Onu okuyup da anlayan her insan, gereğini yapınca başarıya, mutluluğa ulaşır.

XLVIII- ONBEŞ ASIR DAYANAN ANAYASA:

Binbeşyüz yıl önceyi düşünün. Hiçbir yazılı hukuk sistemine sâhib bulunmayan, geleneksel kabile törelerine göre yaşayan bir toplum içinde bir insan çıkıyor. Öğrenim görmemiş, hattâ okuma yazma da bilmeyen bu insan, onbeş asırdan beri çeşitli imparatorluklar yönetmiş olan yasalar, kurallar, prensipler koyuyor. Üzerine kütüphaneler dolusu açıklamalar yazılmış vecizeler, hikmetler söylüyor.

Eğitimsiz bir insanın, bunları kendi kendine yapabilmesi mümkün mü? Bugün en zeki yaratılışlı, ama eğitim görmemiş bir köylü bunu yapabilir mi? Var mı dünyâda bunun bir örneği?

"Sözlerini Tevrât'tan aldı, Arap geleneklerinden derledi," diyorlar. Evet, Tevrât'tan aldığı kıssalar ve kurallar vardır. Zaten Kur'an, getirdiği hükümlerin, öncekilerin kitaplarında da bulunduğunu (A'lâ: 18, Şuarâ: 196); kendisinin, önceki Kitâb'ı doğrulayıcı olarak indiğini söylüyor.

Şunu da unutmayalım ki Hz. Muhammed zamanında Tevrât, henüz Arapçaya çevrilmemişti. M. Onuncu asra kadar da çevrilmemiştir. Hz. Muhammed de İbrânice bilmezdi. Okuma yazma bilmeyen, öğretim görmeyen, dil bilmeyen Hz. Muhammed, nasıl oldu da Tevrât'ın kıssalarını ve temel prensiplerini son derece belîğ bir üslûb ile ve kuşku uyandıracak ifadelerden de soyutlayarak Arapçaya aktardı? Vahy

olgusu devreye girmeden bu mümkün mü?

Önemli olan, bir sistemin, şu veya bu toplumda dağınık biçimde var olması değildir. Önemli olan, çeşitli kesimlerde, dağınık biçimde bulunan yasaları kompoze ederek ondan yep yeni ve dinamik bir hukuk sistemi yaratabilmektir.

Hukuk bilmez, tarih bilmez, ümmî bir toplum içinde yetişmiş ümmî bir insanın, kendi kendine, asırlarca imparatorlukları yönetecek olan bir hukuk sistemi düzenlemesi mümkün mü?

Bırakın eskiyi, şimdilerde hukuk eğitimi görmüş, hattâ prof. olmuş kaç kişi, asırlara dayanacak bir anayasa yapabilir?

Yetmiş yıllık Cumhuriyet tarihimizde dört defa Anayasa değiştirilmiştir. Üçüne biz tanık olduk. 1960, 1971, 1982 anayasaları.

Görüyorsunuz ki en modern hukuk ustalarının yaptıkları anayasalar, on yıldan fazla dayanamıyor. Peki ama ümmî bir insanın yaptığı anayasa nasıl onbeş asır dayandı?

Evet hâlâ Kur'an, İslâm âleminde kimi yerde kısmen, kimi yerde tamamen anayasa olarak uygulanmaktadır. Böyle bir anayasayı, sizin deyiminizle Hz. Muhammed'in yapmış olması, mu'cize değil de nedir? Elbette mu'cize olan bu yapıt, onun eseri değildir. Onun eseri olması da mümkün değildir. Bu yapıt, meleğin vahyidir. O, kendisi hakkında kuşku uyandırmaya çalışan kıyâmete dek gelecek tüm iptalcilere şöyle diyor:

- " (Ey Muhammed), bundan önce sen bir kitap okumuyordun, elinle de onu yazmıyordun; eğer öyle olsaydı, o zaman iptalciler kuşkulandırlardı. Hayır o, kendine bilgi verilenlerin göğüslerinde bulunan açık açık âyetlerdir. Bizim âyetlerimizi, zâlimlerden başkası inkâr etmez." (Ankebût: 48-49)

XLIX- YİNE KADIN ERKEK MES'ELESİ:

Dursun, Hz. Muhammed'in, "Kadın, eşek ve kara köpeğin, önüne bir işaret koymadan namaza durmuş olanın önünden geçince onun namazını bozacağını" söylediğini anımsatarak İslâmda kadının aşağılandığını belirtiyor. (III. Kitap, s. 126).

Dursun, bir yandan hadislerle yalan karıştığını söylüyor, bir yandan da mutlaka doğruluğunu kabul ettiği bu tür rivayetleri Hz. Muhammed'in ve İslâmın aleyhinde kullanıyor. Bu hadisin Buhârî'de bulunması, doğruluğuna yetmez. Bir kere hayvanlar arasında ayırım yapması, kara köpeği şeytân yapması, Kur'an'a terstir. Çünkü Kur'an, yaratıkların renklerinin değişik olmasını, Allah'ın bir mu'cizesi göstermektedir (Rûm: 22).

Bu âyete bakınız: *"Yeryüzünde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kadanıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki (onlar da) sizin gibi birer ümmet (toplum) olmasınlar. Biz, Kitapta herşeyi tesbit etmişizdir. Sonra Rablerinin huzuruna toplanacaklardır."* (En'âm: 38)

Görüldüğü üzere Kur'an, istisnâsız bütün hayvanları ve kuşları, aynen insanlar gibi sosyal kuralları olan birer toplum saymaktadır. Ayrıca onların da Rabbin huzuruna toplanacağını ifade etmektedir ki bundan yalnız insanların değil, hayvanların da ölümden sonraki hayatta var olacakları, Allah'ın huzuruna varacakları anlaşılmaktadır.

Kur'an, istisnâsız bütün hayvanları, sosyolojik kurallara tâbi birer ümmet kabul ederken Kur'an'ın tebliğcisi nasıl olur da kara köpeği, falan veya filân hayvanı şeytân kabul eder? Bunlar, düşüncelerine destek bulma çabasında olan insanların, sözlerini Hz. Muhammed'e dayandırma ihtiyacından kaynaklanmış aktarımlardır. Zaten Hz. Âişe'nin, bu sözü söyleyene:

"- Siz, biz kadınları köpek ve eşekle bir mi tutuyorsunuz?" şeklinde itiraz etmesi de bunu açıkça göstermiyor mu? Hz. Âişe, gerçekten Peygamber'in söylemiş olduğu bir söze itiraz eder miydi?

Ba'l'ın Koca anlamında kullanılması, kadını aşağılamaz.

Dursun, çarpıtmalarına devamla diyor ki:

Kur'an'da "koca"ya 6 kez "BA'L" denir. (Bkz. Bakara: 228; Nisâ: 128; Nûr: 31.) Bir başka yerde de bir "put"a, "tanrı"ya "Ba'l" dendiği görülür. (Bkz. Saffât: 125). "Ba'l", söz konusu dinlerin kaynağının biçimlendiği dönemlerin Fenikelilerinde "en büyük Tanrı"dır. Ve "efendi" anlamındadır. Tıpkı "Rabb" gibi, tıpkı Yunanlıların "Adenis"i gibi. Çünkü ikisi de "Ba'l" den kopya. (Bilgi için bkz. Prof. Dr. Philip Hitti, Tarihü Suriye ve Lübnan ve Filistin, s. 125-126.)

"Efendi" anlamlı bir "put", bir "tanrı" olan "Ba'l" adı, Kur'an âyetlerinde neden "koca"ya da verilmiştir?

Bu, "koca"ya ve "karı"sına nasıl bakıldığını da ortaya koymakta. "Koca", Kur'an'da "karı"sının "efendi"sidir. Aynı zamanda da bir tür "tanrı" durumundadır "karı"sı için. "Ba'l" denmesi bundan.

Koca "efendi" olunca, "karı"sı da, ne denli "özgür (hurre)" sayılırsa sayılsın; "dişi köle (cariye)" sayılır. "Dişi köle" gibi. "ahınp satılması" yoktur. Ama kocaya verilen yetki, karı için uygun görülen kolum, kadının "alınıp satılmaya" yakın bir durum sergiler. Sonuçta "kadın", bir tür "mal" sayılır.

Böyle olduğu içindir ki, Kur'an'da, Sâd suresinin 23. ve 24. âyetlerinde "kadın"a "dişi koyun anlamına gelen "Na'ce" denmiştir. (Bkz. Tefsirler, örneğin Taberî, Camiu'l-Beyân, (23/92-97.) (Din Bu, III. 162)

* * *

Ba'l kelimesi, aslında bir putun adı ise de dilde kullana kullana zamanla anlam değiştirmiş, sâhip mânâsında kullanılmıştır. Bunu koca anlamında ilk defa kullanan, Kur'an değildir. Kur'an'dan önceki zamanlarda artık bu kelime, koca anlamında kullanılıyordu. Kur'an da kullanmıştır.

Kaldı ki bu kelime, koca için kullanıldığı gibi kadın için de kullanılır. İşte as-Sihâh fi'l-Luğati ve'l-Ulûm adlı lugatin açıklaması:

"Ba'l, koca. çoğulu: bu'ûle'dir. Kadına da zevc ve zevce dendiği gibi *ba'l* ve *ba'le* de denilir. Ba'l, aynı zamanda damarlarıyla su içtiği için sulanmağa ihtiyaç göstermeyen hurma demektir. Bi'âl: erkeğin, âilesiyle eğlenmesi, sevişmesidir. Kezâ kadının, kocasıyla sevişmesine de *mübâ'ale* denilir. Dehşete düşen erkek hakkında dili geçmiş zaman kipiyle *ba'ile* denilir. Dehşete düşmüş kadına da *ba'le* denilir." (as-Sihâh, s. 76, Beyrût: 1975)

Görülüyor ki koca için *ba'l* adının kullanılması, kadının onun malı, kölesi anlamını taşımaz. Çünkü aynı isim, kadın için de kullanılır. Bu durum da bu kişinin ne kadar ard niyetle hareket ettiğini kanıtlamaktadır.

Kadın, erkeğin kölesi değildir. Eğer köle olsaydı, erkek üzerinde hakkı olmazdı. Oysa Kur'an, kadın ve erkeği, karşılıklı olarak birbirleri üzerinde hak sâhibi göstermektedir:

"Erkeklerin, kadınlar üzerinde bulunan hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır." (Bakara: 228)

Dursun, kendi icâdı olan bu hayâlî ba'l konusundaki savını şöyle sürdürüyor:

"Hadislerdeki açıklamaya da uygundur bu. Muhammed'in anlatımına göre koca "râi" yani çoban, onun karısıysa "raiyye"den yani sürüdür." "

Sözünü ettiği hadiste: hem erkeğin, hem de kadının, âilelerine sâhip çıkmaları, çocuklarına iyi bakmaları, onları iyi yetiştirmeleri öğütlenmektedir. Hadisin aslı şöyledir:

كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ. الْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ. وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا. وَالْمَخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ. قَالَ: وَحَسِبْتُ أَنْ قَدْ قَالَ: وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي مَالِ أَبِيهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ.

"Hepiniz çobansınız, her biriniz, sürüsünden sorumludur. İmam (devlet başkanı) çobandır, sürüsünden sorumludur. Erkek âilesinin çobanıdır, sürüsünden sorumludur. Kadın kocasının evinde çobandır, sürüsünden sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malı üzerinde çobandır, sürüsünden sorumludur. (Hadisin aktarıcısı Abdullah ibn Ömer) demiş ki: Sanıyorum (Peygamber): 'Adam, babasının malının çobanıdır, sürüsünden sorumludur. Her biriniz çobansınız ve sürünüzden sorumlusunuz!' dedi." (Buhârî, Cum'a: 11, Cenâiz: 32, İstikrâz, 20; Müslim, İmâret: 20; Ebû Dâvûd, İmâret: 1; Tirmizî, Cihâd: 27)

Görüldüğü üzere hadiste erkek için râi (çoban) ta'biri kullanıldığı gibi kadın için de aynı tâbir kullanılmıştır. Erkek, âilesinin üstünde râi (çoban) olduğu gibi, kadın da râiye (çoban)dır. Yönetimde bulunan da, yönettiklerinin üzerinde râi(çoban)dır.

Hadisin amacı, bir kesim insanları çoban, ötekileri de onların sürüsü yapmak değil, sorumluluk mevkiinde olan kişileri, görevlerini iyi yapmaya, sorumlulukları altında bulunanları koruyup kollamağa yö-

nelmektir. Hadisin sonunda da "Hepiniz çobansınız ve hepiniz, güdüklerinizden, yani yönettiklerinizden sorumlusunuz." buyurulmuştur.

Bu olağanüstü güzel vecîzeyi, böyle yanlış değerlendirmek, çarpıtmak insâfın, dürüstlüğün neresine sığar?

Dursun, daha sonra şu yargıya varıyor:

"Sürüdekiler, mallardan oluşur. Bu durumda, İslâm düşüncesi, kadını sürüden saymakla da ona "mal", "erkeğin malı" gözüyle baktığını bir kez daha ortaya koyar." (Kitap: 3, s. 163).

Hadisi gördük. Hadîste, "kadın, erkeğin raiyyesidir" diye bir anlam yok. Burada raiyye de, hayvan anlamında sürü değil, yönetim altında bulunanlar, yani halktır. Kadın, erkeğin raiyyesidir, diyelim, hadîste ev halkı, çoluk çocuk da kadının raiyyesi olarak anılır. Yani ev halkı, çoluk çocuk, hizmetçiler, kadının malı mı oluyor? Bu ne biçim çarpıtma, garâzkârlık, bağnazlıktır! Önyargı, insanı sağlam düşünceden uzak tutuyor.

Dursun, sözlerine devam ediyor:

"Aynı temelden dolayıdır bu da. Yani İslâm, kadını mal-mülk gördüğü için. Bir malın, mülkün sâhibi, dilediği zaman bu maldan mülkten vazgeçebilir. Kaldırıp atabilir, satabilir. Kimse karışamaz. Ama bir malın, mülkün, kendi sahibini atabileceği, satabileceği düşünülemez..." (III. K. s. 163)

Düpedüz yalandır bu cümleler. Erkek, geçinemediği karısını boşayabilir. Bunun da şartları vardır. Mahkemesi vardır, şahidi vardır. Boşanmanın en az olduğu ülkelerin, İslâm ülkeleri olduğu, herkesin bildiği bir gerçektir. T. Dursun, İ. Arsel ne derse desin. Gerçek budur. Ne ise geçelim onu.

"Satabilir" sözü, yalan ve iftirâdır. Hem de kasıtlı yalan. Aslında bu zât, 162. sayfada özgür kadının "dişi köle" gibi alınıp satılması yoktur" derken, 163. sayfada kadının satılabileceğini söyleyerek kendi

kendisini yalanlamıştır. Aslâ kadın satılamaz, devr edilemez, isteği dışında bir işe zorlanamaz.

Evet, âile reîsi olarak erkek, geçinemediği karısını boşama hakkına sahiptir, yani boşama normal olarak erkeğin elindedir ama, erkek de âilesine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmese, kadının da boşanma hakkı vardır.

Meselâ erkek, âilesine karşı kocalık görevini yapmıyorsa, iktidarsızsa, yahut karısının geçimini sağlamıyorsa kadın davâ açıp boşanabilir.

Konuyu daha iyi anlayabilmek için biraz ayrıntıya girelim:

İslâm hukukuna göre ayrılığa neden olan kusurlar üç kısma ayrılır:

A) Karı ve kocanın her ikisinde de bulunabilecek kusurlar, Cünûn, baras

B) Yalnız kocada bulunan kusurlar, Cebb, ane, i'tirâz ve cüzâm.

C) Yalnız kadında bulunan kusurlar: Afel, karn, ratk.

a. Cünun, delilik; baras, alacalık; cüzâm da bilipen hastalıktır. Hanefî mezhebi, bu bölümdeki kusurları ayrılık sebebi görmez. Fakat Mâlikî mezhebine göre Karı-kocanın her ikisinde de bulunabilecek kusur dörttür: Delilik, cüzâm, baras (alacalık) ve azyete'dir. Azyete, ilişki esnasında büyük abdestini kaçırmaktır. Malikî mezhebine göre karı kocanın hangisinde bu kusurlardan biri bulursa, ötekinin, nikâhı fethetme hakkı vardır. Hattâ kendisinde de aynı kusur bulursa dahi, yine karşı tarafın kusurundan ötürü ondan ayrılma hakkına sahiptir. Çünkü insan kendinden iğrenmez de başkasında olan aynı hastalıktan iğrenir.

Mâlikî mezhebi, bu konuda kadına daha çok hak tanımıştır: Nikâhtan sonra koca delirirse kadının fesih hakkı vardır, fakat nikâhtan sonra kadın delilirse kocanın fesih hakkı yoktur. Zira koca daha güçlü olduğundan, kadının vereceği zarara karşı kendisini koru-

yabilir. Akitten önce veya sonra erkekte cüzâm illeti bulunması durumunda, kadının fesih hakkı vardır ama, akitten sonra kadında cüzâm illetinin oluşması, kocaya nikâhı fesh hakkını vermez. (el-Fıkh alâ'l-mezâhibi'l-erbaa: 4/191-192).

Baras (deride oluşan alacalık), akitten önce oluşur ve çok miktarda olursa, her iki tarafa da fesih hakkı verir. Ama az miktarda olursa ihtilâflıdır. Akitten sonraki az miktarda olan baras, nikâhı bozma nedeni değildir. Fakat miktarı çok olursa, kadına fesih hakkı verir ama erkeğe vermez (Aynı eser, s. 182).

İlişki esnasında gaitasını tutamamak demek olan azyete, akitten sonra erkekte görülürse kadının fesih hakkı vardır ama kadında görülürse erkeğin fesih hakkı yoktur.

b. Erkeğe özgü kusurların: cebb, aneh, hisâ' ve itirâz olduğunu söylemiştik.

Cebb: Penisin ve husyelerin kesik olmasıdır. Ane: Penisin, cinsel ilişki kuramayacak derecede küçük, ya da anormal ölçüde büyük olmasıdır. Hisâ, husyelerin küçük olmasından veya burkulmasından ötürü menî sıvısı çıkmaması durumudur. İtirâz da, organın sertleşmemesidir.

Erkekte bu kusurlardan biri bulununca, kadının nikâhı feshetme hakkı vardır. Hanefî ve Şâfiîlere göre adam, karısını arzu etse bile onunla cinsel ilişki kuramıyorsa anîn (ilişkiye yaramaz) sayılır. (Aynı eser: 4/196).

Hanefilere göre sadece erkeğe özgü olan cebb, ane ve hisâ' kusurlarında kadının fesih hakkı vardır, diğerlerinde yoktur.

Erkek, kadının geçimini ve konutunu sağlamak zorundadır. Eğer kadının yiyeceğini, giyeceğini veya konutunu sağlamazsa kadın, nikâhı feshetme hakkına sâhib olur. Bu konuda da mezheplerin görüşleri arasında değişiklikler vardır.

Kadının daha çok lehinde olan Şâfiî mezhebinin görüşü şöyledir:

Eğer koca, karısının asgarî geçimini, yani yiyeceğini, giyeceğini ve oturacağı evi sağlayamazsa iki yol vardır:

Ya kadın buna sabreder, kendi malından harcar, harcadığını kocasının üzerine borç sayar. Kocasını bolluğa çıkınca kadın, harcadığını ondan alır.

Ya da sabretmez, evliliği feshetmek üzere dâvâ açar. Yargıç, kocanın gerçekten güç durumda olup olmadığını anlamak için üç gün süre tanır. Dördüncü günün sabahında ya kendisi nikâhı bozar veya kadına nikâhı bozmasını emreder. Eğer bulunduğu yerde mahkeme yoksa kadın, kocasına üç gün süre tanır, dördüncü günün sabahında kendi kendisini kocasından ayırır (el-Fıkh alâ'l-mezâhibi'l-erbaa: 4/582).

Fesihden ayrı olarak kadın, nikâh kıyılırken, boşama hakkının kendisine verilmesini şart koşar da erkek bunu kabul ederse, kadın istediği zaman ker'di kendisini boşayabilir. Kadına boşama yetkisi verilmesine *tafvîd* denilir.

Bir de kadın, kocasından herhangi bir nedenle ayrılmak diler de kocası onu boşamazsa, kocasına bir mal veya para vererek onu ayrılmaya râzî edebilir. Buna da hul' denilir. Bu iki konuyu, bu kitabın Kadın Hakları bölümünde açıklamıştık.

Görüldüğü üzere İslâm hukuku, hiç de Dursun'un iddiâ ettiği gibi kadını erkeğin mahkûnu yapmamış, gerekli durumlarda ona nikâhı bozma, hattâ kendini boşama hakkı dahi tanımıştır.

Turan Dursun, uydurma hadislerden söz ederken: "İslâm Hukukunda genel kuralların kiminin âyete, kiminin de hadislere dayandırıldığını; bu hadislerden bir bölümünün uydurma olduğunu" söylüyor ve örnek olarak da: "az-zarûrât tubîhu'l-mahzûrât: Zorunlu durumlar, sâkinçali şeyleri sakıncasız yapar." kuralını anıyor.

Bu söz, hadis değildir, ama anlamı Kur'ân'a uygundur. Kur'ân-ı Kerîm, yasak olan etleri ve yiyecekleri anlatırken: "*Femeni't-turra ğayra bâĝin velâ âdin felâ isme aleyh: Zorda kalan kimsenin taşkınlık*

yapmadan, başkasının hakkına saldırmadan bunlardan yemesinde bir sakınca yoktur." (Bakara: 173, En'âm: 145, Nahl: 115) buyurmaktadır.

İşte bu âyete dayanarak "Zorunlu durumlar, sakıncalı şeyleri sakıncasız yapar" kuralı konmuştur. Daha doğrusu âyet, bir kanun maddesi yapılmıştır. Söylene söylene de hadis sanılmıştır. Gerçekte bunun hadis olmadığına elbette hukukçular bilirler.

Hukukçular bu kurala dayanarak: ihtiyaç durumunda boğazındaki lokmayı bir yudum şarap ile aşağı indirmenin caiz olduğunu söylemişlerdir (bkz. Keşfu'l-hafâ: 2/45).

- Kur'ân, Kadına "Koyun" mu Demiş?

Dursun'a göre: "Böyle olduğu içindir ki Sâd Sûresinin 23-24. âyetlerinde, kadına, dişi koyun anlamına gelen "na'ce" denmiştir." diyor (III. K. s. 162).

Tam bir çarpıtma ve tahrîf. Önce Kur'ân, kadına na'ce demiyor, Tevrât'taki bir hikâyeyi anlatıyor. Tevrât hikâyesinde geçen bu söz, peygamber Natan'ın, kumandanının karısına göz dikmekle hatâ etmiş olan Dâvud'u uyarmak üzere söylediği bir temsildir. Şimdi Kitâb-ı Mukaddes'ten olayın özetini anlatalım:

"Dâvud, bir sabah evinin damında gezinirken, karşı evde yıkanan bir kadın görmüş. Çok hoşuna giden bu kadını çağırıp onunla yatmış. Kumandanlarından Urya'nın karısı olan bu kadın, gebe kalmış ve Dâvud'a haber salıp gebe kaldığını bildirmiş. Kadınla evlenebilmek için Dâvud, kumandan Urya'yı ön cepheye tayin etmiş. Urya ölünce Dâvud bu kadınla evlenmiş."

"Dâvud'un yaptığı, Allah'ın zoruna gittiği için Allah, peygamber Natan'ı Dâvud'a göndermiş. Natan demiş ki:

"- Bir kentte biri zengin, öteki fakir iki adam vardı. Zengin ada-

mın pek çok koyunları ve sığınları vardı. Böyle iken zengin adama bir misafir gelince, kendi koyunlarına kıyamadığından, konuğuna ikram için fakir adamın kuzusunu aldı."

"Peygamber Natan, bu adama çok kızdığını gördüğü Dâvud'a demiş ki:

"- İşte o adam sensin ve Rab bu işe çok kızdı, senin gözlerinin önünde karılarını alıp komşuna verceğini; komşunun, güneşin gözü önünde senin karılarınla yatacağını söyledi. Dâvud:

"- Rabbe karşı suç işledim, dedi. Natan da:

"- Rab da senin günâhını sildi! dedi." (II. Samuel: 12. s. 315-317)

İşte Kur'ân, ayrıntıya girmeden, bu olayı şöyle özetlemiştir:

"Sana o dâvâcıların öyküsü geldi mi? Hani odasının duvarına tırmanmışlardı: Dâvud'un yanına girmişlerdi ve Dâvud onlardan korkmuştu. 'Korkma, dediler, biz iki dâvâcıyız. Birimiz, ötekinin hakkına saldırdı. Şimdi sen aramızda hak ile hükmet, zulmetme. Bizi yolun ortasına (adâlete) götür. Bu kardeşimin doksandokuz koyunu var, benimse bir tek koyunum var. Böyle iken 'Onu da bana ver' dedi. Ve konuşmada bana ağır bastı.

"Dâvud, dedi ki: 'Andolsun o, senin koyununu, kendi koyunlarına katmayı istemekle sana zulmetmiştir. Zaten ortakların çoğu, birbirine zulmetmek ister. Yalnız inanıp iyi işler yapanlar bunun dışındadır ki onlar da ne kadar azdır!'

"Dâvud, bu dâvâ ile kendisini imtihan ettiğimizi anladı ve Rabbinden bağışlanma diledi, eğilerek secdeye kapandı ve (bize) yöneldi. Biz de ondan bu(kusuru)nu affettik. Yanımızda ona bir yakınlık ve güzel bir gelecek vardır." (Sâd Sûresi: 21-25).

Görüldüğü üzere âyette na'ce kelimesi, kadın değil, peygamber Natan'ın, temsil olarak anlattığı koyun demektir. Natan, Dâvud'a, yapmış olduğu işin kötülüğünü, böyle bir koyun, kuzu misaliyle anlatmış-

tır. Kur'an da ibret için Tevrât'ta ve şerhlerinde anlatılan bu olaya işâret etmiş, ancak Dâvûd hakkında kuşku uyandıracak ayrıntıya girmemiştir.

Bu olayda verilen ders, insanın, bir başkasının malına, karısına, mevkiine göz dikmekten, bencillikten uzak durmasıdır. Bunun, kadını aşağılamakla en ufak bir ilgisi yoktur.

L- KÖLELİĞİ GETİREN, DİN DEĞİLDİR

T. Dursun, III. Kitabının 168. sayfasında Tevrât'tan bazı cümleler vererek dinlere göre kölenin, sâhibinin malı olduğunu, kölenin, öldüresiye dövülebileceğini; Kur'an'da da "kölelik" kurumunun var olduğunu iddiâ ediyor.

Şunu bilmek lâzım ki köleliği getiren, dinler değildir. Toplumda güçlüler, zayıfları köleleştirmişler ve bu kurumu dünyaya yaygınlaştırmışlardır. Dinler de gelmiş, tüm dünyaya yaygın olan bu uygulamayı kaldırma imkânı bulamamıştır. Tevrât'tan aldığı alıntılar, İsrail oğullarının ileride egemen olacağını belirterek Yahûdilere umut ve moral vermek amacını taşır. Yoksa dünyâda olmayan bir şeyi ilk defa dünyâya getirmez.

İslâma gelince, Kur'an, insanlık bakımından köle ile efendi arasında ayırım yapmaz. Kur'an değer ölçüsü olarak köleliği, efendiliği değil, takvâyı esas almıştır: "*Sizin en değerli olanınız, en çok korunmanızdır.*" (Hucurât: 13).

Kur'an-ı Kerîm, inançlı bir köleyi, inançsız bir özgür ve zengin-den üstün görmektedir: "*Allah'a ortak koşan kadın, hoşunuza gitse dahi, inanan bir câriye, ortak koşan özgür bir kadından iyidir. Ortak koşan erkekler de inanuncaya kadar, onları (kadınlarınızla) evlendir-*

meyin. (Özgür bir erkek) hoşunuza gitse dahi, inanan bir köle ortak, koşan bir adamdan iyidir..." (Bakara: 221)

Eğer İlahî kitaplar ve özellikle Kur'an, köleliğin, zayıfların yanında olmasaydı, ilk önce Peygamber'in çevresinde köleler ve zayıflar toplanmazdı. Peygamber'in çevresinde bu zayıf insanların toplanmasından dolayıdır ki zengin insanlar, onlarla aynı mecliste bulunmak istememiş, Peygamber'e, yanına gelip kendisiyle konuşmaları için o zavallı kimseleri yanından kovmasını önermişlerdi. İşte bu münâsebetle şu âyet inmişti:

"Sabah akşam Rablerinin rızâsını isteyerek, O'na yalvaranları kovma. Onların hesabından sana bir sorumluluk, senin hesabından da onlara bir sorumluluk yok ki, onları kovup da zâlimlerden olasın!" (En'âm: 52)

Yalnız Hz. Peygamber'in değil, diğer peygamberlerin de çevresinde ilk önce yoksullar, köleler, yani ezilen kesim toplanmıştır. Kur'an, bu hususu, Hüd Peygamber'in kıssasında sembolize eder:

"Hüd kavminin ileri gelen inkârcı grubu dedi ki: 'Biz, seni de bizim gibi insan görüyoruz ve sana, bizim basit görüşlü ayak takımlarımızdan başkasının uyduğunu görmüyoruz.'" (Hüd: 27)

"Yoksul A'mâ için Peygamber'in uyarılması"

Hz. Muhammed, Kureyş liderlerinden biriyle konuşurken, kör ve yoksul Abdullah geldi. Söze karışarak, Peygamber'den, kendisine Kur'an okumasını istedi. Kendi yanlarında yoksulların bulunmasından, bu liderlerin hoşlanmadığını bilen Peygamber, Abdullah'ın söze karışmasından rahatsız oldu ve suratını astı. Abdullah'ın söze karışmasına canı sıkılan zengin adam da kalkıp gitti.

İşte bu münâsebetle inen aşağıdaki âyetler, Peygamber'in davranı-

şını eleştirmekte, yoksulu onore etmektedir:

"Surat astı ve döndü: Kör geldi, deyi. Ne bilirsin, belki o arınacak? Yahut öğüt dinleyecek de öğüt kendisine yarayacak? Kendisini zengin görüp tenezzül etmeye gelince; sen ona yöneliyorsun. Onun arınmamasından sana ne? Fakat koşarak sana gelen, saygı duyarak gelmişken, sen onunla ilgilenmiyorsun. Hayır, o âyetler bir hatırlatmadır. Dileyen onu düşünüp öğüt alır!" (Abese: 1-12)

"Neden Kölelik Kaldırılmadı?"

Yukarıdaki âyetler, dinin, yoksulun, zavallının yanında olduğunu ortaya koymaktadır.

Peki öyle ise Kur'an, neden köleliği tamamen kaldırmadı?

Dediğimiz gibi binbeşyüz yıl önceki dünyâda bunu birden bire yapmak imkânsız idi. Çünkü insanları bazı alışkanlıklarından ayırmak mümkündür ama büyük çıkarlarından ayırmak çok güçtür. Kölelik, dünyaya yerleşmişti ve hali vakti yerinde olanların köleleri vardı. Bunların elinden birden bire kölelerini almak, onların yeni dine direnmelerine neden olurdu.

Ayrıca müslümanlar, varlıklarını sürdürebilmek için savaşmak zorunda idiler. Düşman kendilerinden aldığı tutsakları köle yaparken, müslümanlar onlardan aldıkları tutsakları serbest bıraksalardı, bu durum, düşmanın saldırı cesaretini kamçılırdı.

Ve benzeri bir çok nedenle kölelik tümden kaldırılmamıştır ama, kaldırılması yolunda ileri adımlar atılmıştır:

1. Önce birer mal sayılan bu insanlar, mallıktan insanlık düzeyine çıkarılmış ve ruhsal değer bakımından efendileriyle eşit yapılmıştır.

2. Efendiler, kölelerini öldüresiye dövme hakkına sahip iken İslâm bunu yasaklamış, kölelere, hizmetçilere iyi bakılmasını öğütlemiştir.

3. Eskiden köle öldüren özgür insan öldürülmezken, İslâm bu konuda insanlar arasında ayırım yapmamış, köle öldürene de kısas hükmü vermiştir.

4. Özgürlüğünü kazanmak isteyen kölelere bu imkânın verilmesi emredilmiştir: "Ellerinizin altında bulunan(köle ve câriye)lerden, mükâtebe (özgürlük andlaşması) yapmak isteyenlerle -eğer kendilerinde hayır (borcunu ödeyecek mal) olduğunu bilerseniz- mükâtebe yapın ve Allah'ın size verdiği malından onlara da verin!.." (Nûr: 33)

Mükâtebe, belli bir para karşılığında efendisinden özgürlüğünü satın alma akdidir. Köle, efendisinden böyle bir istekte bulunursa, âyetin hükmüne göre efendisi buna razı olmak zorundadır. Hz. Ömer'in özgürlüğünü satın almak isteyen kölesine bu fırsatı tanımak istemeyen Enes'i sopalaması: "Onlarda bir hayır bilerseniz (yani onlar söz verdikleri parayı sağlayacak durumda iseler) onlarla mükâtebe ediniz!" âyetinin zorunluluk bildirdiği kanısında olduğunu gösterir (Mefââtihü'l-ğayb: 23/217).

5. Kur'an-ı Kerim, mevcut kölelerin özgürlüğe kavuşturulmasını ibâdet saymış ve bazı günahların bağışlanması için de önce köle âzâdını (özgürlüğe kavuşturmayı) şart koşmuştur.

a) Etiği yeminden dönmek isteyen, eğer imkânı varsa köleyi özgürlüğe kavuşturacaktır (Mâide: 89).

b) Eskiden bir çeşit boşama sayılan zihâr uygulamasını kaldıran Kur'an, böyle bir şey yapanın da köle âzâdetmesini gerekli görmüştür (Mücâdele: 3).

c) Hatâ ile adam öldüren de, bunun sorumluluğundan kurtulmak için köle âzâdedecektir (Nisâ: 92)

6. Kur'an, özgürlüğünü kazanmak isteyen kölelere bir yardım fonu da oluşturmuştur. Zekât verilecek sekiz sınıftan biri de özgürlüğünü kazanmak isteyen kölelerdir (Tevbe: 60).

7. Kur'an-ı Kerim, insanlığa, köleliği, aşılması gereken bir geçit

olarak göstermiş ve bu geçiti geçemeyen, yani köleliği kaldırmayan insanları, çok önemli bir görevi yapmamakla kusurlu görmüştür. Peygamberliğin başlangıç yıllarında inen sûrelerden Beled Sûresinde şöyle buyrulur:

"Fakat o, sarp yokuşa atılmadı. Sarp yokuşun ne olduğunu sen nereden bileceksin? Bir boynu (kölelik zincirinden) çözmek, yahut açlık gününde doyurmaktır: Akrabâ olan yetimi, yahut hiçbir şeyi olmayan zavallıyı." (Beled: 11-16).

Bu âyetlerde, sarp yokuşlu tepcyi oluşturan güzel huylar sayılıyor. Bunlar: Bir boynu kölelik zincirinden çözmek, yani bir köleyi özgürlüğe kavuşturmak; açlık, kıtlık zamanlarında akrabâ olan yetime, ya da yoksulluktan perişan insana yemek yedirmektir.

Bir çöl Arabı, Peygamber'e: "Bana, yaptığım zaman kurtuluşa ereceğim bir iş söyle" demiş. Peygamber: "Bir boynu çöz, bir canı özgürlüğe kavuştur!" diye yanıt vermiş. Adam: "Bu ikisi aynı şey değil mi?" diye sormuş. Allah'ın Elçisi: "Hayır, canı özgürlüğe kavuşturman, yalnız o kimseyi serbest bırakmandır. Boynu çözen ise, onun, özgürlüğe kavuşması için para yardımında bulunmandır." bu yurmuş (et-Teshîl: 4/201).

İşte bunlar köleliğin kaldırılmasına doğru atılmış büyük adımlardır.

Köleliğin iki kaynağı vardır: 1) Savaş tutsaklığı, 2) Satın alma.

Aslında köle olmayan kimse satılamaz. Bundan dolayı köleliğin tek kaynağı kalmaktadır ki o da savaş tutsaklığıdır. Savaşta alınan tutsakların köle yapılıp yapılmaması, o zaman için kumandanın takdirine bırakılmıştır. Kur'an'ın gösterdiği hedefe bakılsaydı, kısa zaman sonra köleliğin kaldırılması gerekirdi. Ama maalesef müslümanlar bunu yapamamışlar, böylece Kur'an'ın gerisinde kalmışlardır. Bu bir eksiklik olsa da kabahat hâşâ dinin temelinde değil, uygulamadadır.

Kur'an'ın yanında Peygamberimiz de, sözleriyle, insanları, mev-

cut köleleri özgürlüğe kavuşturmaya teşvik etmiş, diğer yandan da Allah'ın hür doğan bir insanı köle yapan kimseye, âhirette hasım olacağını söylemiştir ki bu hadisin ruhu uygulansaydı, mevcut köleler dışında artık bir daha insanlar köle yapılmayacak ve kölelik, kendiliğinden ortadan kalkacaktı.

Kutsal Hadis olarak gelen bu Hadisin metni ve anlamı şöyledir:

Ebûhüreyre (r.a.), Peygamber (s.a.v.)'in şöyle dediğini rivâyet etti:

” ٤٦٩ - حَدَّثَنِي بَشْرُ بْنُ مَرْحُومٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَالَ قَالَ اللَّهُ ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ نَمَتَهُ وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ. ”

"Allah buyurdu ki: 'Ben, kıyâmet gününde üç kişinin hasmı (dâvâcısı)yım. Benim adıma söz verip de sözünü tutmayan; hür bir insanı satıp parasını yiyen ve çalıştırdığı işçinin ücretini vermeyen.'" (Buhârî, Buyû: 106, İcâre: 10; İbn Mâce, Rühûn: 4; İbn Hanbel, Musned: 2/358)

İnsanlar annelerinden hür doğarlar. Bu toprak, hava ve su tüm insanların, hattâ tüm canlıların malıdır. Kendi yaşamına zarar verilmedikçe, saldırılmadıkça hiç kimse bir başkasının yaşama hakkını elinden alamaz. Hiç kimse, anasından özgür doğan insanı köle yapamaz.

Son Sözümler:

Kur'an vahyi, Küllî Rûh'tan, insanlığa doğan bir güneştir. O, ufuklarda parladıkça insanlık günlük güneşlik dünyâda mutlu olacaktır.

Birkaç asırdanberi şeytan, çeşitli yollarla insanların gönüllerinden inancı sökmeğe çalışmaktadır. Bunun için Komünizmi iyi bir vasıta bulmuştu. Komünistler, dinin, insanları uyuşturmak için Burjuvazinin bir sömürü icâdı olduğunu söylediler ve bundan kurtulmak için, din-den uzaklaşmak gereğini vurguladılar.

Dinsiz dünyâda cennet gibi bir hayat va'diyle yetmiş yıl, insanları uyuttular. Ama yetmiş yıllık uğraşları, gönüllerden dini sökemedi. 1979 yılında Azerbaycan'ı ziyâretimde Nâzım Hikmet'in şiirlerini içeren bir kitapçık gördüm. Nâzım bir dizisinde "İncil'in ve Kur'an'ın küllerini göğe savuracağız" diyordu.

Ama İncil ve Kur'an sönmedi, önündeki bulutları yararak gür ışıyla ortaya çıktı ve Nâzım gibi nice inançsızları yaktı, küllerini de çukura savurdu.

Yetmiş yıl cennet va'diyle uyutulan, sadece malları değil, özgürlükleri, hattâ bazan canları da alınan insanlar, tıpkı peygamberler devrinde olduğu gibi yine kurtuluşu, dinin çevresinde toplanmakta buldular.

Siz dîni, insanın göğsünden sökemezsiniz. İnançsız insan mutlu olmaz, bedbaht olur. Din duygusundan uzak olarak yetişen gençlere bakın, Avrupa'daki Amerika'daki durumu gözler önüne getirin. Mutluluğu fuhuşta, içkide, diskotekte arayan insanlar mutlu mu oluyorlar? Bu kadar hırsızlığın, kaynamanın, terörün, cinâyetin, masum insanları taramanın sebebi nedir? Bu kadar intiharnın, topluma yayılan Aids belâlarının sebebi nedir? O tasavvur ettiğiniz inançsız toplumda mutluluk diye bir şey bulamazsınız, bedbahtlık içinde boğulursunuz, kurtuluş için feryâd edersiniz ama artık çok geç olur.

Vaktiyle Kore'de savaşmış bir subaydan dinlemiştim:

"Bir yüzbaşı arkadaşım, dine inanmazdı. Tartışmalarımızda hep inkâr ederdi. Fakat savaş başladı, cephedeyiz. Mevzilere yerleşmişiz. Orada bir askerinin boynunda asılı bulunan hamaylı (küçük Kur'an-ı Kerîm) gördü. Birden askerinin boynuna atıldı ve hamaylıyı koparıp kendi koynuna soktu. O zaman dedim ki:

"- Yahu arkadaş, burada da mı bencilik!? Şimdi sıkışınca kurtarıcı gördüğün Kur'an'a sarılıyorsun ve önce kendi canının kurtulmasını düşünüyorsun."

O değerli subay bunu anlatınca ben de şu âyetleri okudum:

"Gemiye bindikleri zaman, dîni yalnız Allah'a özgü kılarak O'na yalvarırlar. Fakat Allah onları sağlıklı karaya çıkarınca hemen O'na ortak koşarlar." (Ankebût: 65).

"İnsana bir zarar dokunduğu zaman bize yalvarır. Sonra, ona bizden bir nimet verdiğimiz zaman: 'Bu, benim bilgim (çabam) sayesinde bana verildi' der." (Zümer: 49).

"Size ulaşan her nimet Allah'tandır. Sonra, size bir sıkıntı dokunduğu zaman da yalnız O'na yalvarırsınız. Ama sizden o sıkıntıyı kaldırınca, içinizden bir grup, hemen Rablerine ortak koşarlar." (Nahl: 53-54).

İnsanı mutlu eden, her zaman ve her yerde sarılacağı, başvuraca-

ğı, yardım dileyeceği Allah'tır. Bu inancı gönülden söküp alınca o insan aydınlığa çıkmaz, karanlıklara gömülür.

Tanrısal vahye sarılan insanlar, sağlam bir desteğe yapışmış, her zaman kendilerine güç verecek, yardım edecek bir varlığı yanlarında bulmuş olurlar. Bu, bir avunma değil, kendini var edenle beraber olmadır.

Anne bağına yaslanan çocuk nasıl kendini güvende ve mutlu hissederse, Allah'a inanan insan da kendini öyle güvende ve mutlu hissedebilir. İmân, insanı iyiye, doğruya, güzele, erdeme götüren bir kılavuz; mutluluk yolunu aydınlatan bir ışıktır.

"Kim tâğutu inkâr edip Allah'a inanırsa, muhakkak ki o, kopmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah, işitendir, bilendir."

"Allah, inananların velîsidir. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin dostları da tâğütür. O da onları aydınlıktan karanlıklara çıkarır." (Bakara: 256-257)

15.05.1991, Çarşamba

SAMSUN